רעסטאַווירטן הויז פון אַבראַמאָס. אַלע „אָזע״-אַנשטאַלטן האָבן באַקומען פאַר זייע-ע באַדערפענישן צוגעפּאַסטע רוימען. דער אויפבוי פון דעם געזונטהיים היים אין די הייזער, וואָס עס האָט געשאָנקען דער ערן-מיטגליד פון „אָזע״ ישראל אַבראַמאָס, האָט ביז איצט געקאָסט 24 טויזנט לאַט.

7. אין דעם יאָר 1939 איז אין דויגאַווּפּילס געשאַפן געוואָרן 8 טאָגהיים פאַר קינדער אין פאָרשול-עלטער. אין טאָגהיים ווערן אויסגעהאַלטן 85 קינדער פון אומבאַמיטלטע עלטערן.

די אַרבעט פון אַלע „אָזע״-אינסטיטוציעס איז פאַר דעם פאַרגאַנגענעם יאָר קוואַליטאַטיוו באַדייטנדיק פאַרפולקומט געוואָרן.

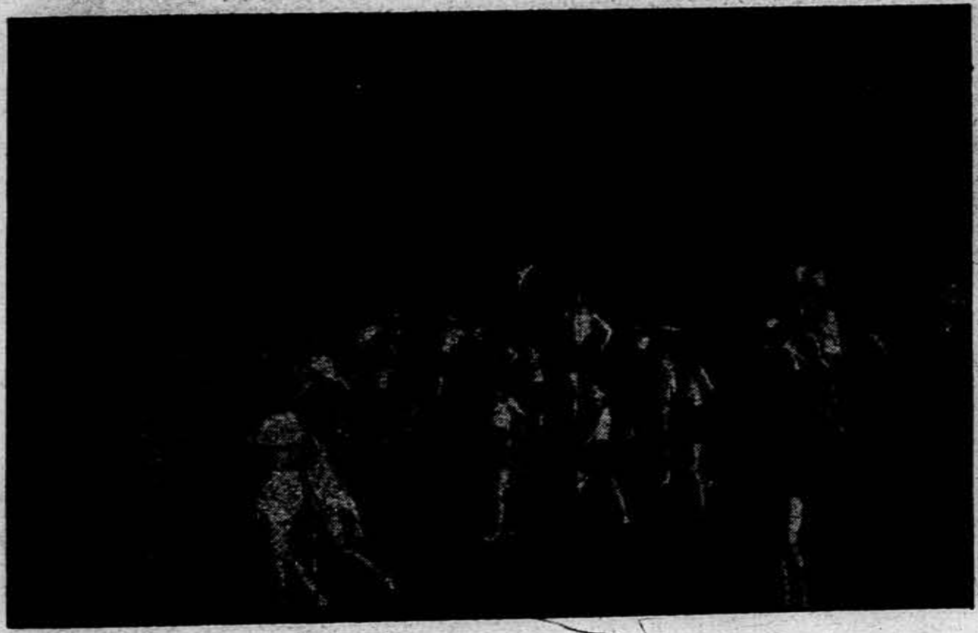

בײַם באָדן זיך.

„אָזע״-קאָלאָניע אין סטראָפּי, דויגאַווּפּילס, אַפּן נאָמען פון כילה און לייב אַראָנסאָן.

אַקצ.-געז. פון האָלץ-עקספּאָרט

א. זאַלקינד

רינגע, וואַלניו יעלאַ 16 טעל. 21684.

Augusts	1940—ת״ש אויגוסט	מנחם-אב
11 Svētdiena	Uzvaras svētki	זונטיק 7/ז
12 Pirmdiena		מאָנטיק 8/ח
13 Otrdiena	תשעה באב	דינסטיק 9/ט
14 Trešdiena		מיטוואָך 10/י
15 Ceturtd.		דאָנערשטיק 11/יא
16 Piektdiena	ליכט-צינדן 6 אַ״ז 8	פרייטיק 12/יב
17 Sestdiena	פ׳ ואתחנן פרק ד׳	שבת 13/יג

Augusts	1940—ת״ש אויגוסט	מנחם-אב
18 Svētdiena		זונטיק 14/יד
19 Pirmdiena		מאָנטיק 15/טו
20 Otrdiena		דינסטיק 16/טז
21 Trešdiena		מיטוואָך 17/יז
22 Ceturtd.		דאָנערשטיק 18/יח
23 Piektdiena	ליכט-צינדן 29 אַ״ז 8	פרייטיק 19/יט
24 Sestdiena	פ׳ עקב פרק ה׳	שבת 20/כ

Augusts	ת"ש—1940 אויגוסט	מנחם-אב
25 Svētdiena		זונטיק כא/21
26 Pirmdiena		מאָנטיק כב/22
27 Otrdiena		דינסטיק כג/23
28 Trešdiena		מיטוואָך כד/24
29 Ceturtd.		דאָנערשטיק כה/25
30 Piektdiena	ליכט-צינדן 11 אויף 8	פרייטיק כו/26
31 Sestdiena	פ׳ ראה. מבענטשט ר"ח אלול דינסטיק און מיטוואָך	שבת כז/27

Septembris	ת"ש—1940 סעפטעמבער	מנחם-אב/אלול
1 Svētdiena		זונטיק כח/28
2 Pirmdiena		מאָנטיק כט/29
3 Otrdiena	ערשטער טאָג ר"ח	דינסטיק ל/30
4 Trešdiena	אלול צווייטער טאָג ר"ח	מיטוואָך א/1
5 Ceturtd.		דאָנערשטיק ב/2
6 Piektdiena	ליכט-צינדן 52 אף 7	פרייטיק ג/3
7 Sestdiena	פ׳ שופטים, פרק׳ א׳	שבת ד/4

צי דאַרף מען מורא האָבן פאַר א האַרצפעלער?

דער גרעסטער טייל פון פאַציענטן קומט צום דאָקטער, כדי אים צו שטעלן די פראַגע: „איז מיין האַרץ געזונט? האָב איך נישט קיין האַרץ-פעלער?"

די מורא פאַר די האַרץ-קראַנקייטן איז אַרויסגעוואַקסן פון די שווערע באַדינגונגען, אין וועלכע מיר לעבן היינט. דער פאַרביטערטער קאַמף פאַר עקזיסטענץ, די נישט זיכערקייט מיט דעם מאָרגנדיקן טאָג, די נישט גענוגנדיקע און קנאַפּע אויסרוּונג פון אַלע אויפרעגונגען האָבן זייער שטאַרק באַשעדיקט די נערוון פון אַלע מענטשן. פון דעם שווערן לעבן, וואָס ווערט היינט געפירט ליידן חוץ די נערוון אויך דאָס האַרץ און די בלוטגעפעסן. חייוּת טאַקע די נייסטע סטאַטיסטיק, אַז די צאָל פון האַרץ-קראַנקע האַלט אין איין וואַקסן.

אַלץ מער מענטשן שטאַרבן פון האַרץ-קראַנקייטן און האַרץ-סקלעראָז. דאָס האַרץ ווי אַ סיבה פון טויט האָט שוין אין אַסך לענדער איבערגעיאָגט דעם טובערקולאָז, און נאָר דער קרעבס (ראַק) קלייבט צוזאַמען מער קרבנות צווישן דער ליידנדיקער מענטשהייט.

צום גרעסטן טייל ליידן פון דעם מענטשן, וואָס מוזן אָנשטרענגען זייער מאָרך: אויפרעגנדיקע גייסטיקע אַרבעט. אַזוי שטאַרבט אין אַמעריקע יעדער דריטער דאָקטער פון האַרץ-סקלעראָז.

נישט קוקנדיק אויף דעם, חייסן מיר, צום גליק, אַז פיל מער מענטשן האַלטן זיך פאַר האַרץ-קראַנקע, ווי זיי זיינען באמת פאַראַן. ווען דער פאַציענט שפירט אַ דרוק, אַ ברענונג. אַ שטעכן אין האַרצן, האָט שוועריקייט ביים אָטעמען, ווערט ליכט פאַרמאַטערט א. א. וו. קומט ער צום דאָקטער און מיינט, אַז זיין האַרץ איז קראַנק. אָפט שטעלט זיך אַרויס, אַז דאָס באַקלאָגן זיך געפינט אַ גאַנץ אומשולדיקע דערקלערונג און האָט נישט קיין שום שייכות מיט האַרץ-קראַנקייט. דער אמתער האַרץ-קראַנקער שפירט נישט געוויינלעך זיינע ליידן אין האַרץ גופא. ער קען נישט אַרבעטן, קריגט ליכט וויניק לופט אָדער

מאַנופאַקטור- און מאָדעזאַכן-געשעפט
י. ח. מושאט
איינגטימער ב. גריבעשאָק און ב. קאַפּלאַן
געגרינדעט אין יאָר 1875
רינגע, קר. באַראָנאַ יעלאַ 29
טעל.: געשעפט 28931, קאָנטאָר 83562

שטאַרקע שמערץ אַמאָל אין האַרץ. עס דריקט אים אין מאָגן און אין לע-בער, זיינע פיס ווערן געשוואָלן א. א. וו. ער קומט צוליב דעם צום דאָקטער און חיים ניט, אַז זיין האַרץ איז קראַנק, און דער דאָקטער געפינט די סיבה פון אַלע קלאָגן אין דער האַרץ-קראַנקייט.

אויך אין דעם פאַל, ווען דער דאָקטער געפינט אַ האַרץ-שטערונג, איז אונדזער לאַגע גאָר אַן אַנדערע ווי נאָך פאַר 20 יאָר צוריק. די מעדיצין פאַר-מאָגט אַ גאַנצע ריי אויסגעצייכנטע מיטלען און מעטאָדן, מיט וועלכע מען קען דאָס האַרץ שטאַרקן, קרעפטיקן און פאַרלענגערן דאָס לעבן פון קראַנקע אויף אַסך יאָרן. מיט די מאָדערנע וואַסער-טרייבנדיקע מיטלען קען מען באַפרייען די געשוואָלענע מענטשן אויף לאַנגע יאָרן פון זייער גע-שווילעכץ. אַ געהעריקע דיעטעטיק ברענגט דעם קראַנקן אויך פיל נוצן.

דער אמתער האַרץ-קראַנקער מוז זיך שטענדיק געפינען אונטערן קאָנ-טראָל פון אַ דאָקטער. דאַנק דעם קען מען פעסטשטעלן די קלענסטע שטע-רונג און זי באַקעמפן מיט דער נויטיקער קוראַציע.

ווער עס וויל זיך אָפּגעבן דעם ספּאָרט, מוז זיך אויך לאָזן אונטערזוכן זיין האַרץ, וויל נאָר ווען דאָס האַרץ איז געזונט, קען מען פון ספּאָרט האָבן נוצן און ניט קיין שאָדן.

די מורא פאַר האַרץ-קראַנקייטן איז אַ סימן פון אונרועקער שווערער, אויס-רויקער צייט. דער דאָקטער האָט די וויכטיקע און פאַראַנטוואָרטלעכע אויפגאַ-בע פון דעם גרויסן ים מענטשן, וואָס קלאָגן זיך אויפן האַרץ, אַרויסצוגע-פינען די אמתע האַרץ-קראַנקע. אַלע איבעריקע, וואָס געפינען זיך אין אַ מער-הייט, זיינען האַרץ-געזונטע מענטשן און זייער באַקלאָגן זיך האָט אַ נערוועזע און פסיכישע סיבה.

„אָזע" שטייט אויף דער וואַך פון יידישן געזונטשוץ אין לאַטוויאַ שוין 17 יאָר!

טוך-לאַגער

A. Dancigers

ריגע, ל. גרעציניעקו יעלאַ 12

טעל. 21885, 24488.

Septembris	ת"ש—1940 סעפטעמבער	אלול
8 Svētdiena		זונטיק ה/5
9 Pirmdiena		מאָנטיק ו/6
10 Otrdiena		דינסטיק ז/7
11 Trešdiena		מיטוואָך ח/8
12 Ceturtd.		דאָנערשטיק ט/9
13 Piektdiena	ליכט-צינדן 38 אף 7	פרייטיק י/10
14 Sestdiena	פ' תצא. פרק ב'	שבת יא/11

Septembris	ת"ש—1940 סעפטעמבער	אלול
15 Svētdiena		זונטיק יב/12
16 Pirmdiena		מאָנטיק יג/13
17 Otrdiena		דינסטיק יד/14
18 Trešdiena		מיטוואָך טו/15
19 Ceturtd.		דאָנערשטיק טז/16
20 Piektdiena	ליכט-צינדן 14 אויף 7	פרייטיק יז/17
21 Sestdiena	פ' תבוא פ"ק ג' ד'	שבת יח/18

Septembris	ת״ש—1940 סעפטעמבער	אלול
22 Svētdiena		זונטיק יט/19
23 Pirmdiena		מאָנטיק כ/20
24 Otrdiena		דינסטיק כא/21
25 Trešdiena		מיטוואָך כב/22
26 Ceturtd.		דאָנערשטיק כג/23
27 Piektdiena	ליכט-צינדן 54 אויף 6	פרייטיק כד/24
28 Sestdiena	פ׳ נצבים, וילך פרק ה׳ ו׳	שבת כה/25

Sept./Okt.	ת״ש—1940 סעפטעמבער	אלול-תשרי
29 Svētdiena	ערשטע סליחות	זונטיק כו/26
30 Pirmdiena	צווייטע סליחות	מאָנטיק כז/27
1 Otrdiena	1 Oktobris דריטע סליחות	דינסטיק כח/28
2 Trešdiena	ערב ראש-השנה ליכט צנידן 40 אויף 6	מיטוואָך כט/29
3 Ceturtd.	ראש השנה תש״א. תשרי	דאָנערשטיק א/1
4 Piektdiena	צווייטער טאָג ראש-השנה ליכט-צינדן 85 אויף 6	פרייטיק ב/2
5 Sestdiena	פ׳ האזינו שבת שובה	שבת ג/3

וואס דאַרף מען וויסן וועגן ציינער?

1. וויפל האָט אַ מענטש מילכציינער און וויפל באַשטענדיקע?
— 20 מילכציינער און 32 באַשטענדיקע.

2. ווען שנײַדן זיך אויס בײַ אַ קינד די ערשטע ציינער?
— נאָרמאַל שנײַדן זיך אויס די ערשטע מילכציינער צווישן 6—8 חודש. פאַרן 6טן חודש באַווײַזן זיך ציינדלעך זייער זעלטן, און אויב יאָ, האָט עס אויך נישט קיין גרויסע באַדײַטונג. ערנסטער דאַרף מען זיך באַציִען, אויב די ערשטע ציינדלעך באַווײַזן זיך שפּעטער פאַר דער נאָרמאַלער צײַט; דאָס קען שטיין אין שײַכות מיט באַשטימטע קראַנקייטן — למשל ראַכיט. ביז 2 יאָר דאַרף דאָס קינד נאָרמאַל האָבן אַלע ציינער.

3. ווען שנײַדט זיך אויס דער ערשטער באַשטענדיקער צאָן?
צווישן 6—7טן לעבנסיאָר באַווײַזט זיך דער ערשטער באַשטענדיקער שנײַדצאָן, ערשט דערנאָך, פון 7—8טן לעבנסיאָר הייבן אָן אַרויסצופאַלן די מילכציינער און אויף זייער אָרט קומען אויף די באַשטענדיקע.

4. צי איז וויכטיק די מילכציינער אויפצוהאַלטן ביז זייער נאַטירלעכן אַ-ויספאַלן?
— יאָ, כּדי צו קענען גוט צעקײַען די שפּײַז און צו שאַפן אַן אָרט פאַר די באַשטענדיקע ציינער.

5. וואָס פאַר אַ שאָדן ברענגט אַ פריצײַטיק פאַרלירן די מילכציינער?
— עס בלײַבן נישט גענוג אַנטוויקלט די קינבאַקן און דעריבער פעלט אָרט פאַר די באַשטענדיקע ציינער זיך אײַנצופּלאַצירן אין איין ריי.

קינעמאַטאָגראַפיע אַקצ. געז.
„A r s“
«Splendid Palace» שענסטער קינאָ-טעאַטער אין באַלטיקום
רינאַ, עליזאַבעטעס יעלאַ 61

6. דאַרף מען מילכציינער היילן?
— יאָ, פּונקט אַזוי ווי די באַשטענדיקע ציינער, נאָך איידער זיי הייבן אָן ווי טאָן.

7. ווען דאַרף מען דאָס ערשטע מאָל פירן דאָס קינד צום צאָנדאָקטער?
— צווישן דריטן און פירטן לעבנסיאָר.

8. ווי אָפט דאַרף מען דאָס קינד פירן צום צאָנדאָקטער?
— צום ווייניקסטנס אַלע 6 חדשים, אויך ווען דאָס קינד קלאָגט זיך ניט און האָט ניט קיין צאָנווייטאָג.

9. ווי אָפט דאַרף אַ דערוואַקסענער גיין צום צאָנדאָקטער?
— צוויי מאָל אַ יאָר, דעמאָלט וועט מען זיך פאַרהיטן פון צאָנווייטאָג און פון איבעריקע הוצאות.

10. וועלכע שפּייז איז בעסער אײַנצוהיטן געזונטע ציינער?
—מילך, גרינסן, פרוכטן, אייער, פלייש, גראָבברויט, און ווינטער נאָך פישאייל. ביים עסן גראָבע שפּייזן אַרבעטן די קינביינער, דערפון אַנטוויקלען זיי זיך און די ציינער ווערן מעכאַניש אָפּגערייניקט.

11. וועלכע שפּייזן דאַרף מען עסן ווייניקער, בפרט פאַרן שלאָפן גיין?
— בלעטליי זיסקייטן און קלעפּיקע מעלשפּייזן.

12. פאַרוואָס איז שעדלעך צו זויגן דעם פינגער?
— דאָס קרימט אויס די ציינער און פאַרמיאוסט דעם פּנים. אויך אַנדערע זאַכן צו זויגן, ווי אַ קניפל, אַ סאָסקע, איז שעדלעך, ווייל עס פאַרמירט ניט ריכטיק דעם קינבאַק.

18. אין וועלכן עלטער מוז מען רעגולירן קרומע ציינער און שלעכטע געביסן?
— וואָס פריער, אַלץ בעסער. כאָטש אין דער צייט פון די מילכציינער.

14. קענען קראַנקע ציינער אַרויסרופן אָן אָנצינדונג און אייטערונג פון קינבאַק?
— יאָ, דאָס איז אַ געוויינלעכע דערשיינונג אין אַזוינע פאַלן.

אקצ. געז. פון פּיניר־אינדוסטריע

האַוושאַ און מיכעלסאָן

ריגאַ, פּאַסטעהרסטעס יעלאַ 12, טעל.: 92058, 98859 און 96949.

Oktobris	תש"א—1940 אָקטאָבער	תשרי
6 Svētdiena	צום גדליה.	זונטיק ד/4
7 Pirmdiena		מאָנטיק ה/5
8 Otrdiena		דינסטיק ו/6
9 Trešdiena		מיטוואָך ז/7
10 Ceturtd.		דאָנערשטיק ח/8
11 Piektdiena	ערב יום־כפור ליכט־צינדן 17 אויף 6	פרייטיק ט/9
12 Sestdiena	יום־כפור	שבת י/10

Oktobris	תש"א—1940 אָקטאָבער	תשרי
13 Svētdiena	Pļaujas svētki	זונטיק יא/11
14 Pirmdiena		מאָנטיק יב/12
15 Otrdiena		דינסטיק יג/13
16 Trešdiena	ערב סוכות. ליכט־צינדן 4 אויף 6	מיטוואָך יד/14
17 Ceturtd.	ערשטער טאָג סוכות. .	דאָנערשטיק טו/15
18 Piektdiena	צווייטער טאָג סוכות ליכט־צינדן 59 אויף 5	פרייטיק טז/16
19 Sestdiena	ערשטער טאָג חוהמ"ס	שבת יז/17

15. קענען קראנקע ציינער משפיע זיין דעם אלגעמיינעם געזונט־צושטאנד?

— יא, קענען, למשל, ארויסרופן קראנקייטן פון די געלענקען, הארץ, נירן, נערוון, אויגן א״א.

16. ווי קען מען פארהיטן, דער נערוו פון צאן זאל ניט קראנק ווערן?

— דורך א שטענדיקן קאנטראלירן און פלאמבירן די ציינער, נאך איי־דער זיי טוען וויי.

17. ווי אפט דארף מען ציינער רייניקן?

— צוויי מאל א טאג, באזונדערש פארן שלאפן גיין.

18. ווי דארף זיין דאס צאנבערשטעלע?

— א קליינע, א פעסטע, ניט צו געדיכט, מיט א געצאקט צוגעשניטע־נעם האר.

19. ווי דארף מען רייניקן ציינער?

— באוועגן דאס בערשטעלע אין אלע ריכטונגען — דער עיקר אויף אויבן און אונטן, כדי אויסצורייניקן די צווישנרוימען פון די ציינער. אויך די יאסלעס דארף מען בערשטן, זיי זאלן ווערן פעסטער און געזונטער.

20. איז צאנשטיין שעדלעך?

— יא, דאס רופט ארויס א בלוטונג פון די יאסלעס, אנצינדונג און די ציינער הייבן אן זיך צו שאקלען.

21. ווי פארמיידט מען צאנשטיין און די שלעכטע רעוולטאטן דערפון?

— דורך פלעגן און היילן די ציינער.

22. דארף מען די פעלנדיקע ציינער פארבייטן מיט קינסטלעכע?

— יא, כדי צו פארהיטן די איבעריקע ציינער פון אויסקרימונגען און שטערונגען אין דער פארדייונג.

23. ווי קען מען פארבייטן די פעלנדיקע ציינער?

— מיט ספעציעלע צאן־פראטעזעס, וואס זיינען איינגעפעסטיקט צווישן די ציינער, אדער וואס מען קען אריינשטעלן און ארויסנעמען.

נוט צעקיים —

— איז שוין האלב פארדייט!

אקציען-געזעלשאפט.

א. יעדוואבניק

רינע, זונפריד מייעראוויצע גולה. 18

Oktobris	1940—תש"א אקטאבער	תשרי
20 Svētdiena	צווייטער טאג חוהמ״ס	זונטיק יח/18
21 Pirmdiena	דריטער טאג חוהמ״ם	מאנטיק יט/19
22 Otrdiena	פירטער טאג חוהמ״ס	דינסטיק כ/20
23 Trešdiena	הושענא רבה ליכט־צינדן 46 אויף 5	מיטוואך כא/21
24 Ceturtd.	שמיני־עצרת	דאנערשטיק כב/22
25 Piektdiena	שמחת־תורה ליכט־צינדן 41 אויף 5	פרייטיק כג/23
26 Sestdiena	פ׳ בראשית. ט׳בענטשט ר״ח מרחשון ו׳ און ז׳	שבת כד/24

Okt./Nov.	1940—תשא" אקטאבער	תשרי- מר חשון
27 Svētdiena	צווייטער טאג ר״ח תמוז	זונטיק כה/25
28 Pirmdiena		מאנטיק כו/26
29 Otrdiena		דינסטיק כז/27
30 Trešdiena		מיטוואך כח/28
31 Ceturtd.	Ticibas atjaun. sv.	דאנערשטיק כט/29
1 Piektdiena	Novebris ערשטער טאג ר״ח ליכט־צינדן 25 אויף 5	פרייטיק ל/30
2 Sestdiena	מרחשון פ׳ נח צווייטער טאג ר״ח	שבת א/1

„אָזע"־אַרבעט אין רעזעקנע.

די אַרבעט אין רעזעקנע האָט זיך אין 39 טן יאָר שטאַרק פֿאַרברייטערט אין פֿאַרגליך מיט די פֿריערדיקע יאָרן.

פֿאַרן פֿאַרגאַנגענעם יאָר זיינען דורכן קינדער־אַמבולאַנץ דורכגעגאַנגען 114 קינדער פֿון פֿאָרשול־עלטער און 79 קינדער פֿון שולן און ישיבה.

די קינדער־קאָנסולטאַציע האָבן באַזוכט 192 זויגלינגען. די קיך פֿון „טראָפּן־מילך" האָט פֿאַרטיילט 10.348 פֿלאַשן מילך פֿאַר די קינדער, וואָס זייערע מוטערס האָבן ניט געקענט זויגן זייערע קינדער טיילווייז אָדער אין גאַנצן.

דעם צאָנהייל־קאַבינעט האָבן 282 קינדער באַזוכט 466. עס זיינען געמאַכט געוואָרן 78 פּלאָמבעס, 108 עקסטראַקציעס און 117 ציינער זיינען אויסגעהיילט געוואָרן.

עטלעכע צענדליק קינדער, זויגלינגען און שולקינדער, איז פֿאַרטיילט געוואָרן וועש און קליידונג.

די שוועסטער האָט געמאַכט 421 הויזוויזיטן ביי 225 זויגלינגען. די קינדער ווערן באַזוכט אין דער היים גלייכצייטיק פֿון פֿאָרשטייער פֿון דאַמען־קאָמיטעט. די פֿאָרשטייער פֿון דאַמען־קאָמיטעט באַקענען זיך מיט דעם סאָציאַלן און מיט די היגיענישע באַדינגונגען פֿון דער פֿ אַ מ י ל י ע, און די אומפֿאַרמעגלעכע פֿאַמיליעס ווערן אונטערגעשטיצט מיט וועש און פּראָדוקטן.

דאָ ווילן מיר מיט דאַנק און אָנערקענונג דערמאָנען דעם ענערגישן דאַמען־קאָמיטעט, וואָס האָט אָפּגעגעבן אַ סך צייט און מי לטובת דער אַרבעט פֿון „אָזע" אין רעזעקנע.

צום ערשטן מאָל האָט אין רעזעקנע היי־יאָר פֿונקציאָנירט אַ פֿולע זומער־קאָלאָניע, ווו 65 קינדער האָבן פֿאַרבראַכט דעם זומער אין דער פֿרייער און פֿרישער נאַטור, אין היגיענישע באַדינגונגען אונטער פּעדאַגאָגישער פֿירונג.
אויך דאָ האָט דער דאַמען־קאָמיטעט ניט געשוינט קיין אַרבעט און צייט.

אַקצ. געז. פֿון ספּעדיציע און לאַגער

„Transtred"

ריגע, טירגאָניו יעלאַ 1, ט.: 20944, 20946, 21042.

„אָזע" געזעלשאַפֿט צו פֿאַרהיטן דאָס געזונט פֿון דער יידישער באַפֿעלקערונג אין לאַטוויע „אָזע"

Novembris	תש״א—1940 נאָוועמבער	מר־חשון
3 Svētdiena		זונטיק ב/2
4 Pirmdiena		מאָנטיק ג/3
5 Otrdiena		דינסטיק ד/4
6 Trešdiena		מיטוואָך ה/5
7 Ceturtd.		דאָנערשטיק ו/6
8 Piektdiena	ליכט־צינדן 9 אויף 5	פֿרייטיק ז/7
9 Sestdiena	פּ׳ לך־לך	שבת ח/8

Novembris	תש״א—1940 נאָוועמבער	מר־חשון
10 Svētdiena		זונטיק ט/9
11 Pirmdiena		מאָנטיק י/10
12 Otrdiena		דינסטיק יא/11
13 Trešdiena		מיטוואָך יב/12
14 Ceturtd.		דאָנערשטיק יג/13
15 Piektdiena	ליכט־צינדן 55 אויף 4	פֿרייטיק יד/14
16 Sestdiena	פּ׳ וירא	שבת טו/15

Novembris	תש"א—1940 נאָװעמבער	מר-חשון
17 Svētdiena		זונטיק טז/16
18 Pirmdiena	Latvijas dibin. diena	מאָנטיק יז/17
19 Otrdiena		דינסטיק יח/18
20 Trešdiena		מיטװאָך יט/19
21 Ceturtd.		דאָנערשטיק כ/20
22 Piektdiena	ליכט-צינדן 44 אויף 4	פרייטיק כא/21
23 Sestdiena	פ' חיי-שרה	שבת כב/22

Novembris	תשא"—1940 נאָװעמבער	מר-חשון
24 Svētdiena		זונטיק כג/23
25 Pirmdiena		מאָנטיק כד/24
26 Otrdiena		דינסטיק כה/25
27 Trešdiena		מיטװאָך כו/26
28 Ceturtd.		דאָנערשטיק כז/27
29 Piektdiena	ליכט-צינדן 85 אויף 4	פרייטיק כח/28
30 Sestdiena	פ' תולדות מ'בענטשט ר"ח זונטיק	שבת כט/29

װי קורירט מען די גריפּע

די גריפּע איז אַן אָנשטעקנדיקע קראַנקייט, װאָס באַװײַזט זיך פֿון צײַט צו צײַט אין אַ גאַנצער רײ שכנותדיקע לענדער גלײַכצײַטיק מיט אײן מאָל. די מיקראָבן, װאָס שאַפֿן די גריפּע-קראַנקייט, געפֿינען זיך אין דער סלונע פֿון האַלדז און אין די לונגען-דערלעך, און מען שטעקט זיך אָן דערמיט, װאָס מען שטײט נאָענט בײַ מענטשן, װאָס זײַנען שױן דערמיט אָנגעשטעקט, װען זײ הוסטן, ניסן אָדער רײדן. די מענטשן, װאָס זײַנען שױן קראַנק אויף דער גריפּע, גיבן אַרויס פֿון זיך די מיקראָבן, און די געזונטע, װאָס אָטעמען אײַן די לופֿט, װאָס איז פֿול מיט אַזעלכע מיקראָבן, װערן דערמיט אויך אָנגעשטעקט.

ספּעציעל פֿאָרזיכטיק זאָל מען זײַן, װען מען האָט אין שטוב אַ גריפּע-קראַנקן. קײנער זאָל זיך נישט צורירן צו די װעש, בעט, האַנטעכער, טיכלעך און געפֿעס, װעלכע דער קראַנקער באַנוצט. דאָס צימער, אין װעלכן ער ליגט, זאָל װערן אָפֿט אויסגעפּרישט און דעזינפֿיצירט.

די סימפּטאָמען פֿון דער גריפּע זײַנען: מען דערפֿילט אַן אַלגעמײנע אָפּשװאַכונג, אַ פֿאַרמאַטערטקייט, װײטיקן אין רוקנבײן, אין די פּלײצעס און אַ ברעכן אין די בײנער. װען מען רירט אָן מיט דער האַנט די אויגן, פֿילט מען אַ װײטיק. די טעמפּעראַטור איז אַ געהעכערטע. דאָס זײַנען די אַלגעמײנע סימפּטאָמען פֿון דער גריפּע. אָבער אַחוץ זײ באַװײַזן זיך אָפֿט אַנדערע, ס'רוב אין די אָטעם-אָרגאַנען; מען באַקומט אַ קאַטאַר אין נאָז. אַ קאַטאַר אין

האָט ניט קײן מורא...

איך באַשיץ אײַער הויט! איר דאַרפֿט זיך ניט שרעקן אפֿילו פֿון ערנסטן װעטער, אויב איר װעט אײַנרײַבן אײַער הויט פֿאַרן אַרויסגײן אין דרויסן מיט NIVEA

NIVEA אַנטהאַלט eucerit, דאָס קרעפֿטיקונג-מיטל פֿאַר דער הויט.

פֿאַרלאַנגט אויך אונדזער

NIVEA גילוכטס-װאַסער

האלדז און אין די לונגען־רערלעך, אדער מען באקומט א לונגען־אנצינדונג. ווען עס באווייזט זיך א לונגען־אנצינדונג, איז דאס שוין א שווערע קאמפליקאציע פון דער גריפע.

נאך עטלעכע טעג טרעט אפ די היץ און אויך די אנדערע דערשיינונגען פארשווינדן. אבער דער קראנקער איז נאך ווייטער אפגעשוואכט, אן קרעפטן, די קראנקע קומען צו זיך לאנגזאם און די ערשטע צייט פילן זיי זיך דערשעפט. אין דער דאזיקער צייט נאך דער גריפע דארף מען ווייטער זיין העכסט פארזיכטיק. מען טאר נישט ארויס פון בעט פריער, ווי מען האט דריי טעג נארמאלע טעמפעראטור, און אין גאס ארויס נים פריער, ווי נאך זיבן טעג פון נארמאלער טעמפעראטור. א צוויי וואכן נאך דער גריפע טאר מען זיך נישט אנשטרענגען און זיך גוט פלעגן, און דערהויפט זיין פארזיכטיק, נישט זיך צו פארקילן נאך א מאל, ווייל די גריפע קאן זיך איבערחזרן אין א שטארקערער פארם.

נאך דער גריפע קענען זיך מאכן קאמפליקאציעס אין הארצן, לונגען (שווינדזוכט). עס קענען קומען אויערן־קראנקייטן און אנדערע. דאס אלץ דארף מען געדענקען אין די טעג, ווען מען איז קראנק און מען דארף דערפון זיך היטן.

ווי עס באווייזן זיך נאר די ערשטע סימפטאמען פון דער גריפע, זאל מען שוין זיך לייגן אין בעט אריין. מען זאל מאכן ווארעמע ארומוויקלונגען ארום גאנצן קערפער. דאס ווארעם ארומוויקלען זיך באשטייט אין דעם, וואס דער גאנצער קערפער ווערט איינגעוויקלט אין א ווארעמע פלאנעלענע קאלדרע, אדער אין אן אנדער ווארעמער דעקע. און אויף דעם ערשט זיך גוט צודעקן מיט בעטגעוואנט אדער א קאלדרע, טרינקען אסך הייסע טיי מיט לינדן־בליטן (ליפאווע בליווינ), כדי זיך שטארק דורכצושוויצן. אויב די ליידן און די סימפטאמען טרעטן גיך נישט אפ, זאל מען גלייך זיך בעראטן מיט א דאקטער.

פארהיטן דאס פאלקסגעזונט
איז א נאציאנאלע אויפגאבע.

אינדוסטריע־געז. פאר קעגנזייטיקן קרעדיט

ריגע, שקיוניו יעלא 15.

פירט דורך אלערליי באנק־אפעראציעס. קויפט און פארקויפט אויסלענדישע וואלוטע, פירט איבער געלט אין אלע שטעט פון לאטוויע און אויסלאנד

Decembris	1940—ת״שא דעצעמבער	כסלו
1 Svētdiena	ר״ח כסלו	זונטיק א/1
2 Pirmdiena		מאנטיק ב/2
3 Otrdiena		דינסטיק ג/3
4 Trešdiena		מיטוואך ד/4
5 Ceturtd.		דאנערשטיק ה/5
6 Piektdiena	ליכט־צינדן 29 אויף 4	פרייטיק ו/6
7 Sestdiena	פ׳ ויצא.	שבת ז/7

Decembris	1940—ת״שא דעצעמבער	כסלו
8 Svētdiena		זונטיק ח/8
9 Pirmdiena		מאנטיק ט/9
10 Otrdiena		דינסטיק י/10
11 Trešdiena		מיטוואך יא/11
12 Ceturtdt.		דאנערשטיק יב/12
13 Piektdiena	ליכט־צינדן 26 אויף 4	פרייטיק יג/13
14 Sestdiena	פ׳ וישלח	שבת יד/14

Decembris	ת"שא—1940 דעצעמבער	כסלו
15 Svētdiena		זונטיק טו/15
16 Pirmdiena		מאָנטיק טז/16
17 Otrdiena		דינסטיק יז/17
18 Trešdiena		מיטוואָך יח/18
19 Ceturtd.		דאָנערשטיק יט/19
20 Piektdiena	ליכט-צינדן 27 אויף 4	פרייטיק כ/20
21 Sestdiena	פ' וישב	שבת כא/21

Decembris	ת"שא—1940 דעצעמבע-	כסלו
22 Svētdiena		זונטיק כב/22
23 Pirmdiena		מאָנטיק כג/23
24 Otrdiena	ערב חנוכה; 1טע ליכטל	דינסטיק כד/24
25 Trešdiena	א' דחנוכה; 2טע ליכטל 1. Ziemas svētki;	מיטוואָך כה/25
26 Ceturtd.	ב' דחנוכה; 3טע ליכטל 2. Ziemas svētki	דאָנערשטיק כו/26
27 Piektdiena	3. Ziemas svētki 4טע ליכטל, ליכט 31 אויף 4	פרייטיק כז/27
28 Sestdiena	ד' דחנוכה; מ'בענטשט ר"ח מאָנטיק און דינסטיק פ' מקץ	שבת כח/28

פישלעבערטראַן איז אַן אויסגעצייכנטער הייל- און דערנערונג מיטל אין אַלע פאַלן, ווו סגייט אין פאַרבעסערן די דערנערונג, צוריקשטעלן די כוחות פון אָרגאַניזם. הייבן זיין ווידערשטאַנד-פעיקייט אין קאַמף מיט אַנשטעקיקע קראַנקייטן, דערהויפט טובערקולאָז.

פישלעבערטראַן קען מען געבן אפילו זויגקינדער, אָנהייבנדיק פון 4 טן לעבנס-חודש. פישלעבערטראַן מוז ווערן א נויטווענדיקער און טעגלעכער צוגאָב צו שפייז (לכל-הפחות ווינטער), באַזונדערש ביי אָפּגעשוואַכטע קינדער.

דעם בעסטן פישלעבערטראַן צו באַקומען אין אַלע „אָזע"-אַפּט.

פאר קינדער

ווי אויך פאר דערוואַקסענע, וואָס קענען ניט נעמען קיין געוויינלעכן פישלעבערטראַן, איז ראַטזאַם צו נעמען «Jecol» פון פוטנינשס פאַרמאַצעוטישער לאַבאָראַטאָריע — אַראָמאַטיזירטע און געשמאַקע עכטע נאָרוועגישע פישלעבערטראַן
(Ol. Jecoris Aselli)

«Jecol» אַנטהאַלט 99,75 פראָצ. ריינע פישלעבערטראַן און נאָר 0,25 פראָצ. אַראָמאַ- און געשמאַק-שטאָפן. ווי ס'דערוויזן פאָרשונגען, אַנטהאַלט «Jecol» אין א גרויסן קוואַנטום דעם אַנטיקסעראָפטאַלמישן, דעם וואַקסן-העלפנדיקן A וויטאַמין, ווי אויך דעם אַנטיראַכיטישן D וויטאַמין.

«Jecol» איז צו באַקומען אין אַפּטייקן, דראָגן-געשעפטן; ווי אויך אין דער פירמע פ. פוטנינש, ריגאַ, קר. באַראָנאַ יעלע 63.

שולקינדער אין ווינטער

ווינטער איז פאר די שולקינדער די צייט פון אנגעשטרענגטער שול־ארבעט. מ'דארף דעריבער זארגן, אז זיי זאלן זיין גוט גענערט און זאלן האבן גענוג פרישע לופט און באוועגונג. די ווינטערדיקע שפייזן זיינען בכלל ארעמער אין וויטאמינען. דערפאר מוז מען זען, אז די קינדער זאלן עסן גענוג געזייערטע קרויט, בוריקעס, עפל און אנדערע אויפסעס, כדי צו פארשאפן זיי די פעלנדיקע וויטאמינען. א רייכער קוואל פון וויטאמינען איז דער לעבער־טראן, וואס מ'דארף געבן די קינדער פון א טיי־לעפעלע ביז אן עסלעפל דריי מאל אין טאג.

די שולקינדער מוזן ווינטער פארברענגען פיל צייט אין דרויסן (ווארעם געקליידעט, אבער ניט איינגעפעלצט) אין פארשיידענע ספארטן: גליטשן זיך אויף גליטשערס, שליטעלעך, ליזשעס. דאס פרישט זיי אפ און שטארקט דעם ארגאניזם

ווינטער־פארגעניגן

Decembris	ת"שא—1940 דעצעמבער	כסלו
29 Svētdiena	ה' דחנוכה; 6טע ליכטל	זונטיק כט/29
30 Pirmdiena	ו' דחנוכה; 7טע ליכטל ערשטער טאג ר"ח	מאנטיק ל/30
31 Otrdiena	צווייטער טאג ר"ח, טבת ז' דחנוכה; 8 טע ליכטל	דינסטיק א/1
Trešdiena		מיטוואך
Ceturtd.		דאנערשטיק
Piektdiena		פרייטיק
Sestdiena		שבת

עקז. געז. פאר האנדל און אינדוסטריע

M. Bērman

רינע, וואלניו עלע 8/5. טעלעפאנען: 22219, 21998.

פאבריק: קאלנציעמס יעלא 40, טעל. 41851.

Baltijas papiru un papes fabriku

Akciju sabiedriba

רינע, 15 מייא לאוק. 2 פאבריק אין סמייצעלע, טעלעפאן נומ. 2.

„Rīgas papiru fabriku akc. sab."

רינע, אלדארו יעלא 12. פאבריק אין ליגאטנע, טעלעפאן 2 און 2-א

פאפיר־געשעפט

Ed. Brūns un b-dri

Akc.-Sab.

רינע, זינפר. מייעראוויצא בולוו. 18 טעלעפאנען: 88750, 88109.
פאבריק אין דריילינו פאגאסטא ביי יוגלא טעל. 95821

געזונט איז ביליק

דער פאלקסמענטש איז אפט ניט זייער מקפיד אויף ריינלעכקייט פון זיין קערפער, וועש, בגדים, דירה און סביבה בכלל. ער פארענטפערט זיך מיט זיין שווערער עקאנאמישער לאגע. ער פארגעסט אבער, אז בעת ער ווערט, חלילה, קראנק, האלט ער זיך ביי דער פאלקס-חכמה: „א כפרה די געלט — אבי געזונט צו זיין".

אבער גראד געזונט צו זיין איז גאר ניט שווער; מ'דארף נאר אפהיטן די פשוטסטע כללים צון היגיענע, וועלכע קענען אויסגעפירט ווערן מיט די קלענסטע הוצאות, ווען ס'איז נאר דא די פארשטענדעניש פאר זיי און דער גוטער ווילן.

ערשטנס, מוז מען דערקלערן אן אומברחמנותדיקע מלחמה דעם שטויב, ווייל שטויב איז דער טרעגער פון די געפערלעכסטע מיקראבן. אלץ אין שטוב אדער אין ווערקשטוב מוז טאג-טעגלעך אפגעווישט ווערן פון דעם שטויב מיט א פייכטער טוך.

צווייטנס, מוז מען זארגן, אז אין שטוב זאל אריינקומען וואס מער ליכט און וואס מער פרישע לופט. ליכט פארטיליקט די באצילן, און ריינע פרישע לופט לופטערט די לונגען און גיט דעם ארגאניזם דעם אזוי נויטיקן זויערשטאף.

דריטנס, ראט אויס די פארשידענע אינזעקטן און אומפלייט — פליגן, וואנצן, פליי, און לייז, ווייל זיי זיינען די איבערטראגערס פון די געפערלעכסטע קראנקייטן. לאזט ניט קיין אפענע שפאלטן אין דער פאדלאגע און אין די ווענט, ווייל דאס זיינען נעסטן פאר די פאראזיטן-אייער. קאלכט עפטער די ווענט, וואשט עפטער דעם דיל און די שויבן: דורך ריינע שויבן קומט אריין מער ליכט אין שטוב אריין!

פירטנס, האלט ריין אייערע בגדים און פאסט זיי צו צום וועטער. פעלצט זיך ניט אן אין ווינטער!

פינפטנס, וואשט די הענט פאר יעדן עסן! גייט אין באד אדער נעמט א וואנע, ווייניקסטנס איין מאל אין וואך.

זעקסטנס, עסט אין דער מאס פרישע, נארהאפטע שפייזן!

A. V. Štorchs

רינע, סמילשו יעלא 22 ר. 5 טעל.: 81881, 23894

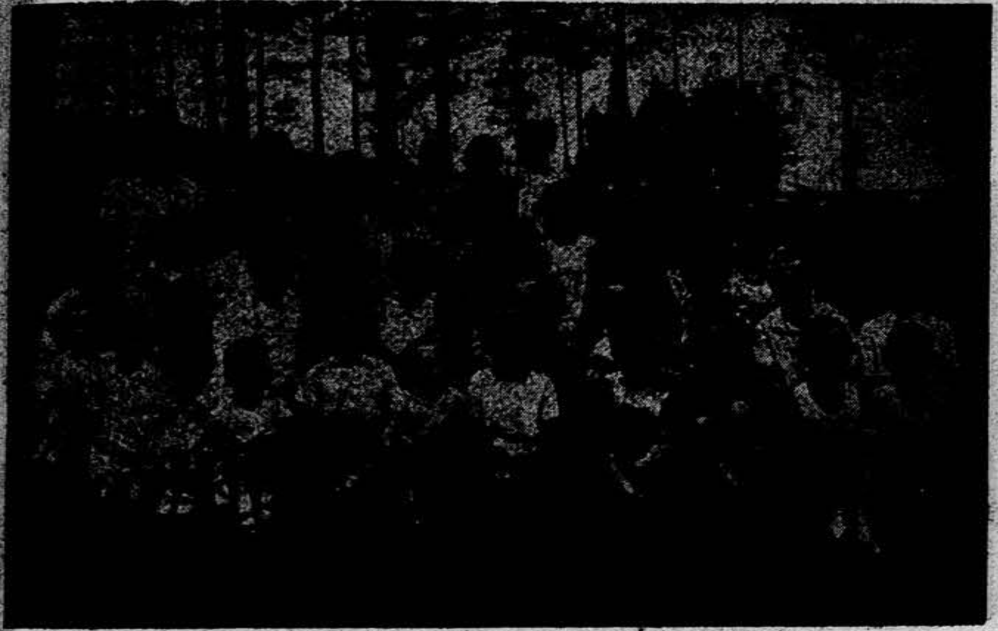

„עזע"־קינדער אין קראָסלאַווער „פֿריעדריינע".

„עזע"־אַרבעט אין קראָסלאַווע

„עזע" איז אין קראָסלאַווע פֿון די באַדייטנדסטע און אַקטיווסטע יידישע אָרגאַניזאַציעס. און זומער זיינען 82 קינדער איינגעאָרדנט געוואָרן אויפֿן חשבון פֿון „עזע" אין אַ פּאַנסיאָן אין קראָסלאַווער דאַטשע־אָרט „פֿריעדריינע" אַ פּאָר צענדליק קינדער זיינען פֿון קראָסלאַווע איינגעאָרדנט געוואָרן אין דער דאַוגאַוופּילער „עזע"־קאָלאָניע אין סטראָפּי.

ווינטער אַרבעט דער באַרגזון־קאַבינעט.

זומער איז פֿון קראָסלאַווער „עזע" איינגעאָרדנט געוואָרן אין שטאָט־גאָרטן אַ באַל לטובֿת דעם „עזע".

עקז. גען. פֿון פּיניר און האָלץ־באַאַרבעטונג

„Prima"

ריגע, בורז יעלא 15. טעל.: 22881, 32156.

„עזע" אין ריגע אין 1939

קאָנסולטאַציע פֿאַר זויגלינגען און פֿאַרשול־קינדער.

די קאָנסולטאַציע פֿאַר זויגלינגען האָבן באַזוכט 825 קינדער, וואָס האָבן דורכגעמאַכט 1874 באַזוכן. די קאָנסולטאַציע פֿאַר פֿאַרשול־קינדער האָבן געהאַט 218 באַזוכער מיט 1100 באַזוכן. די שוועסטער האָבן געמאַכט 1284 היים־באַזוכן.

די קאָנסולטאַציע פֿאַר שולקינדער האָבן באַזוכט 183 קינדער 1222 מאָל.

דער דיספּאַנסער פֿאַר טובערקולאָז־קראַנקע האָט געהאַט 162 באַזוכער מיט 608 באַזוכן. היים־באַזוכן האָבן די שוועסטער געמאַכט 1890.

אין דיספּאַנסער איז געמאַכט געוואָרן 68 רענטגען־פֿאָטאָגראַפֿיעס און 711 דורכליכטונגען. 508 זיינען איינגעאָרדנט געוואָרן אין סאַנאַטאָריעס, קינדער־קאָלאָניעס אָדער אַנדערע היילאַנשטאַלטן. 69 קראַנקע איז געמאַכט געוואָרן פּנעוּמאָטאָראַקס. די באַזוכער פֿון דיספּאַנסער איז פֿאַרטיילט געוואָרן טערערע הונדערט קילאָגראַם פֿישאייל און אַנדערע ספּעציעלע פּראָדוקטן.

די 2 באַרגזון־קאַבינעטן זיינען באַזוכט געוואָרן פֿון 177 קינדער, וואָס האָבן באַקומען 1667 סעאַנסן.

דער צאָנהייל־קאַבינעט האָט געהאַט 2882 באַזוכן. עס זיינען געמאַכט געוואָרן 605 פּלאָמבעס און 412 עקסטראַקציעס.

חוץ דעם האָבן געאַרבעט דער אָרטאָפּעדישער קאַבינעט מיט אַ קרייז פֿאַר ספּעציעלער הייל־גימנאַסטיק; די פּסיכאָ־היגיענישע קאָנסולטאַציע מיט אַ

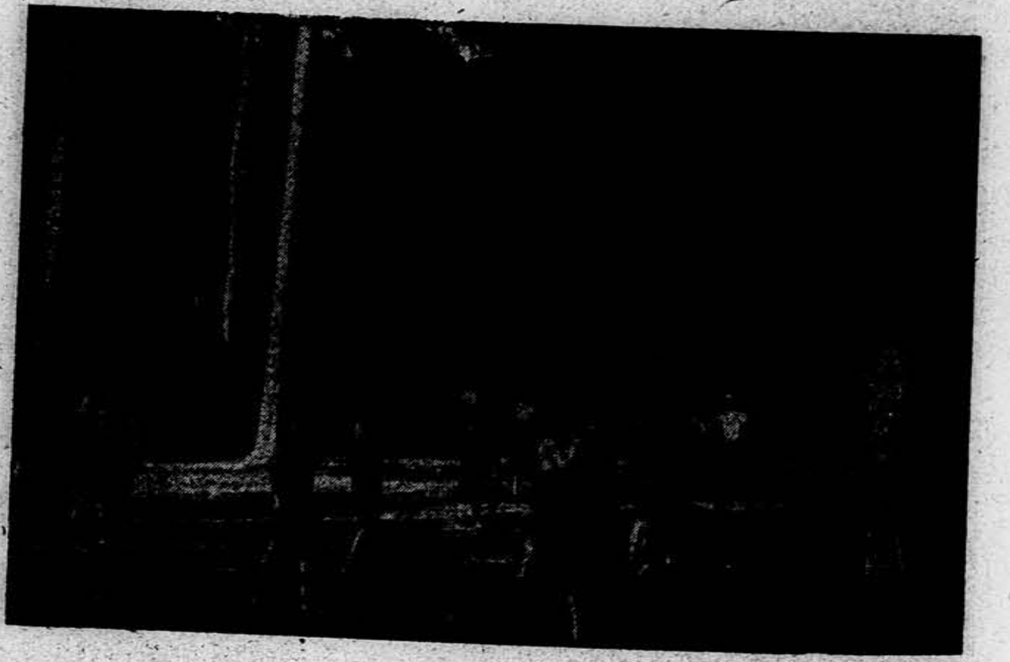

„עזע"־קאָלאָניע אין יאַונדובולטי אויפֿן נאָמען פֿון יודל גרוין.
אַ וואָליבאָל־פֿאַרמעסטונג.

נאַכטיקאַג־קריזיל אונטער ספּעציעלער בעהאַנדלונגישער אויפזיכט; אַ קאָנסולטאַ־ציע פֿאַר שפּראַך־דעפעקטן און קאַבינעט פֿאַר נאָז־, האַלדז־ און אויער־קראַנקייטן.

אין דער לאַבאָראַטאָריע זײַנען דורכגעפירט געוואָרן 1805 פאַרשיידענע בלוט־, שפּײַ־ און אַנדערע אַנאַליזן.

דרײַ־יאָר פונקציאָנירן ווידער די קורסן פאַר זויגלינג־פלעגערינס.

אין קינדער־קאָלאָניע האָבן פאַרבראַכט אין ערשטן אָפּצײַט 104 קינדער, אין צווייטן אָפּצײַט — 110 קינדער צו 6 וואָכן יעדערער.

די סעקציע פון פאַמיליע־פאַרזאָרגונג האָט צווישן די אויספאַרטענלעכע באַזוכער פון די „אָזע“־אַנשטאַלטן פאַרטײַלט בעטן, ראַסען, מאַטראַצן, שטרוי־זעק, בעטוועש און לײַבוועש, לײַלעכער ציכלעך, רעקעס, האַנטעכער, טישטע־כער א. א. סך־הכּל 1555 זאַכן. אין טערערע דירות האָט דער „אָזע“ דורכ־געפירט רעמאָנטן.

אינעם באַריכט־יאָר האָט זיך דער רינער „אָזע“ באַרייכערט מיט אַן אײַנגענעם רענטגען־קאַבינעט, וואָס גיט אונדז די מעגלעכקײַט צו פירן די אַר־בעט אויפן געביט פון טובערקולאָז אין אַ נאָך ברייטערן פאַרנעם ווי ביז אַהער. אין דער צוזאַמענהאַנג ווילן מיר דאָ אַרויסזאָגן אונדזער דאַנק דעם בקור־חולים־קראַנקנהויז, וואָס האָט אונדז געגעבן די מעגלעכקײַט ביז אַהער צו מאַכן אַלע רענטגען־פאָטאָגראַפיעס און דורכלייכטונגען.

פון פעברואַר 1940 באַרייכערט זיך דער רינער „אָזע“ מיט אַ קינדער־גאָרטן, וואָס וועט געבן די מעגלעכקײַט אַ פּאָר צענדליק יידישע מאַמעס אײַנ־צואָרדענען זייערע קליינע קינדער פאַר דער צײַט, וואָס זיי אַליין געפינען זיך בײַ דער אַרבעט.

„אָזע“־קאָלאָניע אין יאַנדובולמי אויפן נאָמען פון יודל ברוין.

ווינטער־היגיענע

יעדער צײַט פון יאָר האָט אירע שלעכטע און גוטע זײַטן פאַרן געזונט. דער ווינטער האָט זיך זײַנע מעלות. זײַן שיינקייט און אײַנגענעם רייץ. די שי־נײַם פון צײַט אין יאָר גיבן נײַע אימפּולסן, וועקן נײַע געפילן און אַרבעטלוסט.

ווען איז דען אַזוי ריין די לופט ווי ווינטער! ניטאָ קיין שטויב, ווען דער שניי באַדעקט אַלץ, ניטאָ קיין פּוילשטאָבן, — ווײַל דער פראָסט קאָנסערווירט אַלץ.

די ווײַסע, מיט שניי באַדעקטע ערטער זײַנען ניט נאָר ריין, ווײַס — עסטעטיש, — זיי זײַנען אויך היגיעניש. דער שניי שיצט פון שטויב און שמוץ.

אין די קאַלטע ווינטערלופט, דער פראָסט ווירקט ווי אַ גוטער מאַסאַזש. עס איז גענוג אָנצוקוקן אַ ספּאָרטלער, וואָס קערט זיך אום פון אַ ווינטער־שפּאַציר, כּדי זיך צו איבערצײַגן אין דעם.

דער ווינטער פאַרהאַרטעוועט אונדז אויך.

דעם ווינטער דאַרף מען קענען אויסנוצן: מען דאַרף געניסן פון די ווײַ־ניקע און קורצע זוניקע טעג. מען דאַרף אַרײַנכאַפּן וואָס מערער לופט און אָטעמען דורך דער נאָז, כּדי די לופט זאָל זיך אָנוואַרעמען, ביז זי דער־גייט צו די לונגען.

מען דאַרף וואָס אָפטער ווענטילירן די דירות. איין פענצטער אין יעדן צימער דאַרף בלײַבן ניט פאַרקלעפּט צום ווענטילירן.

אין מילדערע טעג קען מען אַפילו שלאָפן בײַ אָפענע פאָרטקעס.

דאָס מאַכט מען אין קורערטער און סאַנאַטאָריעס, מען דאַרף נאָר ליגן גוט

באַלטישע העגנזייטיקע פאַרזיכערונג־געזעלשאַפט

געגר. אין יאָר 1928 דורך פאַרטרעטער פון יד. אינדוסטריעלע רינגע, סמילשו יעלאַ 22 טעל. 33049 און 25177.

נעמט אָן אויף גינסטיקע תנאים פאַרזיכערונגען קעגן פײַער, אײַנ־ברעכונג־גנבות און טראַנספּאָרט.

איינגערעקס. מען שמייט אויף מיטן נעפיל, אז מען האט נשריניקטע לאנ… און נגליטערטע בלוט.

די בגדים דארפן ווינטערצייט זיין ווארעמע. אבער נים צו שווער… ווינטער טראגט מען טונקעלע בגדים, ווייל זיי זאפן אריין אין זיך דעם מאק… סיטוס שטראלן. קאלאשן דארף מען טראגן נאר אלס שוץ קעגן שניי און נא… קעגן קעלט. גומיע ווירקט שלעכט אויפן קערפער. בעסער איז אנצוטאן ווארי… מע וואלענע זאקן.

שווער איז מיט דער דערנערונג ווינטערצייט.

ביליקע פרישע גרינסן זיינען ניטא, מוז מען זיך באנוגענען מיט אייניגע… ווי קרויט, מערן, אוגערקעס און פרוכט. דער קערפער פארערט איצט מער פעטס, וואס האלט אונטער די קערפער-טעמפעראטור, קינדער דארף מען געבן פישלעבערטראן. פוטער געהערט צו די בעסטע פעטסן. אלע מינים איבערגעשמאלצענע פעטסן (שמאלץ) האבן א קלענערן ווערט, ווייל זיי האבן נים קיין וויטאמינען און זיינען שווער צום פארדייען.

פארהעלטענישמעסיק נים מייער און וייער גוט זיינען אנדערע היימישע עפל.

נים אפצושאצן איז שפאציר און ספארט אין ווינטערלופט. מיט קיין מיטל וועט מען נים דערווארעמען אזוי דעם קערפער ווי מיט א שפאציר אדער מיט דורכפארן זיך אויף גליטשערס, שנייטשיך אדער מיט א שליטל. מען דארף נאר איין מאל פרובירן דעם פארגעניגן, וועט עס דערנאך ציען צו דעם.

א מארש אין א קאלטן טאג איז בעסער ווי א ווארעמער אויוון! נאך א האלבן טאג פארברענגען אין דרויסן וועט אונדזער ארבעטס-פעיקייט אין משך פון דער וואך זיין גרעסער און די ארבעט פראדוקטיווער.

אין די דרום-לענדער איז מען אונדז מקנא אונדזער ווינטער. לאמיר געניסן פון אים!

Baltijas Kokrūpniecibas Akciju Sabiedriba

(Baltic Wood Comp. Ltd.)

ריגע, סמילשו יעלא 23/25, דירה 3.

טעלעפאנען: ביורא-דירעקציע 22577, עקספארט-אפטיילונג און קאסע 22864, האלץ-עקספלאאט.-אפט. 22052, זעגמיל 28860, פלאץ 30541.

טובערקולאז

טובערקולאז געהערט צו די גרעסטע אומגליקן פון דער מענטשהייט. הונדערטער טויזנטער מענטשן שטארבן יאר-איין יאר-אויס פון טובערקולאז אין דער וועלט. און דאך טאר מען נים פארגעסן, אז אויב מען האט זיך שוין אנגעשטעקט מיט טובערקולאז, דארף מען בײ זיך נים אראפפאלן, נים אריינפאלן אין פארצווייפלונג. נאר גלייך ווענדן זיך צו א דאקטער און אויספירן אלע זיינע פאראדענונגען, געדענקענדיק, אז טובערקולאז לאזט זיך אויסהיילן, אויב מע פארכאפט נאר באצייטנס.

טובערקולאז איז א קלעפיקע קראנקייט, וואס ווערט ארויסגערופן דורך מיקראבן. די מיקראבן דרינגען געווייגלעך אריין אין ארגאניזם צוזאמען מיטן שטויב און בכלל מיט דער פאראומרייניקטער לופט. אפט מיט

דערהאלט אייער יוגנטלעכן אויס-זען דורך ריכטיקער מויל-פלעגע

הייבט נאך היינט אן מיט Nivea צאן-פאסטע. דאן ערשט וועט איר אפשאצן דעם ווערט פון ריכטיקער מויל-פלעגע. אייערע ציינער וועלן ווערן בלענדנד ווייס און אייער מויל וועט באקומען א פרישן און געזונטן אויסזען. Nivea צאן-פאסטע האט א רייכן שוים און דעזינפיצירט צוגלייך.

פארלאנגט אומעטום Nivea מויל-וואסער.

פאראומרייניקטע שפייז, אָדער װען מע עסט מיט שמוציקע הענט.

דערפון איז געדרונגען, אַז כּדי אויסצוהיטן פון טובערקולאָז זיך אַליין, די קינדער, די משפחה אאַ״וו, דאַרף מען זאָרגן פאַר דער גרעסטער ריינקייט, לופטערן װאָס אָפטער די דירה און אַרבעט־אָרט, אויסמײַדן מענטשן, װאָס הוסטן און ניסן, די פרייע צייט אויסנוצן אויף שפּאַצירן הינטערן שטאָט, װו די לופט איז ריינער, אַכט לייגן אויף דער זויבערקייט פון די שפייזן. װאַשן די הענט פאַר יעדער עסן און איינזאַפּן אין זיך װאָס מערער זון. די זונען־שטראַלן טייטן די באַצילן.

כּדי ניט אָנצושטעקן אַנדערע מיט טובערקולאָז, דאַרף דער קראַנקער אויסמײַדן עפנטלעכע ערטער, װו ס'זיינען פאַראַן אַסך מענטשן, ניט שפּייען און שנייצן די נאָז אויפן דיל און אין גאַס, נאָר שפּייען אין אַ ספּעציעלער כּלי און הוסטן אין טאַשנטיכל.

װאָס שטאַרקער און פאַרהאַרטעװעטער אונדזער אָרגאַניזם איז, אַלץ לייכטער גיט ער זיך אַן עצה מיט דער קראַנקייט. די חייסע גלוסטקערפּערלעך אין אונדזער אָרגאַניזם פאַרטיליקן די מיקראָבן. װען אָבער אונדזער קערפּער װערט אָפּגעשװאַכט פון ניט דערעסן, פון אַרבעטן איבער די כּחות, פון ניט אויסשלאָפן און ניט אויסרוען זיך, אָדער װען מיר פאַרסמען סיסטעמאַטיש אונדזער אָרגאַניזם מיט אַלקאָהאָל (בראַנפן), אָדער מיט ניקאָטין (רייכערער), דעמאָלט שװאַכן מיר דערמיט אָפּ די װידערשטאַנד־פעיִקייט פון אָרגאַניזם און מיר שטעלן אים אויס אויף דער סכּנה זיך אָנצוניטען מיט טובערקולאָז.

אַ גרויסע ראָלע אין קאַמף מיט טובערקולאָז שפּילט גימנאַסטיק, װאָס מיט איר הילף לערנען מיר זיך אויס צו אָטעמען װי עס באַדאַרף צו זיין, באַזונדערש װינטערספּאָרט: שליטלען זיך, גליטשן זיך און צום בעסטן פאָרן אויף שניישיך איבער פרייע װעלדער און פעלדער.

די 10 געבאָט אין קאַמף מיט טובערקולאָז זיינען:

1. לופטער יעדן טאָג די דירה און דאָס געלעגער.

בוי־מאַטעריאַלן און טרוקענע האָלץ
אויפן שטראַנד
ליגט פאַר ביליק
Dubultu fabriku A/S.
געוו. בערלין און שאַליט
זעגמיל: דובולטי, סלאָקאַס יעלאַ 49, טעל.: מאַיאָרי 24

2. װאַש די הענט, בעפאָר פאַרן עסן, האַלט ריין דיין גאַנצן קערפּער, באָד זיך און בײַט װעש װײניקסטנס איין מאָל אַ װאָך.

3. שלאָף איינער אַליין אין אַ בעט, עס ניט פון אַ שותּפותדיקן געפעס.

4. קוש זיך ניט מיט קיינעם אין מויל, לאָז קיינעם ניט קושן דיינע קינדער. די קינדער לאָז ניט נעמען צום מויל אומריינע פינגער אָדער זאַכן, װאָס זיי הייבן אויף פון דער ערד.

5. שפּײַ ניט אויפן דיל.

6. בעתן הוסטן פאַרדעק דאָס מויל מיט אַ טיכל, כּדי די לייכעץ זאָל ניט צעשפּריצן אויף װעמען.

7. בעתן פאַרקערן דעם דיל, שפּריץ אים אויס מיט װאַסער, װייל מיטן שטויב הייבן זיך אויף די מיקראָבן.

8. טרינק ניט קיין בראַנפן, רייכער ניט קיין פּאַפּיראָסן.

9. װאַש די פרוכט פאַרן עסן; טרינק ניט קיין רויע מילך, נאָר געקאָכטע.

10. אָטעם דורך דער נאָז, ניט דורכן מויל, װייל אויף אַזאַ אופן פאַרהאַלט זיך אַ געװיסער טייל שטויב אין נאָז און עס פאַרהיט פון אָנשטעקונג

ניי־מאַשינען
שרייבמאַשינען
װעלאָסיפּעדן
קינדער־װאַגנס
אין אַ גרויסן אויסװאַל צו גינסטיקע פרייזן.
A/S. „A. Lippert“
רינגע, ל. סמילשו יעלאַ 25/28
ליעפּאַיאַ, גראַודו יעלאַ 45
דאַוגאַװפּילס, 8 יאַנװאַרא יעלאַ 55
װענטספּילס, װאַראָניו יעלאַ 19
טוקומס, זיגפריד מייעראָװיצאַ יעלאַ 3
װאַלמיערא, רינגאַס יעלאַ 5
קולדיגאַ, ליעפּאַיאַס יעלאַ 25
איזפּוטע, אַסטאַראַס יעלאַ 13

„אָזע"־אַרבעט אין ליוואַני.

היי־יאָר איז אין ליוואַני געעפנט געוואָרן אַן „אָזע"־אָפּטיילונג. ביז איצט האָט זיך די „אָזע"־אַרבעט אין ליוואַני אויסגעדריקט אין אויסהאַלטן זומער אַ האַלבקאָלאָניע פאַר עטלעכע צענדליק קינדער, אין אַרויסגעבן פישלעבער־טראָן אומבאַמיטלטע קינדער און אין מאַטעריעלער הילף—אַרויסצוגעבן די שולקינדער וואַרעמע פרישטיקן.

מיטן עפענען די „אָזע"־אָפּטיילונג וועט מעגלעך ווערן צוצוטרעטן צו אַ סיסטעמאַטישער אַרבעט דורכן יאָר.

די אַרבעט וועט זיך אָנהייבן מיט צאָנהיילונג פון קינדער, קאָנסולטאַציע און שפּיצע געווינערינס און זויגלינגען, באַרגוזן און פישלעבערטראָן פאַר שוואַכע קינדער און זומער—אַ האַלבקאָלאָניע.

פאַרן זומער 1939 האָבן אין דער ליוואַנער האַלבקאָלאָניע פאַרבראַכט 85 קינדער.

האַלבקאָלאָניע פון „אָזע" אין ליוואַני.

פורונקלען (מכות)

פורונקלען איז אַ קראַנקייט, וואָס איז אַלעמען באַקאַנט. אין פאָלק רופט מען דאָס איינפאַך מכות. אַ פורונקל איז אַן אָנטצינדונג פון דער טיפערער הויטשיכט, און די סיבה דערפון איז ספּעציפישע מיקראָבן־סטאַפילאָקאָקן, וואָס קומען אַריין אין דער הויט דורך די פעטס־דריזן (פעטס־גילן) אָדער אַ וווּנד. די צו געקעסטן סטאַבילירט דער קערפּער זיינע שוצמיטלען, אין דער ערשטער ריי די ווייסע בלוטקערפּערלעך. און דעם דאָזיקן פּראָצעס — דעם קאַמף צווישן די סטאַפילאָקאָקן און ווייסע בלוטקערפּערלעך פילט דער קראַנקער ווי אַ גרעסערן ווייטאָג, וואָס ווערט נאָך שאַרפער ביים קלענסטן באַריר. אויסער־לעך דריקט זיך אַ פורונקל אויס דורך אַ געהעכערטער טעמפּעראַטור אין דעם אָרט. דער אָרט איז געשוואָלן און רויטלעך. אין אַ פּאָר טעג אַרום ווערט דאָס געשווילעכץ קלענער און עס בלייבט אַ ווייטאָגדיקע רויטע אויס־שטשגריקע פאַרהאַרטונג מיט אַ גולדן קאָפּל.

דער וויכטיקסטער מיטל קעגן פורונקלען איז וואַרעמקייט. וואַרעמקייט מילדערט דעם ווייטאָג און פאַרגיכערט דעם פּראָצעס פון דער קראַנקייט. צום נעמען איז אַ קאָמפּרעס און אויף דעם אַ טערמאָפאָר (וואַרעמער) אָדער אַ פלאַש הייסע וואַסער. פאַרן קאָמפּרעס ווערט גענומען 2 פּראָצענט באָרוואַסער, 1 פּראָצ. רעזאָרצין, 1 פּראָצ. ריוואַנאָל. איז דער קערן פון פורונקל שוין פאַ־ראַנען, קענען די ווייטערע היילמעטאָדן זיין צווייערליי: כירורגיש אָדער קאָנסער־וואַטיוו. דער כירורג פּרוּווט מיטן מעסער אָדער מיטן עלעקטרישן שטראָם פאַרניכטן דעם הויפּט נעסט פון די סטאַפילאָקאָקן — דעם צענטער פון דעם פורונקל און שאַפט אַ פרייען וועג. דער אייטער זאָל קענען אַרויספליסן.

אַמאָל האָט מען אַלע פורונקלס אַזוי געהיילט. אויך איצט איז דעם כירורגס אַריינמישן זיך נויטווענדיק, אויב דער פורונקל איז אויף די ליפּן אָדער

אויב אייער קינד ליידט פון דעם אַזוי גערופענעם

מילך־שאַרף

„PERUTAN-PASTA"

אָדער אַנדערע ענלעכע אויסשלאָגן (סקועטעס), דאַן באַהאַנדלט דעם קראַנקן אָרט אַלע מאָל מיט וואָס ווירקט וווּנדערבאַר.

הויפּטלאַגער: פירמע פ. טאַל, ריגע, טערבאַטאַס יעלאַ 1/3.

צו באַקומען פאַר 1.20 לס. אין אַלע אַפּטייקן און דראָגן־געשעפטן.

נאָז. פורונקלס אויף די הענט, פיס אדער קערפּער קען מען איבערלאָזן דעם נאַטירלעכן אַנטוויקלונגס־גאַנג, בלויז פאַרגיכערנדיק דעם פּראָצעס מיט וואַרעמע קאָמפּרעסן און ביי קלענערע געשווירן מיט פּלאַסטערס.

נאָך דעם ווי דער אייטער איז אַרויסגעפלאָסן און דער וווּנד האָט אויפגעהערט, איז דער ענין נאָך ניט פאַרענדיקט. אין דעם אייטער זיינען נאָך געבליבן אַ סך לעבעדיקע סטאַפילאָקאָקן, וואָס קענען אַרויסרופן אַנטצינדונגען אין אַנדערע ערטער, באַזונדערס אין דעם נאָענטן אַרום פון דעם פורונקל, וו דער אויסערלעכער האַרטער הויטשיכט איז צעווייקט און געפּאַטערט. די סטאַ פילאָקאָקן קענען איבערגעטראָגן ווערן מיט דער האַנט אָדער מיט אַ זאַך, אַריינגיין אין אַנדערע ווונדן און דאָרטן אַרויסרופן אַ נייעם פּראָצעס פון פּו רונקלען. אָפטער פאַר אַלץ פּאַסירט עס בעתן פּאַרען זיך מיטן בעזעם אויפן פּאָל, בעתן רייבן זיך מיט דער מאַטשאַלקע אין וואַנע אָדער שפּעטער, בעתן ווישן זיך מיטן האַנטעך. דעריבער מוז מען זיך באַמיען, אַז דער פורונקל זאָל זיך אין גאַנצן פאַרהיילן. דעם אייטערדיקן אָרט דאַרף מען פאַרבינדן מיט סטע רילע מאַרלע אָדער ליננין, דעם וווּנד קען מען באַשמירן מיט אַ ביסעלע וואַ זעלין, אין דעם אַרום גוט אויסוואַשן מיט אַ לייכטן דעזינפיציר־מיטל ווי בענ זין, וואַסערשטאָף־פּעראָקסיד אָדער ריוואַנאָל. אויף אַזאַ אופן קען מען אויסמיידן די געפאַר פון איבערטראָגן מיט די אייגענע הענט די וווּנד פון איין אָרט אויף אַנדערע ערטער.

געזונט איז וואָלוול, קראַנקייט איז טייער!

שאָקאָלאַד איז ביי
Goegginger
א פּרעסטיזש־פראגע
יעדער פילט דאָס און פאַרלאַנגט
שאָקאָלאַד Goegginger

„אָזע״־אַרבעט אין לודזש

ביז איצט איז אין לודזש געווען נאָר אַ האַלב־קאָלאָניע. אין זומער 1989 האָבן אין דער האַלב־קאָלאָניע פאַרבראַכט 49 קינדער צו 6 וואָכן.

הײַיאָר איז געעפנט געוואָרן אין לודזש אַן „אָזע״־אָפּטיילונג און די אַרבעט וועט געפירט ווערן במשך פון גאַנצן יאָר. די אַרבעט הייבט זיך אָן מיט אַ באַראַטונגס־פּונקט פאַר שוואַנגערע פרויען און פרויען־קראַנקייטן, און קאָנסולטאַציע פאַר זויגלינגען, פאַרשול־ און שולקינדער.

האַלבקאָלאָניע פון „אָזע״ אין לודזש.

אין לודזש, וואָס קען נאָך אַלץ ניט קומען צו זיך פון דער גרויסער שׂרפה אין 1988טן יאָר, איז די „אָזע״־אַרבעט אַ זייער גרויסע הילף פאַר דער אומבאַמיטלטער יידישער באַפעלקערונג.

עס איז דער חוב פון יעדער יידן
צו זיין א מיטגליד אין „אזע״.

„אָזע" אין אַנדערע לענדער

די שענסטע און מסירת־נפשדיקסטע בלאַט אין אונדזער אַרבעט האָט דאָס מאָל אַריינגעשריבן דער ליטווישער „אָזע". אויף זיי איז אויסגעפאַלן די שווערסטע לאַסט — צו געבן די ערשטע הילף די הונדערטער און טויזנטער ייִדישע פאַמיליעס, וואָס האָבן געליטן אין דעם גרויסן חורבן, וואָס האָט געטראָפן די צוויי גרויסע שכנותדיקע ייִדישע קיבוצים מיט ליטע.

די „אָזע"־אַנשטאַלטן אין ליטע און בפרט אין קאָוונע זיינען פאַרוואַנדלט געוואָרן אין צענטרען פון הילף פאַר פּליטים, ניט בלויז אין ווינטערטער פאַר פּליטים, נאָר אין אַפּלאַגערן פאַר קאָסטיומען, מאַנטלען, בעט־ און לייבוועש, קישנס, רעקעס, ציכלעך, ליילעכער, היט און כלערליי אַנדערע זאַכן, וואָס זיינען אין די הונדערטער קילאָגראַמען געפלאָסן פון די פאַרוואָרפנסטע ווינקעלעך פון לאַנד. ניט איין ייד האָט אַפּגעשיקט זיינע לעצטע שבתדיקע בגדים.

אין 24 שעה האָבן הונדערטער ייִדן געמוזט פאַרלאָזן זייערע היימען, אָן זאַכן און געלט, און זיינען געטריבן געוואָרן אין די פעלדער פון „קיינעמס לאַנד" — אין אַ שמאָלן פאַס צווישן די פאַרנומענע געביטן און ליטע. ביז־לעכטיז זיינען פון „קיינעמס לאַנד" אַריינגעדרונגען אין די ליטווישע שטעטלעך קאַלמאַריע, לאַודע, הילקאָווישקי, ווירבאַלן און ווישטינעץ אַרום 2000 פאַרפייניקטע מענטשן.

אַסך מסירת־נפש, ברידערלעכקייט און טרייהאַפט האָבן אַרויסגעוויזן די ייִדן אין די קליינע שטעטלעך.

דער ליטווישער „אָזע" האָט תּיכּף געשיקט אַהין דאָקטוירים, שוועסטערן, מעדיקאַמענטן. ער האָט אָרגאַניזירט די מעדיצינישע און סאַניטאַרע הילף, די שווער־קראַנקע אַריבערגעפירט אין שפּיטאָלן, אָרגאַניזירט דעם באָד־באַזוך און פאַרזאָרגט מיט זייף.

אומעטום זיינען געשאַפן געוואָרן „אָזע"־קאָמיטעטן פאַר געזונטשוץ און קינדער־פאַרזאָרגונג, וואָס פירן דורך אַ ברייטע קינדער־באַשפּייזונג. טאָג־טעגלעך

ABOĻU PĒRLE
SOLO-SEKT

זעלצער, סאָדע־וואַסער
לימאָנאַדן, פרוכטוואַסער
קליוקווע, מעדיצינישע וואַסערן
ציטראָנאַד, אַראַנזשאַד

עסיק, עסיק־עסענץ
פעפער, זענעפט
קאַניעל, פוץ־מיטל „סאַוליע"
אַראָמאַ פאַר געטראַנקען

E. Arnala dēli
Laboratorijas ielā Nr. 19
Dib. 1865. g. Tel. 96603

קומען אָן נייע פּליטים פון טיילן, באַזעצטע דורך די דייטשן. זיי קומען קיין ווילנע, רייסן זיך אַהין אין דער האָפענונג דאָרטן, ווו ס'זיינען דאָ קאָנסולאַטן פון 15 מלוכות, דאָך צו באַקומען אַ וויזע אין אַ נייעם לאַנד.

ניט אַלע מאָל ווערט זייער האָפענונג פאַרווירקלעכט און דאָ הייבט זיך ערשט אָן די אַרבעט פון די הילפס־קאָמיטעטן, וואָס האָט אַסך צו פאַרדאַנקען דער הילף פון אַמעריקאַנער „דזשוינט".

הונדערטער פּליטים זיינען איינגעאָרדנט געוואָרן אין פּריוואַטע ייִדישע הייזער. ייִדן האָבן זיך פרייוויליק באַשטייערט מיט הונדערטער און טויזנטער ליטן.

אַ נייע אויפגאַבע איז געשטעלט געוואָרן דעם ליטווישן „אָזע" מיטן צוריקבאַקומען ווילנע און ווילנער קאַנט. ליטע האָט צוריקבאַקומען איבער 60.000 ייִדישע נפשות פון דער שטאָט ווילנע גופא, אַרום 85.000 — פון די שטעטלעך אין ווילנער קאַנט, אַרום 10.000 פּליטים פון פאַרשיידענע טיילן פון געוועזענעם פּוילן.

דער עלנט פון די מענטשן, וואָס זיינען נאָך גאָר ניט לאַנג צוריק געזעסן אין זייערע היימען, געאַרבעט, געשאַפן און זיינען מיט אַ שטורעם, וואָס האָט געדויערט געציילטע טעג, פאַרוואַנדלט געוואָרן אין מענטשן אָן אַ היים, אָפט אָן אַ בגד, אין גאַנצן אָן מיטלען, אָן מעגלעכקייטן צו אַרבעטן, זייער עלנט און פּיין איז שווער צו באַשרייבן.

פרוכט־ביימער, לוקסוס־ביימער און רויזן, לאַנג־יאָריקע גאָרטן־בלומען און קלובניק־פלאַנצונגען.

ק. י. וואַגנער

בוטאָנען און אַלע
מינים זוימען

גערטנעריי און זוימען־געשעפט, רינע, ניטאַורעס יעלאַ 1
טעל. 91086, פּאָסטפאַך 78.

Latvijas Tekstilrūpniecibas
savstarpējā kreditbiedriba

רינע, קאַלקיו יעלאַ 10, טעל. 81227, 34910, 26559, 32790

נאָך שווערער איז צו באַשרייבן דאָס, וואָס יעדערער פון זיי האָט איבערגעטראָגן, איידער ער האָט זיך דערקליבן ביז ווילנע.

די געשיכטע פון יעדערן איז אַ טיפע טראַגעדיע און צייטנווייז קען מען נאָר באַוווּנדערן דעם כּוח פון מענטשן, וואָס טראָגט עס איבער. הונדערטער פון זיי האָבן געלאָזט דאָרטן פרויען, קינדער, עלטערן, אָפט אויף אייביק... ערשט איצט דערוויסן זיי זיך, אַז זייערע נאָענטע זיינען געפאַלן אונטער די חורבות פון זייערע היימען. און די, וואָס באַקומען שוין ידיעות פון זייערע נאָענטע, באַקומען אָזוינע טרויעריקע, אָזוינע שרעקלעכע.

פאַר דעם ליטווישן „אָזע" איז געשטאַנען און שטייט אַ גרויסע אויפגאַבע: וואָרגן געזונט סיי פון די אומגליקלעכע פליטים, סיי פאַרן געזונט פון די צענדליקער טויזנטער ווילנער יידן, וועמעס לאַגע ס'איז אַ ביסל אַ בעסערע ווי פון די פליטים, אָבער אויך אַ גענוג שווערע.

אין פרט פון פליטים-הילף האָט דער ווילנער „טאָז—אָזע" ביז איצט געשאַפן: אַן אינטערנאַט פאַר פליטים-שרייבער, זשורנאַליסטן, דאָקטוירים, אדוואָקאַטן, אינזשענערן, אַן אינטערנאַט פאַר פליטים—מוטער און קינד, אַ ווינטער-סאַנאַטאָריע פאַר 70 קינדער פון די פליטים און אָרטיקער אָרעמקייט. ס'איז פאַרברייטערט געוואָרן די ווילנער שול-אַמבולאַטאָריע, וואָס לאָזט טעגלעך דורך ביז 150 קראַנקע. אין איר נעמען אָנטייל 26 דאָקטוירים און צאָנדאָקטוירים. ביי דער אַמבולאַטאָריע פונקציאָנירט אויך אַן אַפּטייק.

אין קאָוונע איז אָרגאַניזירט געוואָרן אַן אַקציע צו שאַפן די נויטיקע מעדיקאַמענטן. עס זיינען אויך אריינגעצויגן געוואָרן אין דער אַרבעט אַ גרעסערע גרופּע דאָקטוירים—פליטים (אָזוינע זיינען דאָ אין ווילנע אַרום 70). אַחוץ די דאָקטוירים אַרבעטן אין אַמבולאַטאָריע, מיט זייער הילף איז אָרגאַניזירט דאָס באַזוכן די קראַנקע אין דער היים, ד. ה. אין די אינטערנאַטן, ווו זיי וווינען, און אין די פּריוואַטע דירות, ווו זיי זיינען איינגעאָרדנט. די קראַנקע, וואָס נייטיקן זיך אין שפּיטאָל-באַהאַנדלונג, ווערן געשיקט אין די שפּיטאָלן.

„אָזע—טאָז" האָט זיך אויך געשטעלט אין קאָנטאַקט מיט די אָרטיקע אינטערנאַטן, וואָס זיינען פאַראַן ביז 42. פון וועלכע נאָר אַ טייל איז מער אָדער ווייניקער באַפרידיקנדיק איינגעאָרדנט פון סאַניטאַר-היגיענישן שטאַנדפּונקט. ס'רוב זיינען די לאָקאַלן ניט קיין צוגעפּאַסטע, די צאָל מענטשן, וואָס געפינען זיך אין זיי, איז דריי פיר מאָל גרעסער פאַר די אָנגענומענע נאָרמעס. ס'פעלן

באַלטישע הענטשקעס-פאַבריק

„קלעאָפּאַטראַ"

רינע, ליעלאַ מיעסניעקו יעלאַ 6 טעל. 27885

אַרבעט אויס שטאָף און זיידענע הענטשקעס
גרויסער אויסוואַל צו אַלע סעזאָנען

בעטן, שטרויזעק, דעקעס, בעטוועש, איינאָרדענונגען זיך צו וואַשן, ס'פעלן לייוועש (פאַראַן אַזוינע, וועלכע האָבן 6 וואָכן און מערער ניט געביטן קיין וועש), ס'פעלט זייף.

אין דעם פרט שטייט פאַר „אָזע—טאָז" אַ זייער פאַראַנטוואָרטלעכע אויפגאַבע: מיט אַלע מעגלעכקייטן צו פאַרהיטן, אַז צווישן אָט דער גרויסער פליטים-מאַסע זאָלן ניט אויסברעכן קיין עפּידעמיעס און קודם-כּל קיין עפּידעמיע פון פלעקטיפוס, ווי דאָס קומט געוויינטלעך פאַר אין צייטן פון אַזוינע קאַטאַסטראָפעס.

ביז 20 דאָקטוירים און שוועסטער-היגיעניסטינס טוען אָט די גרויסע אַרבעט און מיט צופרידנקייט קען מען פעסטשטעלן, אַז קיין עפּידעמיעס זיינען ביז איצט ניט אויסגעבראָכן.

אין דער אַרבעט ווערן די דאָקטוירים און שוועסטער-היגיעניסטינס געשטיצט דורך די צוויי געדופענע סאַניטאַרע פאַטרולן — יונגט-קאָלאָנעס, וואָס קומען אין די אינטערנאַטן און פירן דאָרט דורך אַ גרויסע אַרבעט אין פרט פון אויפהאַלטן די ריינלעכקייט.

גלייך ווי ס'האָט זיך אָנגעהויבן דער פליטים-שטראָם האָט דער ווילנער „טאָז" („אָזע") געשלאָסן אַן אָפּמאַך מיט 5 פּריוואַטע וועשעריען צו וואַשן וועש פון די פליטים. איצט ווערט געעפנט אַ גרויסע צענטראַלע וועשעריי פון „טאָז".

דורך „אָזע" איז אויך אָרגאַניזירט געוואָרן דאָס באָד-באַזוכן פון די פליטים 2 מאָל אַ חודש. ביי דער באָד איז דאָ אַ דעזינפעקציע-אַפּאַראַט, דורך וועלכן

אַקציען-געזעלשאַפט

„Emolip"

רינע, נאַליקטאַוואַס יעלאַ 8 טעל.: 22948, 21122, 21851

אַקציען-געזעלשאַפט פון האָלץ-האַנדל און אינדוסטריע

„LEMIKO"

רינע, קאַטרינעס דאַמבים 24/26, טעל. 34502, 34197

עס ווערן דורכגעלאָזן זייערע קליידער און וועש. ס'איז אויך געשלאָסן געוואָרן אַן אָפּמאַך מיט פריזערן, וואָס באַדינען די פּליטים.

חוץ די אַלע אויסגערעכנטע נייע אַנשטאַלטן און אונטערנעמונגען, זיינען אין דער מעדיצינישער הילף פאַר פּליטים אין ווילנער קאַנט אַריינגעצויגן גע־וואָרן אַלע אַנדערע מעדיצינישע אַנשטאַלטן פון ווילנער „מאַז": די מילכקיכן, זויגלינג־קאָנסולטאַציעס, אַמבולאַטאָריעס, טובערקולאָז־דיספּאַנסער, טובערקולאָז־סאַנאַטאָריע, היים פאַר אונטערגעוואָרפענע קינדער א. א. די אַלע אַנשטאַלטן מוזן איצט אַנטוויקלען אַ סך אַ ברייטערע אַרבעט ווי ביז אַהער צוליב דער פּליטים־מאַסע און אַלגעמיינער פאַראָרעמטקייט פון דער אָרטיקער באַפעלקערונג.

סוף נאָוועמבער האָט דער „מאַז" אָנגעהויבן באַשפּייזן אין ווילנע 4800 און אין דער פּראָווינץ 1100 קינדער.

פאַר דעם „מאַז—אָזע" אין ליטע שטייט איצט נאָך אַ גרויסע און פאַר־אַנטוואָרטלעכע אויפגאַבע — זאָרגן פאַרן געזונט פון די טויזנטער קינדער פון די ווילנער קינדערהיימען, פאָלקשולן, חדרים, ישיבות־קטנות; איינפירן דאָרט די שול־היגיענע און שול־מעדיצינישע השגחה, אַזוי ווי דאָס איז איינגעפירט גע־וואָרן אין קאָוונע און אין אַ ריי פּראָווינץ־שטעט.

ס'שטייט פאַר „אָזע—מאַז" אַ קאָלאָסאַלע אויפגאַבע: קאַמף פאַרן פאָלקס־געזונט פון די ברייטע מאַסן, קאַמף פאַרן געזונט פון די פיזיש און מאָראַליש רויִנירטע, פאַרפייניקטע גרויסע פּליטים־מאַסן, זאָרגן פאַר טויזנטער קינדער, וואָס ליידן הונגער און נויט.

דאָס ליטווישע ייִדנטום האָט פאַר די 18 יאָר פון דער „אָזע"־עקסיס־טענץ אין ליטע פאַרשטאַנען אָפּצושאַצן די וויכטיקייט פון דער „אָזע" אַרבעט. העלפנ־דיק שאַפן ביז 80 פּראָצ. פון דעם בודזשעט אויף די ערטער. אויך די ליט־ווישע רעגירונג שאַצט פּאָזיטיוו אָפּ די אַרבעט פון ליטווישן „אָזע", אונטער־שטיצנדיק מיט 12—15 פּראָצ. פון דעם בודזשעט.

מיט באַזונדערער אָנערקענונג מוז דערמאָנט ווערן די ברידערלעכע אונ־טערשטיצונג פון „רושוינט", וואָס האָט זייער אַסך אויפגעטאָן אויפן פראָנט פון לינדערן ייִדישע ליידן און נויט.

Sestā Rigas Savstarpējā Kreditbiedriba

ריגע, מירגאַניו יעלאַ 4.

פירט דורך אַלע באַנק־אָפּעראַציעס

אויסצוגן פון פּאָסט־ און טעלעגראַף־טאַריף.

בריוו:

אָרטיקע, ביז 20 גראַם	5 סאַנטים
פון 20—50 גראַם	10 "
אין אַנדערע שטאַט (אינלענדישע) ביז 20 גר.	20 "
פון 20—50 גראַם	30 "
קיין אויסלאַנד, פאַר די ערשטע 20 גראַם	35 "
פאַר יעדע קומענדיקע 20 גראַם	21 "

בריוו קיין ליטע און עסטלאַנד ווערן באַצאָלט ווי אינלענדישע קאָרע־ספּאָנדענץ.

אַ בריוו מאָר נישט וועגן מער פאַר 2 קילאָגראַם.

פּאָסטקאַרטעס:

אָרטיקע	5 סאַנטים
אינלענדישע	10 "
קיין אויסלאַנד	20 "

רעקאָמענדירטע (זאַקאַזנאַיע) בריוו:

פאַר יעדער שיקונג אין לאַנד — 20 סאַנט. מערער ווי פאַר אַן איינפאַכן בריוו
קיין אויסלאַנד — 40 סאַנט. מערער ווי פאַר אַן איינפאַכן בריוו

באַנדעראָלן און דרוקאַרבעט:

ביז 50 גראַם	3 סאַנטים
פון 50—100 גראַם	5 סאַנטים

אינלענדישע טעלעגראַמעס:

געוויינלעכע אָרטיקע טעלעגראַמעס	1 וואָרט 6 סאַנטים
געוויינלעכע אינלענדישע טעלעגראַמעס	1 וואָרט 10 סאַנטים

דרינגענדיקע טעלעגראַמעס ווערן באַצאָלט טאָפּלט.

די קירצסטע טעלעגראַמע ווערט באַצאָלט ווי פאַר 8 ווערטער.

אינלענדישע פּאַסילקעס:

פאַר יעדער 200 גראַם ווערט געצאָלט 10 סאַנטים, אָבער נישט וויני־קער ווי 30 סאַנטים פאַר יעדן פּאַקעט.

פאַרזיכערונג פון פּאַקעט קאָסט 1 פּראָצענט פון אויפגעגעבענעם ווערט, אָבער ניט ווייניקער ווי 15 סאַנטים פאַר יעדן פּאַקעט.

אינלענדישע געלט־שיקונגען:

ביז 20 לאט — 20 סאנט.; פון 20 ביז 40 — 30 סאנט.; פון 40 ביז 60 — 40 סאנט.; פון 60 ביז 80 — 50 סאנט.; פון 80 ביז 100 — 60 סאנט.; פון 100 ביז 150 — 80 סאנט.; פון 150 ביז 200 — 1 לאט; פון 200 ביז 1000 פאר יעדע 100 לאט קומט צו 20 סאנט.

אדרעסן פון „אזע"־אפטיילונגען אין לאטוויא:

ריגע — לאטגאלעס יעלא 69.
דאוגאווּפּילס — אינסטיטוטא יעלא 3/1.
ליעפּאיא — ליעלא יעלא 5.
רעזעקנע — 15 מײַ יעלא 40.
קראסלאווא — געז. „אזע".
לודזא — געז. „אזע".
ליוואני — געז. „אזע".

אויפנעם־צייט אין רינער „אזע".

קאנסולטאציע פאר זויגלינגען

מאנטיק און דאנערשטיק פון 12 ביז 14

קאנסולטאציע פאר קליינקינדער (פון 2 ביז 7 יאר).

מיטוואך פון 12 ביז 14.

דיספאנסער פאר שולקינדער

מאנטיק פון 12 ביז 14, דאנערשטיק פון 14 ביז 16

דיספאנסער פאר דערוואקסענע

דינסטיק פון 13 ביז 15. איין מאל אין צוויי וואכן פון 19.30 ביז 20.30

באַרגזון־קאבינעטן

מאנטיק און מיטוואך פון 8, פרייטיק פון 1

צאנהייל־קאבינעטן

אלע טאג פון 14 ביז 18, פרייטיק פון 14 ביז 16

באראטונג פאר שוואנגערע־דערציבארע

מאנטיק פון 16 ביז 18

סרייזל פאר שוואנגערע־דערציבארע

אלע טאג פון 16 ביז 19

באראטונג פון שפּראך־שטערונגען

מאנטיק פון 11 ביז 12, מיטוואך 15 ביז 16

האלדז־, נאז־ און אויערן־קראנקייטן

מאנטיק פון 12 ביז 13

ארטאפּעדישער קאבינעט

מיטוואך פון 12 ביז 13, דאנערשטיק פון 19 ביז 20

ארטאפּעדישער טורנען

מאנטיק און מיטוואך פון 15 ביז 19, פרייטיק פון 15 ביז 17

לאבאראטאריע

מאנטיק פון 14 ביז 16, מיטוואך פון 9 ביז 11, דאנערשטיק פון 14 ביז 16

ריגער דאקטוירים־רשימה

א, דר. ד. אבראמאוויטש, לאטשפּלעשא יעלא 13, טעל. 28582, ספּעצ. אינערלעכע, הארץ־ און לונגען־קראנקייטן. אויפנעם פון 10—12 און פון האלב 5 ביז האלב 7.

דר. י. אראנשטאם, וואלניו יעלא 28א, טעל. 21061.

דר. וו. איזאקאוויטש, ספּעצ. וועגערישע קראנקייטן, וואלניו יעלא 26, טעל. 22829. אויפנעם טעגלעך פון 10—1 און 4—7.

ב, דר. פּ. בלאט, ספּעצ. אינערלעכע קראנקייטן, לאטשפּלעשא יעלא 42, דירה 2, טעל. 34856. אויפנעם טעגלעך פון 9—10 און 5—7.

דר. ד. בלאָוועז, ם. גאטעטניו יעלא 22/24, טעל. 41517.

דר. ל. בלעכמאן, ספּעצ. קינדער־קראנקייטן, קר. באראנא יעלא 2, טעל. 27792. אויפנעם טעגלעך פון 9—11 און 4—6.

ג, דר. א. גאבאוויטש, סטרעלניעקו יעלא 1, טעל. 32028. אויפנעם טעגלעך פון 8—6.

דר. וו. גאלדבערג, ספּעצ. אוראלאג. קראנקייטן, זינפּר. מייראווי־צא בולה. 16, טעל. 28466. אויפנעם טעגלעך פון 4—6

דר. ה. גאלדרינג, קר. באראנא יעלא 40, טעל. 24822. ספּעצ. אינערלעכע און נערוועס־קראנקייטן. אויפנעם טעגלעך פון 9—11 און 5—7.

דר. י. גאלדרינג, קר. באראנא יעלא 36, דירה 1, טעל. 28543. ספּעצ. אויערן־, האלדז־ און נאז־קראנקייטן. אויפנעם טעג־לעך פון 11—1 און 4—6.

דר. בר. גאטשאלק, ספּעצ. אינערלעכע קראנקייטן, טשעקורקאלנס, 2טע שקיערס ליניא 5א, טעל. 96943. אויפנעם טעגלעך פון 4.30—8.

דר. ז. גארדאן ספּעצ. אינערלעכע, פרויען־קראנקייטן און געבורטס־הילף, בריוויבאס יעלא 98, טעל. 91206. אויפנעם טעגלעך פון 9—11 און 5—7.

ד, דר. ב. דובינסקי — פּריוואטע קליניק, קר. באראנא 86.

דר. מ. דובינסקי, ספּעצ. כירורגישע קראנקייטן, קר. באראנא 86 אויפנעם טעגלעך פון 6—7.

דר. פּ. דלין-צבי, ספּעצ. אינערל. קראַנקייטן, סמאָצע יעלאַ 52, טעל. 96740. אויפנעם טעגלעך פון 9—10 און 4—7.

ה. דר. י. האַוז, פּולקאָ. קאָלפּאַקאַ בולח. 10, טעל. 22825. רענטגען-אינסטיטוט, באַרגזון און דיאַטערמיע.

דר. י. הערצפעלד, ספּעצ. אינערל. קראַנקייטן, בריוויבאַס יעלאַ 28, טעל. 27560. אויפנעם טעגלעך פון 9—11 און 5—7. זומער אין קעמערי, ריגיאַ יעלאַ 6. פּריוואַט דירה — אייזסאַרגו יעלאַ 27, טעל. 91688.

דר. זש. הערמער, ספּעצ. פרויען-קראַנקייטן און כירורגיע, קר. באַראָנאַ יעלאַ 37, טעל. 98694. אויפנעם טעגלעך פון 9—11 און 5—7. זומער אויך אין קעמערי, זאַליאַ יעלאַ 16, טעל. 89.

ו. דר. ה. וואַסערמאַן, מאַריאַס יעלאַ 28, טעל. 29489, ספּעצ. אינערלעכע און קינדער-קראַנקייטן. אויפנעם טעגלעך פון 9—11 און 4—6.

דר. א. וויינרייך, אַלעקשאַ יעלאַ 8, טעל. 91864.- אויפנעם טעגלעך פון 10—12 און 5—7.

דר. מ. וואָלפערט, ספּעצ. אויערן-, נאָז- און האַלדז-קראַנקייטן, דזירנאַוו יעלאַ 58, טעל. 28079. אויפנעם טעגל. פון 10—12 און 5—7.

ז. דר. מ. זיידענבערג, ספּעצ. קינדער-קראַנקייטן, בריוויבאַס יעלאַ 28, טעל. 26275. אויפנעם טעגל. פון 10—11.30 און 5—6.

ט. דר. פּ. טשערניאַק, ספּעצ. קינדער-קראַנקייטן, אויסעקליאַ יעלאַ 5, טעל. 30098. אויפנעם טעגלעך פון 9.30—11 פון 4—5.

דר. א. טשערפאַס-וועגדעל, ספּעצ. אינערלעכע קראַנקייטן, מאַריאַס יעלאַ 12, טעל. 28048. אויפנעם טעגלעך פון 10—12 און 5—7.

י. דר. י. יאַוואָרקאָווסקי, ספּעצ. מאָגן-, געדערעם- און צוקער-קראַנקייטן, קר. באַראָנאַ יעלאַ 28, טעל. 29484. אויפנעם טעגלעך 10—12 און 5—7.

דר. עד. יאַקאָבסאָן, ספּעצ. אינערל. קראַנקייטן, סמאָצע יעלאַ 18, טעל. 96284.

דר. ב. יאַסאָבסאָן, ספּעצ. אויערן-, נאָז- און האַלדז-קראַנקייטן, בריוויבאַס בולח. 4/2, טעל. 20268. אויפנעם טעגלעך פון 12—1 און 5—7.

דר. מ. יפה, קר. באַראָנאַ יעלאַ 29, טעל. 28198. אויפנעם טעגלעך פון 5—7.

ל. דר. וול. לאַנדאַו, ספּעצ. אינערלעכע קראַנקייטן, בריוויבאַס יעלאַ 42 דירה 10, טעל. 20280. אויפנעם טעגלעך פון 5—7. פּריוואַט-אַדרעס: יעקאַבאַ יעלאַ 26.

דר. ז. ליאַק-גימעס, ספּעצ. נערוון-קראַנקייטן, עליזאַבעטעס יעלאַ 41/48, טעל. 25687. אויפנעם טעגלעך פון 6—7.

דר. מ. ליבמאַן, אינערלעכע קראַנקייטן, נאַמעטנו יעלאַ 58, טעל. 41097. אויפנעם טעגלעך פון 9—11 און 5—7.

דר. אימאַ לעווענשטיין, אורלאָג, מאַריאַס יעלאַ 22 דירה 1, טעל. 22706. אויפנעם טעגלעך פון 5—7.

דר. עדג. לעווענבערג, רוירנאַוו יעלאַ 48, טעל. 29587. אויפנעם טעגלעך פון 9—10 און 5—7.

דר. ד. לעווינאָוויטש, ספּעצ. צאָן- און מויל-קראַנקייטן, עליזאַבעטעס יעלאַ 31, טעל. 30256.

מ. דר. מ. מאַגאַליף, ספּעצ. אינערלעכע און לונגען-קראַנקייטן, קר. באַראָנאַ יעלאַ 64, טעל. 96860. אויפנעם טעגלעך פון 10—12 און 5—7. סאַנאַטאָריע פאַר אינערלעכע קראַנקע אין פּריעדיינע.

דר. ש. מייזל-דובראָווסקי, נאַמעטניו יעלאַ 28, טעל. 42049. אויפנעם טעגלעך פון 9—11 און 4—7.

דר. ע. מיכעלסאָן-מירלין, ספּעצ. קינדער-קראַנקייטן, מאַריאַס יעלאַ 55, טעל. 92077. אויפנעם טעגלעך פון 10—12 און 4—6.

דר. מ. מינץ, כירורג, טאַלרעטשאַ יעלאַ 27/29 דירה 4, טעל. 29424. פּריוואַט-קליניק: באַזניצאַס יעלאַ 19, טעל. 29200.

דר. י. מאָסקאָווסקי, ספּעצ. פאַר אויערן-, נאָז- און האַלדז-קראַנקייטן, בריוויבאַס יעלאַ 28, טעל. 27560. אויפנעם טעגלעך פון 12—1 און 5.30—7.

פּ. דר. אָ. פּרעס, קר. באַראָנאַ יעלאַ 38, טעל. 28918, אויפנעם טעגלעך פון 9—11 און 4—6.

פ. דר. ק. פייערטאַג, ספּעצ. אינערלעכע, מאָגן-, געדערעם- און שטאָפּבייט-קראַנקייטן, בלאַומאַניאַ יעלאַ 8, טעל. 24904, אויפנעם טעגלעך פון 9—10 און פון 4—6.

דר. מ. פרוידמאן, ספעצ. הויט- און געשלעכטס-קראנקייטן, עליזאבע-טעס יעלא 51, דירה 3, טעל. 26027. אויפנעם טעג-לעך פון 10—1 און 5—7.

דר. מ. פישמאן, ספעצ. אינערלעכע קראנקייטן, מאריאס יעלא 21, טעל. 33517. אויפנעם טעגלעך פון 8—11 און פון 8.30—9.30 אין אוונט.

ק. דר. ע. קאלגוט, ספעצ. פרויען-קראנקייטן און געבורטס-הילף, סטאבו יעלא 61, טעל. 96418. אויפנעם טעגלעך פון 10—12 און 5—7.

דר. ניק. קאן, עליזאבעטעס יעלא 45/47, טעל. 26742. אויפנעם טעגלעך פון 11—1 און 5—7.

דר. וו. קאן, ספעצ. פרויען-קראנקייטן און געבורטס-הילף, מאטיסא יע-לא 41, טעל. 92881. אויפנעם טעגלעך פון 10—1 און 4—7.

דר. ל. קאצענעלנבויגן, אינסטיטוט פאר רענטגען- און ליכטשטראלן-היילונג, באזניצאס יעלא 31, טעל. 96408.

דר. ל. קאפעלאוויטש, סלאקאס יעלא 76, טעל. 39862. אויפנעם טעגלעך פון 9—12 און 4—7.

דר. ז. קרופקין, קאלנציעמא יעלא 62, טעל. 42010. אויפנעם טעג-לעך פון 8—9 און 5—7.

דר. ל. קושנער, ספעצ. אינערלעכע קראנקייטן. פריוואט-קליניק. וואל-דעמארא יעלא 27/29, טעל. 26832.

דר. וו. קרעצער, וואלדעמארא יעלא 37, טעל. 29141. אויפנעם טעגלעך פון 5—7, חוץ זונטיק.

ר. דר. ל. ראבינאוויטש, ספעצ. קינדער-קראנקייטן, מערקעליא יעלא 8, טעל. 21880. אויפנעם טעגלעך פון 9—11 און 4—5.30

דר. ז. רעמיגאלסקי, יומאראס יעלא 16, דירה 7, טעל. 33841. אויפנעם פון 4—6.

דר. י. רודשטיין, ספעצ. אינערלעכע קראנקייטן, קר. באראנא יעלא 52, טעל. 31091. אויפנעם טעגלעך פון 9—10 און 5—7.

דר. א. רובין, ספעצ. אינערלעכע קראנקייטן, גאגאליא יעלא 9, טעל. 32240. אויפנעם טעגלעך פון 9—10 און 4—6.

ש. דר. א. שאפירא, ספעצ. אינערלעכע קראנקייטן, ברוויבאס יעלא 125, טעל. 93006. אויפנעם טעגלעך פון 10—12 און 5—7, זונטיק נאר פון 10—12.

דר. ז. שאמער, ספעצ. אינערל., לונגען- און הארץ-קראנקייטן, רענט-גען-קאבינעט, מאריאס יעלא 28, טעל. 28903. אויפנעם טעגלעך פון 9—12 און פון 5—6.30.

דר. ז. שמוליאן, ספעצ. אינערלעכע, מאגן- און געדערעם-קראנקייטן, ברוויבאס יעלא 38, טעל 69796. אויפנעם טעגלעך פון 10—12 און 5—7.

דר. ל. שיף, פראקט. ארצט, מאריאס יעלא 10, טעל. 31618. אויפ-נעם טעגלעך פון 8—9 און 4—7.

דר. ש. שטיקאן-בלידען, ספעצ. אינערלעכע קראנקייטן, נערווועזע יעלא 77, ד. 312. אויפנעם טעגלעך פון 9.30—11 און 3—4.30, און פון 5—7 אויף לאטגאלעס יעלא 361.

דר. ס. שולמאן, ספעצ. הויט-, בלאזן- און ווענערישע קראנקייטן. פארקא יעלא 2, טעל. 26095. אויפנעם טעגלעך פון 10—1 און 4—7.

דר. נ. שאפירא, ווענערישע און הויט-קראנקייטן, ברוויבאס יעלא 15, טעל. 26052. אויפנעם טעגלעך פון 10—2 און 5—8.

דר. מ. שפרינגענפעלד, פראקט. ארצט, קאלנציעמא יעלא 325, טעל 41170. אויפנעם טעגלעך פון 8—11 און 6—7.30.

„אטגאזען"

סאנאטאריע — נערוון-קראנקנהויז, דר. שיינפעלד, וויעניבאס גאטוע 47, טעלעפאנען: 42996 און 42656.

פריוואט-קליניק

דר. ק. יאקאבסאן

ריגע, עליזאבעטעס יעלא 21 (ווינקל פולקו. בריוויבאס יעלא)

טעל.: 61925.

מאדערנע איינגעארדנטע קליניק פאר פרויען-קראנקייטן, געבורטס-הילף, האלדז-, נאז- און אויערן-קראנקייטן.

צאָן=דאַקטוירים

א. צאָנדאָקטער ד. אָדעס. אספאזיאס בולה, 9, טעל. 22885. אויפנעם טעגלעך פון 10—1 און 4—7. מאָדערנע צאָן-טעכנישע לאַבאָראַטאָריע. פאָרצעלאַן-קרוינען.

ג. צאָנדאָקטער דר. כיר. דענט. ל. גריבעשאָק, סקאָלאַס יעלאַ 9, טעל. 80848. ספעצ. צאָן=רעגולירונגען און קראָנטיק.

צאָנדאָסטער א. און ה. גוטמאַן, קאַלקיו יעלאַ 80, טעל. 20467. אויפנעם טעגלעך פון 9—2 און 4—7.

צאָנדאָקטער ז. גורעוויטש, בריוויבאַס יעלאַ 18, טעל. 26498. אויפנעם טעגלעך פון 10—11 און 4—6.

צאָנדאָקטער ג. גורעוויטש. רופניעציבאַס יעלאַ 4, טעל. 82707. אויפנעם טעגלעך פון 9—11 און 8—5

צאָנדאָקטער ל. גלינטערניק, קר. באַראָנאַ יעלאַ 52, טעל. 98665. אויפנעם טעגלעך פון 10—12 און 5—7.

צאָנדאָקטער א. ע. גאָלדארבייטער, בריוויבאַס יעלאַ 28, טעל. 21217. אויפנעם טעגלעך פון 12—1.80 און 4.80—6.80.

וו. צאָנדאָסטער דר. מעד. דענט. וול. ווינדאָרטשיק, טערקעליאַ יעלאַ 21, טעל. 24949. רענטגען-קאַבינעט.

צאָנדאָקטער י. ווינדאָרטשיק, בריוויבאַס בולה. 2/4, טעל. 21976. אויפנעם טעגלעך פון 10—1 און 5—7.

ם. צאָנדאָקטער מ. סאָלאָמאָנאָוו, קאַלקיו יעלאַ 5, (הויז פון לעטישן אַקציען-באַנק), טעל. 29619. אויפנעם טעגלעך פון 10—12 און 4—7.

צאָנדאָקטער מ. סלוצקין, ריגאַ בולה. 11. אויפנעם טעגלעך פון 10—1 און 5—7.

פּ. צאנדאקטער ס. פאס, בריוויבאַס יעלא 54/56, טעל. 92695. אויפנעם טעגלעך פון 10—1 און 4—7.

פּ. צאנדאקטער ס. פיינמאן, עליזאַבעטעס יעלאַ 68, טעל. 26246. אויפנעם טעגלעך פון 10—12 און 4—7. ספעצ. רענטגען-דיאַגנאָסטיק.

ק. צאנדאקטער י. קעסעל, בלאַומאַנאַ יעלאַ 81, דירה 7, טעל. 27849. אויפנעם טעגלעך פון 9—1 און 8—6.

אפטייק:

„מאריאס אפטיעקאַ", מאריאס יעלא 8, טעל. 21865.

„ריעפּו אפטיעקא", גערטרודעס יעלא 106, טעל. 80925.

„אלעקסאנדרא אפטיעקא", בריוויבאַס יעלא 101, טעל. 92768.

„מעזשאפארקא אפטיעקא",קאַקנעסעס פראָס. 18, טעל. 56896.

„וועצפילסעטאס אפטיעקא", אודעיו יעלא 20, טעל. 28267.

„סאולעס אפטיעקא", מיערא יעלא 1, טעל. 91608.

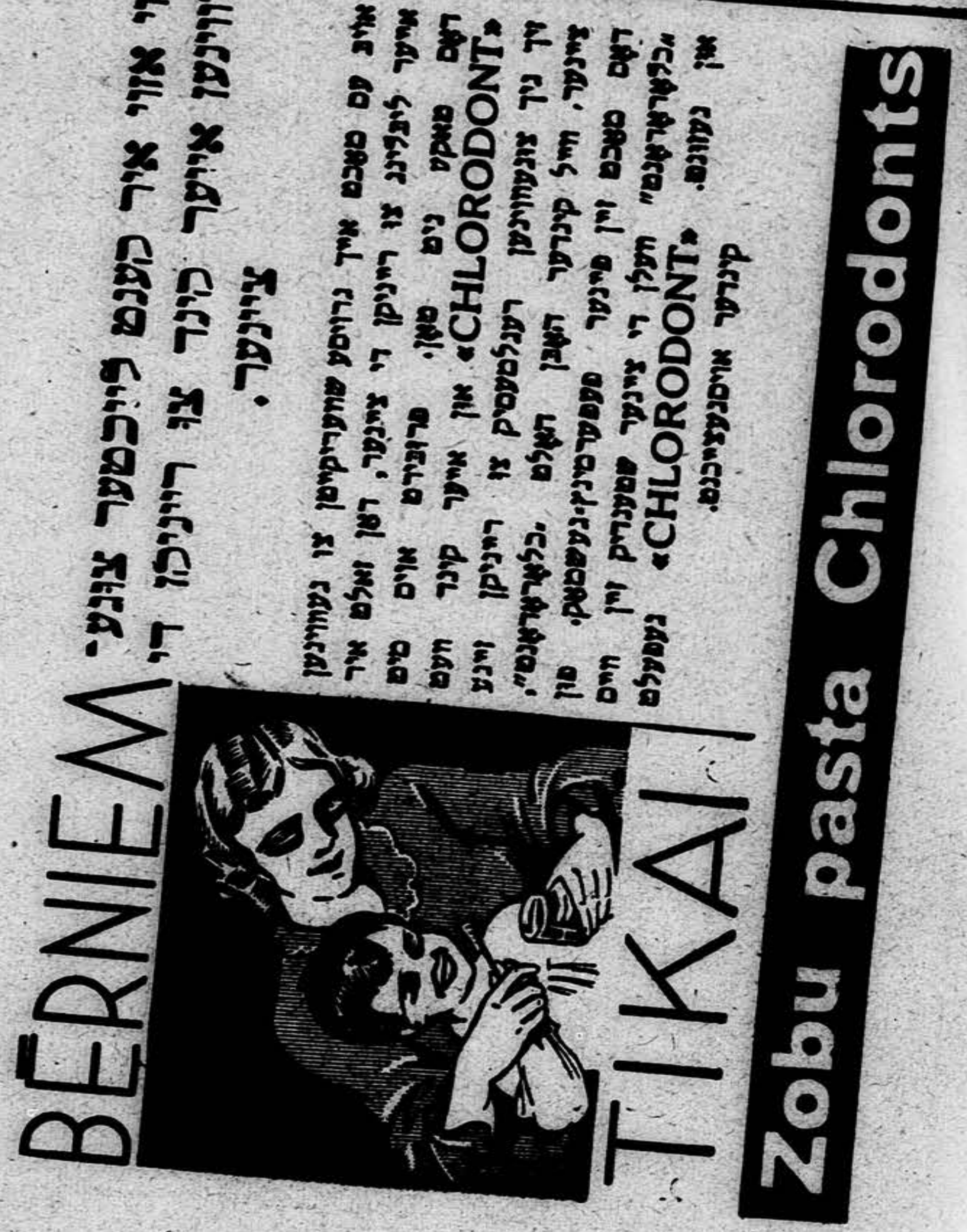

דאַוגאַוופּילער יידישע דאָקטוירים.

1. דר. ר. גורעוויטש, 18טע נאָוועמבער יעלא 45, טעל. 2052, אויפנעם פון 12—1 און פון 5—6.

2. דר. ה. דאַנעמאַן, לאַטשפּלעשאַ יעלא 28, רענטגען־קאַבינעט, טעל. 2538.

3. דר. ב. האָפּסי, ספּעצ. הויט־ און ווענערישע קראַנקייטן, קר. וואַלדעמאַרא יעלא 17, טעל. 2291, אויפנעם פון 9—11 און פון 4—7.

4. דר. ש. האָפּסי, אייזסאַרגו יעלא 45, טעל. 2368, אויפנעם פון 1—2 און פון 4—7.

5. דר. מ. זאַנד, ספּעצ. נאָז־, אויערן־ און האַלדז־קראַנקייטן, קר. וואַלדעמאַרא יעלא 41, טעל. 2369, אויפנעם פון 1—3 און פון 5—7.

6. דר. ה. כנאָך, פּריוואַט־קליניק, קר. וואַלדעמאַרא יעלא 39, טעל. 3191, 2621.

7. דר. נ. כאַטשיאַנץ, ספּעצ. הויט־ און ווענערישע קראַנקייטן, לאַטשפּלעשאַ יעלא 30, טעל. 2200, אויפנעם פון 9—12 און פון 4—7.

8. דר. עספּירא כאַטשיאַנץ, ספּעצ. קינדער־ און אינערלעכע קראַנקייטן, לאַטשפּלעשאַ יעלא 30, טעל. 2200, אויפנעם פון 9—12 און פון 4—7.

9. דר. א טרענער, וואַדאָניאַ יעלא 24, טעל. 3272, אויפנעם פון 12—1 און פון 4—6.

10. דר. חנה יאַקאָבסאָן, 3־טע יאַנוואַרא יעלא 32, דירה 4, טעל. 2130, אויפנעם פון 10—1 און פון 5—7.

11. דר. מ. יודין, ספּעצ. פרויען־קראַנקייטן און געבורטס־הילף, אייזסאַרגו יעלא 5/7 דירה 6, טעל. 2388, אויפנעם פון 10—1 און פון 4—7.

12. דר. ל. ל במאַן־דאַמיע, כעמיש־באַקטעריאָלאָגישער קאַבינעט, פרויען־קראַנקייטן און געבורטס־הילף, ריגאַס יעלא 76, טעל. 2566.

13. דר. ז. מאַנילניצקי, ספּעצ. אויגן־קראַנקייטן, וויעסטורא י. 7, טעל. 2391, אויפנעם פון 1—2 און פון 4—6, שבת פון 1—2, זונטיק קיין אויפנעם.

14. דר. א. עלקעס, אימאַנטאַס יעלא 35, טעל. 2770, אויפנעם פון 5—7.

15. דר. ב. ראָזנבלום, ספּעצ. אינערלעכע און נערוון־קראַנקייטן, עלעקטראָ־טעראַפּישער קאַבינעט, וואַדאָניאַ יעלא 14, טעל. 2221, אויפנעם פון 10—1 און פון האַלב 5 ביז האַלב 7.

אקצ. געז. פון מעטאַל־סחורות
«Br. Popovi»
1788
רינע, גרעזיניעקו יעלא 30,

אכטונג, הויז־פרויען!
ביים קויפן טוט נאָר די מאַרק
„Star“
פאַבריק: לאַגער און קאָנטאָר
רינע, ריגאַס גאַס. 28

גרעסטער אויסוואַל פון די מאָדערנסטע עלעגאַנטסטע שיכוואַרג צו אַלע סעזאָנען פון יאָר
די פירנדע שיכוואַרג פירמע אין לאַטוויאַ
R. Eglitis
רינע, קאַלקו יעלא 13

גענעראַל־פאָרשטייער פון די וועלט־באַרימטע Dr. Scholl's איינלאַגן פאַר קראַנקע פיס

ש. זרחין
רינע, 65

מ. באַלמאַן
רינע 128

„Studebaker"

אויטאמאָבילן, אָריגינעלע אויטאָ-רעזערוו-טיילן, רייפן:

Englebert,
Fisk,
Seiberling

טראקטאָרן, וועג-בוי-מאשינען און מאשינען פאר אינדוסטריע

MOTOR-TECHNIKA

A. Ķrišjāns

Rigā, Elizabetes ielā 51

טעלעגר. אדרעס: **Moteka, Rigā**

ליפערע חשבונות און פאסט 11881
און לעטישן אקציען-באנק 5185
טעלעפאָנען: דירעקציע 21452
פאר פראָדוקציע 26066
קאסע און געשעפט 80026 קאָנטאָר 21284

„Rigas Textilfabriku A.-S."

פאבריק: באלטמוריזשאס יעלא 5/8. טעל.: 89872, 89812, 89862.
קאָנטאָר און לאגער: ריגע, שקיזניו יעלא 9. טעל.: 88548, 88445.

שטאָפן פאר דאמען- און הערן-מאנטלען און קליידער

וואָל-וועבעריי

S. Svarca dēls

אקציען-געזעלשאפט

פאבריק: ריגע, גאניבו דאמבי 81
שטאָטלאגער: קאלקיו יעלא 28

פאר קינדער!

פארלאנגט אומעטום אונזערע הויכ-ווערטיקע ביסקוויטן און געבעק!
ביסקוויטן-פאבריק «**London**»
ריגע, קונגו יעלא 15. ט. 25810, 22624.

Britanijas Baltijas Kokrūpniecibas A.-S.

קאנטאָר: ריגע, נאליקטאַוואס יעלא 5

געשעפט פון מוזיק-זאכן און נאָטן

«P. Neldner»

אייגנט.: אַ. קראַל

ריגע, אספאזיאס בולוו. 2

האלץ-סוחר

י. גורעוויטש

ריגע, סטרעלניעקו יעלא 1a

נ. הורוויטש

רינא, ווידום יעלא 11

האלץ-סוחר

ז. בערלין

ריגע, י. אלונאנא יעלא 6

בענזין-טאנק

מ. נוסינסקי

ריגע, י. אסארא יעלא 2

ספעציעלע אינדוסטריע פון הערן-וועש

ש. ניגאוואָקער

ריגע, סטאבו יעלא 61

פירמע

ה. יאנקאוו

ריגע, אנדר. פומפורא יעלא 4

A/S. M. S. Kuznecovs

רינע, נערעטינסקי יעלא 19/17

פֿיליאַלע: קאַלקיו יעלא 1

„A/S. Metallists"

מעכאַנישע פֿאַבריק, מעטאַל-גיסערײַ

רינע, בריוויבאַס גאַס 184, טעל. 91448, 91355, 92340

לאַגער: נערעטינסקי יעלא 8, טעל. 20098

גענויכטן פֿאַר פֿאַבריק, קאַנטאָר-מעבלירונג, שלאַסער-...

באַהייצונג, ראַדיאַטאָרן, קעסלען און ...

ליעפֿער פֿון ...

«Achdut»

רינע, בריוויבאַס יעלא 7

שוכוואַרג-געשעפֿט

„Saule"

אײַננ. ס. ר. מאַלקין

רינע, מאַריאַס יעלא 25

קאָנפֿעקציאָן-געשעפֿט

ר. האַפֿמאַן

רינע, פֿאַסטע יעלא 21

נײַ-בלעכערײַ

נ. פֿאַלטאַר און י. כּראַן

רינע, יאַקאַבאַס יעלא 27

קאָנפֿעקציאָן-געשעפֿט

ש. מאָרדכעלעוויטש

רינע, מאַריאַס יעלא 27

פֿירמע

ר. י ו ט ע ר

רינע, מאַריאַס יעלא 3, טעל. 26216

געשעפֿט פֿון געשטריקטע סחורות

ה. באָרוכמאַן

רינע, מאַרקעטע יעלא 8, דירה 8

פֿירמע

ה. שיינים

מאַריאַס יעלא 35

פֿירמע

ב. כאַוואַרלאַ

רינע, מאַריאַס יעלא 4

קאָנפֿעקציאָן-געשעפֿט

ב. יודעלאָוויטש

רינע, מאַריאַס יעלא 12

גאַרנים

«Latgar»

אײַננ. י. צוקערמאַן

רינע, קיענגאַליו יעלא 2

שוכוואַרג-געשעפֿט

«Lauva»

אײַננ. ד. לײַן

רינע, מאַריאַס יעלא 6

גראָס-געשעפֿט פֿון מאַנופֿאַקטור

ש. איזראַעליט און ר. עפּשטיין

ליעפּאַיע, גראָדו יעלא 41, טעל. 687.

רינע, סקאַרניו יעלא 25, טעל. 28884

אַקציען-געזעלשאַפֿט פֿון האַנדל און אינדוסטריע

„Rapids"

רינע

דינבורג, מיעראָוויטשא בולוו. 18

אַקציען-געזעלשאַפֿט

„Peka"

געשעפֿטן:

רינע, טורגיו יעלא 4

קאַלקיו יעלא 18

בריוויבאַס יעלא 9

האָלץ-אינדוסטריעלער

ל. זיסער

רינע

עליזאַבעטעס יעלא 23

האָלץ-סוחר

מ. גערשטיין

רינע

אַלבערטאַ יעלא 9

מאָדע-וואַרן

הערן-אויסשטאַפֿירונג

דאַמען-וועש

טריקאָטאַזשן

דאַמען-טאַשן

ביזשוטעריע

D. Dženģels

רינע, קאַלקיו יעלא 21

קר. באַראָנאַ יעלא 8

H. I. Goldbergs

קאנטאר: רינע, טאטאן יעלע 21, דירה 16.

נעשעפט פון שך-סחורות
ק. גאלדשמידט
רינע, מאריאס יעלע 22

פירמע
מארקס בערגמאן
רינע, פעלח יעלע 22

שוך-געשעפט
נ. כאנאוויטש
גרעציניעקו יעלא 25

פירמע
מ. גראוויטש
רינע, מארסטאליו יעלא 24

מאנופאקטור-געשעפט
מ. דובין
מאריאס יעלע 1

מאנופאקטור-געשעפט
א. סאקאלאוויטש
בריוויבאס יעלע 10

קורסן פאר נייען און צושניידן
ר. ריסכער
בריוויבאס יעלא 18

געשעפט פון מאדע-ארטיקלען
י. שולמאן
טעאטרא יעלע 12.

שוכווארג-פאבריק
P/S Atlas
ל. קעניניז יעלא 9

פירמע
ש. בלומענאו
רינע

פירמע
י. דומעש
גערטרודעס יעלא 26

קאנפעקציאן-געשעפט
„רינא“
קר. בארצא יעלא 40

פירמע
לעווענשטיין און כאשמאן
שוועיו יעלע 14

דראגן-געשעפט
ד. לעווימאן
קוריו יעלע 16

שרייב-סחורות און מתנות!
פייטעלבערג און נאט
בריוויבאס יעלא 25 טעל. 28986

ווערקשטוב פון הערן-גארדעראבן
ז. יאכניז
בריוויבאס יעלא 17 טעל. 29222

אלע ארטן ברילן!
אפטישע שלייפערי
ז. חזן
לאטשפלעשע יעלא 70a
טירגאניו יעלא 4

ווילט איר זיך ראזירן אן שמערצן
דאן באנוצט זיך מיט די ראזיר
מעסערן פון בעסטן שוועדישן שטאל

ARROW

מארקע 1 Arrov-Luxus	1 שט.	0.40
" 1 Arrov-Special	"	0.25
" 1 Arrov-Privat	"	0.20

ווערט פארקויפט אין אלע נעהעריקע געשעפטן.

A.-S. «Dentelle»
רינע, קאלקיו יעלא 88

אייער-עקספארט
A. Pruss
רינע, נעגיז יעלא 17

יוועליר-געשעפט
«Regina»
בריוויבאס בולח. 4/2

שוכווארג-געשעפט
מ. ניימאן
טערבאטאס יעלא 46

בוי-בלעכערי
וו. פלאכס
דזירנאוו יעלא 105

מעבל-געשעפט
א. פראטכין
גערטרודעס יעלא 18

מעבל-געשעפט
ה. יאקאבסאן
טערבאטאס יעלא 46

פירמע
י. באום
רינע, מערקעליא יעלא 9

געשעפט פון קאלאניאל-סחורות
י. גורוויץ און מ. סאלאווייטשיק
רינע, דזירנאוו יעלא 80

וועלאסיפעדן, וועלאסיפ-טיילן און עלעקטרא-טעכנישער געשעפט
«Velo-Centrs»
ד. בארלין
רינע, מאריאס יעלא 14 ט. 29764

Zasniaška fabrikas rūpiures un austuve [illegible]

טעל. 41890, 41891

[illegible] און קאנטאר: שאָמבעטערא יעלא 1.

[illegible]־אינדוסטריע
„Parkett“
רינגע, גאניבו דאמבי 81

אקציען־געזעלשאפט פון געהילץ־האנדל און ־אינדוסטריע
„Zande“
רינגע, אדענס יעלא 23/11

Zimeļu Mežu A.-S.
רינגע, זינגער, טיערנאוויצא בולוו. 18

האלץ־סוחר
א. ווילבערמאן
רינגע, דווינסקער ש. 115, טעל. 28915

געשעפט פון שטריק־סחורות
ה. זאלבאווימש
רינגע, מאסקווא יעלא 86

האנדלונג פון מעבל
י. יאנקעלאוויטש
רינגע, קר. בארונא יעלא 86

שניידערי
י. פאלקסאן
רינגע, נערטנידעס יעלא 64

כעמיש־פארמאצעוטישע לאבאראטאריע
«Pharmacon»
רינגע, שארלאטעס יעלא 17

קירזשנערי
י. פורמאן
רינגע, דווינאוו יעלא 82

ניקלעטשנערי
מ. קלאר
רינגע, קר. בארונא יעלא 10

שניידערי
א. באָרינבאום
רינגע, לאטשפלעשא יעלא 11

A.-S. „Jockey Club“
רינגע, בריוויבאס בולוו. 4/2

לעדער־פאבריק
א. מאלדאוס
רינגע, בשסקאס יעלא 129

געשעפט פון מוזיק־אינסטרומענטן און נאטן
א. לוריע
רינגע, עליזאבעטעס יעלא 77

בירברויערי און מאלץ־אינדוסטריע
A/S „Livonija“
רינגע, לאטגאלעס יעלא 243/289

פארבערי
ס. ליבמאן און י. שיינבערגער
רינגע, מטדיראס יעלא 2

לעדער־פאבריק
וו. ז. וואלפסאן
רינגע, מוויקאניא יעלא 1

י. מרייניס
רינגע, 13. יאנוארא יעלא 51

אקציען־געזעלשאפט
„Baltrustra“
רינגע, שקיוניו יעלא 16

פאבריק פון פעלץ־באארבעטונג
«J. Albin»
רינגע, שוו. דעגלאווא 85

אקציען־געזעלשאפט
מעטרא־נאלדווין מייער
רינגע, עליזאבעטעס יעלא 51

געשעפט פון בוימאטעריאלן, אייזן און פארב
כ. ח. נעל
רינגע, מוויקא יעלא 12

פירמע
וויראכאווסקי
רינגע, חילאנדעס יעלא 14

פירמע
וו. וגאסערמאן
רינגע, אייזסארגו יעלא 40

דאמען־שניידערי
ס. אראנסאן
רינגע, יעונאוו יעלא 25

שוכגעשעפט
„Astra“
רינגע, טודעיי יעלא 17

כעמיש־טעכנישע לאבאראטאריע
„Sokol“
רינגע, טאלינאס יעלא 30

פאבריק פון מעטאל־באארבעטונג
וו. האריק
רינגע, חיעניבאס גאטווע 20

דאמען־שניידערי
נ. קיש
רינגע, לאטשפלעשא יעלא 18

פוי־געזעלשאפט
באלטישע טאפעטן־פאבריק
רינגע, קאלנציעמא יעלא 87

האלץ־סוחר
י. נוטין
רינגע, דווינאוו יעלא 66

האלץ־סוחר
מ. א. ראפאילאוויטש
רינגע, חאלדעמארא יעלא 29/27

Anglijas Akciju Sabiedriba

The Shell Company of Latvia, Ltd., London

Rigā, Kalķu ielā 1

טעל. 3544

ליפערט פאר אירע הויכווערטיקע:

פעטראלעום, בענזין, מינעראל - אײלן, אספאלט און אנדערע נאפט־פראדוקטן

פארשטעלונגען אין אלע שטעט פון לעטלאנד!

ריגער צעמענט-פאבריקן

A/S.

C. Ch. Schmidt

Rigā

פעלעסטע יעלע 9

טעל. 20062, 22429

פאסטפאך נום. 294.

לויפנדע חשבונות אין לעטוויאס באנקע נום. 2962, און פאסט: 1417

פארטלאנד־צעמענט

ראמאן־צעמענט

Ziemeļu Banka

A./S.

רינע, יעקאבא יעלע 16

ערשטקלאסיקער קאפע־רעסטאראן

K. Baumanis

רינע, קר. באראנא יעלע 31

טעל. 26770, 29125

אקצ. געז.

«Baltijas stērķelu fabrika»

רינע, לאטגאלעס י. 142, ט. 31217

ראז־ און װײצן־קראכמעל, דעקסטרין, װינער קלײסטער, שוסטער קלײסטער, טריואקס, פולװער צום רײניקן מעטאלן „זילאנים“, געמאלענער פעפער און קאניל. װאניל־צוקער, עסיק־עסענץ און טישעסיק, טישואלץ „ראדיא“.

אקציען־געזעלשאפט פון טעל־האנדל און גרונדשטריק

„Viktoria“

רינע, דזירנאװו יעלא 163

טעל. 32692

פאניר־גרויסגעשעפט

א. ל. כאץ

רינע, רויטע שפײכלערם

פירמע

פ. פינגערהוט

רינע, בריװיבאס יעלא 118

געשעפט פון דאמען־קאנפעקציאן

ה. לעװיאום און כא.

רינע, מאריאס יעלא 2

געשעפט פון מאדע־װארנאלן

ר. יאקאבסאן און י. גײליקמאן

רינע, װאלניז יעלא 28

געשעפט פון פעלץ־סחורות

ד. פערלמאן

אספאזיאס בולװ. 9

קאלאניאל־ און דעליקאטעסן־געשעפט

ז. סאלאמאן

רינע, רופניעציבאס יעלא 4

פירמע

מ. כראמפום

רינע, אספאזיאס בולװ. 1

אײזן־געשעפט

ס. דובראװ

טורנענעזאס יעלא, פלאץ 5

האלץ־עקספארט

י. בלומבערג

רינע, בריװיבאס יעלא 64/66

A-S. „Rigas Zids"

„Merkurs"

„Textilag"

A. Starobins

„Brennabor"

A/S. Rigas Tūku Fabrika

רינע, גשניבו דאמבי 81

A/S. „V. Volfšmidt"

רינע, פולקה. בריעושא יעלא 27

בעקערײ און קאנדיטאָרײ

ט. באראן

רינע, מאריאם יעלא 25

האָלץ־עקספּאָרט

ברידער א. און מ. כראסכין

רינע, לאטשפּלעשא יעלא 42

לעדער־פאבריק

«Viktorija»

לעווין און פרוסאק

שארלאָטעס יעלא 60

A/S. „Eksportwood"

רינע, עליזאבעטעס יעלא 47/48

פראָו. א. שאץ

רינע, מאריאס יעלא 16

געשעפט פון בוי־געהילץ און זעגמיל

י. שיף און ב. מאהער

רינע, גאניבו דאמבי 25

האָלץ־סוחר

מ. אווערבוך

רינע, בריוויבאס יעלא 85

געשעפט פון בוי־מאטעריאלן און געהילץ

מ. דובין

רינע, בריוויבאס גאטווע 56

דאמענשנײדערײ־סאלאָן

מ. הערצבערג

אנטאָניאס יעלא 13

כשרע פלייש־ און וורשט־געשעפטן

מ. מארגענבורנער

מאריאס יעלא 28

עליזאבעטעס יעלא 47/45

האָלץ־סוחר

ז. גוטין

רינע, באזניצאס יעלא 81

אדוו. י. ראפאפארט

רינע

קירזשנערײ

ר. נורעוויטש

עליזאבעטעס יעלא 22

Jelgavas Linu Manufaktūra

L. un J. Hoff

אקציען-געזעלשאפט

רינע, 15 מײַ לאַק. 2, טעל. 22259, 29875

אָגפרער געהילץ-שליפערײַ און
פאפ-פאבריק
גוטמאן הימעלהאָכס יורשים
רינע, בלאומאנא יעלא 18/16

געשעפט פון מאָדע-סחורות
מ. פרעם
רינע, קאלקיו יעלא 5

קאָמאנדיט-געזעלשאפט
«Vestdin»
י. דינער און קאָ.
רינע, קאלעיו יעלא 72

טריקאָטאַזשן-אינדוסטריע
«E m k a»
אײגנט. מ. קאצעלקאָוויטש
רינע, לאטשפלעשא יעלא 125

געטרײדע-געשעפט
י. גלעזער
רינע, טערבאטאס יעלא 66
ווינקל מאטיסא יעלא

האָלץ-עקספאָרט
פ. זעבא
רינע, באזניצאס יעלא 84

ווערקשטאט פון בוי- און מעכאנישער
בלעכערײַ
י. דאנעמאן
רינע, מארסטאליו יעלא 15
טעל. 22607

עמאליע-סחורות-פאבריק
«L e f a»
אײגנט. י. און ז. סאפונא און מ. שאָמער
רינע, מורניעקו יעלא 7

פאבריק פון חוטע, גארן און
טעקסטיל-סחורות
«L a b v a t»
רינע, לאטגאלעס יעלא 49/47

כעמישע לאבאראטאָריע
«Sanitas»
רינע, לאטשפלעשא יעלא 87

פירמע
י. סלאווין
רינע, מאריאס יעלא 4

פירמע
מ. כרינער
רינע, עליזאבעטעס יעלא 11

האָלץ-אינדוסטריעלער
י. וועסטערמאן
רינע, סקאָלאס יעלא 86a

שוכווארג-געשעפט
י. טשערקאוו
רינע, מאריאס יעלא 20

עקספּאָרט-געזעלשאַפט פון האָלץ-אינדוסטריע און האַנדל

Brāļi Berkovičs

ריגע, סטרקוליס יעלאַ 1

עקספּאָרט-געזעלשאַפט פון האַנדל און אינדוסטריע

„Kurzemes manufaktura“

ריגע, בריוויבאַסניעקאַ יעלאַ 28/26

K/S „Kastu Eksports“

ריגע, ביקערניעקו יעלאַ 17

פירמע

י. אַרענס און נ. פרייל

ריגע, קאַלנו יעלאַ 27/25

גרויסהאַנדלונג פון זייגערס

גר. צירינסקי

ריגע, טורגו יעלאַ 8

לעדער-געשעפט

ס. ספּרוגס און וו. זיידלין

ריגע, מאַרסטאַליו יעלאַ 11/9

שוכוואַרג-געשעפט

י. לעווין

ריגע, קר. באַראָנאַ יעלאַ 24

פירמע

«Kanalizacija»

אינזש. ז. אידעלסאָן

גרעציניעקו יעלאַ 27 טעל. 32182

געשעפט פון אייזן און מאָלער-צו-באַהעריקייטן

ר. הירשזאָן

ריגע, טערבאַטאַס יעלאַ 39

זאָקן-אינדוסטריע

„Hermes“

ריגע, אודעיו יעלאַ 11 טעל. 34028

שטריקעריי

נ. ליכמאַן

ריגע, בריוויבאַס יעלאַ 16

בוכבינדעריי און עטויען-ווערקשטאַט

ר. בול

ריגע, יאַניאַ יעלאַ 15

פירמע

ד. טאַנער

עליזאַבעטעס יעלאַ 93/91

עקציען-געזעלשאַפט

«Arber»

ריגע, יעקאַבאַ יעלאַ 24

עקציען-געזעלשאַפט פון האָלץ-האַנדל און אינדוסטריע

בארים שמוליאַן

ריגע, מיסניעקו יעלאַ 1

J. Taube

S. Z. Pibels

«Union»

אונדזער פּראָדוקציע פון פּעטראָלעום-פּאַרבייטער איז:

Pirigus צום קאָכן — ספּירט-קאָכערס

צום ליכטן — קאַרביד-לאַמפּן, קאַר-ביד-לאַמטערנעס, קאַרביד-טיש-לאַמפּן.

י. האָסעל

רינע, רדרנאווו יעלא 118

טעל. 82921, 29894

אַקציען-געזעלשאַפט

«Vest-Export»

רינע, וואלניו יעלא 3

אַפענע געזעלשאַפט

א. ראָזענטאַל

רינע, קאַלקו יעלא 12

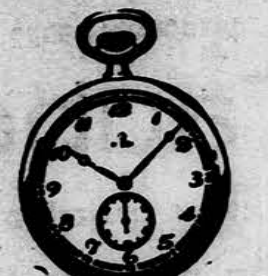

„J. Girard“

רינע, שרעיו יעלא 1 טעל. 22647

גרויסגעשעפט פון זייגערס און זייגער טייקן.

האַנדל-הויז

„Anglolat“

גרעציניעקו יעלא 20

דאַמף-פּאַרבערײַ, „בלייכערײַ און אַפּרעטור

„Astra“

רינע, דונטעס יעלא 11

בלעכערײַ

N. Fridmanis

רינע, חיסחאַלושא יעלא 8a, ד. 84

וועַרקשטאָט: מאַריאַס יעלא 58

איבערנעמט אַלע בוי-בלעכערײַ-אַרבעטן

גרויסגעשעפט פון שטריק-סחורות

י. צוקערמאַן

רינע, אַזאַטו יעלא 2

טיפּאָ-ליטאָגראַפיע

נ. פריידאָוויטש

גערטרודעס יעלא 101

האַנדל-הויז פון מעבל

מ. אַלבּרעכט און זין

רינע, עליזאַבעטעס יעלא 51

ענגליש הערן-שניידערײַ

א. אַרקאָוו

בריוויבאַס בולוו. 6

אַנגראָ-געשעפט פון גאַלאַנטערײַ און מאָדע-סחורות

ראָדע און גערשטיין

קאַלעיו יעלא 20/18

A-S. „Letr…“

רינע, קק. … יעלא 22

A-S. Latvijas …

רינע, … יעלא 16

P. Ozols

רינע, … יעלא 536

A/S Foto Radio Centrāle

A. Leibovics

רינע, קק. … יעלא 2

„Star“

רינע, … 3

ב. ראַבינאָוויטש

רינע, מאַריאַס יעלא 70

„ל. פריידבערג און קאָ.“

רינע, … יעלא 24

„Amermilti“

עליזאַבעטעס יעלא 51

ה. קורמאַן

רינע, גרעציניעקו יעלא 9

ז. גרונס און קאָ.

רינע, … יעלא 68

„BOSTON“

ר. אַלטערמאַן

רינע, … יעלא 28

„Kelibri“

רינע, … יעלא 1

צאנטעכנישע לאבאראטאריע
א. מיכאלישאק
רינג, קאלקיו יעלא 12

לעדער־פאבריק
„Tornada“
רינג, הייניצעס גאטוועס 89

קאנפעקציאן־הויז
ה. שמעמאן
רינג, מאריאס יעלא 18

דאמען־שניידעריי
ב. גריסמאן
רינג, לאטשפלעשא יעלא 18

מעבל־געשעפט
י. ריווקינד
קר. באראנא י. 89 טעל. 98644

נייסטע מאָדעלן!
בר. פרידלענדער
בלומאנא יעלא 15

פירמע
י. שטיינוויים
רינג, דווינאוו יעלא 48

געשעפט פון בויגעהילץ און
טישלעריי־מאטעריאלן
I. Javičs
רינג, פירטס יעלא 8

ביקלעמבעריי
ס. לעווין
רינג, אויגוסטינעס יעלא 18

קאנפעקציאן־הויז
„Apģērbs“
רינג, מאריאס יעלא 16

בוכדרוקעריי און ־בינדעריי
א. וואסערמאן
רינג, מאריאס יעלא 15

ביבליאטעק און בוכהאנדלונג
ל. לאנג
גבוויגאס יעלא 8

ספעציעלער גארן־ און וואלגעשעפט
„Saulite“
אייגנט.: ב. גלעזער
רינג, מערנאטאס יעלא 87

דראָגן־ און פארפומעריע־געשעפט
מ. אבראמאוויטש
גריזינאס יעלא 120

פארבעריי־ווערקשטאט
ר. ב. וואספע
רינג, לאטשפלעשא יעלא 18

מאנופאקטור־געשעפט
געבר. טרובעק
רינג, מאַטעמו יעלא 7

[illegible]

י. פריס
[illegible]

ה. צימכין
[illegible]

ב. כעהן
[illegible]

מ. ב. מילאך
[illegible]

אַנאָליזיר ... ראבין

21 ריגע, ... יעלא

... און ...

„M-mo Lu..."

ריגע, ... יעלא 12

... קאַמפּלעט ...
... און ד...
... !

... (...)
... און ...

י. פּין

ריגע, ... יעלא 7

טקסטיל-געשעפט פון ... און ...

„Silvana"

ריגע, וואַלניו יעלא 19

מעבל-האַנדלונג

P. Alpers, Rīgā

קר. באַראָנא יעלא 50
מערבאַוואָס יעלא 40

...

„Nord"

ריגע, ... יעלא 22

...

„Trud"

ריגע, ... יעלא 103

... און ...

„Triko-Merkur"

ט. ... יעלא 16

... פאבריק

„Laffin"

... יעלא 28a

...

„Latrekords"

ריגע, ... יעלא 8

פרוכט- און מינעראלוואסערן-אנשטאלט

K. Šrāders

ריגע, סאַראַוויניקאויא י. 2 ט. 21779

האָלץ-עקספּאָרט

ר. קיילמאַן

ריגע, עליזאַבעטעס יעלא 11 ד. 4
טעל. 34143

הערן-שניידעריי

נ. פוכין

ריגע, גרעציניעקו יעלא 7
טעל. 33720

קאַנטאָ-ביכער-פאַבריק און דרוקעריי

י. בינדמאַן

ריגע, מאַריאַס יעלא 16

הערן גאַרדעראָבן-װערקשטאַט

א. שניידער

ריגע, װאַלניו יעלא 26 ט. 20301

ריגער בענדער- און טריקאָטאַזשן-פאַבריק

A/S „Kosmos"

ריגע, בריוויבאַס גאַטװע 8

דראָגן- און כעמיקאַליען-גרויסהאַנדלונג

פייערטאַג, דאַנישעװסקי און שען

ריגע, מאַרסטאַליו יעלא 22/20

פעלצפעלן-באַארבעטונג פאַבריק א... פאַרב...

„Ā d a"

אינה.: ט. גורעװיטש

ריגע, מאַריאַס יעלא 14 ט. ...4872

װאַקן-פאַבריק

„Diana"

אינה.: י. דװאָרקין

ריעפּניעקו יעלא 6 טעל. 23362

Krājaizdevu Sabiedrība

„Darbs"

ריגע, פעלדרו יעלא 15

קולדיגער נאָדלען-פאַבריק

„Planet"

אַקציען-געזעלשאַפט

ריגע, לאַטגאַלעס יעלא 247

Ilgeciema stiklu fabr. A.-S.

ריגע, יוליאַ יעלא 8

טריקאָטאַזשן- און װאַקן-פאַבריק

A.-S. „Unitas"

ריגע, מאַרסטאַליו יעלא 11/9

מאַנופאַקטור-סחורות-גרויסהאַנדלונג

מ. ב. קאַזאַצקי

ריגע, קאַלקיו יעלא 12

חילון-פאבריק
Br. Deutš
רינע, גריווינאס יעלא 151

אינדוסטריע פון שפיגלען און שפילזאכן
ב. נ יי מ א ן
רינע, קאלעיו יעלא 55

טראנספארט מיט לייוועס און שלעפער-דאמפערס
ס. מיראנאוויטש און קא.
רינע, קונגו יעלא 28a דירה 6

הערן-שניידעריי
נ. פייטעלמאן
רינע, וואלניו יעלא 28a

פירמע
י. נעסעלסאן
רינע, מאריאס יעלא 61

געשעפט פון שטריק-סחורות און טריקאטאזשן
מ. פ א ל יי
רינע, מאריאס יעלא 34

געשעפט פון בויגעהילץ און טישלער-מאטעריאלן
מ. לעווין און י. שור
אוזאטו יעלא 67

דראגן-געשעפט
י. ראטבארט
רינע, מאריאס יעלא 17

פי-נעזעלשאפט פון טעקסטיל-עלעקטראטעכנישער און טעטאל-באארבעטונג
„Kive“
פאבריק: קאזארמו יעלא 8
קאנטאר: וועצפילסעטאס י. 17

האנדלסהויז
ג. לאנדמאן
רינע, קונגו יעלא 5

עלעקטרא-טעכנישער און ראדיא-געשעפט
אינזש. אינג. פישער
רינע, גריווינאס יעלא 5

שוכוואַרג-פאבריק
ד. מאגילניקאוו
אירענסוואַרו יעלא 1

בענרער-וועבעריי
נ. פעלדמאן
רינע, יומאראס יעלא 10

קאנפעקציאן-געשעפט
ה. בעלינסקי
עליזאבעטעס יעלא 22

געשיר-געשעפט
ה. מירווים
בלוימאניא יעלא 8

יוועליר-געשעפט
ה. בלומענטאל
רינע, מאריאס יעלא 16

עלעקטרא-טעכנישער געשעפט
ה. ליבעסמאן
טערבאטאס יעלא 48

פעלץ-געשעפט
ז. ד י מ א נ ט
רינע, קר. בארונע יעלא 28

דאמען-פריזיר-סאלאן
«B a z i l e»
קאלקיו יעלא 12

בוי-געהילץ און טישלער-מאטעריאלן
י. פאלעיעס
קאלנציעמס יעלא 74

פירמע
ז. לונטשיק
רינע, שקירניו יעלא 7

מאנופאקטור-געשעפט
פ. איזאקסאן
מאריאס יעלא 18

טעכנישע און געוויכטער-פאבריק
מ. הירשזאן
אוזאטו יעלא 34

פעדערן און גארן-געשעפט
ב. ברענער
טערבאטאס יעלא 18/16

אגענטורן
Brāļi Blumenau
קאלעיו יעלא 66, טעל. 22846

טריקאטאזשן און קורצוואַרן
א. ר י פ ש י ץ
רינע, נאויסון יעלא 4

אינדוסטריע פון בענרער און שניר
ב. יאקאבסאן
גריווינאס יעלא 112

זייף-פאבריק
«Zelta Lapsa»
גריווינאס יעלא 172

בוי-געהילץ און טישלער-מאטעריאלן
קאצענעלענבאגען
קאלנציעמס יעלא 74

קירזשנעריי
מ. יאסעלאוויטש
אוזאטו יעלא 2 דירה 57

געשעפט פון קאנפעקטן און שאקאלאדן
«Florida»
רינע, מאריאס יעלא 2

וועש-אינדוסטריע
K/S I. Bučinskis un B-drs
רינע, מאריאס יעלא 11

געשעפט פון מאנופאקטור-סחורות
ס. מ א ר יי ן
רינע, טירגאניו יעלא 8

קאנטאר פון בעלגישן אימפארט און עקספארט
Housman un Co.
אנדר. פומפורא יעלא 6

וואקן- און טריקאטאזשן-פאבריק

Brāļi Svetlanovi

רינע, קאטאליו יעלא 21

פירמע

וו. יאפע

אגענטורן און פארטרעטונגען

רינע, שקוניו יעלא 17

רינער וואלשפינעריי און וועבעריי

„Merino"

רינע, ארטילעריאס יעלא 47

פאניר-פאבריק

D. M. Michelsons

רינע, רופניעציבאס יעלא 52

טיי

„Karavana"

דער טיי פון אויסגעוויילטן געשמאק

9 פארשיידענע סארטן

געבר. שטרויך

מארסטאליו יעלא 6

אודעיו יעלא 8

סטרעלניעקו יעלא 1a

בריוויבאס יעלא 2/4

מיערא יעלא 2

קר. בארונא י. 24

בוכהאנדלונג און ביבליאטעק

ע. עטינגער

רינע, בריוויבאס בולוו. 8

אקציען-געזעלשאפט

G. Senfelds

רינע, גרעציניעקו יעלא 14

מאטיסא יעלא 29

רוישטאפן פאר דער

טעקסטיל-אינדוסטריע

Z. Dubrovs

רינע, עליאס יעלא 28

גאלאנטעריי און מאדע-ווארן

גרויסהאנדלונג

ש. בערז

רינע, גרעציניעקו יעלא 2

פירמע

I. Pregel

רינע, מאריאס יעלא 19

קאנפעקציאן-הויז

ל. שמושקין

רינע, מאריאס יעלא 20

פירמע

י. נים

רינע, מאריאס יעלא 19

טאבאק-פאבריק

„Astorija"

רינע, שקוניו יעלא 9

פירמע

ה. גאלאנסקי

רינע, מאריאס יעלא 21

שאקאלאדן- און פרוכט-געשעפט

ג. כוכליא

רינע, אודעיו יעלא 18

ראמען-מארן-טעליע

א. גומפלער

גאגאליא יעלא 10/8 דירה 4

טעל. 29818

בוכהאנדלונג

„Universal"

רינע, דזירנאוו יעלא 44

יוועליר-געשעפט

א. ווידזער

רינע, קאלקיו יעלא 9

שוך-סאלאן

‚Wally'

רינע, קאלקיו יעלא 21

אנטיקוואריאט

י. חפץ

רינע, קאלעיו יעלא 17

אנטיקוואריאט

א. ליבערמאן

טירגאניו יעלא 4

טאבאק-געשעפט

מ. פאנט

13 יאנווארא יעלא 23/21

מעבל-געשעפט

א מייער און קא

רינע, בריוויבאס יעלא 32

פירמע

ר. שלאמאוויטש

רינע, גרעציניעקו יעלא 9

קינדער-גארדעראבן-געשעפט

ס. ליבמאן

רינע, בריוויבאס יעלא 14

פירמע

י. דאלגיצער

רינע, קאלקיו יעלא 25

וואקן- און טריקאטאזשן-אינדוסטריע

צ. קאגאן

גרעציניעקו יעלא 25

האלץ-עקספארט

ז. נאוויק

רינע, באזניצעס יעלא 29/27

כעמיקאליען-אימפארט

ה. מאו

ספארטא יעלא 8

אקציען-געזעלשאפט פון רינער טריקאטאזשן-האנדל און -אינדוסטריע

„Eske“

רינע, גאריעס יעלא 5

געשעפט פון טשעמאדאנען- און פינלעדער-אויסארבעטונגען

י. ליבערמאן

רינע, מאריעס יעלא 4

הוט-געשעפט

ל. לאנגע

רינע, מאריעס יעלא 12

פירמע

„Renome“

רינע, קאלקיו יעלא 25

פירמע

ב. גארעס

רינע, קונגו יעלא 17

שניידעריי

ה. טעליאטין

קר. באראנא יעלא 14

אייזן-געשעפט

ש. אטלאס

רינע, גאגאליא יעלא 18

געשעפט פון [illegible] און [illegible]-מאטעריאלן

י. שמולאוויטש און ש. [illegible]

גערטרודעס יעלא 101, טעל. 31604

טורגענעווא יעלא 21, טעל. 20259

האלץ-עקספארט

מ. נאוויק

רינע, סקאלאס יעלא 12

פירמע

מ. גובלאנאוו

רינע, מאריעס יעלא 33

אקציען-געזעלשאפט

י. בויאנאווער

רינע, קראמו יעלא 10

לעדער-פאבריק

נ. לעוויו

קאנטאר: רינע, סקאלאס יעלא 9

פירמע

ב. ביירין

רינע, מאריעס יעלא 31

דאמען-סאלאן

ר. ריבוש

רינע, טערבאטאס יעלא 8/1

לעדער-געשעפט

מ. יאקאבסאן

רינע, פעלדו יעלא 18

פירמע

וו. וואנגע

רינע, פעלדו יעלא 18

פינלעדער-אויסארבעטונג און אינגרו-טאריע פון טשעמאדאנען

Elastik

רינע, מארסטאליו יעלא 21

רינער פאבריק פון טשוועקעס

Babergs un B-dri

מ. נאמעטניו יעלא 16

אינזש.

א. זאכס

רינע, פאלאסטא יעלא 9

פאי-געזעלשאפט

„Standartwood“

רינע, יעקאבא יעלא 24

דרוקעריי

„העראלד“

רינע, מיעסניעקו יעלא 4

מאנופאקטור-געשעפט

א. זעבא און קא

רינע, קאלקיו יעלא 4

געשעפט פון פאפיר און שרייבווארן

מ. זלאטאווער

קאלקיו יעלא 5

נעהילץ-געשעפט

ד. מ. ווימאצקי

לאטשפלעסא יעלא 122

קארקע-ארטיקל רעם בעסטן נאטירליכער

«Labin»

רינע, קונגו יעלא 18

אלץ פאר מתנות

ב. נאבאוויטש

רינע, וואלניו יעלא 11

פירמע

«Flaxtrade»

רינע, וואשינגטאן-לאוק. 8

עלעקטרא-טעכנישער געשעפט

ר. קאגאן

רינע, סקארניו יעלא 16

רינער פאבריק פון פאניר-אויסארבעטונגען

«Laterma»

רינע, ווענטספילסעס 19

פירמע

N. Idelsack sen.

געבר. אידעלזאק

רינע, וואלניו יעלא 5

טיפא-ליטאגראפיע

מ. נארבער

רינע, סמילשו יעלא 60, ט. 66889

פירמע

מ. מיסלאוויז

מאריעס יעלא 25

אַלע עלעקטרישע אַרבעטן פירט אויס
די פירמע
„Helios"
אינה.: אינזש. מ. לובאצקי
מיסטזרו יעלא 16 טעל. 21586

ספעציעלע טאַפּעטן=האַנדלונג
פ. בלומענטאַל
רינע, קונגו יעלא 8

בוינעהילץ און טישלער=מאַטעריאַלן
געשעפט
ה. דאַלגאָפּאָלסקי
סאַדאָווניקאַווא יעלא 4 טעל. 81015

פעלצוואַרג=האַנדלונג
ז. אַלבין
בלאָוסאַנא יעלא 12a ד. 1
טעל. 26202

פיינלעדער=אויסאַרבעטונגען און
טשעמאָדאַנען=אינדוסטריע
ה. זילבער
רינע, אודעיו יעלא 6 טעל. 27701

לעטלענדישע טריקאָטאַזשן= און
זאָקן=אינדוסטריע
„Latriko"
רינע, גרעציניעקו יעלא 24

מעבל=געשעפט
מ. פּראַדקין
רינע, בריוויבאַס יעלא 58

קונסטגראַווער = ווערקשטוב
י. עדעלהאַוז
רינע, וואַלניו יעלא 25 טעל. 28094

אַנענמורן און פאַרמאַרמאַרמען
מ. בלומענאַו
רינע, קאַלקיו יעלא 12, דירה 5a
טעל. 32095, 32025

מאַנופאַקטור=סחורות אַנגראָ=האַנדלונג
י. יאַפּע
רינע, אודעיו יעלא 8

ערשטקלאַסיקע קאָנפעקציאָן=הויז
י. באַסקין
רינע, מאַריאַס יעלא 8 טעל. 28940

בוינעהילץ און טישלער=מאַטעריאַלן
געשעפט
ליבורקין און מינץ
קאַלנציעמא יעלא 1 טעל. 42466

שוך=געשעפט
„Pinet"
אינה.: י. כהן
רינע. קאַלקיו יעלא 23

פּאַפּיר= און שרייבוואַרן=גרויסהאַנדלונג
וו. פּיטעל
רינע, גרעציניעקו יעלא 26

פירמע
מ. ראַבינאַוויטש
רינע, בריוויבאַס יעלא 40

K.-S. Rekord
אַ איציגסאַן און קאָ.
רינע, קאַלקיו יעלא 5

הענטשקעס=אינדוסטריע
ה. בעקער און אַ. פייגעלמאַן
רינע, שקוניו יעלא 16

וועש=אינדוסטריע
געבר. בורין
רינע, מאַריאַס יעלא 16

האַנדל און אינדוסטריע
אַקציען=געזעלשאַפט
Emil Falkenhof
רינע, בריוויבאַס יעלא 188/129

וואָל=שפּינערײַ
Viktorija
אינה.: ש. ראַבינאָוויטש
רינע, בריוויבאַס יעלא 188/129

דאַמען פריזיר=סאַלאָן
א. באַראַוווסקי
רינע, נערטורעס יעלא 77

דאַמען=קאָנפעקציאָן אַנגראָ=געשעפט
ה. לעווינסאָן און קאָ.
רינע, מאַריאַס יעלא 2

וועגעטיל און נעהילץ=באַאַרבעטונג
פּײַ=געזעלשאַפט
„Baltkoks"
רינע, יומאַראַס יעלא 17

ה. סמושקאָוויטש
פאַרטרעטער פון דער אַקצ. געז.
«Textilag»
רינע, לאַטשפּלעשא יעלא 76

„A.-S. Fox—Film"
רינע, סקאַלאַס יעלא 8a

מאַנופאַקטור=אימפּאָרט
ה. בערמאַן
גרעציניעקו יעלא 7

שוכוואַרג=פאַבריק
„Rekord"
געבר. ר. און ה. פּאַפּיאַנסקי
בריוויבאַס יעלא 188/129

מאַנופאַקטור=געשעפט
ס. סימסאָן און ה. ליוו
רינע, מערקעלא יעלא 1

וועגעטיל און האָלץ=עקספּאָרט
פ. לעוויז
קאַטרינעס דאַמבי 29
קאָנטאָר: רייניס בולוו. 28

לעדער פאַבריק
י. טעפּער
יערסיקאַס יעלא 45

שטריקוואַרן=לאַגער
אהרן פּאַגעלמאַן
רינע, מאַריאַס יעלא 35
אַנגראָ דעטאַל

גאַלאַנטעריי און מאָדע=וואַרן געשעפט
מ. ל. כאַץ
רינע, מאַריאַס יעלא 19

זאָקן-פאַבריק
„Mona“
אייגנט. ערנסט קאופמאַן
רינע, מיערע יעלאַ 29, טעל.: 25881 ,92568

אנשטאלט פון ברונעם-בוי און פומפן-גאַרערי
I. Salgals
רינע, דוירנאַוו יעלאַ 66

לאַבאָראַטאָריע פון קאָסמעטיק
„Zenol“
אייגנט. פ. לעשטשינסקי
רינע, בריוויבאַס יעלאַ 56/54

לעדער-פאַבריק
«Fortuna»
רינע, בריוויבאַס גאַטווע 61

לעדער-געשעפט
פ. גאָטערעוויטש און פ. קאָרסין
רינע, פעלדו יעלאַ 17

געשעפט פון זייגערס און יוועליר-זאַכן
א. מיכלין
רינע, בריוויבאַס יעלאַ 8

וועש-לאַגער
מ. לעווין
רינע, מאַריאַס יעלאַ 5

קראַוואַטן-אינדוסטריע
R. Fridmanis
רינע, וואַלניו יעלאַ 17, טעל. 24895

געשעפט פון קירזשנערי און פעלץ-סחורות
מ. נערמאַן
רינע, דוירנאַוו יעלאַ 89/87

וועק-האַנדלונג
י. מ. לעווטאַוו
רינע, קוננו יעלאַ 20

געשעפט פון זייגערס און זייגער-צוגעהעריקייטן
א. קראַוואַצאַוויטש
רינע, דוירנאַוו יעלאַ 109

געשעפט פון אייזן און פאַרבן
Š. Trunks
רינע, גערטרודעס יעלאַ 64
טעל. 34798

קאָאָפ. געז.
«Metals»
רינע, גרעציניעקו יעלאַ 28

ש. לינום
רינע, פאַרקאַ יעלאַ 4

געשעפט פון בוי-געהילץ און טישלער-מאַטעריאַלן
ע. ווידין און ב. מילוריצקי
רינע, דוירנאַוו יעלאַ 118, ט. 26218

פירמע
מ. קאַראַבוים
רינע, מאַריאַס יעלאַ 4

וועש-אינדוסטריע
י. שמושקאָוויטש
רינע, מאַריאַס יעלאַ 16

קאָמאַנדיט-געזעלשאַפט
י. שטיינוויים און קאָ.
רינע, י. עלוגאַס יעלאַ 8

קאָנפעקציאָן-הויז
י. מ. שומאַכער
רינע, מאַריאַס יעלאַ 28

הענטשקעס-אינדוסטריע
ז. ווייצמאַן
רינע, פערסעס יעלאַ 16

רינער פלעקס-מאַנופאַקטור
ר. מינסקער
רינע, לאַטשפלעשאַ יעלאַ 76

פאַבריק פון פאַרבנד-מאַטעריאַלן
P.-S. „Samo“
אַ. רעגלשאַ יעלאַ 12

טעכנישער ביוראָ
דיפּל. אינזש.
M. Kalguts
רינע, מיעסניעקו יעלאַ 1

פאַבריק פון בלעך-באַאַרבעטונג
אקציען-געזעלשאַפט
„Zvaigzne“
רינע, איזסאַרגו יעלאַ 11

כעמיש-פאַרמאַצעוטישע אקציען-געזעלשאַפט
I. Holštein & Co.
נעזשו.
רינע, מייסטאַרו יעלאַ 12/10

מעבל-געשעפט
איליאַ מייע
רינע, קר. באַראָנאַ יעלאַ 20
עליזאַבעטעס יעלאַ 81

אינדוסטריע פאַר אויסאַרבעטונג פון פּאַפּיר-זיכערע מאַטעריאַלן
P.-S. „Luips“
לאַטגאַלעס יעלאַ 259

קאָנסערוון-פאַבריק
„Diana“
וו. ראַפּאַפּאָרט
לאַטגאַלעס יעלאַ 68

פאַבריק און פאַרבערײַ פון פעלץ-פעלן-באַאַרבעטונג
י. א. וועסטערמאַן
רינע, טאַטו יעלאַ 4

נעשעפט פון דאַמען-מאַשן און מאָדע-וואַרן
ב. פאַנעלמאַן
רינע, אַספּאַזיאַס בולה. 2

אורן, זאַכן פון גאָלד, זילבער און אַלפּאַקאַ
אַנגראָ-האַנדלונג
מ. ס. באַראַכ
רינע, אורעיו יעלאַ 10

טריקאָטאַזש-אינדוסטריע
ע. פיין
דאַוגאַוגריוואַס יעלאַ 4

פעלצוואַרן - געשעפט
מ. י. מילעצקי
רינע, מערקעלאַ יעלאַ 2

וועש-אינדוסטריע
מ. יאַכאַבסאָן
מאַריאַס יעלאַ 16

לעדער-פאַבריק
געבר. שטיין
לאַטגאַלעס יעלאַ 189

טיפּאָ-ליטאָגראַפיע
ק/ג ז. ליפשיץ און קאָ.
ס. מינסטערעיאַס יעלאַ 5

רינער אייער-צענטראַלע
א. מ. ריידער
רינע, צענטראַל-מאַרק

פירמע
י. גרינבלאַט
זיגפריד מייעראָוויצאַ בולה. 8

געשעפט פון מאָדע-וואַרן
געבר. פאַנאָוויטש
מאַריאַס יעלאַ 18

זעק- און שנור-געוועבן גרויסהאַנדל.
געבר. הענדרין
רינע, סאַרקאַנדאַוגאַוועס יעלאַ 20

שוך-געשעפט
„Laima“
רינע, מאַריאַס יעלאַ 12

דאַמען-מאָדן!
נ. זינגעל
רינע, קאַלעיו יעלאַ 82

פירמע
ג. ריטאַוו
דזירנאַוו יעלאַ 88

אַקסן-פאַבריק
י. מ. כראַמער
רינע, צעסו יעלאַ 9

הויז פון דאַמען-קאָנפעקציאָן
צ. לאַכ
רינע, מאַריאַס יעלאַ 85

אינזש.
נ. כליין
18 יאַנוואַרא יעלאַ 27

שוכוואַרג-פאַבריק
P.-S. Erglis
לאַטשפּלעשאַ יעלאַ 125

פירמע
ז. לעווין און ע. קאָוונער
ס. מינסטערעיאַס יעלאַ 5

מאַנופאַקטור, וועש און שפּיצן-לאַגער
ב. ראַפאַילאָוויטש
רינע, רײַניא בולה. 81

דאַוגאַוופּילער פירמעס

דאַוגאַוופּילער ליי- און שפּאָר-
געזעלשאַפט
«Krājums»
סאַולעס יעלאַ 18 טעל. 8042

דאַוגאַוופּילער ליי- און שפּאָר-
געזעלשאַפט
«Klints»
געגרינדעט אין 1900 יאָר.
ציעמאַקשניא יעלאַ 28, טעל. 2209

קאָאָפּעראַטיוו
«Metal-amatnieks»
דאַוגאַווּפּילס.
ציעמאַקשניא יעלאַ 14, טעל. 2968

דאַוגאַוופּיל. יידישע האַנטווערקער-שול
וואַרשאַוואַס יעלאַ 21, טעל. 8151
מאָדערנע מעבל- און אייזן-אויסאַרבעטונגען, גאָלדשמידק, גאָלדקאָסטן, שלאָסער-געציינ א. א. וו.

אַנגראָ **ש. נ. שרעבערק** אַנגראָ
גאַלאַנטעריי- און טריקאָטאַזש-געשעפט
דאַוגאַוופּילס, רינאַס יעלאַ 42 טעל. 2288

זייד-אויסאַרבעטונג-פאַבריק
„איטאַליע“
ב. גיטעלסאָן
דאַוגאַווּפּילס, סאַולעס י. 88. ט. 2520
קאָנטאָר: ריגאַס י. 72, טעל. 2524
אָפּטײלונג: רינא, מאַריאַס יעלאַ 12,
טעל. 84179.

טעקסטיל-פאַבריק
„דאַוגאַוואַ“
אינהאַבער: ש. גאַרדאָן, מ. אסין,
א. קאַבלענץ.
רעזעקנעס יעלאַ 95 טעל. 8188

מאַנופאַקטור-
געשעפט
א. י. סאַרקין
גרויסער אויסוואַל פון פאַרשידענע מאַנופאַקטור-שטאָפן און אויסאַרבעטונגען.
מעסיקע פּרייזן.
דאַוגאַווּפּילס, ריגאַס יעלאַ 19. טעל. 8824

פירמע א. וו. שטארך

אייזסארנו יעלא 50 — טעל. 3115, 2710

מעבל־פאבריק

עליע בוטין

חירוס יעלא 24/26 טעל. 2151

מעבל־געשעפט

3 יאנוארא יעלא 57. טעל. 3017

מעבל־ און שפיגל־געשעפט

ם. ווינער

אייזסארנו יעלא 47 טעל. 2448

אקציען־געזעלשאפט

דאוגאוופילער אפטיילונג

רינער טעקסטיל־פאבריק

סאולעס יעלא 55 טעל. 2606

מעבל־געשעפט

אליהו וואלק און זון

רינאס יעלא 25 טעל. 2982

דרוקעריי און װערקשטאט פון

גומי־שטעמפלען

מאיר קלומל

לאטשפלעשא יעלא 16 טעל. 2718

מעבל־געשעפט

מ. קאלמאנאוויטש

גרויסער אויסוואל פון מאדערנסטע

מעבל, ריזאגעק, מאטראצן.

ציעמאקשניא יעלא 49 טעל. 2720

פאראייניקטע ליעפארער זייף־פאבריק

געזעלשאפט „Clim"

ראוגאווע: אמט.

טעאטרא יעלא 20 טעל. 2948

אינדוסטריע פון סטעארין־ליכט

„Neva"

ה. ראטהיין

סאולעס יעלא 14

פירמע

משה און וואלף נרין

אינהאבער: א. ה. נרין

רינאס יעלא 51 טעל. 3028

דרוקעריי און װערקשטאט פון

גומי־שטעמפלען

משה קלומל

ציעמאקשניא יעלא 45 טעל. 2187

פירמע איסר שיק

רינאס יעלא 50 — טעל 2849

פירמע

בר. נאכימאווסקי און מוניץ

אייזסארנו יעלא 72 טעל. 2169

װיגערס אנגראָ־געשעפט

יצחק סאקס

רינאס יעלא 68 טעל. 2854

אלומיניום און מעטאלװארן

אינדוסטריע־געזעלשאפט

Metrup

ד. גומנער און שותפים

אייזסארנו יעלא 46 טעל 2498

מעכאנישע װיר־אויסארבעטונג־פאבריק

ל. קוואלעווסקי

סאקניו יעלא 39/37 טעל. 2076

אייזן־ און שטאלװארן־געשעפט

ברידער אוערבוך

רינאס יעלא 32 טעל. 2918

קאנפעקטן־ און שטערקל־פאבריק

„Latvija"

מ. א. קאפילאווסקי און זון

אייזסארנו יעלא 39 טעל. 2849

טאבאק־ און קאלאניאל־סחורות

אנגראָ־געשעפט

מאטל ווײמאַן

אייזסארנו יעלא 62 טעל. 2965

דוד אשרי

עקספערט

רינאס יעלא 12 טעל. 2277

יואוועליר־געשעפט און װערקשטאט

ג. ליובאוויטש

האראניא יעלא 28 טעל. 2097

געשעפט פון פענצטערגלאז און

פייערפעסטע ציגל

ש. עדעלשטיין

אייזסארנו יעלא 45 טעל. 3050

װאלשפינעריי און װעבעריי

אליהו האלפערין

װעצטיציבניעקו יעלא 7 טעל. 3098

אייזן־ און שטאלװארן־געשעפט

י. ה. סמאראבין

אינה.: י. און ל. סמאראבין

רינאס יעלא, האנדלס־פאסאזש № 11

טעל. 2344

קאנפעקטן און שאקאלאד

אנגראָ־געשעפט פון

יוסף פיינגערסאן

אייזסארנו יעלא 48 טעל. 2951

פאבריק פון פעל־אויסארבעטונג

נ. מ. גרידיכעם

טעל 3179

עלעקטרישע
חורשט-פאבריק
מ. לאזעראוו
איוסארנו יעלא 51
טעל. 2955

ראדיא-געשעפט און ווערקשטוב
RADIO
אינהאבער: ב. רינגא
וואדאָניא יעלא 28 טעל. 2614

געשעפט פון אויטאָמאָבילן און
אויטאָמאָבילן-צוגעהעריקייטן
ל. מאנאשעוויטש
וואראָניא יעלא 28 טעל. 8807

אָפטישער, עלעקטרישער און פאָטאָ-געשעפט
יצחק נאכימאווסקי
3 יאנוארא יעלא 89 טעל. 2198

דראָגן און פארפומעריע אַנגראָ-האנדלונג
«Latoger»
אינהאבער: ד. גורוויטש
רינגאם יעלא 67 טעל. 2268

צענטראלע באָר-אנשטאלט
י. גארקין
סאקניו יעלא 88

ווערקשטוב פון הערן-שניידעריי
זעליג שור
טעאטרא יעלא 18 טעל. 2859

דאמען-סאלאָן ווערקשטוב
פ. דאנציגער
ציעמאָקשניא יעלא 84

געשעפט פון ראדיא-שטראָמען
ה. נעק און ל. בראווארניק
רינגאם יעלא

ראדיא-געשעפט
י. דימאנט
רינגאם יעלא 27 טעל. 804

פאָטאָ, ראדיא און עלעקטרישער געשעפט
ד. לוסקאוו
וואדאניא יעלא 80 טעל. 889

בערשט-פאבריק
וואָלף קלאצקין
לאטשפלעשא יעלא 98/96

קאנדיטאריי און בעקעריי
Vitort
רינגאם יעלא 66 טעל. 8818

דאמען-סאלאָן ווערקשטוב
מ. גאלפערין—טילעם
רינגאם יעלא 20

דאמען-סאלאָן ווערקשטוב
נ. נאוואסיאלאק
איטאנטאם יעלא 59

מאָדע- און גאלאנטעריי-געשעפט
ש. עצין
רינגאם יעלא 44 טעל. 2784

קאָנפעקציאָן-געשעפט
מאיר שנייערסאן
רינגאם י. האנדל-פאסאוש 5 № מ. 3025

קאָנפעקציאָן-געשעפט
ברידער בוטין
רינגאם יעלא 65 טעל. 2594

מאַנופאַקטור-געשעפט
משה ביקסאן
רינגאם יעלא 57 טעל. 2598

שוך-האנדלונג
Universal
אינהאבער: ר. פייגער
רינגאם יעלא 44 טעל. 2159

געשעפט פון מאַנופאַקטור און
פארפומעריע וועש
י. זוויין און יהושע אקון
רינגאם יעלא 52 טעל. 2748

קאָנפעקציאָן-געשעפט
י. ניימארק
אינה.: ר. ניימארק און שותפים
רינגאם י. האנדל-פאסאוש 9 №
טעל. 2971

געשעפט פון גאלאנטעריי-סחורות
מ. סווערדלאוו
רינגאם יעלא 41 טעל. 2681

קאָנפעקציאָן-געשעפט
ח. ליאק
איוסארנו יעלא 66

מאַנופאַקטור-געשעפט
הענעך וואָלפסאן
רינגאם יעלא 82 טעל. 2741

שוך-געשעפט (ריינער איבערבעטונג)
שמשון גינזבורג
רינגאם יעלא 40 טעל. 2648

דיפלאָם. צאָנטעכניקער
ה. וועקסלער
וויעסטורא יעלא 51 טעל. 2617
איינציקע לאַבאָראַטאָריע פון טאָטל-
קראָנען-איבעראַרבעטונג,

שרייבוואַרן-געשעפט
יוסף בדיל
וואראניא יעלא 86 טעל. 2492

בעקעריי
אלגא סווערדלאוו
ציעמאָקשניא י. 42 מ. 2968

וועלאָסיפעדן-האנדלונג
מ. זאנד
לאטשפלעשא יעלא 21

טעל-לאגער י. דערינסקי חיעסמורע יעלא 64/58 טעל. 3867	בעל-לאגער ברידער בלאשטיין ציעטאקשניא יעלא 54	טעל-האנדלונג י. עלעבמאן רינאם י. 48 טעל. [illegible]801
טעל-האנדלונג משה מאיעוו איזסארט יעלא 70	שוך-געשעפט ג. מארגאליס רינאם יעלא 82	שוך-געשעפט „Patent" אינה. זילבערמאן—גלוזקין רינאם י. 68 טעל. [illegible]919
שוך-געשעפט י. סלוצקין חיעסמורע יעלא 70	שוך-געשעפט ירחמיאל גאראוואי רינאם יעלא 68	שוך-געשעפט ירחמיאל גארדאן חיעסמורע יעלא [illegible]4
שוך-געשעפט ש. י. גענץ רעועקגעס י. 65. טעל. 2647	שוך-געשעפט א. יאגאד רינגיס י. 61. טעל. 2808	שוך-געשעפט (ריגער אויסשטאטונג) דוד גינזבורג 8. יאנואר י. 55 ט. 2464
שוך-געשעפט ב. שינקאוו רינאם יעלא 37	שוך-פירמע «Standart» אינה. גאנדלער און טייטלבוים ראטגאוזאס י. 20. ט. 2767	שוך-געשעפט י. נעגרעד רינאם יעלא 48
מאנופאקטור-האנדלונג א. י. גארבער ציעטאקשניא יעלא 44 טעל. 3822	מאנופאקטור-האנדלונג פ. רודערמאן קר. חעלרעסארא יעלא 46 טעל. 2548	א. דאנציגער, ריגע ראטגאוזפילער אפטיילונג רינאם יעלא 24 טעל. 3848
מאנופאקטור-געשעפט מ. ביינארט, י. קאהאן טאראניא י. 42. טעל. 3001	מאנופאקטור אנגרא-האנדל. מיפאז און אראן רינאם יעלא 61	מאנופאקטור-האנדלונג וו. לאפידוס רינאם יעלא 51
מאנופאקטור-האנדלונג ש. יאעלסאן רינאם יעלא 44	קאנפעקציאן-געשעפט מאיר בוטין רינאם י. 54. טעל. 2116	קאנפעקציאן-געשעפט ל. גראוועץ רינאם יעלא 56/65
קאנפעקציאן-געשעפט חנה שנייערסאן רינאם יעלא 37. טעל 3008	קאנפעקציאן-געשעפט ל. דריץ רינאם י. 44 טעל. 2093	אייזן און שטאלווארג-געשעפט י. אלפער רינאם י. 34 טעל. 3386

קאנפעקטן און שאקאלאד מ. רייזן אנגרא-האנדלונג איסאנטאס יעלא 26	קאנפעקטן-פאבריק „Rena" אינה. י. לעווין איזסארגו י. 36 ט. 3870	קאנפעקטן- און קאנסערוון-לאגער ז. רודאשעווסקי חעסמורא י. 63/61 ט. 3088
קאנפעקטן-פאבריק „Saule" אינה. [illegible] רינאם י. 74 טעל. 3359	קאנפעקטן-פאבריק מ. יאקאבסאן חיעסמורא יעלא 57	קאלאניאל-געשעפט פ. סלוצקין חיעסמורע י. 82 טעל. 3186
טארע- און גאלאנטערי- געשעפט מ. ציגמאן טאראניע י. 26 טעל. 2896	טארע- און גאלאנטערי- געשעפט ב. סודדזשאניטש טאראניא י. 44 טעל. 2808	אנגרא-געשעפט פון גאלאנטערי מ. קראם רינאם י. 48 טעל. 2195
געשטריקטע זאכן גרויס-האנדלונג מ. ראדשטיין ציעטאקשניא י. 35. ט. 2246	גאלאנטערי און טריקאטאוש האנדלונג ר. וואלאש אלעיאס יעלא 51	גאלאנטערי אנגרא-האנדלונג ד. בארניא ציעטאקשניא י. 46. ט. 2084
גאלאנטערי- און מארעוואר פירמע ד. י. זילבערט אינהאבערין: ת. וויזעטסקי טאראניע י. 38/36 ט. 2457	גאלאנטערי-געשעפט ל. יאקאבסאן רינאם י. 59 טעל. 2674	גאלאנטערי און טריקאטאוש-געשעפט א. נאכימאווסקי רינאם יעלא 82
גאלאנטערי-סארן-געשעפט ל. יאעלסאן טאראניע י. 40 ט. 2892	שרייבזאכן-געשעפט ש. סטאלפער סאולעס י. 88 טעל. 3875	ווינער און גאלרזאכן-געשעפט ברידער גוטקין רינאם י. 49 טעל. 2341
יוועליר ג. סקאפ רינאם יעלא 69	ווינער- גאלרזאכן-געשעפט און ווערקשטאט פ. טראפ רינאם יעלא 47	הערן-היט און מיצן-געשעפט ס. באדניא רינאם י. 50 טעל. 2888
ווערקשטאט פון הערן-היטלען א. פארניא רינאם יעלא 62	הערן-היט און מיצן-געשעפט ג. טווראוו רינאם יעלא 48	[illegible] א. לאזארעוו 8. יאנואר י. 35 ט. 3855
ווערקשטאט פון הערן-היט אליניק חיעסמורא יעלא 74	[illegible] ש. עליצאפן רייניס יעלא 89	עלעקטרישע הורשט-פאבריק ש. שאפיר איזסארגו י. 60. ט. 2497 אפט. רינגע, דווינאזו י. 52 טעל. 32989

A.-S. «Gentleman»

Rīgā

באקליידונג־געשעפט און אינדוסטריע אין לאטוויא

האנדל־הויז:
רינע, קאלקיו יעלא 24/22.

אייגענע טעקסטיל־פאבריק
זאסולאוקא, ל. קאנדראוואס י. 41a

ספעציעל־געשעפט פאר

ברעזענט

אויסארבעטונגען

אויטא־ און וואגן־ברעזענטן אין פארשי־
דענע גרויסן.

ברעזענט מאנטלען, האנטשו און נע־
טריידע־זעק.

ליפער פון ליין, קאקאס און אלע
פארבן.

רינע, מאריאס י. 2, געשעפט נום. 12

«Ūdensdrošs»

אנגרא! טעל. 24801 דעטאל!

שפינעריי, וועבעריי,
פארבעריי, בלייכעריי
און אפרעטור

אקצ. געז.

„דעלקא"

◆

פאבריק: גאניבו דאמבים 31

טעלעפאנען 39267, 92202.

קאנטאר און לאגער

רינע, אורדקיו י. 10, ט. 22267, 23567

Latvijas-Britanijas rūpniecibas un tirdzniecibas A.-S.

R. Feldhūns un b-dri

בוימוואל־ שפינעריי און וועבעריי

שטאט־קאנטאר און לאגער, קאלעיו יעלא 43

צאנטעכניקער **סאמארסין** היעסטורא יעלא 81	הערן־שניידעריי־ווערקשטאט **הירש פיפקעוויטש** סטולעס יעלא 17	קינדער־קליידונג ווערק[שטאט] **אלפעראוויטש** סטולעס יעלא
צאנטעכניקער **ח. גאלדמאן** אימאנטאס יעלא 88	דאמען־מאנטלען ווערקשטאט **ז. באלקס** 8־טע יאנוארא יעלא 81	דאמען־מאנטלען ווערקשטאט **ז. שאפירא** 8־טע יאנוארא יעלא
צאנטעכניקער **מ. צינמאן** ציעמאקסניע י. 85/4	קינדער־קאנפעקציאן געשעפט **ב. דריץ** היעסטורא י. 59 ט. 2818	בוכבינדעריי **ב. גילדין** סטולעס יעלא
צאנטעכנישע לאבאראטאריע **נ. גלאזער** האראנזיע י. 18 טעל. 2762	דאמען־סאלאן ווערקשטאט **ד. פלעקסער** קראסלאוואס יעלא 71	מילך־פראדוקטן געשעפט **פ. זאלצמאן** אימאנטאס י. 30 ט. 85
צאנטעכנישע לאבאראטאריע **א. לעווין** סאולעס יעלא 39	ראדיא־טעכנישע ווערקשטאט **ז. יאכנין** רינאס י. 19 טעל. 2098	באר־געשעפט **מיאגקי** גע[...]
צאנטעכניקער **ח. קיסין** היעסטורא יעלא 68	קאלאניאל־סחורות אנגרא־האנדלונג **ברידער זילבער** קראסלאוואס י. 63 ט. 2122	פילמער־ און ציהיל־שניידע[רייַ] **מ. אמדור** ריינים יעלא
[ש]עלך־געשעפט און ווערקשט. **ד. מיימין** 8. יאנוארא י. 55 ט. 2822	בויהאלץ מאטעריאל לאגער **ל. באבראוו** סטולעס י. 10 טעל. 2811	קארסעטן־ווערקשטאט **פ. זעליגמאן** אימאנטאס יעלא 16/3
דרוקעריי־ און פעל־אגענטור **אליהו יעפוני** אימאנטאס י. 86 ט. 2918	שניידעריי־ווערקשטאט **סקוטעלסקי** סטולעס יעלא 12	דאמען־קליידער ווערקשטאט **חנה מאגיד** היעסטורא יעלא 44
[ש]עלצווארג־געשעפט און ווערקשטאט **ב. געלער** סטולעס י. 37 טעל. 3638	שניידעריי־ווערקשטאט **קאפילאווסקי** סטולעס י. 27 טעל. 2179	דאמען־סאלאן ווערקשטאט **דבורה פלאגאוו** ריינים יעלא 3/2

Cena Ls. 1. — פּרייז

Židu veselibas Aizsardzibas biedriba „OZE"

Rigā, Latgales ielā 69. Tel. 30874.

גיכע מעדיצינישע הילף אין ריגע:

רויטער-קרייץ טעל. 91000
שטאָטישער קראַנקנהויז טעל. 91444
נאַכט-דאָקטער טעל. 92143

1369

OZE אזע

V

1934 1939

JUBILEJAS IZDEVUMS

יובל-אויסגאבע

VESELĪBAS KALENDARS

געזונטהייט-קאלענדער

1939

„OZE" LATVIJĀ

Veselības kalendārs 1939

*

„אזע" אין לאטוויא
געזונטהײט-קאלענדער
1939

Izdevniecība „LOGOS", Rīgā, Marijas ielā 6

A/S. »Gentleman«
Rīgā

גרעסטע קאנפעקציאן־אינדוסטריע אין לאטוויא

האנדלס־הויז: רינא, קאלקיו יעלא 22/24.
איינענע טעקסטיל־פאבריק: זאסולאוקא, ל. קאנדראוואס י. 41־א.

Jelgavas linu Manufaktūra
L. un J. Hoff
אקציען-געזעלשאפט

רינא, 15 מאיא לאוק. 2
טעלעפאנען: 22259, 29375
פאבריק: יעלגאווא, אוזוואראס יעלא 55, טעל. 108

Rīgas Vilnas Rūpnieks

רינא, בריוויבאס גאטווע 31.
הויפט־לאגער:
טירגאניו יעלא 18, טעל. 21934.
פאדערט אונדזערע הויכווערטיקע אויס־ארבעטונגען:
דעקעס,
טיכער,
געוועבן,
קאטנארן.

Sab. A. RUDZĪTS un T. FOGELS

Rīgā, Zigfr. Meierovica b. 16.
Tālr. 23061 un 22757.

דיאטערמיע אפאראטן, בארג־זונען,
רענטגען־קאבינעטן איינריכטונגען,
צובאהער. פאר לאבאראטאריעס,
פארבאנדשטאף־מאטעריאלן,
גימיע־אויסארבעטונגען,
צובאהער פאר קראנקן־פלעגע,
כירורגישע אינסטרומענטן,
טערמאמעטערס.

די רעגירונג אין לאַטוויאַ:

מלוכה־פּרעזידענט און מיניסטער־פּרעזידענט:

דר. קארליס אולמאַניס

קריג־מיניסטער און שטעלפאַרטרעטער פון מלוכה־פּרעזידענט:

גענעראל. י. באַלאָדיס

אינערן־מיניסטער: ק. ווייטמאַניס

מיניסטער פאַר געזעלשאַפטלעכע ענינים: א. בערזינש

אויסערן־מיניסטער: וו. מונטערס

פינאַנס־מיניסטער: א. וואַלדמאַניס

בילדונג־מיניסטער: ד״ר י. אוישקאַפּס

לאַנדווירטשאַפט־מיניסטער: י. בירזניעקס

יוסטיץ־מיניסטער: ה. אַפּסיטיס

ווילשטאַנד־מיניסטער: י. וואָלאַנטס

פאַרקער־מיניסטער: ב. איינבערגס

מיניסטער י. טשאַמאַניס

מיניסטער ד. רודזיטיס

מלוכה־קאָנטראָליער: י. קאַמינסקיס

Akc. sab. „RITI“, Rīgā, Dzirnavu ielā 57.

וויכטיקסטע רעגירונג־אַנשטאַלטן אין ריגע:

מלוכה־פּרעזידענט — אין שלאָס.
מיניסטער־פּרעזידענט און מלוכה־קאַנצעלאַריע — וואַלדעמאַרא יעלאַ 3.
אויסערן־מיניסטעריום — וואַלדעמאַרא יעלאַ 3.
אינערן־מיניסטעריום — בריוויבאַס יעלאַ 37־39.
מיניסטעריום פאַר געזעלשאַפטלעכע ענינים — סטאַבו יעלאַ 12.
פינאַנס־מיניסטעריום — סמילשו יעלאַ 15־17.
בילדונג־מיניסטעריום — וואַלניו יעלאַ 2.
לאַנדווירטשאַפט־מיניסטעריום — קאַלפּאַקאַ בולוו. 6.
פאַרקער־מיניסטעריום — גאָגאָליא יעלאַ 3.
ווילשטאַנד־מיניסטעריום — וואַלדעמאַרא יעלאַ 36־א.
יוסטיץ־מיניסטעריום — אין יוסטיץ־שלאָס.
מלוכה־קאָנטראָל — וואַלדעמאַרא יעלאַ 26.
ריגער פּרעפעקטור — אַספּאַזיא בולוו. 14.
האַנדל־ און אינדוסטריע־קאַמערע — פּלאַץ פון 15טן מיי 4.
לאַנדווירטשאַפטלעכע קאַמערע — יעלגאַווא, אין שלאָס.
אַרבעט־קאַמערע — 13 יאַנוואַרא יעלאַ 3.
פאַרוואַלטונג פון מלוכה־סטאַטיסטיק — לאַטשפּלעשאַ יעלאַ 1.
לאַטוויאַס באַנקאַ — טשאַקסטע פּלאַץ.
שטייער־דעפּאַרטאַמענט — פּילס יעלאַ 13־15.
וואַלוטע־קאָמיסיע — יעקאַבאַ יעלאַ 2.
ריגער צאָלאַמט — וואַלדעמאַרא יעלאַ 1־ב.
פּרייזן־אינספּעקטאָר — יעקאַבאַ יעלאַ 2.
פרידן־געריכט — אַדר. פּומפּורא יעלאַ 1.
ריגער שטאָט־פאַרוואַלטונג — רייניא בולוו. 7.
שטאַנדעסאַמט — זינפּר. מייעראָוויצאַ בולוו. 12.

יום־טובים אין לאַטוויאַ

אַלע זונטיקס; 1 יאַנואַר — ניי־יאָר; 6 יאַנואַר זווייגסנעס־דיענאַ; 1 מערץ — לודזאַמאַ־דיענאַ; 6 אַפּריל — גרין־דאָנערשטיק; 7 אַפּריל — גרוים־פרייטיק; 2—11 אַפּריל — ליעלדיענאַס־סוו.; 15 מיי — יום־טוב פון מלוכה־באַגייונג; 18 מיי — דעבעס־בראַוקשאַנאַס־דיענאַ; 28. 29, 30 מיי — וואַסאַראַס־סוו.; 23 און 24 יוני — יאַני; 13 אווגוסט — אָנדענק פון לעטל. באַפרייער; 8 אָקטאָבער — יום־טוב פון תבואה־שניט; 3 אָקטאָבער — רעפאָרמאַציע; 18 נאָוועמבער — פּראָקלאַמירונג פון לעטל. מלוכה; 25—27 דעצעמבער — ווייגאַכטן.

Janvaris	תרצ"ט — 1939 יאנואר	טבת
1 Svētdiena	תענית עשרה בטבת *Jauns gads*	זונטיק י 10
2 Pirmd.		מאָנטיק יא 11
3 Otrdiena		דינסטיק יב 12
4 Trešdiena		מיטוואָך יג 13
5 Ceturtd.		דאָנערשטיק יד 14
6 Piektd.	ליכט־צינדן: 42 אויף 4 *Zvaigznes dienas*	פרייטיק טו 15
7 Sestdiena	פ' ויחי	שבת טז 16

אנגרא־געשעפט פון מאנופאקטור
א. פעלדהוז
רינא, טירנאָניו יעלאַ 10. טעל. 24274, 21357.

Janvaris	1939 — תרצ"ט יאַנואַר	טבת
8 Svētdiena		זונטיק יז 17
9 Pirmd.		מאָנטיק יח 18
10 Otrdiena		דינסטיק יט 19
11 Trešdiena		מיטוואָך כ 20
12 Ceturtd.		דאָנערשטיק כא 21
13 Piektd.	ליכט־צינדן: 53 אויף 4	פרייטיק כב 22
14 Sestdiena	פ' שמות מ'בענטשט ר"ח שבט (שבת)	שבת כג 23

פאַבריקן־געזעלשאַפט
פון קנאָכן־ברענעריי און באַאַרבעטונג

רינע, לאַטגאַלעס יעלאַ 227.

טעל. 30974, טעכנ. אָפּט.: 33617.

2טע וואַר

ליבע לייענער!

די יאָרן 1938 און 1939 זיינען יובל־יאָרן פון אָזע אין לאַטוויאַ. אין מיי 1938 איז געוואָרן 15 יאָר אַרבעט פון לעטלענדישן אָזע, און אין 1939 — 5 יאָר אָזע־קאַלענדער.

15 יאָר איז אַ קורצע צייט אויף אונטערצופירן סך־הכלען, אָפּצושאַצן און פייערן אַ יובל. אָבער דורכקוקנדיק די עטאַפּן פון דעם דורכגעמאַכטן וועג און אָפּגעטאָנענער אַרבעט, מוזן מיר מיט פרייד קאָנסטאַטירן, אַז די אָנגעמערקטע וועגן זיינען געווען ריכטיקע און די רעזולטאַטן פון דער אַרבעט זייער און זייער באַפרידיקנדיקע.

איבערנעמענדיק די בעסטע טראַדיציעס פון רוסישן אָזע, וואָס איז געגרינדעט געוואָרן שוין אין יאָר 1912, דורכדרינגענדיק זיך מיט דער אידעאָלאָגיע פון געזונט מאַכן די יידישע פאָלקסמאַסן, האָט דער לעטלענדישער אָזע זיין אַרבעט אָנגעהויבן פון אויפקלערונג און פאַרהיטונג אין וואָרט און שריפט, שטעלנדיק דעם טראָפּ אויף דער פאַרהיטונג פון קראַנקהייטן און איבערוואַכונג פון יונגן דור.

אין פּראָצעס פון דער אַרבעט האָט זיך דער אָזע בהדרגהדיק פאַרצווייגט און אַנטוויקלט, אַזוי אַז עס איז איצט בפועל־ממש ניטאָ קיין איין געביט פון דער געזעלשאַפטלעכער מעדיצין, וואָס זאָל ניט ווערן פאַרטראָטן אין דער אַרבעט פון לעטלענדישן אָזע, אָנהייבנדיק פון קליינעם קינד און ענדיקנדיק מיטן דערוואַקסענעם.

אָזע אין לאַטוויאַ האַלט אויס זויגלינג־קאָנסולטאַציעס, מילכקיכן, אַמבולאַטאָריעס פאַר פאָרשול־ און שול־קינדער, באַרגזון־ און צאָנהייל־קאַבינעטן, אַנשטאַלטן צו באַקעמפן טובערקולאָז, אָרטאָפּעדישע קאַבינעטן, קאָלאָניעס און האַלב־קאָלאָניעס, ווי עס גייען דורך הונדערטער קינדער אַ יאָר.

אָבער דער פּראָצעס פון דער אַרבעט האָט זיך ביי דעם ניט אָפּגעשטעלט און אַריינגענומען אויך די זאָרג פאַר די פסיכיש־אָפּגעשטאַנענע און נערוועזע קינדער, עפענענדיק אַ ספּעציעלע קאָנסולטאַציע פאַר אַזעלכע קינדער.

אויפן סמך פון אונטערזוכן די קינדער און באַקענען זיך מיט זייערע

היימישע באַדינגונגען אין די משפחות, וואָס געפינען זיך אונטער דער השגחה פון אָזע. הייבט זיך אָן אַ שפּאָגל נייער געביט פון אַרבעט. — דאָס איז דער ריינקייט־חודש. אַ ריינקייט־חודש באַפרידיקט אָבער נישט און ער ווערט פאַרוואַנדלט אין אַ גרויסער ברייטער אָרגאַניזאַציע, וואָס הייסט שוין פאַמיליען־פאַרזאָרגונג און אַרבעט אַ גאַנצן יאָר.

אָזע פאַרמעסט זיך היינט שוין אויפצובויען אייגענע געזונטהייט־הייזער (דאוגאַווּפּילס) און אייגענע קינדער־קאָלאָניעס. אויף אַזאַ אופן ווערט שריט נאָך שריט אַרומגענומען דאָס גאַנצע פּראָבלעם פון געזונט מאַכן דאָס יידישע קינד, פון אויסגראָדן די קרומע רוקנס פון יידישן יוגנטלעכן. פון געזונט מאַכן די גאַנצע יידישע מאַסע און איבעראַנדערשן איר לעבנס־שטייגער.

אָזע איז אַריינגעדרונגען אין דעם יידישן לעבן מיט דער פאָדערונג — היט דאָס געזונט, פירט אַ היגיעניש לעבן. און ביסלעכווייז ווערט די דאָזיקע פאָדערונג פאַרווירקלעכט. די פּאָפּולאַריטעט און בודזשעט פון אָזע וואַקסן.

דער צווייטער יובילאַר — דער באַהעלפער אין דער אויפקלער־אַרבעט פון אָזע — דער געזונטהייט־קאַלענדער. זיין דערשיינען דאָס פינפטע יאָר איז דער בעסטער באַווייז אין דער נייטיקייט און וויכטיקייט פון אים. פון טאָג צו טאָג, פון וואָך צו וואָך ווייזט ער די וועגן פון אַ היגיעניש לעבן. דערמאָנט און וועקט דעם באַוווסטזיין אין דעם לייענער. אַז פאַרהיטן זיך פון אַ קראַנקייט איז ביליקער און לייכטער, ווי צו היילן אַ קראַנקייט. דערמאָנט, אַז זון, וואַסער און לופט זיינען די דריי זיילן פון אַ געזונטן און היגיעניש לעבן.

די רעדאַקציע.

Jauvaris	תרצ"ט — 1939 יאַנואַר	טבת
15 Svētdiena		זונטיק **כד** 24
16 Pirmd.		מאָנטיק **כה** 25
17 Otrdiena		דינסטיק **כו** 26
18 Trešdiena		מיטוואָך **כז** 27
19 Ceturtd.		דאָנערשטיק **כח** 28
20 Piektd.	ליכט־צינדן: 8 אויף 5	פרייטיק **כט** 29
21 Sestdiena	ר"ח שבט פ' וארא,	שבת **א** 1

פרוכט-ביימער, לוקסוס-ביימער און רויזן, לאַנג-יאָריקע גאַרטן-בלומען און סלובניק-פלאַנצונגען.

ק׳ י׳ וואַגנער

באַטאַנען און אַלע מינים זוימען.

גערטנעריי און זוימען־געשעפט, רינג, גיטאַורעס יעלאַ 1, טעל. 91086, פּאָסטפאַך 78.

22 Svētdiena		זונטיק ב 2
23 Pirmd.		מאָנטיק ג 3
24 Otrdiena		דינסטיק ד 4
25 Trešdiena		מיטוואָך ה 5
26 Ceturtd.		דאָנערשטיק ו 6
27 Piektd.	ליכט־צינדן: 23 אויף 5	פרייטיק ז 7
28 Sestdiena	פ' בא	שבת ח 8

Sestā Rīgas Savstarpējā Kreditbiedriba

רינא, מירנאָניו יעלאַ 4.

פירט דורך אַלע באַנק־אָפּעראַציעס

לייב קוויטקאָ.

אויפן גליטש.

גליטשן, גליטשן, גליטשן ווידער,
וואָרעם ווערט אין אַלע גלידער,
פלאַם אין בעקלעך, קראַפט אין הענט,
אין די אויערן פייער ברענט.

מיט אַ שליטל, אָן אַ שליטל,
אויף די קני, צי אויפן היטל,
היי, אַלץ איינס, יאַט נאָך יאַט,
גליטש איז אויסגעגאָסן גלאַט!

פראָסט האָט ליב,
אַז מ׳איז אין דרויסן;
פראָסט האָט ליב
אַ גליטש אַ גרויסן;
פראָסט האָט ליב,
אַז מ׳איז ניט מיד,
היי, לכבוד אים אַ ליד!

גליטשן, גליטשן, גליטשן ווידער,
וואָרעם ווערט אין אַלע גלידער,
פלאַם אין בעקלעך, קראַפט אין הענט,
אין די אויערן פייער ברענט.

פרייע באַוועגונג אין ריינער פרישער דרויסן־לופט איז דער וועג צו קרעפטיקן דעם מענטשנס קערפער און אָפּצופרישן זיין גייסט.

„אָזע" געזעלשאַפט צו פאַרהיטן דאָס געזונט פון דער יידישער באַפעלקערונג אין לאַטוויאַ **„אָזע"**

ווי פאַרהיט מען זיך פון גריפּע

ווענן קיין שום אַנדער קראַנקייט רעדט מען ניט אַזוי פיל, ווי ווענן גריפּע.

מ'דאַרף אָבער ניט אָנרופן מיטן נאָמען גריפּע אַלערליי סעזאָניקע לונגען־קראַנקייטן, ווי קאַטאַרן, בראָנכיטן, לונגען־אָנצינדונגען.

ווי אַזוי גיט זיך די גריפּע איבער?

דער גריפּע־באַציל געפינט זיך אין די נאָזלעכער און אין אויבערשטן טייל פון די אָטעם־וועגן. בעת דער קראַנקער רעדט אָדער הוסט, וואַרפט ער אַרויס פון מויל און פון די אָטעם־וועגן גאַנץ קליינינקע טראָפּעלעך באַזעצטע מיט שליים. אָט די דאָזיקע טראָפּעלעך שטעלן מיט זיך פאָר דעם ממשותדיקן טייל פון דער אינפעקציע, באַזעצנדיק זיך אין די נאָזלעכער, האַלדז א. אַ. וו. פון די מענטשן, וואָס רינגלען אַרום דעם קראַנקן.

כדי זיך איינצוהיטן פון גריפּע, דאַרף מען אויסמיידן יעדן קאָנטאַקט מיט אַ קראַנקן אויף גריפּע. די קראַנק געוואָרענע דאַרפן איזאָלירט ווערן אַזוי שנעל ווי מעגלעך, און אויב מען שיקט זיי ניט אין אַ שפּיטאָל אָדער אין אַ קליניק, דאַרף מען זיי איינפּלאַצירן אין אַ ספּעציעלן צימער (ניט קיין דורכגאַנג־צימער), וואו ס'זאָלן אַריינקומען נאָר די פּערזאָנען, וואָס גייען אַרום דעם קראַנקן. אין וואוינונגען, וואָס באַשטייען פון איין איינציקן צימער, דאַרף מען איזאָלירן דעם קראַנקן מיט דער הילף פון אַ שפּאַנישער ווענטל, אָדער פון אַ לייוונט, וואָס הענגט אויף שטריק.

מ'קען זיך אויך אָנגעמען מיט דער דאָזיקער קראַנקייט פון פּערזאָנען, וואָס גלויבן, אַז זיי זיינען געזונט און ווייזן ניט אַרויס קיין שום סימפּטאָמען פון דער קראַנקייט. אָט פאַרוואָס אין אַ צייט פון עפּידעמיע איז גוט אויסצומיידן די ערטער, וואו ס'טרעפן זיך מאַסן מענטשן. טעאַטערס, קינאָס, אייזנבאַנען, אויטאָבוסן, טראַמווייען א. אַ. זיינען אמתע צענטערס פון דער אינפעקציע.

כדי אויסצומיידן גריפּע, דאַרף מען אָפּהיטן די אַלגעמיינע כללים פון דער היגיענע סיי פון דערנערונג, סיי פון דער וווינונג א. אַ. וו. די צימערן טאָרן ניט זיין צו פיל אָנגעשטעלט מיט מעבל, וואָס פאַרקלענערט דעם סכום לופט אין צימער, און אַזוי אַרום פירט זיך די לופט גיכער איבער. די פענצטער טאָרן ניט זיין הערמעטיש פאַרמאַכט, ייאָרעם אין דעם פאַל פאַרבלייבן אין צימער די שעדלעכע גאַזן, וואָס ווערן אויסגעאָטעמט אָדער אויף אַן אַנדער וועג אויסגעטיילט פון קערפּער.

גוט זיינען פיזישע איבונגען און גימנאַסטיק. מ'דאַרף אָבער ניט איבערכאַפּן די מאָס. זייער גוט איז צו שפּאַצירן, אויב מעגלעך, הינטערן שטאָט, וואָרום אויף דעם וועג ווערט פאַרשנעלערט די בלוט־צירקולאַציע אין די געפעסן, און די ניפטן און אָפּפאַלן ווערן בעסער באַזייטיקט פון קערפּער.

און אויב ניט געקוקט אויף אַלע פאָרזיכטמיטלען, וועט איר דאָך קראַנק ווערן, דאַרפט איר זיך אַריינלייגן אין בעט, גוט איינוואַרעמען און רופן אַ דאָקטער.

„אזע" — געזעלשאַפט צו פאַרהיטן דאָס געזונט פון דער יידישער באַפעלקערונג אין לאַטוויאַ — „אזע"

Janvaris		תרצ"ט — 1939 יאַנואַר	שבט
29 Svētdiena			זונטיק ט 9
30 Pirmd.			מאָנטיק י 10
31 Otrdiena			דינסטיק יא 11
1 Trešdiena	**Februaris**		מיטוואָך יב 12
2 Ceturtd.			דאָנערשטיק יג 13
3 Piektd.		ליכט־צינדן: 37 אויף 5	פרייטיק יד 14
4 Sestdiena		חמשה עשר בשבט פ' בשלח, שבת שירה	שבת טו 15

מאַנופאַקטור־ און מאָדעזאַכן־געשעפט

י. ח. מושאַט

געגרינדעט אין יאָר 1875

איינגנטימער:
ב. גריבעשאַק און ב. קאַפּלאַן

רינאַ, קר. באַראָנאַ יעלאַ 29. טעל.: געשעפט 28931, קאָנטאָר 33562.

Februaris	תרצ״ט — 1939 פעברואר	שבט
5 Svētdiena		זונטיק **טז** 16
6 Pirmd.		מאָנטיק **יז** 17
7 Otrdiena		דינסטיק **יח** 18
8 Trešdiena		מיטוואָך **יט** 19
9 Ceturtd.		דאָנערשטיק **כ** 20
10 Piektd.	ליכט=צינדן: 53 אויף 5	פרייטיק **כא** 21
11 Sestdiena	פ׳ יתרו	שבת **כב** 22

פיניר־אינדוסטריע

אקצ.־געז.

האוושא און מיכעלסאן

רינא, פאַטווערסמעס יעלאַ 12, טעל.: 92058, 93359 און 96949.

די באַדייטונג פון סקי-ספּאָרט פאַרן געזונט

דער סקי=ספּאָרט האָט קודם=כל דעם זעלביקן ווערט, וואָס יעטווידער אַנדער ספּאָרט: ער מאַכט מעגלעך דאָס פאַרברענגען און באַוועגן זיך אויף דער ריינער געזונטער ווינטער=לופט. ער צייכנט זיך אָבער נאָך אויס דערמיט, וואָס ער גיט די מעגלעכקייט צו וואַנדערן, בייטן די סביבה, זוכן איינדרוקן אין ווינטער=לאַנדשאַפט. ביים סקי=ספּאָרט אַנטוויקלט זיך ניט בלויז די פיס=מוסקולאַטור, — דער גאַנצער קערפּער ווערט אַריינגעצויגן אין דער אַרבעט. און ווייל עס אַרבעטן אַלע מוסקולן, מוז פּולסירן שטאַרק דאָס האַרץ, און די לונגען עטעמען אינטענסיווער און טיפער מיט דער ריינער ווינטערלופט. פון סקי=ספּאָרט שטאַרקט זיך דער סקעלעט און עס פאַרפעסטיקן זיך די געלענקען, עס בעסערט זיך דער אַפּעטיט און די פאַרדייונג, דאָס נערוון=סיסטעם ווערט אויך בעסער טרענירט.

דאָס פאָרן סקי איז דער צוועקמעסיקסטער ווינטער=ספּאָרט. ער מאַכט מעגלעך אַ נומע פיזישע אַנטוויקלונג, באַפרידיקט די עסטעטישע געפילן און גיט צו דרייסטקייט און מוט. דער דאָזיקער ספּאָרט איז צוגעפּאַסט פאַר ביידע געשלעכטער כמעט אין יעדן עלטער. די אָנשטרענגונגען מוזן שטענדיק זיין אַנטשפּרעכנדיק צו די כוחות פון די פאָרער — אי= בערמאַטערן זיך טאָר מען נישט.

ניט פולקום געזונטע מענטשן דאַרפן זיך פריער ווענדן צו אַ דאָקטער, איידער זיי נעמען זיך צו דעם סקי=ספּאָרט.

ווי דאַרף מען זיך אַנטאָן ביים סקי-ספּאָרט?

דאָס אָנטאָן, די הלבשה דאַרף זיין לייכט און וואַרעם. קלאָר, אַז אויף סקי קען מען נישט פאָרן אין לאַנגע איבער=בגדים (מאַנטלען), — מען טוט אָן אויפן פלאַנעלן העמד אַ קורצן אויבערראָק, און אין קאַלטע, ווינטיקע טעג — אויך אַ סוועטער.

ביידע געשלעכטער — מענער און פרויען — טראָגן שטאָפּענע הויזן, וואָס ווערן אונטן אַריינגעלאָזן אין די שיך, כדי דער שניי זאָל נישט קענען צוקומען.

די שיך דאַרפן זיין אַזוי באַקוועם, אַז מען זאָל קענען אָנטאָן נאָך אַ פּאָר דיקע וואָ= לענע ספּאָרט=זאָקן. די לעדער דאַרף מען באַשמירן מיט פעטס, כדי די שיך זאָלן ניט דורכנעצן.

אויפן קאָפּ אָנטאָן אַ לייכטע היטל, וואָס פאַרשטעלט אויך די אויערן. די הענטשקעס, וואַרעמע, באַנייט מיט ברעזענט.

אין אַ רוקנזאַק מיטנעמען שפּייז. אין רוקנזאַק קען מען אויך האָבן אין זאַפּאַס אַן איבעריקן סוועטער אויפן פאַל פון גאָר אַ שטאַרקן ווינט.

זיצט נישט אין די הייזער. לאָזט זיך וואַנדערן אויף סקי אין די בערג, אין וואַלד. אייער בלוט וועט זיך אָפּפרישן און איר וועט זיך פילן פריש, מונטער און אַרבעטספעיק.

ריינע ווינטערלופט דערפרישט און שטאַרקט דעם קערפּער!

וואס טוט מען קעגן קאטער ביי קינדער?

א שארפער נאז-קאטער קען זיין אדער א זעלבשטענדיקע מחלה אדער גאנץ אפט א סימפטאם (סימן) פון אנדערע קראנקייטן, ווי למשל: מאזלען, גריפע, קייכהוסט א. ד. גל. אין לייכטע פאלן ווערט דאס קינד אין דריי, פיר טעג געזונט. מ'דארף אבער געדענקען, אז ביי דער דאזיקער אומשולדיקער קראנקייט איז פאראן א סכנה פון קאמפליקאציעס: דער קאטער קען זיך איבערטראגן אויפן האלדז, אויף די לופטווענג, אויפן מיטעלן אויער א. ד. גל.

די קוראציע פון קאטער באשטייט צוערשט אין אפהיטן די היגיענישע פארשריפטן. מען דארף מעסטן די ווארעמקייט; ווי נאר עס העכערט זיך די טעמפעראטור, מוז מען תיכף ארייגלייגן דאס קינד אין בעטל, ווינטערצייט, — האלטן אין א ווארעמען, אבער גוט דורכגעלופטערטן צימער, זומערצייט — אויף פרישער לופט. פון „רפואות“ איז גוט א פאר מאל דורכן טאג ארייגלאזן אין נאז א פאר טראפנס מאנדלאייל און אויסרייניקן די נאז מיט ריינער סטעריליזירטער וואטע. אויף דער נאכט איז גוט אויסצושמירן די נאז מיט בארוואזעלין. ארום נאז באשמירן מיט וואזעלין; דאס פארהיט די הויט פון רייצונג. צום שמעקן קען מען געבן מענטאל. זייער נוצלעך ביים קאטער איז זיך דורכצושוויצן. צו דעם צוועק געבן טרינקען פארן שלאף ווארעמע געטריקנטע מאלינעס אדער בליונג פון ליפע-ביימער און ווארעם איינדעקן.

ווען דער קאטער גייט איבער אויף די לופט-ווענג, אויפן מיטעל; אויער א. ד. גל., מוז מען זיך באלד באראטן! מיט א דאקטער.

3 גרעסטע מעלות צייכענען אויס אונדזערע פריש מארינירטע אוגערקעס:

צארטע ציירונג. אנגענעמער געשמאק. זארגעוודיקע סארטירונג

ארנאלדס זערענסענס, ריגא

Februaris	תרצ"ט — 1939 פעברואר	שבט
12 Svētdiena		זונטיק **כג** 23
13 Pirmd.		מאנטיק **כד** 24
14 Otrdiena		דינסטיק **כה** 25
15 Trešdiena		מיטוואך **כו** 26
16 Ceturtd.		דאנערשטיק **כז** 27
17 Piektd.	ליכט-צינדן: 9 אויף 6	פרייטיק **כח** 28
18 Sestdiena	פ' משפטים, פ' שקלים, מ'בענטשט ר"ח אדר (זונטיק און מאנטיק)	שבת **כט** 29

דער בעסטער לעטלענדישער לייכטפארנדיקער וועלאסיפעד

»Latvello«

וועלאסיפעדן-פאבריק „לאטוועלא“, ריגא, עליזאבעטעס יעלא 18, טעל. 26631.

Februaris	תרצ"ט — 1939 פעברואַר	אדר
19 Svētdiena	ערשטער טאָג ר"ח	זונטיק ל 30
20 Pirmd.	אדר צווייטער טאָג ר"ח	מאָנטיק א 1
21 Otrdiena		דינסטיק ב 2
22 Trešdiena		מיטוואָך ג 3
23 Ceturtd.		דאָנערשטיק ד 4
24 Piektd.	ליכט־צינדן: 25 אויף 6	פרייטיק ה 5
25 Sestdiena	פ' תרומה	שבת ו 6

טעקסטיל - אינדוסטריע און האנדלס - אקצ. געז.

„רעקאָרד"

רינא, אייזסאַרגו יעלאַ 95/97. טעל.: 93801, 95535.

דער אלף-בית פון א מוטער

די יוגנט איז די צוקונפט און די האָפענונג פונעם פאָלק, עס וואַרפט אויף איר שווערע און פאַראַנטוואָרטלעכע אויפגאַבן, וועלכע דער שווערער לעבנס־גורל לייגט אַרויף; דעריבער דאַרף זי ווערן ווי געהעריק צוגעגרייט און דערצויגן, און קודם־כל דאַרף זי זיין געזונט — געזונט פיזיש און גייסטיק.

ווענן צוקונפטיקן געזונט — סיי קערפּערלעכן, סיי גייסטיקן, דעצידירט גאַנץ אָפט דאָס ערשטע לעבנסיאָר פונעם קינד.

דאָס קליינע און שוואַכע עופהלע פאָדערט אַ גוואַלדיק צאַרטע און וואַרעמע אויפפּאַסונג און אַ באַוווסטזיניקע השגחה.

די בעסטע און איינציק צונעפּאַסטע דערנערונג פאַר זויגקינדער איז דער מוטערס מילך. ־אָס פאַרהיט צום בעסטן דאָס עופהלע פון קראַנקייטן און אַנטהאַלט אַלע עלעמענטן אין אַזאַ פּראָפּאָרץ, אין וועלכער דאָס קינד נייטיקט זיך.

דער מוטערס מילך קען ניט קאַליע ווערן; פון אַלע דערנערונגס־פּראָדוקטן איז עס דער ביליקסטער און באַקוועמסטער (פאָדערט ניט קיין ספּעציעלע צוגרייטונג) און איז צום געזינטסטן און צום נוצלעכסטן פאַרן קינד.

שטילן מעג און קען יעטווידער מוטער, אויב נאָר זי איז ניט שווער קראַנק (באַשלים: קען עס בלויז אַ דאָקטער).

אויב די מוטער פילט זיך בלויז אָפּגעשוואַכט, קען עס ניט זיין קיין שטער צו שטילן דאָס קינד. איבערהויפּט איז עס וויכטיק די ערשטע חדשים, ווען יעטווידער טראָפּן מילך איז זייער פולווערטיק.

ביי פיל פרויען קומט אָן די מילך אין ברוסט אין איניקע טעג אַרום (דאָס האָט ניט קיין באַדייטונג), מ'דאַרף דעריבער נאָר ניט פאַרלירן די געדולד און רעגולער צולייגן דאָס קינד צו דער ברוסט (דאָס זויגן רופט אַרויס אַ צופלוס פון מילך).

פאַרן צולייגן דאָס קינד צו דער ברוסט, דאַרף די מוטער וואַשן די הענט מיט זייף און די ברוסט־אָפּלען מיט געקאָכטע וואַסער.

די ברוסט־אָפּלען ניט באַשיטן מיט צוקער און פאַר קיין פאַל זיי ניט נעצן מיט שפּייעכץ, כדי צוצוגעבן דעם קינד חשק צו זויגן. דאָס איז שעדלעך!

ווי נאָר מען דערשפּירט ווייטאָגן אין ברוסט, דאַרף מען זיך תיכף באַראַטן מיט אַ דאָקטער.

ביים זויגן דאַרף די פרוי האַלטן די פיס אויף אַ בענקעלע, כדי די קני זאָלן זיין העכער ווי דער זיצאָרט. ביי יעטווידער מאָל זויגן, געבן נאָר איין ברוסט, כדי דאָס קינד זאָל זי ווי געהעריק אויסליידיקן.

זויגן דאַרף מען געבן פינף מאָל דורכן מעת־לעת (למשל: 6 פרי, 10, 2, 6 און 10

„אזע" גע׳וועלשאַפט צו פאַרהיטן דאָס געזונט פון דער יידישער באַפעלקערונג אין לאַטוויא „אזע"

אָונגט). ביי שוואַכע קינדער דאַרף די פראַגע אַנטשיידן אַ דאָקטער. אין קיין פאַל ניט נעבן זויגן נאָך דער באַשטימטער צייט, איבערהויפּט באַנאַכט, ד. ה. פון 10 אָוונט ביז 6 אין דער פרי. דאָס קינד געוווינט זיך גאַנץ לייכט צו צו דעם 8 שעהדיקן איבעררייס באַנאַכט; די ערשטע עטלעכע נעכט דאַרף מען עס לאָזן רויק שרייען.

די פּראָצעדור פון זויגן דאַרף דויערן העכסטנס 15—25 מינוט. נאָכן זויגן דאַרף מען דאָס קינד אַ געוויסע צייט האַלטן מיט אַן אונטערגעהויבענעם קעפּל. נאָכן שטילן ניט דער־לויבן דעם קינד צו האַלטן דעם ברוסט־אָפּל אין מיילכל, ווייל פון דעם ליידן די ברוסט־אָפּלען.

בעת די מאָנאַטלעכע ניט אויפהערן צו שטילן, אויב דאָס קינד איז אַפילו אומרויק אָדער פאַרלירט אין וואָג. דאָסגלייכן ניט אויפהערן צו שטילן, בעת מ׳האָט אַ קאַטער, אַ הוסט, אַ האַלדז־אַנציגדונג א. ד. גל.; אין פאַל פון אַזאַ קראַנקייט — בעתן שטילן פאַר־שטעלן די מויל און די נאָז מיט ריינער מאַרלע; אין פאַל פון אַנדערע קראַנקייטן — זיך באַראַטן מיט אַ דאָקטער.

אַנטוויינען ביסלעכווייז! צום פריסטן אויפן 6—7טן חודש. אין די הייסע זומערדיקע חדשים — יוני, יולי און אווגוסט — דאַרף מען ניט אַנטוויינען.

אין וואַרט־צימער פון דער זויגלינג־קאָנסולטאַציע „אָזע״, רינגאַ.

זויגן דאס קינד איז דער הייליקסטער חוב פון דער מוטער!

Februaris	תרצ״ט — 1939 פעברואַר	אדר
26 Svētdiena		זונטיק **ז** 7
27 Pirmd.		מאָנטיק **ח** 8
28 Otrdiena		דינסטיק **ט** 9
1 Trešdiena	**Marts**	מיטוואָך **י** 10
2 Ceturtd.	אסתר־תענית	דאָנערשטיק **יא** 11
3 Piektd.	ליכט־צינדן: 43 אויף 6	פרייטיק **יב** 12
4 Sestdiena	פ׳ תצוה, פ׳ זכור	שבת **יג** 13

פּינּיר־ און האָלץ־באַאַרבעטונג אַקצ. געז.

»Prima«

רינא, בורו יעלא 15. טעלעפאָנען: 22881, 32156.

אדר — תרצ"ט 1939 מערץ — Marts

זונטיק	יד 14	פורים	5 Svētdiena
מאָנטיק	טו 15	שושן-פורים	6 Pirmd.
דינסטיק	טז 16		7 Otrdiena
מיטוואָך	יז 17		8 Trešdiena
דאָנערשטיק	יח 18		9 Ceturtd.
פרייטיק	יט 19	ליכט-צינדן: 59 אויף 6	10 Piektd.
שבת	כ 20	פ' תשא, פ' פרה	11 Sestdiena

באַלטישע הענטשקעס־פאַבריק
„קלעאָפּאַטראַ"
ריגא, ליעלאַ מיעסניעקו יעלאַ 6.
טעל. 27885.
אַרבעט אויס שטאָף־ און זיידענע הענטשקעס.
גרויסער אויסוואַל צו אַלע סעזאָנען [redacted]

10טע וואָך

פישלעבערטראַן פאַר קינדער

פישלעבערטראַן אַנטהאַלט אין זיך אַ געמיש פון עטלעכע סאָרטן פעטס, וואָס ווערן אַ סך לייכטער איבערגעאַרבעט אין אָרגאַניזם, איידער אַנדערע פעטסן, וואָס שטאַמען פון בעלי-חיים, דערהויפּט פוטער. די צווייטע מעלה פון פישלעבערטראַן לגבי אַנדערע פעטסן איז דאָס, וואָס ער ווערט ניט אַזוי גיך פאַרדאָרבן, און אַפילו זויגקינדער קענען אים פאַרטראָגן, אָנהייבנדיק שוין פון 4טן לעבנס-חודש.

פישלעבערטראַן איז אַן אויסגעצייכנטער היילס- און דערנערונגס-מיטל אין די אַלע פאַלן, וו ס'גייט אין פאַרבעסערן די דערנערונג און צוריקשטעלן די כוחות פון אָרגאַניזם נאָך די איבערגעטראָגענע קראַנקייטן. ער איז נוצלעך אויך דאַן, ווען מ'דאַרף שטאַרקן די פאַרטיידיקונגס-כוחות פון אָרגאַניזם און הייבן זיין ווידערשטאַנד-פעיקייט אין קאַמף מיט כראָנישע אָנשטעקיקע קראַנקייטן, דערהויפּט טובערקולאָז. דערביי האָט זיך פישטראַן אַרויסגעוויזן באַזונדערש נוצלעך אין קינדערשן עלטער, ווען מ'דאַרף אומבאַדינגט שנעל פאַרבייטן די פאַרנוצטע כוחות, וואָס זיינען פאַרבונדן מיטן שטאַרקן וואַקסן פון קינד.

נאָר גרויס איז די באַדייטונג פון פישלעבערטראַן פאַר ראַכיטישע קינדער (ענגלישע קרענק).

די גוטע ווירקונג פון פישאייל אין די אַלע דערמאָנטע פאַלן דערקלערט זיך דערמיט,

אין וואַרטצימער פון קינדער-דיספּאַנסער „אָזע", ריגאַ.

וואָס חוץ זיינע גוטע דערנערונג־איינגשאַפטן, ווי אַ פעטס, איז אין אים דאָ אויך אַ רייכער אינהאַלט פון ספּעציעלע שטאָפן, וואָס הייסן וויטאַמינען — די וויטאַמינען A און D.

דאָס פעלן פון וויטאַמין A אין עסנוואַרג פאַרהאַלט דעם וווקס און רופט אַרויס אַ באַזונדערע שוואַכקייט פון די געוועבן. פאַרקערט, דאָס געברויכן דעם וויטאַמין A הייבט די ווידערשטאַנד־פעיקייט פון אָרגאַניזם קעגן אָנשטעקונגען און באַגינסטיקט זיין רעגל־מעסיקן וווקס.

נאָך וויכטיקער איז דער וויטאַמין D, בפרט אין קאַמף מיט ראַכיט. אין דעם פּרט האָט דער פישלעבערטראָן מיט זיין וויטאַמין D פּונקט אַזאַווירקונג, ווי זונשטראַלן אָדער באַרגזון (קינסטלעכע זון פון קוועקזילבער־קוואַרצלאָמפּן).

פישלעבערטראָן זאָל ווערן אַ נויטווענדיקער און טעגלעכער צוגאָב צו שפּייַז (לכל הפחות ווינטער), באַזונדערש ביי אָפּגעשוואַכטע קינדער, און אַזעלכע, וואָס זיי דרויט ראַכיט.

צו דעם ניט נאָר אָנגענעמען ריח פון פישלעבערטראָן קען מען זיך געוויינען. דעם בעסטן נערייניקטן נאָרוועגישן פישלעבערטראָן קען מען באַקומען אין אַלע אונדזערע „אָזע“־אַפּטיילונגען.

פאַר קינדער

וי אויך פאַר דערוואַקסענע, וואָס קענען ניט גע־ברויכן קיין געוויינלעכן פישלעבערטראָן, איז ראַט־זאַם צו געברויכן „Jecol“ פון פּוטניגשס פאַר־מאַצעווטישער לאַבאָראַטאָריע — אַראָמאַטיזירטע און געשמאַקע עכטע נאָרוועגישע פיש־לעבערטראָן (Ol. Jecoris Aselli)

„Jecol“ אַנטהאַלט 99,75 פּראָצ. ריינע פישלע־בערטראָן און נאָר 0,25 פּראָצ. אַראָמאַ־ און גע־ווירץ־שטאָפן. ווי ס'דערווייזן פאָרשונגען, אַנט־האַלט „Jecol“ אין אַ גרויסן קוואַנטום דעם אַנטיקסעראָפטאַלמישן, דעם וואַקסן העלפנדיקן A וויטאַמין, ווי אויך דעם אַנטיראַכיטישן D וויטאַמין.

„Jecol“ איז צו באַקומען אין אַפּטייקן, דראָגן־האַנדלונגען, ווי אויך אין דער פירמע פ. פּוטניגן, רינא, קר. באַראָנא יעלא 63.

Marts	1939 — תרצ"ט מערץ	אדר
12 Svētdiena		זונטיק **כא** 21
13 Pirmd.		מאָנטיק **כב** 22
14 Otrdiena		דינסטיק **כג** 23
15 Trešdiena		מיטוואָך **כד** 24
16 Ceturtd.		דאָנערשטיק **כה** 25
17 Piektd.	ליכט־צינדן: 14 אויף 7	פרייטיק **כו** 26
18 Sestdiena	מ'בענטשט ר"ח ניסן (דינסטיק) פ' ויקהל, פקודי	שבת **כז** 27

ספּעדיציע און לאַגער אַקצ. געז.

»TRANSTRED«

רינא, טירגאָניו יעלא 1, טעל.: 20944, 20946, 21042.

אדר	תרצ"ט — 1939 מערץ	Marts
זונטיק כח 28		19 Svētdiena
מאָנטיק כט 29		20 Pirmd.
דינסטיק א 1	ר"ח ניסן	21 Otrdiena
מיטוואָך ב 2		22 Trešdiena
דאָנערשטיק ג 3		23 Ceturtd.
פרייטיק ד 4	ליכט-צינדן: 29 אויף 7	24 Piektd.
שבת ה 5	פ' ויקרא ופגויה	25 Sestdiena

אינדוסטריע-געזעלשאַפט
פֿאַר קעגנזייטיקן קרעדיט

רינא, שקיוניו יעלאַ 15.

פירט דורך כלערליי באַנק-אָפּעראַציעס, קויפט און פאַרקויפט אויסלענדישע וואַלוטע, פירט אַריבער געלט אין אַלע שטעט פון לאַטוויא און אויסלאַנד.

אַפּעטיטלאָזיקייט ביי קינדער

אַפּעטיטלאָזיקייט ביי קינדער איז איינע פון די אָפטע סיבות, וואָס ברענגען די מוטער, בפרט די יידישע, צום דאָקטער. דאָ דאַרף מען אָבער אונטערשיידן דריי פאַלן:

א) אַ גרויסע גרופּע קינדער, וואָס זייער אַפּעטיטלאָזיקייט איז מער נישט ווי אַ כלומר-שטע. אַזעלכע קינדער האָבן אַ נאָרמאַלן געוויכט פאַר זייער עלטער, נאָרמאַלן וווקס און אַלע איבעריקע סימנים פון געזונטקייט, און דאָס באַווייזט, אַז זיי זיינען לחלוטין נעגוג דער-נערט, זיי זיינען אָבער נים בכוח אויפצונעמען אַזאַ סכום שפּייז, וואָס די עלטערן גיבן זיי. ליידער איז אָבער ביים עולם פאַרשפּרייט די פאַלשע מיינונג, אַז דאָס גאַנצע געזונט באַ-שטייט אין אַ סך עסן און אַז אַ דיק קינד איז אויך אַ געזונט קינד. און אין זייער גרויסער ליבע צו די קינדער, שטאָפּן די עלטערן זייערע קינדער צו פיל אָן, נעבנדיק זיי עסן זייער אָפט אויך חוץ די נאָרמאַל איינגעשטעלטע מאָלציייטן.

די באַדערפעניש צו עסן איז ביי קינדער, ווי אויך ביי דערוואַקסענע אין גאַנצן פאַר-שיידן, פונקט ווי אַלע אַנדערע מענטשלעכע אייגנשאַפטן, און מען טאָר בשום-אופן נים פאַרלאַנגען, אַז איין קינד זאָל עסן אויף אַ האָר אַזוי פיל, ווי דאָס אַנדערע. אין די פאַלן מוזן די עלטערן דערנערן זייער קינד לויט די אָנווייזונגען פון אַ דאָקטער.

ב) די צווייטע גרופּע קינדער — זייער פאַרשפּרייט ביי אונדז יידן — זיינען די צאַרטע סענסיבלע קינדער, די אַזוי גערופענע נערוועזע קינדער, וואָס האָבן במילא שוין אַ שוואַכן אַפּעטיט. אַ פאַלשע דערציונג און דערנערונג, ווי עס איז שוין אָנגעוויזן ביי דער ערשטער גרופּע, ברענגט אָפט מאָל דערצו, אַז זיי הייבן אָן אַלץ ערגער און ערגער צו עסן. דאָס זיינען ס'רוב די איינציקע און פאַרווייניטע קינדער, וואָס די עלטערן גיבן זיי אַלץ נאָך. אַזעלכע קינדער קומען אָפט אין אַזאַ צו-להכעיס-צושטאַנד, אַז יעדער מאָל, ווען די עלטערן ליינען זיי פאָר צו עסן אָדער גיין שלאָפן, ענטפערן זיי אויף דעם מיט געשריי און ווידער-שטאַנד. די עלטערן ווידער אין זייער פאַרצווייפלונג פרווון יעטווידער מאָלצייט באַגלייטן מיט אַ לידל, אַ מעשהלע אָדער אָן אַנדער מין איינריידן. מיט דער צייט ווערט דעם קינד דאָס אַלץ לאַנגווייליק און צוזאַמען מיטן פאַרלירן דעם אינטערעס צו די מעשהלעך, הערט עס אויף אויך צו עסן. אַזעלכע קינדער קענען געהאָלפן ווערן נאָר דעמאָלט, בעת די על-טערן וועלן זיך אויסלערנען, ווי ריכטיק די קינדער צו דערציען צי דורך דער אָנווייזונג פון דעם דאָקטער, צי דורך דעם לערער.

ג) די דריטע גרופּע זיינען באמת קראַנקע קינדער (מיט טובערקולאָז, נירן, מאָגן א. אַ.). אויך אַקוטע קראַנקייטן זיינען פאַרבונדן מיט אַפּעטיטלאָזיקייט. אַזעלכע קינדער מוזן, נאָ-

אַ פאַלשע דערנערונג ברענגט מער שאדן איידער נוצן!
גיט עסן דעם קינד נאר אין באַשטימטע צייטן!
צו פיל שפּייז איז פונקט אזוי אומגעזונט ווי צו ווייניק!

מירלעך, גרינטלעך באַהאַנדלט ווערן פון אַ דאָקטער. אויף איין פּאַקט מוזן די עלטערן לייגן מער אַכט, — אַז די קינדער הערן אויף צו עסן נאָך אַ לייכטער גריפּע, האַלדזקאַטאַר אָדער אַנגינע. אין אַזעלכע פאַלן טאָר מען נים מאַטערן די קינדער, ווייל דאָס קען אַרויסרופן אַן עקל צום עסן און ברענגען צו אַ לענגערער אַפּעטיטלאָזיקייט, בפרט ביי די נערוועזע און זייער צאַרטע קינדער.

נערוועזע מאָמענטן שפּילן בכלל אַ גרויסע ראָלע ביי אַפּעטיטלאָזיקייט. באַזונדערש קענען שולקינדער אָפט אין דער פרי נים עסן. ווייל זיי ייגען אויפגערעגט, האָבן מורא נים צו פאַרשפּעטיקן, זיינען נים זיכער, צי זייערע אויפגאַבן זיינען אין אָרדענונג. אַזוינע פאַלן דריקן זיך אַפילו אַן אַנדער מאָל אוים אין ברעכן.

בכלל קען מען זאָגן, אַז די אַפּעטיטלאָזיקייט ביי קינדער, חוץ די, וואָס איז אַ רע־זולטאַט פון אַן ערנסטער קראַנקייט, קען מען פאַרמיידן צום בעסטן דורך אַ ריכטיקער דער־ציונג, צו וואָס עס געהערט אויך די ריכטיקע דערנערונג.

אַז אַנדער מאָל העלפן אויך ספּעציעלע אַפּעטיט־מיטלען, אָבער ס'רוב בלויז סוגעסטיוו.

Marts	1939 — תרצ"ט מערץ	ניסן
26 Svētdiena		זונטיק ו 6
27 Pirmd.		מאָנטיק ז 7
28 Otrdiena		דינסטיק ח 8
29 Trešdiena		מיטוואָך ט 9
30 Ceturtd.		דאָנערשטיק י 10
31 Piektd.	ליכט־צינדן: 44 אויף 7	פרייטיק יא 11
1 Sestdiena	**Aprilis.** פ' צו, שבת הגדול	שבת יב 12

אקציען ־ געזעלשאַפט

„ALKALI"

רינא, גאַניבו דאַמבים 31, טעל. 93797 און 97165.

Aprilis	1939 — תרצ"ט אפריל	ניסן
2 Svētdiena	באַנאַכט בדיקת חמץ	זונטיק יג 13
3 Pirmd.	ליכט־צינדן: 49 אויף 7 ערב פסח	מאָנטיק יד 14
4 Otrdiena	ערשטער טאָג פסח	דינסטיק טו 15
5 Trešdiena	צווייטער טאָג פסח	מיטוואָך טז 16
6 Ceturtd.	*Zaļā ceturtdiena.* ערשטער טאָג חוהמ"פ	דאָנערשטיק יז 17
7 Piektd.	*Lielā piektdiena.* ליכט־צינדן 59 אויף 7 צווייטער טאָג חוהמ"פ;	פרייטיק יח 18
8 Sestdiena	דריטער טאָג חוהמ"פ	שבת יט 19

אקציען - געזעלשאַפט

„Rigas Raugs"

ריגא, אייזסארנו יעלאַ 117, טעל. 93968 און 95871.

פרילינג

קלאָרער און ציכטיקער איז שוין דער הימל,
שיינט שוין די זון אַזוי ליכטיק און ריין.
פול איז דער וואלד מיט בלאינקן בלימל —
קוים זיך דערוואַרט, אַז דער שניי זאָל צעגיין.

עפענען מאַמעס פונאַנדער די פענצטער.
וואַרפט מען די וואַרעמע קליידער אראָפּ;
ס'קומט אָן דער יום־טוב דער בעסטער, דער שענסטער —
לופטערט מען, רייניקט מען, וואַשט מען אַלץ אָפּ.

וואַשן אויך קינדער די העלדזלעך, די קעפּלעך,
לייכטן די פּנימלעך זוניק און ריין, —
פלעכטן זיך מיידעלעך פייניקע צעפּלעך...
פרילינג — ווי גוט, וואס דו קומסט שוין צו גיין!

ניי־מאַשינען:
שרייב־מאַשינען
וועלאסיפּעדן
קינדער־וואגנס,
אין אַ גרויסן אויסוואל צו גינסטיקע פרייזן.

A/S. „A. LIPPERT"

ריגאַ, ל. סמילשו יעלאַ 28/25 № — טוקום, דינפריד מייעראָווידצא יעלאַ 8 №
ליעפּאַיאַ, גראָודו יעלאַ 45 № — וואָלמיערא, רינאַס יעלאַ 5 №
דאוגאַווּפּילס, 3 יאַנוואַרא יעלאַ 55 № — קולדיגאַ, ליעפּאַיאַס יעלאַ 25 №
ווענטספּילס, וואַראַגיאַ יעלאַ 19 № — איי־זפּוטע, אַטמאַראַס יעלאַ 18 №

א ווינקעלע אין „אָזע“־צימער אויף דער אויסשטעלונג אין דער „עזרא“־שול — „יידן אין דער גאָרער וועלט“, רינאַ. אַפּריל 1938.

ריינקייט-אקציע און פאמיליע-פארזארגונג פון אזע

ריינקייט קען פאַרהיטן פון אַ סך קראַנקייטן. און ריינקייט איז אין אַ גרויסער מאָס נישט אָפּהענגיק פון די מאַטעריעלע מיטלען. אַ גוטע באַלעבאָסטע האַלט איר דירה זויבער ביי דער זעלביקער אָרעמקייט.

שוין עטלעכע יאָר, ווי דער „אָזע“ פירט דורך אַ סיסטעמאַטישע רייטקייט־אַקציע. די שוועסטער און פאָרשטייער פון די דאַמען־סעקציעס באַזוכן די אָרעמסטע דירות און ווייזן, ווי ביי דער זעלביקער ביסל אָרעמקייט קען מען די דירה מאַכן זויבערער, שענער און גע־מיטלעכער. מען דאַרף זיך נאָר אָפּגעבן דערמיט, מיט ליבע זיך באַציען צו דער אייגענער שטוב און פאַמיליע. די ערשטע יאָרן האָט די ריינקייט־אַקציע געדויערט אַ חודש; דעם לעצטן יאָר איז זי פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ סיסטעמאַטישער אַקציע במשך פון גאַנצן יאָר און אָנגענומען אַ כאַראַקטער פון פאַמיליע־פאַרזאָרגונג. אין די נייטיקסטע פאַלן האָט דער „אָזע“ אַרויסגעגעבן בעטן, מאַטראַצן, בעטוועש און לייבוועש, און פאַרשיידענע בגדים.

ריינקייט — איז שיינקייט!

Aprilis	תרצ"ט — 1939 אפריל	ניסן
9 Svētdiena	*1. Lieldienu sv.* פירמער טאָג חוהמ"פ, ליכט־צינדן: 2 אויף 8	זונטיק **כ** 20
10 Pirmd.	*2. Lieldienu sv.* שביעי של פסח	מאָנטיק **כא** 21
11 Otrdiena	*3. Lieldienu sv.* אחרון של פסח; יזכור	דינסטיק **כב** 22
12 Trešdiena		מיטוואָך **כג** 23
13 Ceturtd.		דאָנערשטיק **כד** 24
14 Piektd.	ליכט־צינדן: 13 אויף 8	פרייטיק **כה** 25
15 Sestdiena	מ'בענטשט ר"ח אייר (מיטוואָך און דאָנערשטיק), פ' שמיני פרק א'	שבת **כו** 26

פאַראייניקטע פּינירּפאַבריקן

„לאַטפּין“

ל. ש. יפה,
ז. שעפער און קאָ.

רינא, דאַוגאַווגריוואס יעלאַ 23־אַ. טעל.: 42124, 42114 און 42182.

Aprilis	תרצ"ט — 1939 אַפּריל	ניסן
16 Svētdiena		זונטיק כז 27
17 Pirmd.		מאָנטיק כח 28
18 Otrdiena		דינסטיק כט 29
19 Trešdiena	ערשטער טאָג ר"ח	מיטוואָך ל 30
20 Ceturtd.	אייר צווייטער טאָג ר"ח	דאָנערשטיק א 1
21 Piektd.	ליכט-צינדן: 29 אויף 8	פרייטיק ב 2
22 Sestdiena	פ' תזריע-מצורע פרק ב'	שבת ג 3

Latvijas Tekstilrūpniecības savstarpējā kreditbiedrība

רינא, קאַלקיו יעלא 10, טעל. 31227, 34910, 26559, 32790.

היט די ציין פון אייערע קינדער!

צו צוויי א האַלב יאָר ענדיקט זיך געוויינלעך דאָס דורכשניידן פון די מילכציין. פון דאַן אָן דאַרף מען צוגעוויינען די קינדער אַכטונג צו געבן אויף זייער צושטאַנד: שווענקען דאָס מויל נאָכן עסן און פאַרן שלאָף, און אויסלערנען זיי, ווי זיך צו באַגיין מיט א צאָנ-בערשטל. אומגעפער צו דער זעלביקער צייט מוז מען אָנהייבן באַווייזן די קינדערשע ציינדלעך א צאָנדאָקטער. דער דענטיסט וועט שוין באַמערקן די קלענסטע באַשעדיקונג און פאַרהיטן פון ווייטערדיקער צעשטערונג. צוגעוויינענדיק זיך צו פּראָפילאַקטיק (פאַר-היטונג) און צו היילן די ציין, וועט שוין דאָס קינד ניט מורא האָבן פאַרן היילן די ציין אויך שפּעטער. מען דאַרף נעמען אין אַכט, אַז היילן מילכציין טוט נישט אַזוי ווי, ווי באַשטענדיקע. אַזוי אַרום וועלן מיר פאַרהיטן אונדזערע קינדער פון א סך ליידן און פאַר-זאָרגן זיי מיט א בעסערן קיי-אַפּאַראַט אויך אויף די שפּעטערדיקע יאָרן. וואָס בעסער די מילכציין זיינען, וואָס לענגער זיי האַלטן זיך, אַלץ געזונטער זיינען די שטענדיקע ציין, און אַלץ רעגלמעסיקער טיילן זיי זיך פונאַנדער אין מויל.

אויב ביים רייניקן מיט א צאָן-בערשטעלע בלוטיקט עטוואָס די יאַסלע, דאַרף דאָס ניט זיין קיין סיבה אויפצוהערן רייניקן רעגולער די ציינער מיט א בערשטעלע. מען דאַרף נישט לייגן קיין אַכט אויף דער בלוטונג, וואָרעם דאָס בלוטיקן פאַרהאַלט זיך גלייך.

פון רייניקן מיט א צאָן-בערשטעלע ווערן די ציינער שטאַרק און די יאַסלע פעסט.

יעדער מוז האָבן זיין אייגן צאָן-בערשטעלע, ווייל דורך א געמיינזאַמען בערשטעלע

מען וואַרט אויף דער ריי צום צאָנדאָקטער. „אָזע", רינא.

קענען ווערן איבערגעטראָגן מיקראָבן פון איין מענטש צום צווייטן און אים אָנשטעקן מיט פאַרשיידענע קראַנקייטן.

דאָס צאָן־בערשטעלע דאַרף מען ביים רייניקן באַוועגן אַרויף און אַראָפּ, אַהין און צוריק, כדי די רעשטלעך פון שפּייז זאָלן אַרויס פון צווישן די ציינער.

געזונטע ציין זיינען זייער וויכטיק פאַר דער אַנטוויקלונג און פאַרדייונג סיי פון קינ־דער, סיי פון דערוואַקסענע.

כללים וועגן עסן

1. עס נאָר אין אַ ריינעם צימער, וו ס'איז ניטאָ קיין שטויב, קיין שמוץ, קיין קראַנקע.

2. פאַרן עסן וואַש די הענט מיט זייף און ויש זיי אָפּ מיט אַ ריינעם האַנטעך.

3. דעם עסטיש וויש אויס מיט אַ ריינעם טיכל און באַדעק מיט אַ ווייסן טישטעך אָדער פרישן פּאַפּיר.

4. וואָס ווייניקער אָנרירן דאָס עסן מיט די הענט, — באַנוצן זיך מער מיט לעפל, גאָפּל, מעסער.

5. עס ניט פון קיין פרעמדער כלי און מיט קיין פרעמדן לעפל, טרינק ניט פון קיין פרעמדער גלאָז, באַנוץ זיך ניט מיט קיין פרעמדער סערוועטקע צום מויל אָדער צו די הענט.

6. עס פּאַמעלעך, אייל זיך ניט, צעקיי גוט די שפּייז.

7. עס ניט קיין צו הייסע און קיין צו קאַלטע שפּייזן.

8. טרינק ניט ביים עסן קיין סך וואַסער, ביר, קוואַס א. ד. גל.

9. זופּ, פלייש, פיש עס מיט ברויט.

10. עס אין דער מאָס; ווי נאָר דו דערפילסט זיך זאַט, הער אויף צו עסן.

11. עס, ווי ווייט מעגלעך, אין די זעלבע שעהן. דעם סכום שפּייז שטעל איין לויט דיין עלטער און כאַראַקטער פון דיין אַרבעט.

12. ביים טיש ליינ מער אַכט אויפן עסן, רייד ווייניקער און לייען ניט קיין ביכער אָדער צייטונגען.

13. אויב דו ביסט מיד, רו זיך אומבאַדינגט אָפּ פאַרן עסן (ניט ווייניקער ווי 15 מינוט).

14. נאָכן עסן איז געוווּנטשן אַ קורצער אָפּרו, פון 15 ביז 30 מינוט (לייענען אַ צײַ־טונג אָדער אַ לייכטן זשורנאַל). שווערע אַרבעט גלייך נאָכן עסן שטערט דער נאָרמאַלער פאַרדייונג.

15. שלאָפן נאָך מיטאָג דאַרפן נאָר שוואַכע און עלטערע מענטשן. דער נאָכמיטאָג־שלאָף דאַרף דויערן ניט לענגער ווי פון אַ האַלבער שעה ביז אַ שעה.

16. די וועטשערע דאַרף זיין ניט צו זעטיק און ניט צו שפּעט (שפּעטסטנס אָנדערט־האַלבן, צוויי שעה פאַרן שלאָף).

17. נאָכן עסן וויש אָפּ דאָס מויל און די הענט מיט אַ ריינער סערוועטקע.

18. אין אָוונט, פאַרן שלאָפן גיין, רייניק די ציין מיט אַ בערשטעלע און צאָנפּולווער; אין דער פרי טו דאָס זעלבע

19. באַנוץ קיין מאָל ניט קיין אַלקאָהאָל.

Aprilis	1939 — תרצ"ט אַפּריל	אייר
23 Svētdiena		זונטיק ד 4
24 Pirmd.		מאָנטיק ה 5
25 Otrdiena		דינסטיק ו 6
26 Trešdiena		מיטוואָך ז 7
27 Ceturtd.		דאָנערשטיק ח 8
28 Piektd.	ליכט־צינדן: 43 אויף 8	פרייטיק ט 9
29 Sestdiena	פ' אחרי־קדושים; פרק ג'	שבת י 10

אכטונג, הויזפרויען!
ביים פארבן ניצט נאר די פארבן
„סטאר"

Aprilis		תרצ"ט — 1939 אַפּריל		א י י ר
30 Svētdiena			יא 11	זונטיק
1 Pirmd.	**Maijs**		יב 12	מאָנטיק
2 Otrdiena			יג 13	דינסטיק
3 Trešdiena			יד 14	מיטוואָך
4 Ceturtd.			טו 15	דאָנערשטיק
5 Piektd.		ליכט־צינדן: 58 אויף 8	טז 16	פרייטיק
6 Sestdiena		פ' אמור; פרק ד	יז 17	שבת

אַקציען־געזעלשאַפט

»נאָרדישע באַנק«

ריגא, יעקאַבאַ יעלאַ 16.

באקטעריעס און באקטעריאלאגישע אנאליזן

דאָס סאַמע כאַראַקטעריסטישסטע פאַר אַ געזונטן אָרגאַניזם איז די האַרמאָנישע צוזאַמענאַרבעט פון אַלע אָרגאַנען. ווערן אָבער באַשטימטע פונקציעס פון אַן אָרגאַן געשטערט, בלייבט די דאָזיקע שטערונג ניט איזאָלירט, עס ציט אויך אַריין די איבעריקע אָרגאַנען, און די האַרמאָנישע צוזאַמענאַרבעט ליידט. דער אָרגאַניזם בלייבט אָבער ניט פּאַסיוו ביים באַקעמפן געוויסע שטערונגען. ער מאָביליזירט אַלע זיינע כוחות און רעזערוון.

ווער זיינען אָבער די פאַקטאָרן, וואָס פּרוּוון שטערן דעם אָרגאַניזם אין זיין נאָרמאַלער אַרבעט?

דאָס זיינען די באַקטעריעס. מיליאַרדן געפינען זיי זיך אַרום אונדז, אין דער לופט, אויף קעגנשטאַנדן און אין אונדז. מיט אַ זעלטענער שנעלקייט פאַרמערן זיי זיך אין גינסטיקע פאַר זיי באַדינגונגען. אָבער דאָ קומט אַ וויכטיקער מאָמענט. נישט אַלע באַקטעריעס זיינען פאַר אונדז שעדלעך. פאַרקערט, אַ טייל העלפן דורכפירן וויכטיקע פונקציעס און נעמען אַ גרויסן אָנטייל אין די לעבנספּראָצעסן פון אונדזער אָרגאַניזם. אָבער אויך די באַקטעריעס, וואָס זיינען פאַר אונדז שעדלעך, שטעלן ניט פאָר אַזאַ גרויס געפאַר. טרעפנדיק אין אונדזער אָרגאַניזם אַ גרויסן ווידערשטאַנד, ווערן זיי פאַרניכטעט און גייען אונטער. אָבער טרעפנדיק אַן אָפּגעשוואַכטן אָרגאַניזם, באַזעצן זיי זיך אין אים און רופן אַרויס אַ ריי לייכטע אָדער שווערע פּראָצעסן. דער אָרגאַניזם מאָביליזירט דעמאָלט אַלע זיינע כוחות. ער וויל זיך פון די באַקטעריעס באַפרייען. וווּ און ווי אַזוי קומט פאָר דער דאָזיקער קאַמף?

דער קאַמף קומט זייער אָפט פאָר אין די בלוטגעפעסן, און איצט קומט די פראַגע, ווי אַזוי?

מיר נעמען אַ קליין טראָפּן בלוט פון אַ נאָרמאַל־געזונטן מענטשן. אַזאַ טראָפּן בלוט אַנטהאַלט אין זיך 4,5 ביז 5,5 מיליאָן רויטע בלוטקערפּערלעך אָדער עריטראָציטן און פון 6000 ביז 8000 ווייסע בלוטקערפּערלעך אָדער לייקאָציטן. אָט די לייקאָציטן זיינען דאָס די הויפּט קעמפער מיט די באַקטעריעס. זייער צאָל ווערט כמעט ביי יעדן קראַנקייט־פּראָצעס אין אונדזער אָרגאַניזם פאַרגרעסערט. זיי פאַרניכטן די באַקטעריעס. מיר האָבן ספּעציעלע אינסטרומענטן, איינריכטונגען און וויסנשאַפטלעכע מעטאָדן, וועלכע גיבן אונדז די מעגלעכקייט די צאָל לייקאָציטן צו באַשטימען און פעסטצושטעלן צי קומט פאָר אין אונדזער אָרגאַניזם אַ דערקראַנקונגס־פּראָצעס, און אויף וויפל דער דאָזיקער פּראָצעס איז פאַר אונדז געפערלעך. די וויסנשאַפט איז אָבער געגאַנגען ווייטער און האָט דערפאַרן, אַז לייקאָציטן זיינען לויט דער פאָרעם און גרויס ניט גלייך; זיי צעפאַלן זיך אין אייניקע גרופּעס. די דאָזיקע גרופּעס זיינען אָבער נישט ביי אַלע קראַנקייטן גלייך פאַרטראָטן. און אַזוי קענען מיר אָפט אויף דעם סמך אויך דערגיין גענוי, וועלכע קראַנקייט עס באַדרויט אונדזער אָרגאַניזם. און ווייסנדיק די קראַנקייט, קענען מיר זי נאָכדעם באַקעמפן. אַלע אונדז באַקאַנטע קראַנקייטן, ווי טיפוס, אַנגינע, מאָזלען, גריפּ, זיינען אונטערגעוואָרפן די דאָזיקע געזעצן און אָפט האָבן מיר שוין אַ קלאָרע פאָרשטעלונג וועגן דער קראַנקייט פון דעם אַנאַליז אַליין. קאָמפּליצירט זיינען די איינגנשאַפטן און דער באַשטאַנד פון אונדזער בלוט און דער קאַמף פון בלוט מיט די באַקטעריעס. אָבער אַסך קראַנקייט־אַרויסרופער

איז אונדז באַקוועמער צו זוכן אויף אַנדערע וועגן און מיט אַנדערע מעטאָדן. אַזוי, למשל, כדי פעסטצושטעלן טובערקולאָז, נעמען מיר די לייכעץ. די טובערקולאָז־באַצילן באַזעצן זיך צום מערסטן אין די לונגען און צוזאַמען מיט די לייכעץ קומען זיי אַרויס אויף דער דרויסנדיקער וועלט. מיט דער הילף פון אַ גאַנצער ריי פאַרב־מעטאָדן און מיקראָסקאָפּ געלינגט אונדז זיי צו געפינען און דאָס העלפט אונדז אַזאַ קראַנקן צו איזאָלירן פון דער אַרומיקער געזעלשאַפט, פאַר וועלכער ער איז אין פּרט פון איבערגעבן די קראַנקייט געפערלעך, און אויך דעם קראַנקן גופא האַלטן אין אַ פאַר אים צוגעפּאַסטער סביבה און באַדינגונגען. אין דעם פּרט האָט דער אַנאַליז פון לייכעץ אַ קאָלאָסאַלן ווערט און קיין זאַך קען אים ניט פאַרבייטן. ווייטער, די דיפטעריט־באַצילן, למשל, באַזעצן זיך אויף די מאַנדלען, פון דאָרטן באַקומען מיר זיי, פאַרבן זיי מיט ספּעציעלע פאַרבשטאָפן און מיט דער הילף פון מיקראָסקאָפּ געפינט דער דאָקטער די באַצילן און שטעלט פעסט די קראַנקייט.

אַ ריי אַנדערע קראַנקייטן לאָזן זיך פעסטשטעלן אויפן סמך פון אורין־ און שטול־אונטערזוכונגען, למשל, נירן־, גירנבעקן־, וואַסערבלאָז־, גאַל־ און לעבער־אָנצינדונגען.

ס'איז שווער אין אַ קורצן אַרטיקל איבערצוגעבן דעם ווערט און באַדייטונג פון באַקטעריאָלאָגישע אַנאַליזן. איין זאַך איז אָבער קלאָר פאַר אַלעמען: אין דערקענען און אין קאַמף מיט קראַנקייטן פאַרנעמט די באַקטעריאָלאָגיע אַ חשובן אָרט און דערמיט אויך אַן אָנטייל אין פאַרהיטן דאָס געזונט פון די ברייטע מאַסן.

אין לאַבאָראַטאָריע פון רינער „אָזע".

Maijs	תרצ"ט — 1939 מאַי	אייר
7 Svētdiena	ל"ג בעומר	זונטיק יח 18
8 Pirmd.		מאָנטיק יט 19
9 Otrdiena		דינסטיק כ 20
10 Trešdiena		מיטוואָך כא 21
11 Ceturtd.		דאָנערשטיק כב 22
12 Piektd.	ליכט־צינדן: 13 אויף 9	פרייטיק כג 23
13 Sestdiena	פ' בהר ־ בחוקותי; מ'בענטשט ר"ח סיון (פרייטיק); פרק ה'	שבת כד 24

ש. איזראעליט און ר. עפּשטיין

ליעפּאַיאַ, גראַודו יעלאַ 41, טעל. 637. ריגאַ, סקאַרניו יעלאַ 25, טעל. 28334

Maijs	1939 — תרצ"ט מאַי	א י י ר
14 Svētdiena		זונטיק כה 25
15 Pirmd.	*Valsts atjaunošanas svētki*	מאָנטיק כו 26
16 Otrdiena		דינסטיק כז 27
17 Trešdiena		מיטוואָך כח 28
18 Ceturtd.	*Debesbraukšanas diena*	דאָנערשטיק כט 29
19 Piektd.	ר"ח סיון; ליכט-צינדן: 26 אויף 9	פרייטיק א 1
20 Sestdiena	פ' במדבר; פרק ו'	שבת ב 2

ליפהאָבער פון כאַלוואַ

עכטע און געשמאַקע גריכישע כאַלוואַ גרייט צו
אַ דאַנק דער לאַנגיאָריקער דערפאַרונג און
העכסטער קוואַליטעט פון פּראָדוקטן
נאָר די גריכישע כאַלוואַ-פאַבריק

„ORIENT - HALVA COMP." Riga, נאַגאַליא י. 7, טעל. 26726.

די באַדייטונג פון אנטיטובערקולאָז-דיספּאַנסער

צווישן דער גרויסער צאָל אַזוי גערופענע סאָציאַלע קראַנקייטן פאַרנעמט טובערקולאָז דאָס ערשטע אָרט, סיי צוליב זיין פאַרשפּרייטקייט, סיי צוליב דעם, וואָס מיט דער קראַנקייט איז זיך לייכט אָנצוגעמען, און אַז מ'ווערט שוין קראַנק, איז שווער זיך אויסצוהיילן. די שטאַרב-ביקייט פון טובערקולאָז איז זייער גרויס, באַזונדערש אין עלטער צווישן 20 און 40 יאָר. פון דער קראַנקייט זיינען באַזונדערש באַדרויט קליינע קינדער און בכלל מענטשן אין בליענדיקן עלטער.

ווי יעדע אַנדערע קראַנקייט, אָנערקענט ניט טובערקולאָז קיין אונטערשיידן און גרענעצן צווישן נאַציאָנאַליטעטן און ראַסן. קיין שום מענטש איז פון איר ניט אויסגעהיט, וואָרעם די סכנה פון אָנגעמען זיך מיט דער קראַנקייט לויערט אומעטום: אין גאַס, אין טראַמוויי, אין אויטאָבוס, אין דער אייזנבאַן און אַפילו אין דער אייגענער היים — איין משפּחה-מיטגליד פון אַנדערן, די באַלעבאַטים פון דער דינערשאַפט און פאַרקערט א. אַ. וו.

איצט איז שוין מער ווייניקער קלאָר, פאַרוואָס דער קאַמף מיט דער דאָזיקער פּלאָג פון דער מענטשהייט דאַרף טראָגן אַן אַלגעמיינעם געזעלשאַפטלעכן כאַראַקטער, וואָרעם קעמפן קענן טובערקולאָז, הייסט זאָרגן פאַר נעראַמע, היגיענישע וווינונגען, גוטע שול-לאָקאַלן, פאַר גוטער דערנערונג, פאַר דער אַלגעמיינער היגיענע פון היים, שול און גאַס א. אַ. וו. א. אַ. וו. פון די אַלע אַנשטאַלטן, שפּיטעלער, סאַנאַטאָריעס, קאָלאָניעס, פאַר-היטונג-אַנשטאַלטן (פּרעווענטאָריומס) א. אַ., וואָס האָבן פאַר אַ צוועק אי אויסצוהיילן דעם קראַנקן, אי צו איזאָלירן אים ווי ווייט מעגלעך פון די געזונטע, וועלן מיר זיך אָפּ-שטעלן אויף דער באַדייטונג פון די דיספּאַנסערס, די אַמבולאַטאָריעס און באַראַטונג-פּונקטן, וואָס זיינען באַרופן אי צו היילן דעם קראַנקן, אי צו האָבן אַ השגחה איבער מיט-גלידער פון זיין משפּחה אָדער היים.

וואָס איז די אויפגאַבע פון אַזאַ אַנטיטובערקולאָז-אַמבולאַטאָריע? קודם כל דורכצו-פירן אַ רעגיסטראַציע פון אַלע טובערקולאָז-קראַנקע אין דעם געגנט, אין וועלכן דער אַנ-

די איינציקע יידישע שאָקאָלאַדן- און קאָנפעקטן-פאַבריק אין לעטלאַנד

A/S »UNION«

(געגר. אין 1901 יאָר)

ליפערט פאַר שטענדיק פרישע געשמאַקע און נאַרהאַפטע שאָקאָלאַד. קאָנפעקטן און מאַרמעלאַד

פאַבריק-געשעפטן: מאַרסטאַלו יעלאַ 12, טעלעפאָן 21224
פּערסעס יעלאַ 10/12, טעלעפאָן 26425

שמאַלט איז מעטיק. נאָר דאַן, ווען אַלע קראַנקע געפינען זיך אונטער דער אויפזיכט פון דער באַראַטונגס־שטעלע, איז מעגלעך אָנצונעמען אַלע פאַרהיטונגס־מיטלען קעגן דער קראַנקייט. יעדער אויסבאַהאַלטענער קראַנקער איז אַ געפאַר פאַר דער סביבה און פאַראַליזירט מער אָדער ווייניקער די אַלע מיטלען, וועלכע ווערן אָנגענומען צו באַקעמפן טובערקולאָז. פון דעם איז געדרונגען, אַז דער דיספּאַנסער דאַרף זיך פאַרנעמען מיט אויסזוכן און פאַררעגיסטרירן אַלע פאַלן פון טובערקולאָז. צו דעם ציל פאַרמאָגט דער דיספּאַנסער אַ מעדיציניש פּערסאָנאַל, וואָס באַשטייט פון אַ דאָקטער און אַ געזעלשאַפטלעכער פלעגערין, ווי אויך נייטיקע טעכנישע איינריכטונגען: אַ רענטגען־אַפּאַראַט, אַ מיקראָסקאָפּ א. אַ. דער פּאַציענט, קומענדיק אין דיספּאַנסער, ווערט אונטערזוכט, און אויב ער איז קראַנק אויף טובערקולאָז, ווערט ער פאַררעגיסטרירט און מיט דעם מאָמענט נעמט איבער דער דיספּאַנסער די השגחה איבער אים און זיין נאָענטסטער סביבה. דער קראַנקער ווערט געהיילט און עס ווערן אָנגענומען אַלע מעגלעכע מיטלען צו פאַרהיטן די אַרומיקע פון אָנשטעקונג. די פאַמיליע ווערט באַזוכט פון דער פלעגערין, עס ווערן אַרויסגעגעבן די נייטיקע אָנווייזונגען, די פאַמיליע־מיטגלידער ווערן פון צייט צו צייט קאָנטראָלירט אין דיספּאַנסער, צי איז ווער פון זיי ניט קראַנק געוואָרן.

דער דיספּאַנסער געפינט זיך אין קאָנטאַקט מיט אַנדערע געזונט־אינסטיטוציעס, ווי: קראַנקן־קאַסע, סאָציאַלע אויפזיכט א. אַ., וואָס מאַכט מעגלעך צו געניסן פון סאַנאַטאָריעס, קאָלאָניעס, דערנערונגס־אַקציע א. אַ. וו.

צום באַדויערן, מוז מען אָבער פעסטשטעלן, אַז מ׳קען אָפּט מערקן אַן אומבאַגרינדעטע שרעק דאָרט, וואו קיין טובערקולאָז איז נישטאָ, און אַ פולשטענדיקע אָפּגעלאָזנקייט דאַן, ווען די געפאַר פאַרן קראַנקן און איבערהויפּט פאַר די אַרומיקע איז זייער גרויס. כ׳איז נאָך ביי אונדז נעגוג פאַרשפּרייט די מידה פון שעמען זיך און אויסבאַהאַלטן זיך מיט אַ לונגען־קראַנקייט; מ׳גיט זיך ניט אָפּ קיין חשבון, וואָס פאַר אַ געפאַר עס שטעקט אין דעם.

טובערקולאָז איז ניט קיין חרפּה, נאָר אַ קראַנקייט, ווי אַלע אַנדערע, פון וועלכער מ׳קען זיך פאַרהיטן און אויסהיילן. נאָר דורך אַ שטענדיקער מיטאַרבעט פון קראַנקן מיט די אינסטיטוציעס, וועלכע זיינען באַרופן אים צו היילן, קען דער קאַמף מיט טובערקולאָז געבן די געוווּנטשענע רעזולטאַטן.

האלבקאלאניע אין ליוואני

היי־יאָר איז דעם ערשטן מאָל געעפנט געוואָרן אַ האַלבקאָלאָניע פון „אָזע“ אין ליוואַני. אין דער האַלבקאָלאָניע האָבן פאַרבראַכט 31 קינדער צו 6 וואָכן. דער דורכשניטלעכער צוקום אין געוויכט איז איבער אַ ק״ג.

די האַלבקאָלאָניע האָט אין ליוואַני אַרויסגערופן אַ זייער וואַרעמען אינטערעס מצד די עלטערן און געזעלשאַפטלעכקייט.

Maijs		סיון
Maijs	תרצ״ט — 1939 מאי	**סיון**
21 Svētdiena		זונטיק ג 3
22 Pirmd.		מאָנטיק ד 4
23 Otrdiena	ערב שבועות; ליכט־צינדן: 33 אויף 9	דינסטיק ה 5
24 Trešdiena	ערשטער טאָג שבועות	מיטוואָך ו 6
25 Ceturtd.	צווייטער טאָג שבועות, יזכור	דאָנערשטיק ז 7
26 Piektd.	ליכט־צינדן: 39 אויף 9	פרייטיק ח 8
27 Sestdiena	פ׳ נשא; פרק א׳	שבת ט 9

מילד=שארף

אויב אייער קינד ליידט פון אזוי גערופענעם

אָדער אַנדערע ענלעכע אויסשלאָגן (עקזעמעס), דאַן באַהאַנדלט דעם קראַנקן אָרט אַלע טאָג מיט

„PERUTAN PASTA“

ווירקט וווּנדערבאַר.

הויפּטלאַגער: פירמע פ. טאַל, רינאַ, טערבאַטאַס יעלאַ 1/3.

צו באַקומען פאַר 1.20 לס. אין אַלע אַפּטייקן און דראָגן־געשעפטן.

Maijs	תרצ"ט — 1939 מאַי	סיון
28 Svētdiena	*1. Vasarsvētki*	זונטיק י 10
29 Pirmd.	*2. Vasarsvētki*	מאָנטיק יא 11
30 Otrdiena	*3. Vasarsvētki*	דינסטיק יב 12
31 Trešdiena		מיטוואָך יג 13
1 Ceturtd.	**Junijs**	דאָנערשטיק יד 14
2 Piektd.	ליכט־צינדן: 50 אויף 9.	פרייטיק טו 15
3 Sestdiena	פ' בהעלותך; פרק ב'	שבת טז 16

ערשט־קלאַסיקער דאַמען־ און הערן־קאָנפעקציאָן־געשעפט

א. גראַבין

ריגאַ, מאַריאַס יעלאַ 19.

אַ נ נ ר אָ!

ד ע ט ײ ל!

וואָס ווײניקער שטויב

אין דער לופט, באַזונדערש אין די שטאָטישע גאַסן און אין געשלאָסענע רוימען, איז דאָ זייער אַ סך שטויב, און אין שטויב — פאַרשיידענע מיקראָבן.

די צאָל און כאַראַקטער פון די מיקראָבן אין דער לופט פון אַ געשלאָסענעם רוים איז אין אַ געוויסער מאָס אָפּהענגיק פון דעם אופן אויפראַמען. ביים טרוקענעם קערן מיט אַ בעזעם אָדער באַרשט הייבט זיך אויף פון דיל אַ סך שטויב און מיקראָבן; דעריבער מוז מען אומבאַדינגט קערן מיט אַ נאַסער שמאַטע אָדער אָנגענעצטן בעזעם אָדער באַרשט. צום בעסטן איז אַלע טאָג וואַשן דעם דיל אָדער אויפווישן מיט אַ נאַסער טוך.

ביים אָטעמען קריגן זיך אַריין אין די לונגען, צוזאַמען מיטן שטויב, אויך די מיקראָבן. וואָס מער שטויב עס געפינט זיך אין דער לופט, אַלץ מער מיקראָבן דרינגען אַריין אין אָרגאַניזם. צום גליק זיינען די לופטוועגן ביים מענטשן אַזוי געבויט, אַז אין אַ געוויסער מאָס פאַרהיטן זיי דעם אָרגאַניזם פון אַזעלכע „אומגעבעטענע געסט“. דער נאָז, די מויל און האַלדז זיינען געבויט אַזוי, אַז די מיקראָבן פאַרהאַלטן זיך און בלייבן שטעקן אין די פאַרשיידענע טיפעגישן, למשל, אין די נאָזנושלען, אין די מאַנדלען, און דערגייען נישט צו די בראָנכעס אָדער לונגען. חוץ דעם זיינען אויף דער שליימהויט פאַראַן הערעלעך און עס ווערט פראָדוצירט אַ סך שליים. ווי נאָר די מיקראָבן קריגן זיך אַהין אַריין, הייבן זיי זיך אָן צו „גליטשן“ צוריק מיטן שליים, ווייל די הערעלעך באַוועגן זיך אין דער ריכטונג צו דרויסן. אויף אַזאַ אופן פאַרהיט אונדז די נאַטור פון שטויב־אָנשטעקונג.

דאָס קומט אָבער פאָר ביי גוטע לונגען און אַ געזונטער שליימהויט.

אָבער ביי מענטשן, וואָס אָטעמען שטענדיק מיט שטויביקער לופט, למשל, שטריק־ אָדער פלאַקס־אַרבעטער, זיינען די לונגען „פאַרשטויבט“, די שליימהויט באַשעדיקט, און צוליב דעם זיינען די פאַרטיידיקונג־מעגלעכקייטן זייער אָפּגעשוואַכט.

פאַר אַזוינע מענטשן איז באַזונדערש וויכטיק צו פאַרברענגען וואָס מער אין דער פרייער לופט, אין גרינס און ביי וואַסערן. דאָרטן איז די לופט ריינער, סיי פון שטויב, סיי פון מיקראָבן, און דאָס דערפרישט און באַנייט אונדזערע כוחות.

שאָקאָלאַד איז ביי Goegginger
יעדער פילט דאָס
און פאַרלאַנגט
א פרעסטיזש־פראַגע
שאָקאָלאַד Goegginger

ניט לאַנג צוריק—און הײַנט

לויט סטאַטיסטישע אויסרעכענונגען, פאַרנוצט יעדער מענטש דורכשניטלעך אַרום אַ 10 עמער וואַסער אַ טאָג. אָבער גאָר אַמאָל פלעגט אַן אײַנוווינער פון אַ גרויסער שטאָט פאַרנוצן בלויז איין עמער, וואָרעם קיין וואַסער־לײטונג איז ניט געווען. ערגעץ־וווּ אויף אַ פּלאַץ איז געווען אַ ברונעם און דאָ פלעגט אויסקומען צו שעפּן מיט עמערס.

וואַשן זיך האָט מען אָנגעהויבן גאָר־ניט־לאַנג. מיט 300 יאָר צוריק האָבן אַפילו די קעניגן ניט געהאַלטן פאַר נייטיק זיך צו וואַשן יעדן טאָג.

אין דעם פּרעכטיקן שלאָפצימער פון אַ פראַנצויזישן קעניג וואָלט מען געקאָנט געפינען אַסך לוקסוספולע זאַכן און מכשירים, אָבער בשום אופן נישט קיין וואַשטיש, אָדער אַפילו אַן אײַנפאַכע שיסל. יעדן פרימאָרגן פלעגט מען דעם קעניג דערלאַנגען אַ פײַכטן האַנטעך און דער קעניג פלעגט דערמיט אויסווישן דעם פּנים און די הענט.

אַפילו רײַכע מענטשן פלעגן בײַטן אַ העמד איין מאָל אין אַ חודש אָדער גאָר אין דרײַ חדשים. ערשט מיט 200 יאָר צוריק האָט מען זיך געכאַפּט, אַז וועש דאַרף מען בײַטן עפטער.

אויך דאָס נאַכטיכל איז אַלט סך־הכל אַ צוויי—דרײַ הונדערט יאָר.

קיין קאַנאַליזאַציע איז אין אונדזערע לענדער ניט געווען, — אומרײנקייטן פלעגט מען פשוט אַרויסגיסן דורכן פענצטער אין גאַס אַרויס. דאָס שמוציקע וואַסער איז אַראָפּגערינען אין אַ רינשטאָק אין מיטן גאַס.

קיין וווּנדער ניט וואָס אַמאָל האָבן מענטשן געקרענקט אַ סך מער ווי איצטער. קיינער האָט נאָך דאַן ניט געוווּסט, אַז ווו שמוץ — דאָרטן זײַנען קראַנקייטן און מגפות. ס'פלעגט טרעפן, אַז גאַנצע שטעט פלעגן אויסשטאַרבן פון שרעקלעכע מגפות — פון פּעסט, שוואַרצע פּאָקן א. אַ. פון יעדע 10 קינדער פלעגן בלויז 5 דערלעבן ביז 10 יאָר. אין יעדן ווינקל איז געווען פול מיט אָרעמעלײַט, געשטופּלטע פון פּאָקן און אַנדערע קראַנקייטן.

ווער האָט אונדז געמאַכט געזונטער און שטאַרקער? — דאָס וואַסער, דאָס שטיקל זייף און דאָס ריינע העמד.

זומער־שפּרענקלעך

פינען, לעבערפלעקן, עקזעמעס און אַנדערע ענלעכע הויטפלעכטן באַזײַטיקט נאָך אַ קורצן געברויך די אַלגעמײַן באַקאַנטע

„Perutin-pasta"

צו באַקומען אין אַלע אַפּטייקן און דראָגערייען פאַר Ls 1,20

היט זיך פאַר נאָכמאַכונגען!

הויפּט־לאַגער: **P. J. Thal, Rigā,** Tērbatas ielā 1/3

Junijs	תרצ"ט — 1939 יוני	סיון
4 Svētdiena		זונטיק **יז** 17
5 Pirmd.		מאָנטיק **יח** 18
6 Otrdiena		דינסטיק **יט** 19
7 Trešdiena		מיטוואָך **כ** 20
8 Ceturtd.		דאָנערשטיק **כא** 21
9 Piektd.	ליכט־צינדן: 58 אויף 9	פרײַטיק **כב** 22
10 Sestdiena	פ' שלח; מ'בענטשט ר"ח תמוז (שבת און זונטיק); פרק ג'	שבת **כג** 23

האַנדל־ און אינדוסטריע־ אַקצ.־געז.

»FINAGO«

ד"ר. ל. וויססער

רינא, יעקאַבאַ יעלאַ 24, טעל. 27800.

חשובע געסט אין די „אָזע"־
קאָלאָניעס.

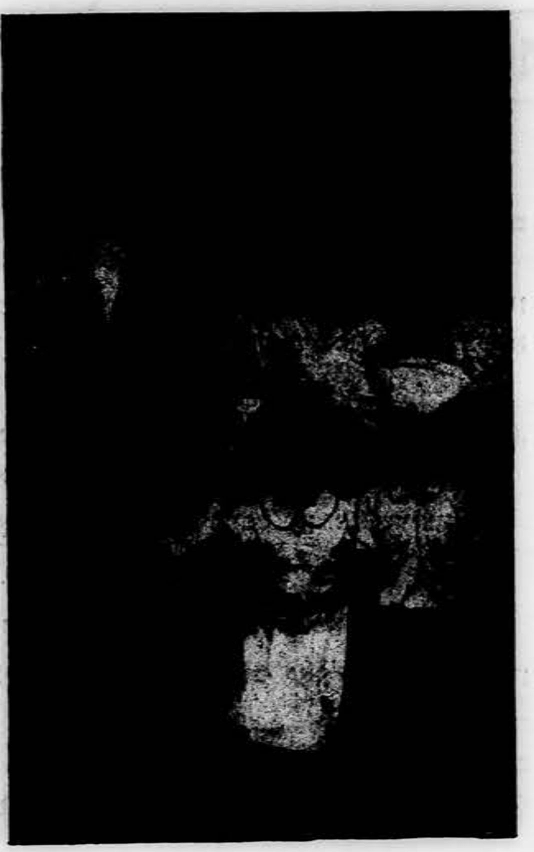

נחום אַראָנסאָן, דער באַרימטער ייִדי־
שער סקולפּטאָר, צו גאַסט אין דער
סטראָפּער „אָזע" ־ קאָלאָניע אויפן נאָ־
מען פון זיינע עלטערן כילה און לייב
אַראָנסאָן.

✡

אונטן:

פּראָפ. שמעון דובנאָוו צו גאַסט אין דער
יאונדובולטער „אָזע" ־ קאָלאָניע.

Junijs	1939 — תרצ"ט יוני	סיון
11 Svētdiena		זונטיק כד 24
12 Pirmd.		מאָנטיק כה 25
13 Otrdiena		דינסטיק כו 26
14 Trešdiena		מיטוואָך כז 27
15 Ceturtd.		דאָנערשטיק כח 28
16 Piektd.	ליכט־צינדן: 2 אויף 10	פרייטיק כט 29
17 Sestdiena	פ' קרח; ערשטער טאָג ר"ח; פרק ד'	שבת ל 30

באַלטישע קעגנזייטיקע פאַרזיכערונג ־ געזעלשאַפט

געגר. אין יאָר 1928 דורך פאַרטרעטער פון ייִדישע אינדוסטריעלע.
רינא, סמילשו יעלא 22.
טעל. 33049 און 25177.
נעמט אָן אויף גינסטיקע תנאים פאַרזיכערונגען קעגן פייער, איינ־
ברעכונג־גנבות און פון טראַנספּאָרט.

װען און װי אזױ דארף מען נעמען זונװאַנעס

1. פלעצער, װו מען נעמט זונװאַנעס, דאַרפֿן זײַן געװענדט צו דרום־זײַט;
2. זונװאַנעס דאַרף מען נעמען נאָר ליגנדיק;
3. די קאָפּ דאַרף ליגן אַ ביסל העכער און זײַן באַשיצט מיט אַ ברײטראַנדיקער הוט אָדער ענלעכס;
4. אָנהײבן די באַשטראַלונגען פֿון 5 מינוט און צוגעבן יעדן טאָג צו 5 מינוט, ביז די הויט װערט ברוין. װײטער קען שױן די באַשטראַלונג געדױערן ביז אַ שעה. בײַ אַ גוטער באַפאַרבונג פֿון קערפּער — אַפילו ביז 3—4 שעה;
5. בײַטן אָפט די לאַגע פֿון קערפּער (מיטן פּנים אַרויף, מיטן פּנים אַראָפּ א. אַ. װ.), כדי צו באַשטראַלן אַלע טײלן פֿון קערפּער אין דער זעלביקער מאָס;
6. איבעררײַסן די באַשטראַלונג, װי נאָר דער קערפּער הײבט אָן צו שװיצן;
7. נאָך דער זונװאַנע אָרומרײַבן דעם קערפּער מיט קאַמפֿערספּירט;
8. ניט באַשטראַלן זיך אויפֿן ניכטערן האַרצן אָדער װען מ'איז שטאַרק אָנגעגעסן;
9. פֿון זונװאַנעס דאַרף מען ניט פֿאַרלירן אין געװיכט. דאָס קאָן מען קאָנטראָלירן זיך װעגנדיק;
10. אויב ס'באַװײַזט זיך אַ רויטקייט און אָנצינדונג פֿון דער הויט, באַשמירן דאָס לײַב מיט װאַזעלין, לאַנאָלין וכדומה. די באַשטראַלונגען באַנײַען, בעת די הויט איז פֿול־קום געזונט.

װי אזױ איר קענט לײַכטער צוגעװױנען אײַער קינד צו רײניקן די צײנער.

אויב עס מאַכט אײַך גרויסע שװעריקײטן צו געװינען אײַער ליבלינג צו רײניקן די צײנער, דאַן זאָלט איר דאָס ניט טאָן. פּראָבירט אויס מיט „CHLORODONT", און אײַער קינד װעט זיך גיך צוגעװױנען רעגלמעסיק צו רײניקן זײַנע צײנער, װײַל קינדער האָבן האָלט „כלאָראָדאָנט", דאָס מאַכט זײַן פֿײַנער פּעפּערמינץ־געשמאַק. פֿון „כלאָראָדאָנט" װעלן די צײנער שטענדיק זײַן װײַס און געזונט. „CHLORODONT" געפֿעלט קינדער אויסגעצײכנט

Chlorodonts

Junijs	תרצ"ט — 1939 יוני	תמוז
18 Svētdiena	צװײטער טאָג ר"ח	זונטיק. א 1
19 Pirmd.		מאָנטיק ב 2
20 Otrdiena		דינסטיק ג 3
21 Trešdiena		מיטװאָך ד 4
22 Ceturtd.		דאָנערשטיק ה 5
23 Piektd.	*Līgo sv.* ליכט־צינדן: 5 אויף 10	פֿרײַטיק ו 6
24 Sestdiena	*Jāņu d.* פּ' חוקת; פּרק ה'	שבת ז 7

האנדל־ און אינדוסטריע־ אקציען־געזעלשאפט

»RAPIDS«

רינא, זינפרידא מײַעראָװיצאַ בולװ. 18.

תמוז	תרצ"ט — 1939 יוני	Junijs
זונטיק ח 8		25 Svētdiena
מאָנטיק ט 9		26 Pirmd.
דינסטיק י 10		27 Otrdiena
מיטוואָך יא 11		28 Trešdiena
דאָנערשטיק יב 12		29 Ceturtd.
פרייטיק יג 13	ליכט־צינדן: 4 אויף 10	30 Piektd.
שבת יד 14	פ' בלק; פרק ו' Julijs.	1 Sestdiena

האָלץ ־ עקספּאָרט

געבר. א. און מ. קראַסקין

רינא, לאַטשפּלעשאַ יעלאַ 42, טעל. 26157.

26טע וואָך

ווי שטילן זומער דעם דורשט

זומער טרינקט מען אַ סך מער, ווי אין אַן אַנדער צייט פון יאָר. דורך טרינקען קערט מען צוריק אום דעם אָרגאַניזם דאָס וואַסער, וואָס ער האָט פאַרלאָרן מיטן שוויצן.

מען דאַרף אָבער זיין פאָרזיכטיק מיטן טרינקען קאַלטע וואַסער, בפרט ווען מען איז צעהיצט.

וואָס קעלטער דאָס וואַסער — אַלץ לאַנגזאַמער דאַרף מען עס טרינקען: אַ שלונג נאָך אַ שלונג. דאָס וואַסער דאַרף אומבאַדינגט זיין געקאָכט. רויע וואַסער איז פול מיט מיקראָבן און דערפון נעמען זיך אַ סך קראַנקייטן.

גוטע אָפּקילונגס־מיטלען זיינען מינעראַל־ און פרוכט־וואַסערן, ווי אויך אייזקרעם („מאָראָזשענע"). אייזקרעם אָבער דאַרף מען עסן פאָרזיכטיק: לאַנגזאַם, לעקן מיט דער צונג, אָבער ניט שלינגען קיין שטיקער, ווייל מען קען זיך פאַרקילן.

דאָס בעסטע מיטל אָבער אויף צו שטילן דעם דורשט איז אַ גלאָז וואַרעמע טיי מיט צוקער און ציטרין. בשעתן טרינקען וואַרעמט עס טאַקע, אָבער שפּעטער דערפילט מען אַ דערפרישנדיקע אָפּקילונג.

אין אַ מעת־לעת פאַרלירט דער מענטש דורך אורין און שוויים גאַנצע 7—8 גלעזער וואַסער.

פונקט אַזוי פיל וואַסער נעמט ער אריין דורך טרינקען און עסן (אויך אין ברויט, פלייש, פרוכטן א. אַ. איז דאָ וואַסער).

אויך דעם מענטשנס קערפּער באַשטייט פון אַ סך מערער פליסיקייט איידער פעסטע שטאָפן. פעסטע שטאָפן זיינען אין מענטשלעכן קערפּער פאַראַן פון איין אַכטל ביז איין פערטל, אָפּהענגיק פון עלטער פון מענטשן: ביי אַ יינגערן — ווייניקער פעסטע שטאָפן, ביי אַן עלטערן — מערער.

מאַרע־וואַרן
הערן אפּטיילונג
דאַמען־וועש
טריקאַטאַזשן
דאַמען־טאַשן
בּיזשוטעריע

D. Džengels

רינאַ, קאַלקו יעלא 21, טעל. 34674, קר. באַראַנא יעלא 3, טעל. 24994.

האַלב־קאָלאָניע פון „אָזע“ אין לודזש.

אזע - ארבעט אין לודזא

די קינדער פון לודזש האָבן היי־יאָר איבערגעלעבט אַ באַזונדערש שווערן זומער. די גרויסע שרפה אָנהייב יוני האָט רויִנירט זייער אַ סך יידישע פאַמיליעס. עטלעכע צענדליק קינדער זיינען געבליבן אָן אַ דאַך איבערן קאָפּ. לויט דער איניציאַטיוו און אויף די מיטלען פון „אָזע“ איז געעפנט געוואָרן דאָרטן אַ האַלבקאָלאָניע. אין דער האַלבקאָלאָניע האָבן פאַרבראַכט 67 קינדער צו זעקס וואָכן. די האַלבקאָלאָניע אין לודזש איז דאָס מאָל געווען נים נאָר אַ זומער־אָפּרו פאַר די קינדער, נאָר אויך אַ וויכטיקער אַרויסהילף פאַר די עלטערן, וואָס האָבן געלעבט אין אומגעהויער שווערע מאַטעריעלע און דירה־באַדינגונגען. דער דורכשניטלעכער צוקום פון אַ קינד מאַכט אויס 1,3 קלג.

אַ ליכטיקע קינדהייט איז אַ קוואַל פון פרייד פאַרן גאַנצן לעבן

Julijs	1939 - תרצ״ט יולי	תמוז
2 Svētdiena		זונטיק **טו** 15
3 Pirmd.		מאָנטיק **טז** 16
4 Otrdiena	שבעה עשר בתמוז	דינסטיק **יז** 17
5 Trešdiena		מיטוואָך **יח** 18
6 Ceturtd.		דאָנערשטיק **יט** 19
7 Piektd.	ליכט־צינדן: 59 אויף 9	פרייטיק **כ** 20
8 Sestdiena	פ׳ פנחס; פרק א׳	שבת **כא** 21

אַקציען ־ געזעלשאַפט
„PEKA“
ריגא, אודעיו יעלאַ 4, טעל. 22679.
אָפּטיילונגען: בריוויבאַס יעלאַ 9, טעל. 26436.
קאַלקיו יעלאַ 13, טעל. 20544.
פאַבריק: פעלדו יעלאַ 10/12, טעל. 23441.

Julijs	תרצ"ט — 1939 יולי	תמוז
9 Svētdiena		זונטיק כב 22
10 Pirmd.		מאָנטיק כג 23
11 Otrdiena		דינסטיק כד 24
12 Trešdiena		מיטוואָך כה 25
13 Ceturtd.		דאָנערשטיק כו 26
14 Piektd.	ליכט=צינדן: 51 אויף 9	פרייטיק כז 27
15 Sestdiena	פ' מטות = ומסעי; מ'בענטשט ר"ח אב (מאָנטיק); פרק ב'	שבת כח 28

פאָטאָ,
ראַדיאָ,
קינאָ־אַפּאַראַטן
און זייערע צונעהעריקייטן
בעקעליט = אינדוסטריע
AIS Foto Radio Centrāle A. Leibovics,
Rīgā, Kr. Barona ielā № 2.

פאַרגיפטונג מיט שפּייז-פּראָדוקטן

זייער אָפט הערט מען וועגן פאַרגיפטונגען מיט שפּייז, בפרט מיט פאַרשיידענע קאָנסערוון און וורשט. די סיבה פון אַזאַ פאַרגיפטונג ליגט אין דעם, וואָס אין פליש, פיש, סיי געקאָכטע, סיי געבראָטענע אָדער געוויאָנדזלטע, שוין ניט ריידנדיק וועגן רויע, אַנטוויקלט זיך אַ מיקראָב (ביי אַ צימער=טעמפּעראַטור, ד. ה. ביי 18—20 גראַד), וואָס אַרבעט אויס אַ גיפט. אָפּהענגיק פון דעם סכום אויפגענעסענע פאַרגיפטעטע שפּייזן, קען דער מענטש קראַנק ווערן אין אַ האַלב שעה ארום נאָכן עסן. דאָס רוב אָבער קומט די פאַרגיפטונג אין 12—20 שעה אַרום.

ס'טרעפט, אַז די קראַנקייט גייט דורך גאַנץ גיך און לייכט, עפטער פאַרציט זי זיך אויף וואָכן, און די שטאַרביקייט דערביי איז אַ גאַנץ גרויסע.

די סימנים פון פאַרגיפטונג זיינען: עס איבלט, עס טוט וויי דער גאַנצער קערפּער, מען ווערט אָפּגעשוואַכט, ס'קערט ברעכן, פריער קומט אַ פאַרשטאָפּונג, דערנאָך אַ לויזער מאָגן, ס'ווערט קאַליע די ראיה, ס'ווערט צעשטערט די גאַנצע נערוון=סיסטעם, אָפטמאָל אויך הויכע טעמפּעראַטור.

די שווערקייט אין פאַרהיטן זיך באַשטייט אין דעם, וואָס פּראָדוקטן, וואָס זיינען פאַרגיפטעט מיט אַזעלכע מיקראָבן, ענדערן זייער ווייניק זייער אויסזען, אַזוי אַז אויסערלעך איז שווער זיי צו דערקענען. דער איינציקער וועג זיך צו פאַרזיכערן, איז שטענדיק איבערקאָכן די שפּייז, איבערפּרעגלען געקויפטע וורשט, איבערקאָכן פיש און קאָנסערוון, ווייל ביי די מיקראָבן, סיי זייער גיפט ווערן ביים איבערקאָכן פאַרניכטעט.

חוץ דעם דאַרף מען נאָך געדענקען, אַז עס איז דורכויס שעדלעך, באַזונדערש זומער, צו האַלטן אין צימער אָפענערהייט קעסטלעך קאָנסערוון, וורשט, פיש, געקאָכטע אָדער געפּרעגלטע. ביים קויפן קאָנסערוון דאַרף מען נאָך אַכטונג געבן, אַז אין קעסטל זאָל ניט זיין קיין פאַרלייטעטע לעכעלעך; קיין קעסטל מיט אויסגעפּוקלטע דעקלעך טאָר מען ניט קויפן, ווייל דאָרטן איז אַריינגעדרונגען לופט און מיט דער לופט געוויס מיקראָבן. פיש= אָדער פליישׁ=קאָנסערוון דאַרפן זיין פעסט פאַרמאַכט — דאַן קען מען זיי האַלטן יאָרן.

די ערשטע הילף ביי אַ פאַרגיפטונג מיט שפּייז=פּראָדוקטן, איידער עס קומט דער דאָקטער, באַשטייט אין דעם, וואָס מען דאַרף באַזייטיקן דעם גיפט פון קערפּער. דעריבער דאַרף מען ניט איינהאַלטן דאָס ברעכן ביים קראַנקן, ניט באַמיען זיך אָפּצושטעלן דעם לויזן מאָגן און ביי אַ פאַרשטאָפּונג — געבן אַן אָפּרייניקונג=מיטל. די מיקראָבן פאַרמערן זיך ניט אין אָרגאַניזם, אַזוי, אַז מיטן אויסטיילן די שפּייז, טיילן זיך אויך אויס די מיקראָבן, און זייער גיפט און די געפאַר איז פאַרביי.

לופט און זון זיינען אַזוי וויכטיק ווי עסן און טרינקען!

געווינט זיך צו פרוכטן

רויע פרוכטן זיינען נוציקער, זאַפטיקער און געשמאַקער, ווי געקאָכטע, — זיי דערפרישן און ווירקן גוט אויפן מאָגן און געדערעם. דורך די דאָזיקע פּראָדוקטן פירן מיר אַריין אין אָרגאַניזם אַ גרויסן סכום פון די וויכטיקע שטאָפן, וואָס הייסן וויטאַמינען. דערביי איז אָבער זייער וויכטיק אָפּצוהיטן די שטרענגסטע ריינקייט און ניט עסן קיין רויע פרוכטן, איידער מען וואַשט זיי ניט אַרום אין קאַלטע געקאָכטע וואַסער.

מען דאַרף עסן פרוכטן און יאַגעדעס געמישט מיט אַנדערע שפּייז, ווייל די דערנערונג מיט גרינסן אַליין איז פאַר אַ געזונטן מענטשן ניט גענוג זעטיק. דורכשניטלעך דאַרף אַ מענטש אויפעסן פרוכט אין אונדזערע געגנטן פון 200 ביז 300 גראַם אַ טאָג. פאַרשיידענע גרינסן און פרוכטן זיינען אויך געזונט פאַר מערערע גראַנקייטן, ווייל אַחוץ וויטאַמינען אַנטהאַלטן פרוכטן אויך אָרגאַנישע זאַלצן, קראָכמעל און אייזן (למשל, עפּל), וואָס איז זייער נוציק פאַר בלוטאָרעמע. עפּל דאַרף מען אָבער עסן נאָר דאַן, ווען זיי זיינען שוין צייטיק; ניט קיין צייטיקע — נאָר געקאָכטערהייט.

נאַרהאַפטער זיינען רויע פרוכטן איידער געקאָכטע, ווייל ביים קאָכן גייען אַ סך נוצלעכע שטאָפן לאיבוד. דאָ דאַרף מען אָבער געדענקען, אַז רויע פרוכטן, באַזונדערש די, וואָס מען קויפט אין גאַס, אויפן מאַרק אָדער אין קראָם, טראָגן אויף זיך פאַרשיידענע מיקראָבן, וועלכע קענען אַריינברענגען אין אָרגאַניזם פאַרשיידענע קראַנקייטן, ווי דעזינטעריע און אַנדערע מאָגן- און געדערעם-קראַנקייטן. די פרוכטן ווערן פאַרשמוצט דורך אומריינע הענט, פליגן א. אַ. וו. דעריבער דאַרף מען אַלע פרוכטן, אפילו, וואָס האָבן פון דרויסן אַ ריינעם אויסזען, פאַרן באַנוצן זיי, גוט אַרומוואַשן. עסנדיק זומער ביליקע גרינסן, יאַגעדעס און פרוכטן, שטאַרקן מיר אַ סך שוואַכע ערטער אין אונדזער אָרגאַניזם און זאַמלען אָן כוחות אויפן לאַנגן ווינטער, ווען פרוכטן זיינען פאַרן ברייטן עולם אַ צו טייערער אַרטיקל.

האט ניט קיין מורא...

איך באַשיץ אייער הויט! איר דאַרפט זיך ניט שרעקן אפילו פון ערנסטן וועטער, אויב איר וועט איינרייבן אייער הויט פאַרן אַרויסגיין אין דרויסן מיט NIVEA

NIVEA אַנטהאַלט Eucerit, דאָס קרעפטיקונג-מיטל פאַר דער הויט.

פאַרלאַנגט אויך אונדזער **NIVEA** גערוכט-וואַסער.

Julijs	תרצ"ט — 1939 יולי	תמוז
16 Svētdiena		זונטיק **כט** 29
17 Pirmd.	ר"ח מנחם אב	מאָנטיק **א** 1
18 Otrdiena		דינסטיק **ב** 2
19 Trešdiena		מיטוואָך **ג** 3
20 Ceturtd.		דאָנערשטיק **ד** 4
21 Piektd.	ליכט-צינדן: 41 אויף 9	פרייטיק **ה** 5
22 Sestdiena	פ' דברים; פרק ג'	שבת **ו** 6

חשובע דאַמען!

טעגלעך נייע שוך-פאַסאַנען

ליינט אייך פאַר

R. EGLITIS

ריגאַ, קאַלקיו יעלאַ 18.

גרעסטער אויסוואַל פון מאָדערנסטע און עלעגאַנטסטע שיך צו אַלע סעזאָנען.

א זומער־טאָג אין סטראָפּער „אָזע“־קאָלאָניע.

„אָזע“ - ארבעט אין דאוגאווּפילס פאַרן יאָר 1938

פאַר די לעצטע צוויי יאָר איז די „אָזע“ ־ טעטיקייט אין דאַוגאַווּפּילס באַדייטנד פאַר־שטאַרקט געוואָרן. זי האָט אָנגענומען אַ ברייטן פאַרנעם אַ דאַנק דער פאַרגרעסערונג פון דער „אָזע“ ־ מיטגלידערשאַפט און דער עיקר אַ דאַנק די באַדייטנדיקע מיטלען, וואָס זיינען אריינגעפלאָסן פון חברים און פריינד, פון דער „אָזע“ ־ צענטראַלע און דער דאַוגאַווּפּילער שטאָט־פאַרוואַלטונג.

די קינדער־קאָלאָניע אין סטראָפּי, וואָס דאָס הויז איז געשפּענדעט געוואָרן פון סקולפּ־טאָר נ. אַראָנסאָן, און די „געזונטהייט־הויז“, וואָס ווערט אין גיכן איינגעאָרדנט אין די הייזער, וואָס דער נדבן אַבראַנאַס האָט געשאָנקען דעם דאַוגאַווּפּילער „אָזע“, ווי אַ מתנה, שטעלן מיט זיך פאָר די אַקס, ארום וועלכער עס דרייט זיך די „אָזע“־אַרבעט אין שטאָט.

Julijs	1939 — תרצ"ט יולי	מנחם אב
23 Svētdiena		זונטיק ז 7
24 Pirmd.		מאָנטיק ח 8
25 Otrdiena	תשעה באב	דינסטיק ט 9
26 Trešdiena		מיטוואָך י 10
27 Ceturtd.		דאָנערשטיק יא 11
28 Piektd.	ליכט־צינדן: 27 אויף 9	פרייטיק יב 12
29 Sestdiena	פ' ואתחנן; שבת נחמו	שבת יג 13

Krievijas-Baltijas lopu produktu izmantošanas Akciju Sabiedriba

רינגא, אָרענסבורנאַס יעלאַ 3. טעל. 93774, 94084.

אָבער אויך אויף אַלע אַנדערע געביטן קען מיט גרויס באַפרידיקונג פעסטגעשטעלט װערן אַ אינטענסיװירונג פון דער „אָזע"־אַרבעט.

די „אָזע" ־ אַנשטאַלטן זיינען פאַר דער צייט פאַרפעסטיקט געװאָרן, און זייער אַרבעט װערט אויך װייטער דורכגעפירט.

1. דער צאָנהייל־קאַבינעט האָט פאַר דעם לעצטן יאָר געגעבן 518 פערזאָן צאָנ־מעדיצינישע הילף, צװישן זיי 366 שילער. די צאָל פון די פּאַציענטן ־ באַזוכן באַטרעפט פאַר דער צייט 2810.

2. דער באַרגזון־קאַבינעט האָט אין 1613 סעאַנסן באַשטראַלט 175 אַנעמישע, ראַ־כיטישע און סקראָפולאָזע קינדער, אַרבעטנדיק 451 שעה.

3. די זױגלינג־קאָנסולטאַציע האָט קאָנסולטירט 110 זױגלינגען, װאָס מאַכן אויס 89 פּראָצ. פון אַלע פאַר דער צייט אין דאַוגאַװפּילס געבאָרענע יידישע קינדער. די קאָנ־סולטאַציע־שװעסטער האָט באַזוכט די קינדער אין דער היים 808 מאָל. פּאָקן־איםפונ:ען זיינען געמאַכט געװאָרן 262.

פּראָדוקטן האָט די קאָנסולטאַציע אַרויסגעגעבן דורכן דאַמען־קאָמיטעט, װאָס עקסיס־טירט ביים דאַוגאַװפּילער „אָזע", אויף אַ סכום פון בערך 1000 לאַט. חוץ דעם איז פאַר־טיילט געװאָרן אַ 150 קלג. פישלעבערטראָן.

4. שולמעדיצינישע קאָנסולטאַציע: אָנהייבנדיק פון 1939/1938 לערניאָר האָט די שטאָט־פאַרװאַלטונג אָנפאַרטרויט דעם דאַוגאַװפּילער „אָזע" דעם מעדיצינישן קאָנטראָל איבער אַלע יידישע שולקינדער. אויף אַזאַ אופן געפינען זיך ביי אַ 1600 יידישע קינדער אונטער דער שטענדיקער השגחה פון די „אָזע" ־ דאָקטוירים אין דאַוגאַװפּילס.

5. זומער־קאָלאָניע אויפן נאָמען פון ל. און ק. אַראָנסאָן.

פאַרן 1938טן יאָר האָבן באַקומען זומער־אָפּרו 215 קינדער אין משך פון 6 װאָכן. דער דורכשניטלעכער געװיכט־צוקום ביי אַ קינד איז 1,9 קלג.

6. געזונטהייט־הויז און ספּאָרט־היים. אָנהייב 1939טן יאָר האָפן מיר די „אָזע"־אַנשטאַלטן, װאָס אַרבעטן איצטער אין אומגינסטיקע רוימלעכע באַדינגונגען, אַריבערצופירן אין דער אייגענער דערצו אָפּגערעמאָנטירטער הויז פון אַבראַגאַם. חוץ באַרגזון־קאַבינעט, צאָנהייל־קאַבינעט, זױגלינג־קאָנסולטאַציע און דיספּאַנסער איז פאָרויסגעזען איינצואָרדענען אין דער הויז אַ קינדערהיים. אין געהעפט פון אַבראַגאַמס הייזער איז פאַר דעם יאָר 1938 אויסגעבויט געװאָרן אַ טענים־פּלאַץ פון דער ספּאָרט־אָרגאַניזאַציע „דיסק".

אויך די אויפקלער־אַרבעט איז ניט פאַרנאַכלעסיקט געװאָרן.

עס זיינען דורכגעפירט געװאָרן אייניקע פאָרלעזונגען. „אָזע" האָט אויך אָנטייל גע־נומען אין דער פּראָפּאַגאַנדע פון דער „ריינקייט־װאָך". אונטער דעם „אָזע"־פּראָטעקטאָראַט איז איינגעאָרדנט געװאָרן אַ אַלגעמיינער ספּאָרט־יום־טוב פון דער יידישער יוגנט אין דאַוגאַװפּילס, אין װעלכן עס האָבן אָנטייל גענומען 500 יונגטלעכע און ביינגעװען 2000 געסט.

די „אָזע"־אַרבעט געװינט אַלץ מער פריינד און מיטאַרבעטער.

עס איז צו האָפן, אַז אויך אין דעם יאָר װעט די טעטיקייט פון „אָזע" געפינען דעם געהעריקן אָפּקלאַנג ביי אַלע שיכטן פון דער דאַוגאַװפּילער יידישער באַפעלקערונג.

Julijs	1939 — תרצ"ט יולי	מנחם אב
30 Svētdiena		זונטיק יד 14
31 Pirmd.		מאָנטיק טו 15
1 Otrdiena	**Augusts**	דינסטיק טז 16
2 Trešdiena		מיטװאָך יז 17
3 Ceturtd.		דאָנערשטיק יח 18
4 Piektd.	ליכט־צינדן: 14 אויף 9	פרייטיק יט 19
5 Sestdiena	פ' עקב; פרק ה'	שבת כ 20

פעלץ־באַאַרבעטונג־פאַבריק און פאַרבעריי

»ELEKTRA«

אַקציען ־ געזעלשאַפט

טעלעפאָנען: דירעקציע: 31839. ביוראָ: 31314.

פאַבריק: אַדמיניו יעלאַ 4, טעל. 32037.

Augusts	תרצ"ט — 1939 אויגוסט	מנחם אב
6 Svētdiena		זונטיק **כא** 21
7 Pirmd.		מאָנטיק **כב** 22
8 Otrdiena		דינסטיק **כג** 23
9 Trešdiena		מיטוואָך **כד** 24
10 Ceturtd.		דאָנערשטיק **כה** 25
11 Piektd.	ליכט-צינדן: 58 אויף 8	פרייטיק **כו** 26
12 Sestdiena	פ' ראה; מ'בענטשט ר"ח אלול (דינסטיק און מיטוואָך) פרק ו'	שבת **כז** 27

אלומיניום- און מעטאַלוואַרג - פאַבריק

„Metal-Štamp"

איינגט. ז. סאַפונאָ און מ. שאָמער.
ריגא, סלאָקאַס יעלא 55, טעל. 39220, 39227.

אויף די מיטלען פון ליעפּאַיער „אָזע" אין דער סאַנאַטאָריע פון „לינת הצדק" אין באַטען.

„אזע"-ארבעט אין ליעפּאיא פארן יאר 1938

אין דער זויגלינג-קאָנסולטאַציע זיינען באַהאַנדלט געוואָרן 183 זויג-קינדער. די קיך האָט אַרויסגעגעבן 26.584 פלאַשן מילך.

אין דער קאָנסולטאַציע פאַר פאָרשול- און שול-קינדער זיינען דורכגעגאַנגען 266 קינ-דער. פון זיי 67 פון פאָרשול-אָלטער און 199 שילער.

די קליינע קינדער איז אַרויסגעגעבן געוואָרן פּוטער, צוקער, מאַנע, האַפערפלאָקן, ציט-רינען, אייער און אַנדערע שפּייז-פּראָדוקטן.

עס איז אויך פאַרטיילט געוואָרן עטלעכע צענדליק קילאָגראַם פישלעבערטראָן.

110 קינדער האָבן באַקומען 1433 באַרגזון-באַשטראַלונגען, דערביי האָט דער באַרג-זון-קאַבינעט געאַרבעט 377 שעה.

דער צאָנהייל-קאַבינעט האָט געהאַט 1645 באַזוכן; עס זיינען געלייגט געוואָרן 200 פלאָמבעס און געמאַכט געוואָרן 209 עקסטראַקציעס.

די שוועסטער און פאָרשטייער פון דאַמען-קאָמיטעט האָבן געמאַכט 114 הויז-באַזוכן.

די באַזוכער פון „אָזע" איז פאַרטיילט געוואָרן אַ גאַנצע ריי זאַכן, ווי דרייעקן, העמ-דעלעך און יאַקעלעך פאַר זויגלינגען, העמדער, ליילעכער, ציכלעך, שטרויזעק, דעקעס א. א. פאַר קינדער און דערוואַקסענע.

אין יוני און יולי זיינען 23 אונטערדערנערטע קינדער געשיקט געוואָרן אויף דערהוילונג אויף 5 און 6 וואָכן אין דער סאַנאַטאָריע פון „לינת - הצדק" אין באַטען.

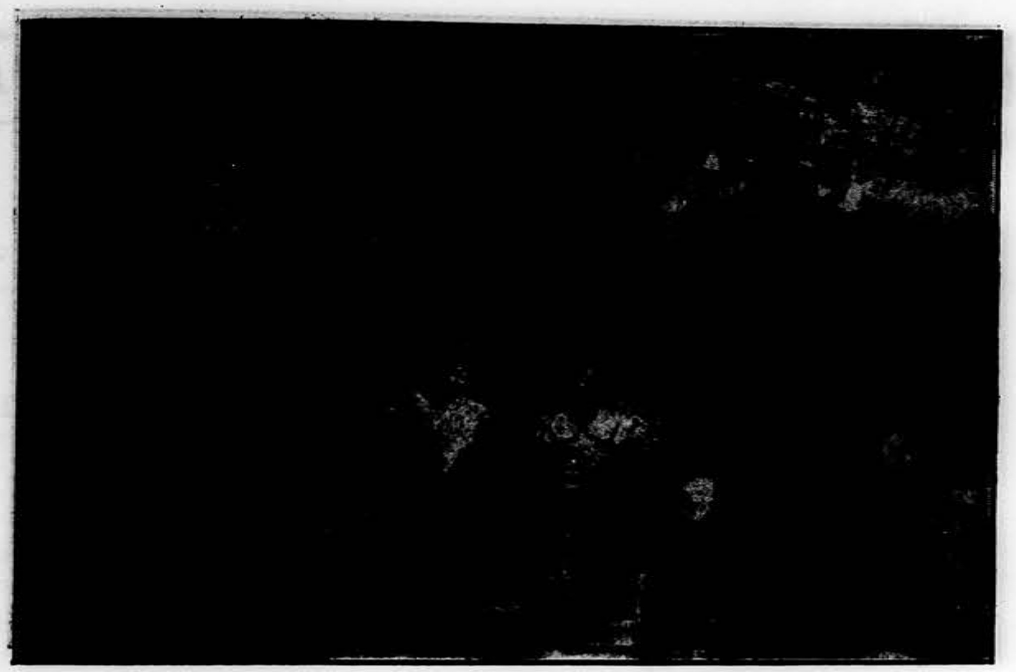

האַלבקאָלאָניע פון „אָזע“ אין רעזעקנע.

„אזע“-ארבעט אין רעזעקנע

די „אָזע“-אָפּטיילונג אין רעזעקנע האָט פאַרן יאָר 1938 פאַרברייטערט איר אַרבעט.

אָנהייב מיי איז געעפנט געוואָרן אַ צאָנהייל-קאַבינעט, וו עס אַרבעטן פיר צאָנדאָקטוי-רים. פאַר דער צייט ביז סוף יאָר האָבן דעם צאָנהייל-קאַבינעט באַזוכט 165 קינדער — 372 באַזוכן. עס זיינען געמאַכט געוואָרן 112 פּלאָמבעס און 77 עקסטראַקציעס. 74 ציי-נער זיינען געהיילט געוואָרן.

עס האָבן פונקציאָנירט דער קאָנסולטאַציע-פונקט פאַר זויגלינגען און קליינקינדער און די אַמבולאַטאָריע פאַר קינדער אין שולאַלטער. פאַרן 1938טן יאָר האָבן די אַנשטאַלטן באַזוכט 192 זויגלינגען, 77 קליינקינדער און 80 קינדער פון שול און ישיבה. די זויגלינגען איז אַרויסגעגעבן געוואָרן 5679 בוטלען מישונגען. די שוועסטער האָבן באַזוכן די קינדער אין דער היים 238 מאָל.

דער באַרגזון-קאַבינעט האָט געאַרבעט ווי געוויינלעך.

אין זומער האָט ביים „אָזע“ געאַרבעט אַ האַלבקאָלאָניע פאַר אומבאַמיטלטע און פּי-זיש שוואַכערע קינדער. אין דער קאָלאָניע האָבן פאַרבראַכט 50 קינדער צו 6 וואָכן, טעג-לעך פון 9 ביז 17 אַ זייגער, אונטער דער אָנפירונג פון אַ לערערין. די קינדער האָבן זיך גוט דערהוילט, צונעמענדיק אין געוויכט פון 1—2 קילאָגראַם.

Augusts	1939 — תרצ"ט אווגוסט	מנחם אב
13 Svētdiena	*Uzvaras svētki.*	זונטיק כח 28
14 Pirmd.		מאָנטיק כט 29
15 Otrdiena	ערשטער טאָג ר"ח אלול	דינסטיק ל 30
16 Trešdiena	צווייטער טאָג ר"ח אלול	מיטוואָך א 1
17 Ceturtd.		דאָנערשטיק ב 2
18 Piektd.	ליכט-צינדן: 40 אויף 8	פרייטיק ג 3
19 Sestdiena	פ' שופטים; פרק א'	שבת ד 4

אקציען - געזעלשאַפט

א. יעדוואבניק

רינא, זינפריד מייעראָוויצאַ בולוו. 18.

Augusts	תרצ״ט — 1939 אויגוסט	אלול
20 Svētdiena		זונטיק ה 5
21 Pirmd.		מאָנטיק ו 6
22 Otrdiena		דינסטיק ז 7
23 Trešdiena		מיטוואָך ח 8
24 Ceturtd.		דאָנערשטיק ט 9
25 Piektd.	ליכט-צינדן: 23 אויף 8	פרייטיק י 10
26 Sestdiena	פ׳ תצא; פרק ב׳	שבת יא 11

Baltijas papiru un papes fabriku

Akciju sabiedrība

רינא, 15 מייא לאָוק. 2.

פאַבריק אין סטייצעלע, טעלעפאָן נומ. 2.

א סך אויפמערקזאַמקייט ווערט אין רעזעקנער „אָזע" געשאָנקען דער פּאַטראָנאַזש-אַרבעט, וואָס ווערט דורכגעפירט פון דאַמען-קאָמיטעט. די פאָרשטייער פון דאַמען-קאָמיטעט באַזוכן די מוטערס און קינדער אין דער היים, באַקענען זיך מיט דעם סאָציאַלן מצב פון די עלטערן און היגיענישע באַדינגונגען.

דער דאַמען-קאָמיטעט האָט פאַרגרעסערט די מיטגליד-געלט, געשאַפן מיטלען אויף איינצוקויפן וועש, דעקעס און אַנדערע זאַכן, וואָס זייגען פאַרטיילט געוואָרן צווישן די אומ-באַמיטלטע באַזוכער. דער דאַמען-קאָמיטעט האָט אויך אָנגעפירט מיט דער אַרבעט אין קאָלאָניע. „אָזע" אין רעזעקנע ווערט אַלץ פּאָפּולערער צווישן דעם יידישן עולם, וואָס פאַרשטייט אָפּצושאַצן דעם גרעסן פון אונדזער געזעלשאַפט פאַר דעם געזונט פון די יידישע קינדער. אויף דעם ווייזט אויך דער פאַקט, וואָס 90 פּראָצ. פון אַלע במשך פון יאָר געבאָ-רענע יידישע קינדער גייען דורך דער „אָזע"-קאָנסולטאַציע.

* *
*

קראַסלאַווער גרופּע אין דער „אָזע"-קאָלאָני׳ע אין סטראָפּי.

Augusts	1939 — תרצ"ט אוגוסט	אלול
27 Svētdiena		זונטיק יב 12
28 Pirmd.		מאָנטיק יג 13
29 Otrdiena		דינסטיק יד 14
30 Trešdiena		מיטוואָך טו 15
31 Ceturtd.		דאָנערשטיק טז 16
1 Piektd.	**Septembris** ליכט־צינדן: 4 אויף 8	פרייטיק יז 17
2 Sestdiena	פ' תבא; פרק ג' ד'	שבת יח 18

האלץ־עקספּאָרט

א. זאלקינד אקצ. - געז.

ריגאַ, וואַלניו יעלאַ 16. טעל. 21684.

באַרגזון־סעאַנס אין קראַסלאַווער „אָזע".

באַריכט פון קראסלאווער אָפּטיילונג פארן יאָר 1938

אין פאַרגאַנגענעם יאָר איז די אַרבעט פון קראַסלאַווער „אָזע" געווען זייער פּראָדוק־טיוו און „אָזע" איז איצט די פּאָפּולערסטע און באַליבטסטע יידישע אָרגאַניזאַציע אין שטאָט.

ס'איז די גאַנצע צייט טעטיק געווען דער באַרגזון־קאַבינעט, וואָס האָט באַדינט אַ גרויסע צאָל יידישע קינדער פון שטעטל. דאָס רוב יידישע קינדער זיינען אויפגענומען געוואָרן אין באַרגזון־קאַבינעט אין גאַנצן אומזיסט; אַ קלענער טייל — פאַר אַ מינימאַלן אָפּצאָל.

אין דער סטראָפּער „אָזע"־קאָלאָניע זיינען פאַרן זומער דורכגעגאַנגען 53 קראַס־לאַווער קינדער פון די אָרעמסטע עלטערן. אַ גרויסער טייל קינדער זיינען אין קאָלאָניע אָנגענומען געוואָרן אין גאַנצן אומזיסט. די איבעריקע — מיט אַ גאַנץ קליינער צוצאָלונג.

דער קראַסלאַווער „אָזע"־קאָמיטעט האָט דערביי מיטגעהאָלפן אין שאַפן מיטלען פאַר דער סטראָפּער קאָלאָניע, ביישטייענדיק אַ געוויסע סומע אויך פון דער קראַסלאַווער אָפּ־טיילונג גופא.

Septembris	תרצ״ט — 1939 סעפּטעמבער	אלול
3 Svētdiena		זונטיק יט 19
4 Pirmd.		מאָנטיק כ 20
5 Otrdiena		דינסטיק כא 21
6 Trešdiena		מיטוואָך כב 22
7 Ceturtd.		דאָנערשטיק כג 23
8 Piektd.	ליכט־צינדן: 45 אויף 7	פֿרייטיק כד 24
9 Sestdiena	פּ׳ נצבים ־ וילך; פּרק ה׳ ו׳	שבת כה 25

Baltijas Kokrūpniecības Akciju Sabiedrība

(Baltic Wood Comp. Ltd.)

רינגאַ ל. סמילשו יעלאַ 23/25, דירה 3.

טעלעפֿאָנען: { ביוראָ־דירעקציע 22577, עקספּאָרט־אָפּטיילונג און קאַסע 22864, האָלץ־עקספּלאָאַט.־אָפּט. 22052, זעגמיל 23860, פּלאַץ 30541.

היגיענע פֿון פֿוס

די פֿוס איז אַן אָרגאַן, וואָס מיר געברויכן דאָס גאַנצע לעבן זייער אַ סך, אָבער וואָס מיר לייגן ייער ווייניק אַכט אויף אים. זייער אַ סך מענטשן זעען זייער פֿוס אין אָוונט, קוקן זי אָפּט מאָל פֿאַראַכטונגספֿול אָן און זיינען נאָך אין כעס, וואָס די פֿוס מאַכט זיי אומאָנגענעמלעכקייטן. איינע פֿון די הויפּט־סיבות דערפֿון איז די נישט גענוגיקע מעג־לעכע פּלעגע פֿון פֿוס.

די פּלעגע פֿון פֿוס מוז זיך אָנהייבן שוין ביים גאַנץ קליינעם קינד, בעת עס פּרוווט צו מאַכן די ערשטע טריט. דאָ מוז מען באַמערקן, אַז דער הויפּט־פֿיינד ביי דער אַנט־וויקלונג פֿון אַ נאָרמאַלער פֿוס איז ראַכיט — די ענגלישע קראַנקייט, וואָס שוואַכט אָפּ די בענדער, מוסקלען און ביינער, אַזוי אַז דאָס באַקעמפֿן די ענגלישע קראַנקייט איז זייער וויכטיק פֿאַר דער אויסבילדונג פֿון אַ געזונטער נאָרמאַלער פֿוס. ווי באַוווּסט, איז די פּלאַטפֿוס — די אָפּפֿלאַכונג פֿון פֿוס־געוועלב — מען טרעט מיטן גאַנצן פֿוסטראָט — ווי אַן ענטל.

אַ פּלאַטפֿוס קען זיין שוין איבערגענומען פֿון קינדער־עלטער אָדער אַנטשטייט ערשט דורך דער צו גרויסער באַלאַסטונג פֿון צו שוואַכן פֿוס ביים יונגטלעכן, דורכן לאַנגן שטיין, אָדער ביי מענטשן איבער 40 יאָר — פֿון אַ צו שטאַרקן צונעמען אין געוויכט.

די פֿרוי באַוועגט זיך אין אַט די יאָרן פֿיל ווייניקער, פֿאַרברענגט דעם טאָג אין דער שטוב, אַרבעט און נעמט קיינמאָל נישט קיין אורלויב. צוליב די ווייטיקן אין די פֿיס באַ־וועגט מען זיך נאָך ווייניקער, גייט גיך שפּאַצירן אויך דעמאָלט, ווען מען האָט שוין פֿרייע צייט, און דאָס פֿאַרערגערט נאָך מער דעם צושטאַנד פֿון די פֿיס.

די פּלאַטפֿוס טוט אָפּט מאָל שטאַרק ווי דערפֿאַר, ווייל דורך דעם דורכדריקן דעם געוועלב ווערן אָנגעצווינגן די מוסקל־נערוון. מען באַמערקט אָפּט מאָל, אַז קינדער און דערוואַקסענע טראָגן זייערע שיך אויס אויף איין זייט. די אויסוויינדיקסטע זייט פֿון קנאָפּל ווערט גיכער אָפּגעטראָגן. פֿאַרקערט, די קאַפּע דרייט זיך אויף אינעווייניק. איינגעטימער פֿון אַזעלכע שיך זיינען פֿאַרדעכטיק אויף פּלאַטפֿיס. ביי אַזעלכע אויסקרימונגען פֿון שיך דאַרף מען זיך ווענדן צו אַ דאָקטער. דורך דעם ריכטיק איבערשטעלן די פֿוס און געהע־ריקע באַהאַנדלונג הערן די ווייטיקן אויף. מענטשן מיט פּלאַטפֿיס האָבן ווייטיקן ניט נאָר אין די פֿוסטראָטן גופֿא, נאָר אויך העכער, אין אונטערשענקל און אויבערשענקל, ביז די היפּטן. און אַמאָל ביז אין רוקן. דאָס שטייט אין צוזאַמענהאַנג נישט נאָר דערמיט, וואָס די פֿוס איז צו פֿיל באַלאַסטעט צוליב אין שלעכטער שטעלונג, נאָר אויך מיט דער אַלגע־מיינער שוואַכקייט פֿון די מוסקלען אין גאַנצן קערפּער.

באַזונדערש אומאָנגענעם איז פֿוס־ווייטיקן דעם וואַקסנדיקן קינד און דעם יונגטלעכן, און דעם מענטשן אין אריבערגאַנג־עלטער — אין די יאָרן פֿון אַ יאָר פֿערציק און העכער. דאָס זיינען די צוויי לעבנס־עלטערס, ווו דער שוואַך אַנטוויקלטער פֿוס הייבט אָן מיט אַמאָל מער באַלאַסטעט צו ווערן: דאָס איז אין די יאָרן פֿון 14—18 ביים אַריינטרעטן אין אַ באַרוף, און שפּעטער, איבער פֿערציק, ווען דער אָרגאַניזם,בפֿרט די מוסקולאַטור ווערט שוואַכער און דער גאַנצער קערפּער שווערער. עס אַנטשטייט אַ נישט ריכטיקע פֿאַר־

העלמעגיש צווישן דעם, וואָס די מוסקולאַטור מוז לייסטן, און צווישן איר קראַפט. חוץ
דעם, וואָס מיר שטעלן ריכטיק איין די פוס פון איין זייט, און פון דער אַנדער זייט קרי
פיקן מיר די מוסקלען דורך מאַסאַזש און בעדער און דורך אָפּמאָגערן דערגרייכן מיר
פאַרהעלטענישמעסיק גוטן צושטאַנד.

די פּלאַטפוס ווערט איבערגענומען שוין אין קינדער־עלטער און אפשר ליגט דאָ אין
דער ריכטיקער באַהאַנדלונג דער שליסל צו דער שפּעטערדיקער געזונטהייט פון מענטש,
וואָרום ווייטיקן אין די פיס באַאיינפלוסן דעם גאַנצן מענטשן.

קליינע קינדער, — אַזעלכע, וואָס הייבן אָקאָרשט אָן צו גיין, מוזן באַזונדערש וואָ
געוודיק באַהאַנדלט ווערן. אַ נאָרמאַלע פוס מוז מען לאָזן פריי זיך באַוועגן, מען טאָר
ניט אַריינצוויינגען אין ענגע זאָקן און ענגע שיך. די פוס מוז זיך פריי באַוועגן אויפן טראָט.
אַ קליין קינד טאָר ניט טראָגן קיין שטיוול מיט האַרטע זוילן, ווי מען זעט עס אומעטום.
דער אידעאַל איז צו גיין אין גאַנצן באָרוועס. ביי אונדזער קלימאַט איז עס אָבער ניט
מעגלעך, דעריבער מוזן גאַנץ קליינע קינדער גיין נאָר אין זאָקן, אָדער לכל־הפחות אויף גאַנץ
ווייכע זוילן פון זעמש אָדער שטאָף.

איצט ווייס שוין יעדער מאַמע, אַז גימנאַסטיק איז אַ גוטע זאַך, ווייל דערביי אַנט
וויקלען זיך די מוסקלען, און פאַר אַ קליינעם קינד איז גימנאַסטיק דאָס גיין, ניכער דאָס

אין אָרטאָפּעדישן היילקאַבינעט פון „אָזע“, רינאַ.

Septembris	תרצ״ט — 1939 סעפּטעמבער	לול
10 Svētdiena		זונטיק כו 26
11 Pirmd.		מאָנטיק כז 27
12 Otrdiena		דינסטיק כח 28
13 Trešdiena	ערב ראש־השנה; ליכט־צינדן: 33 אויף 7	מיטוואָך כט 29
14 Ceturtd.	יאָר ת״ש ערשטער טאָג ראש־השנה	דאָנערשטיק א 1
15 Piektd.	צווייטער טאָג ראש־השנה; ליכט־צינדן: 27 אויף 7	פרייטיק ב 2
16 Sestdiena	פ׳ האזינו; שבת שובה.	שבת ג 3

האַלץ־האַנדל־ און אינדוסטריע ־ אקציען־געזעלשאַפט

„LEMIKO“

רינאַ, קאַטרינעס דאַמבים 24/26, טעל. 34502, 34197.

Septembris	1939 — ת"ש סעפטעמבער	תשרי
17 Svētdiena	תענית צום גדליה	זונטיק ד 4
18 Pirmd.		מאָנטיק ה 5
19 Otrdiena		דינסטיק ו 6
20 Trešdiena		מיטוואָך ז 7
21 Ceturtd.		דאָנערשטיק ח 8
22 Piektd.	ערב יום־כפור; ליכט־צינדן: 10 אויף 7	פרייטיק ט 9
23 Sestdiena	יום־כפור; יזכור	שבת י 10

האנדל־ און אינדוסטריע ־ אַקצ. ־ געז.

M. Bērman

רינאַ זאַלניו יעלאַ 3/5.

טעלעפאָנען: 22219, 21998.

פאַבריק: קאַלנציעמאַ יעלאַ 40. טעל. 41351.

38טע וואָך

לויפן. דורך דעם לויפן ביים פרייען מוסקל־שפיל אַנטוויקלט זיך די מוסקולאַטור און עס דערהאַלט זיך דער געוועלב פון פוס.

אַ צו קורצער שוך אָדער צו קליינע זאָק לאָזט ניט די פינגערלעך פריי באַוועגן זיך. די פוס, וואָס שטעקט אַ גאַנצן טאָג אין זאָק און שוך, שוויצט געוויינלעך אַ ביסל. כדי די הויט פון פוס צו האַלטן זויבער און פלעגן זי, מוז די פוס טעגלעך געוואַשן ווערן.

באָרוועס גיין אין גאָרטן, אויפן גראָז, איז זייער געזונט פאַר קינדער, ווי פאַר דערוואַקסענע. די מורא פאַר פאַרקילן זיך איז אין גאַנצן ניט באַרעכטיקט. פאַרקילן קען מען זיך נאָר, ווען מען טראָגט נאַסע שיך און זאָקן.

אַ שולקינד פאַרברענגט מער ווי אַ האַלבן טאָג אין שול אין שיך אויף האַרטע זוילן, דעריבער איז זייער וויכטיק, אַז דאָס קינד זאָל אין דער היים גיין אָן שיך.

קומען די עלטערע קינדער אַרויס פון שול, טרעטן אַריין אין לעבן און פאַרנעמען זיך מיט אַ מלאכה, וואָס פאַרלאַנגט לאַנג צו שטיין אויף די פיס, ווי טישלעריי, בעקעריי, זעצעריי א. אַ., מוז מען זיי לאָזן אונטערזוכן די פיס פון אַ דאָקטער־ספּעציאַליסט, ווי נאָר זיי הייבן זיך אָן קלאָגן אויף ווייטיקן. ביי נאָרמאַלע און געזונטע פיס איז טורנען און אַנדערע מינים ספּאָרט און יעדן טאָג זיך וואַשן אַ מיטל פוסווייטיקן צו פאַרמיידן.

קינדער מיט פלאַטפיס גיט דער דאָקטער ספּעציעלע איינלאַגן, ספּעציעלע שיך, מאַסאַזש און אינערלעכע מיטלען, וואָס קרעפטיקן ניט נאָר די פיס, נאָר דעם גאַנצן אָרגאַניזם. דערוואַקסענע מיט ווייטיקן אין די פיס מוז מען שוין גענויער אונטערזוכן, אויב חוץ די פלאַטפיס ליידן זיי ניט אויך אויף קראַנקייטן פון די אָדערן, נערוון א. אַ.

מען טאָר אָבער אויך אויף קיין איין מינוט ניט פאַרגעסן, אַז די פאַרהיטונג איז אַ סך וויכטיקער, ווי דאָס קורירן. די עלטערן און דערציער קענען געוויינלעך ניט דערוואַרטן, ביז דאָס קינד נעמט אַליין שטיין און גיין. עס איז דורכויס וויכטיק צו לאָזן דעם קינד זיך רויק אַנטוויקלען, עס זאָל פאַרטיק ווערן מיט די אייגענע קרעפטן, אַליין זיך שטעלן און אַליין אָנהייבן גיין. מיטן אונטעראייַלן דעם קינדס גיין און שטיין פאַרמינדערן מיר די נאַטירלעכע כוחות און ברענגען אים נאָר שאָדן, באַזונדערש נאָך, ווען דאָס קינד האָט אַ נייגונג צו ענגלישער קראַנקייט.

אַ וויכטיקע ראָל שפּילט דאָ אויך דער קנאָפּל ביי שיך מיט האַרטע זוילן איז דער קנאָפּל נייטיק, אָבער צו הויכע קנאָפּלען שטעלן די פוס נאָר אויף די פינגערשפּיצן און די פינגער האַלטן די באַלאַסטונג ניט אויס. דער קערפּער ביינט זיך אויס נאָך פאָרנט, און דאָס איז ניט שיין און ניט געזונט. דער שוך מוז זיך פעסט אָנשליסן אָן דער פּיאַטע, מוז האָבן דעם אַזוי גערופענעם שטאַרקן גלעזק, מוז אָבער ביי די פינגער זיין גאַנץ באַקוועם, די פינגער זאָלן זיך קענען אין שוך פריי באַוועגן.

זייער געזונט, סיי פאַר קינדער, סיי פאַר דערוואַקסענע, זיינען די זומערדיקע סאַנדאַלן, וו דער שפּיץ איז אין גאַנצן אויסגעשניטן.

קינדער אין שול־עלטער טאָרן ניט פאַרמאַטערט ווערן דורך צו לאַנגע עקסקורסיעס. בעת עקסקורסיעס מוז מען די קינדער ברענגען אויף אַ פּלאַץ און דאָרטן זיי לאָזן פריי אַרומלויפן. נאָר אויף אַזאַ אופן קען דאָס קינד איינהאַלטן דעם גלייכגעוויכט צווישן אָפּרו און באַוועגונג.

קורצע כללים פון ערשטער הילף

ביי כלערליי אומגליקספאַלן: רויקייט און געלאַסנקייט! ווגרן נישט אָנרירן מיט די פינגער!

1. בעת עס שפריצט בלוט פון האַנט אָדער פון פוס, דעם אבער אויפהייבן אין דער הויך. דאָס אָרט באַשמירן מיט יאָד און שטייף פאַרבינדן.

2. בעת א פאַרוווּנדונג פון א בלוט-אָדער, די אָרטעריע פריער צודריקן מיט דער האַנט, דערנאָך העכער פון דעם אָרט, פון וועלכן עס גייט בלוט, שטייף איינשנירן און פעסט פאַרבינדן.

3. ביים הוסטן מיט בלוט: רויקייט! דעם קראַנקן אָנוועקליינן! געבן שלינגען קאַלט זאַלצוואַסער.

4. ביים ברעכן מיט בלוט: רויקייט! אַוועקליינן א פענכער מיט אייז אויפן מאָגן.

5. בלוט פון נאָז: צודריקן מיטן גראָבן פינגער פון דער זייט פון נאָזפליגל צום נאָזביין צו. ליינן א קאַלטן קאָמפּרעס צו דער נאָז.

6. חלשות: אַוועקליינן! האַלדז און ברוסט פריי מאַכן! די פיס אויפהייבן העכער!

7. אָפּברענונג: די פענכערס נים אויסשטעכן, פאַרבינדן מיט א ריינעם לייוונט, איינגענעצט אין בוימאייל.

8. אָפּפרירונג: אַריינטראָגן אין א קילן צימער און רייבן מיט שניי אָדער אייזוואַסער. פאָרזיכטיק מיט די ביינער: זיי ברעכן זיך לייכט!

9. דערוואָרגן מיט א ביסן: די הענט אין דער הויך. מיט איין האַנט צוהאַלטן די נאָז און די אַנדערע אַריינשטעקן טיף אין האַלדז און ווי מעגלעך דעם ביסן אַרויסנעמען. קלאַפּן מיט א פלאַכער האַנט צווישן די לאָפּעטקעס.

10. פאַרסמט מיט גאַז: עפענען די פענצטער! פרישע לופט! פאָרזיכטיק מיט א ליכט! האַלדז און ברוסט פריימאַכן. קאָפּ הויך, א נאַסע טוך אויפן קאָפּ. אויב ס'איז נייטיק, קינסטלעכע אָטעמונג.

11. היצשלאַק: אַוועקליינן אין שאָטן. האַלדז און ברוסט פריימאַכן. קאָפּ הויך, א נאַסע טוך אויפן קאָפּ. אויב ס'איז נייטיק, קינסטלעכע אָטעמונג.

12. שעדיקונג דורך עלעקטרישן שטראָם: אויסשליסן דעם שטראָם! די דראָט איבעררייסן מיט א הילצערנעם שטעקן. ביים ראַטעווען איזאָלירן א) זיך אַליין — זיך שטעלן אויף א טרוקענעם בגד, אויף האָלץ, אויף גלאָז. די הענט ביים אָנרירן שיצן מיט א טוך (טרוקן מוז עס זיין!); ב) דעם געליטענעם — אויסציען אים אויף א מאַנטל, אויף א הילצערנער ברעט. זיינע פינגער ניד אָבער פאָרזיכטיק אָפּרייסן פון דראָט. קינסטלעכע אָטעמונג!

13. דערטרונקען: א) אָנגעמען פון הינטן פאַר די אַקסלען! דעם קאָפּ האַלטן העכער (דאָס מויל און די נאָז זאָל זיין איבערן וואַסער); ב) נאָכן אַרויסנעמען פון וואַסער אַוועקליינן מיטן קאָפּ אַראָפּ, דעם בויך אָנגעשפּאַרט אָן קני פון רעטער, כדי דאָס וואַסער זאָל אויסגעבראָכן ווערן. מויל און נאָז אויסרייניקן! די צונג אַרויסציען מיטן נאָזטיכל און שטאַרק צובינדן. קינסטלעכע אָטעמונג.

Septembris	ת״ש — 1939 סעפּטעמבער	תשרי
24 Svētdiena		זונטיק **יא** 11
25 Pirmd.		מאָנטיק **יב** 12
26 Otrdiena		דינסטיק **יג** 13
27 Trešdiena	ערב סוכות; ליכט-צינדן: 54 אויף 6	מיטוואָך **יד** 14
28 Ceturtd.	ערשטער טאָג סוכות	דאָנערשטיק **טו** 15
29 Piektd.	צווייטער טאָג סוכות; ליכט-צינדן: 49 אויף 6	פרייטיק **טז** 16
30 Sestdiena	ערשטער טאָג חוהמ״ס	שבת **יז** 17

„Rigas papīru fabrīku akc. sab."

ריגא, אַלדאַרו יעלאַ 12. פאַבריק אין ליגאַטנע, טעלעפאָנען 2 און 2-8.

בייזאַרטיקע געשווילעכץ

מיטן וואָרט „בייזאַרטיקע געשווילעכץ" פֿאַרשטייט מען די געשווילעכץ, וואָס הייסן אין טעגלעכן לעבן ראַק אָדער קרעפּס. בייזאַרטיקע געשווילעכץ קען זיך אַנטוויקלען אין יעטווידער אָרגאַן, אויף יעטווידן טייל פֿון מענטשלעכן קערפּער. ביי מענער און פֿרויען אַנטוויקלט זיך די זעלביקע בייזאַרטיקע געשווילעכץ אויף דעם זעלביקן אָרט ניט גלייך אָפֿט. צום ביישפּיל, ביי דער פֿרוי אַנטוויקלט זיך דער ראַק אָפֿטער פֿאַר אַלץ אויף דער ברוסט און אויף דער געבערמוטער. ביים מאַן — אין מאָגן, לונגען און האַלדז.

פֿון וואַנען נעמט זיך דער ראַק? — די פֿראַגע איז נאָך ניט אויפֿגעקלערט. מען מיינט אָבער, אַז דער ראַק ווערט אַרויסגערופֿן פֿון אַ באַשטענדיקער רייצונג און נישט ריכטיקער פֿיזיאָלאָגישער אַרבעט פֿון אַ וועלכן ניט איז אָרגאַן ביי מענטשן, וואָס זיינען נעגייגט צו דער דאָזיקער קראַנקייט. אַזוי, צום ביישפּיל, טרעפֿט זיך דער ראַק אויף די ליפּן צום אָפֿטסטן ביי מענער, וואָס רייכערן אַ פּיפּקע. פּונקט אַזוי איז דער ראַק אין האַלדז און לונגען ביי רייכערער אָפֿטער ווי ביי נישט רייכערער. ביי פֿרויען, וואָס האָבן געבאָרן אַ סך קינדער און זיי געזויגן, איז דער ראַק אויף דער ברוסט זעלטענער, ווי ביי פֿרויען, וואָס האָבן געבאָרן ווייניק קינדער און די קינדער נישט געזויגן. דאָס דערקלערט זיך דערמיט, וואָס דאָס געבאָרן און זויגן איז אַ נאָרמאַלע פֿיזיאָלאָגישע פֿונקציע פֿון דער פֿרוי. אַ ראַק אויף דער געבערמוטער אַנטוויקלט זיך אָפֿט ביי אַ פֿרוי, וואָס האָט געמאַכט איינעם אָדער עטלעכע אַבאָרטן.

פֿאַרהיטן זיך פֿון ראַק איז זייער שווער, ריכטיקער—אוממעגלעך. מען טאָר אָבער קיין מאָל נישט פֿאַרגעסן, אַז דעם ראַק אין דער אָנהייב סטאַדיע קען מען אויסהיילן, מען מוז אָבער דעם ראַק באַמערקן גלייך אין אָנהייב. דערצו איז נייטיק, יעדערער זאָל קודם-כל אויפֿפּאַסן זיין אָרגאַניזם, און אין פֿאַל פֿון דעם קלענסטן חשד, תיכף זיך ווענדן צו אַ דאָקטער-ספּעציאַליסט.

וואָס קען אַרויסרופֿן אַזאַ חשד? — יעטווידער פֿאַרהאַרטונג ביי דער פֿרוי אין דער ערשטער ריי אויף דער ברוסט, בפֿרט אויב די פֿרוי איז שוין איבער אַ יאָר פֿערציק. יעטווידער אומנאָרמאַלע בלוט-צירקולאַציע אָדער אויסטיילונג פֿון שליים צוזאַמען מיט בלוטיקונגען פֿון נאָז, מויל, און געשלעכט-אָרגאַנען ביי דער פֿרוי, וואַרפֿן אַ חשד אויף אַ ראַק-קראַנקייט. באַזונדערש פֿאַרדעכטיק זיינען אַזעלכע אויסשיידונגען ביי אַ פֿרוי, וואָס די מענסטרואַציע האָט זיך שוין ביי איר געענדיקט, אָדער האַלט זיך אין ענדיקן (דער אַזוי גערופֿענער איבערגאַנג-עלטער). אויך אַ פּלוצלונגדיקן פֿאַלן אין געוויכט, אַפּעטיטלאָזיקייט, אַ: אָפּגרעפּצן מיט אַ נישט געשמאַקן טעם (פֿון טוכלע אייער), אַ דריקן אונטערן לעפֿעלע, ברעכן, שוועריקייטן ביים שלינגען, הייזעריקייט, פֿעסטער מאָגן, וואָס בייט זיך מיט דורכפֿאַל, שוועריקייטן ביים אָטעמען, אַ דווערנדיקער הוסט, שוועריקייטן ביים לאָזן אורין און נאָך אַ סך אַנדערע דערשיינונגען קענען זיין אַ סימפּטאָם, אַז עס הייבט זיך אָן צו אַנטוויקלען אַ ראַק. באַזונדערש אָפֿט ווערט פֿאַרלאָזן דער ראַק פֿון דער גראָבער קישקע. די ערשטע סימפּטאָמען זיינען אין דעם פֿאַל ענלעך אויף די סימפּטאָמען פֿון מערידן. דער קראַנקער פּרווט געוויינלעך זיך היילן מיט חימישע מיטלען, און נאָר בעת ער דערפֿילט

Oktobris	ת"ש — 1939 אָקטאָבער	תשרי
1 Svētdiena	צווייטער טאָג חוהמ"ס	זונטיק **יח** 18
2 Pirmd.	דריטער טאָג חוהמ"ס	מאָנטיק **יט** 19
3 Otrdiena	פֿירטער טאָג חוהמ"ס	דינסטיק **כ** 20
4 Trešdiena	הושענא רבה; ליכט-צינדן: 35 אויף 6	מיטוואָך **כא** 21
5 Ceturtd.	שמיני עצרת	דאָנערשטיק **כב** 22
6 Piektd.	שמחת תורה; ליכט-צינדן: 29 אויף 6	פֿרייטיק **כג** 23
7 Sestdiena	פּ' בראשית; מ'בענטשט ר"ח חשון (פֿרייטיק און שבת)	שבת **כד** 24

פּאַפּיר-פֿאַבריק

Ed. Brūns un b-dri
AKC.-SAB.

רינא, זינפּר. מייעראָוויצאַ בולוו. 18 טעלעפֿאָנען: 33750, 33109.
פֿאַבריק אין: דריילינו פּאַגאַסטאַ ביי יוגלאַ טעלעפֿאָן: 95821.

ווייטיקן און די סימפּטאָמען גייען ניט פאַרביי, ווענדט ער זיך צו אַ דאָקטער. בכלל טאָר מען ניט פאַרגעסן, אַז דער ראַק איז אין דער אָנהייב-סטאַדיע כמעט קיין מאָל ניט פאַרבונדן מיט ווייטיקן. אויב אָבער עס הייבן זיך אָן ווייטיקן, איז אַ סימן, אַז דער ראַק איז שוין אַריבער אויף די שכנותדיקע אָרגאַנען.

דער ראַק טרעפט זיך נישט נאָר ביי מענטשן עלטערע פון פערציק יאָר. באַזונדערש עטלעכע פאָרמען פון ראַק טרעפן זיך אויך ביי יונגע. ניט שטענדיק קען דער ספּעציאַליסט שטעלן דעם ריכטיקן דיאַגנאָז מיט איין אונטערזוכונג. דערצו איז נייטיק צו מאַכן מערערע אונטערזוכונגען — רענטגען, אַנאַליז פון בלוט, אורין א. אַ. וו. ניט יעדער פאַרהאַרטונג אויף דער הויט איז שוין אַ ראַק. כדי דאָס פעסטצושטעלן, איז אין אַזאַ פאַל אָפט מאָל נייטיק אַ קליינע אָפּעראַציע — אַרויסנעמען אַ שטיקל געשווילעכץ און עס אונטערזוכן. אויב די אונטערזוכונג ווייזט, אַז מיר האָבן צו טאָן מיט אַ בייזאַרטיקער געשווילעכץ, מוז מען תיכף אָנהייבן זיך ראַדיקאַל קורירן.

ווי מען קען היילן דעם ראַק? — קיין שום איינשפּריצונגען, זאַלבן און רפואות קענען דעם ראַק נישט אויסהיילן. די איינציקע מעגלעכקייט איז אַן אָפּעראַציע און דאָס היילן מיט רענטגען און ראַדי. די מיטלען זיינען היינט צו טאָג צוגענגלעך פאַר יעדערן און דעריבער מוז מען אין פאַל פון קראַנק ווערן מיט ראַק זיך תיכף ווענדן צו אַ דאָקטער־ספּעציאַליסט אָדער אין אַ קראַנקענהויז, ווו די דערמאָנטע מיטלען ווערן אָנגעווענדט. מען מוז שטענדיק געדענקען, אַז ס'איז בעסער אַן איבעריקן מאָל זיך צו ווענדן צום דאָקטער איידער מען ווערט קראַנק, איידער שפּעטער, בעת עס איז שוין צו שפּעט.

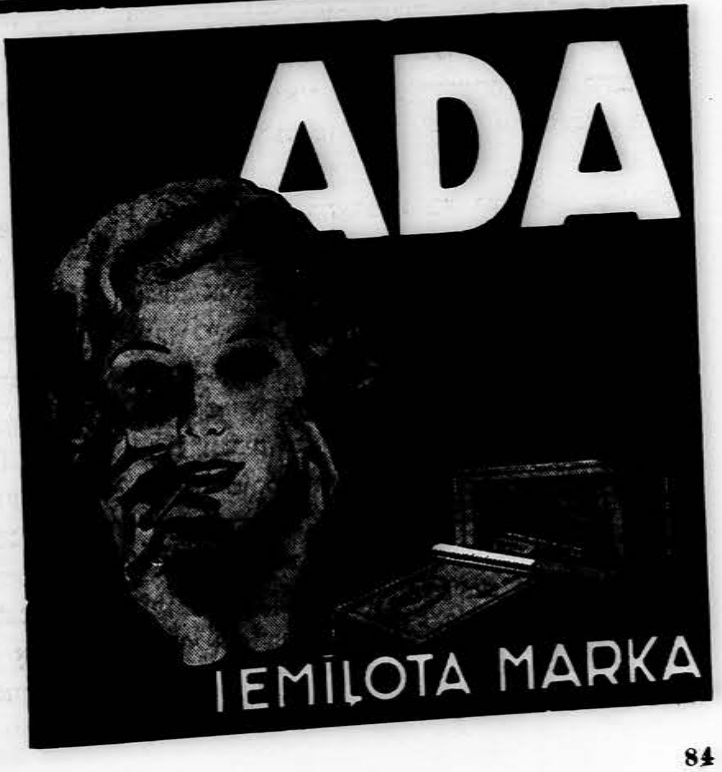

Akc. Sab.
„G. I. Šereševskij"

Oktobris		1939 — ת״ש אָקטאָבער		תשרי	
8	Svētdiena	Pļaujas sv.	זונטיק	כה	25
9	Pirmd.		מאָנטיק	כו	26
10	Otrdiena		דינסטיק	כז	27
11	Trešdiena		מיטוואָך	כח	28
12	Ceturtd.		דאָנערשטיק	כט	29
13	Piektd.	ערשטער טאָג ר״ח; ליכט־צינדן: 11 אויף 6	פרייטיק	ל	30
14	Sestdiena	מר חשון צווייטער טאָג ר״ח; פ׳ נח	שבת	א	1

Juglas Ādu Fabrikas A|S.

רינאַ, בריוויבאַס גאַטווע 232.

טעלעפאָנען: 51144, 51143.

זויקן, וואַש, יוכט און אַלע טעכנישע לעדערן.

Oktobris	ת"ש – 1939 אָקטאָבער	מר חשון
15 Svētdiena		זונטיק **ב** 2
16 Pirmd.		מאָנטיק **ג** 3
17 Otrdiena		דינסטיק **ד** 4
18 Trešdiena		מיטוואָך **ה** 5
19 Ceturtd.		דאָנערשטיק **ו** 6
20 Piektd.	ליכט-צינדן: 53 אויף 5	פרייטיק **ז** 7
21 Sestdiena	פ' לך-לך	שבת **ח** 8

A. V. ŠTORCHS, Rīgā,
Smilšu ielā Nr. 22, dz. 5.
Tālr. 23394, 31331

פּאַראַזיטן (ווערעם) אין מענטשן

פאַרשיידענע פּאַראַזיטן (ווערעם, נייצן) דרינגען אַריין אין אונדזער גוף און קענען אויך ווערן געפערלעך פאַרן מענטשן.

אויף דריי וועגן דרינגען אַריין די פּאַראַזיטן אין אונדזער קערפּער:

1. דורך פליישׁ און פיש:

עסן מיר פליישׁ ניט געקאָכט אָדער ניט געבראָטן, נאָר גערויכערט, געטריקנט, גע-זאַלצן אָדער ווייניק געבראָטן, — קענען מיר זיך אָנשטעקן מיט דעם פּאַראַזיט;

2. דורך באַרירונג פון אַ הונט אָדער אַ קאַץ:

ווייל אויף זייער לייב, אָדער אין און אַרום זייער מויל געפינען זיך ווערעם-אייער. דורך באַרירונג גיבן זיי אונדז איבער דעם פּאַראַזיט;

3. דורך אומריינקייט:

די ווערעם-אייער קענען בלייבן אויף די הענט נאָכן באַנוצן דעם קלאָזעט. פון די הענט ווערן די אייער פאַרטראָגן אויף עסנוואַרג און קומען אַריין אין אַ צווייטער פּערזאָן.

דעריבער:

1. ניט עסן קיין ניט געקאָכטע אָדער ניט געבראָטענע פליישׁ און פיש;
2. ניט רירן מיט די הענט קיין הונט אָדער קאַץ, און ניט לאָזן זיך לעקן פון אַ הונט;
3. וואַשן די הענט מיט זייף און מיט אַ בערשטל פאַר יעדן עסן און נאָך יעדן זיין אין קלאָזעט;
4. גוט אָפּוואַשן פרוכטן און גרינסן פאַרן עסן;
5. פאַרטיליקן די פליגן;
6. ניט לאָזן אָפן ליגן קיין אָפּפאַלן און שמוצוואַסער;
7. ניט לאָזן אָפנגעדעקט ליגן קיין שום עסנוואַרג.

לייענט און פאַרשפּרייט דעם חודש - זשורנאַל
„פאָלקסגעזונט"
„פאָלקסגעזונט" גיט אין אַ פּאָפּולערער פאָרעם כּלערליי
מעדיצינישע און היגיענישע אויפקלערונגען
„פאָלקסגעזונט" קען מען באַקומען אין אַלע אונדזערע
„אָזע" - אָפּטיילונגען.

געברויכט נישט קיין אלקאהאל

די פראַגע פון אַלקאָהאָל איז ביי יידן נאָך נישט אַזאַ אַנגעוויטיקטע, ווי ביי אַנדערע
פעלקער, אָבער ס'איז פאַלש צו מיינען, אַז זי עקסיסטירט נישט. מיט באַדויערן מוז מען
פעסטשטעלן, אַז ביי יידן זיינען פאַראַן היפש שיכורים, דער עיקר ביי יונגט. דעריבער
מוז מען אויפקלערן דעם ברייטן יידישן עולם, אַז אַלקאָהאָל איז דורכויס שעדלעך פאַר
געזונט און איז גורם צו אַ ריי קראַנקייטן, ווי מאָגנקאַטאַר, פסיכישע קראַנקייטן און
גרעסערט אויך די געפאַר פון קראַנק ווערן אויף פיל אַנדערע קראַנקייטן, ווי גריפע,
בערקולאָז, לונגען־אַנצינדונג א. אַ. וו. אַלקאָהאָליקער ליידן ס'רוב אויף אַ כראָנישן
כיט, האַרץ־אָפּשוואַכונג, שלעכטע פונקציאָנירונג פון די נירן, לעבער א. אַ. אַ ספּעציעלער
צוזאַמענהאַנג איז פאַראַן צווישן אַלקאָהאָליזם און וועגערישע קראַנקייטן. אַלקאָהאָליזם
איז אויך איינע פון די הויפּט־סיבות פון פאַרברעכערישקייט און פון אומגליקספאַלן.
קאָהאָלישע משקאות ווירקן ניט נאָר אויף די טרינקער גופא, נאָר אויך אויף זייערע
דער: זיי זיינען גייסטיק און פיזיש אָפּגעשטאַנען, שפּירעוודיק אויף פאַרשיידענע קראַנקייטן,
אוו! אָפטמאָל פאַרברעכעריש געניגט.

געדענקט וועגן דעם, און געברויכט ניט קיין אַלקאָהאָל!

„אָזע"־קאָלאָניע אין סטראַפּ.

Oktobris	1939 — ת"ש אָקטאָבער	מר חשון
22 Svētdiena		זונטיק ט 9
23 Pirmd.		מאָנטיק י 10
24 Otrdiena		דינסטיק יא 11
25 Trešdiena		מיטוואָך יב 12
26 Ceturtd.		דאָנערשטיק יג 13
27 Piektd.	ליכט־צינדן: 36 אויף 5	פרייטיק יד 14
28 Sestdiena	פ' וירא	שבת טו 15

לעטלענדישע לײַן . וואָלענע און שפּיצענע
אַקציען - געזעלשאַפט
„לאַטליני"
בלייכעריי, פאַרבעריי און אַפּרעטור
ריגא, נאַניבו דאַמבי 31. טעל.: קאָנטאָר 93467, דירעקציע 93356.

Oktobris	ת"ש — 1939 אָקטאָבער	מר חשון

29 Svētdiena		זונטיק **טז**	16
30 Pirmd.		מאָנטיק **יז**	17
31 Otrdiena	**Ticīb. atjaun. sv.**	דינסטיק **יח**	18
1 Trešdiena	**Novembris**	מיטוואָך **יט**	19
2 Ceturtd.		דאָנערשטיק **כ**	20
3 Piektd.	ליכט־צינדן: 20 אויף 5	פרייטיק **כא**	21
4 Sestdiena	פ' חיי שרה	שבת **כב**	22

האלץ־עקספּאָרט

ז. באוויק

רינאַ, מאַריאַס יעלאַ 57, דירה 2.

צי איז ניצלעך א באד פאר א געזונטן מענטשן?

אַ באָד איז יעדער וואָך אומבאַדינגט נייטיק און זייער נוצלעך פאַרן געזונט פון יעט־ווידן מענטשן. אַ באָד קען אויך אָבער ברענגען גרויס שאָדן, אויב זי ווערט פאַראומרייניקט פון די באַזוכער. אין דעם פּרט זיינען די בעדער, איבערהויפּט אין די קליינע שטעטלעך, אַ מקום־סכנה. אַ מרחץ אין אַ קליין שטעטל ווערט ערב שבת פאַרוואַנדלט אין אַ מין „שפּיטאָל": אַ קרעציקער שמירט זיך דאָ, אַ פאַרקאַטערטער שוויצט זיך אויס, האָט ווער אַן אייטערדיקע געשוויר, אַ מכה, פאַרעט ער זיך דאָ אויס. חוץ דעם איז מען זיך נוהג צו פרודזען (לופטערן) די וועש און די בגדים אין מרחץ. דאָס אַלץ ווערט געטאָן אין שכנות מיט די געזונטע, און ס'איז קלאָר, אַז זיי קענען דערפון זיך זייער לייכט אָנשטעקן מיט פאַרשיידענע קראַנקייטן.

פון דעם מצב פון די בעדער איז אין אַ גרויסער מאָס אָפּהענגיק דער געזונטצושטאַנד פון דער באַפעלקערונג.

אַ באָד איז נוצלעך און נויטווענדיק, אָבער אויב נאָר די באָד איז איינגעאָרדנט לויט די פאָדערונגען פון דער היגיענע.

„אָזע" – קאָלאָניע אין יאַונדובולטי אויפן נאָמען פון יודל ברוין.

רעוומאטיזם

רעוומאַטיזם — רעמאַטעס אין פֿאָלקס־לשון — איז נישט קיין אַנשטעקנדיקע קראַנ־
קייט אין געוויינלעכן זין פון וואָרט. וויל מען אויסמיידן „רעמאַטעס“, דאַרף מען זיך
היטן פון צוקילונגען, פון אנגינע און פון אַנשטעקנדיקע קראַנקייטן. באַזונדערש פאָרזיכ־
טיק דאַרפן זיין די, וואָס זיינען שוין אַמאָל קראַנק געווען אויף „רעמאַטעס“. פאַר זיי
ליגט שוין אַ געפאַר אין די ענדערונגען פון וועטער און פון דער צייט פון יאָר.

זיי מוזן זיך דעריבער אָנטאָן אַנטשפּרעכנדיק צום וועטער, אָבער נישט איבערכאַפּן
די מאָס. ניט אָנפּעלצן זיך צו פיל, ווייל ערשט דאַן שוויצט מען אַ סך און מען קילט
זיך צו. באַזונדערש וויכטיק איז צו האַלטן וואַרעם און טרוקן די פיס. נישט פראַנטעווען
אין האַרבסט און ווינטער אין לייכטע שיך, נאָר פאַרזאָרגן זיך מיט וואָלענע שקאַרפּעטקעס,
אָנטאָן אַ וואַרעמען שוך און, ווען עס רעגנט, אויך קאַלאָשן. פאַר עמפּינדלעכע מענטשן
איז אויך גוט צו טראָגן דינע וואָלענע וועש, וואָס האָט אַ סך מעלות פון היגיענישן שטאַנד־
פּונקט. פון דער צווייטער זייט איז געווונטשן: פאַרזיכטיק צו פאַרהאַרטעווען דעם קערפּער
קעגן ענדערונגען פון וועטער.

„אַזע“ וויל, אַז יעדער איינער זאָל זיך באַציען באַ־
ווּסטזיניק צו דער וויכטיקסטער פון די וויכטיקסטע
פראגן — געזונט!

---

*

דעם מאַקסימום פון פיזישער קראַפט דערגרייכט אַ מענטש אין עלטער פון 21—45
יאָר. נאָך דעם הייבט אָן דער כוח שנעל צו פאַלן. צו 60 יאָר ווערן די פיזישע כוחות
קלענער כמעט אויף 40 פּראָצענט.

מען טאָר זיך אָבער ניט אָפּזאָגן פריצייטיק פון פיזישער אַרבעט. ס'איז אומבאַדינגט
נייטיק צו פאַרנעמען זיך מיט ספּאָרט, גימנאַסטיק און שפּאַצירן. אויף אַזאַ אופן קען
מען ביזן טיפן עלטער דערהאַלטן די מונטערקייט און געזונטקייט פון מענטשן.

פאַר עלטערע מענטשן איז דער בעסטער ספּאָרט — שפּאַצירן. דאָס פאַרבעסערט
די טעטיקייט פון האַרצן און בלוט־געפעסן, בפרט די אַרטעריעס. דאָס איז גורם אָפּצושוואַכן די פאַרדייונג און לאָזט
זיך ניט אָפּלייגן קיין פעטס אין בויך, וואָס איז גורם אָפּצושוואַכן די פאַרדייונג און לאָזט
אַרטעריע־ווענטלעך ברענגט אויף דער עלטער אָפט צו דער קראַנקייט, וואָס הייסט אַר־
טעריאָסקלעראָז. די פאַרהאַרטונג פון די

Novembris	ת״ש — 1939 נאָוועמבער	מר חשון
5 Svētdiena		זונטיק כג 23
6 Pirmd.		מאָנטיק כד 24
7 Otrdiena		דינסטיק כה 25
8 Trešdiena		מיטוואָך כו 26
9 Ceturtd.		דאָנערשטיק כז 27
10 Piektd.	ליכט־צינדן: 5 אויף 5	פרייטיק כח 28
11 Sestdiena	פ' תולדות; מ'בענטשט ר״ח כסלו (זונטיק און מאָנטיק)	שבת כט 29

אַקציען ־ געזעלשאַפט
»EMOLIP«
ריגאַ, גאָליקטאַוואַס יעלאַ 3. טעלעפאָן: 22948, 21122, 21851.

מר חשון | ת"ש — 1939 נאָװעמבער | Novembris

Datums		ייִדישער טאָג
12 Svētdiena	ערשטער טאָג ר"ח	זונטיק ל' 30
13 Pirmd.	כסלו צװייטער טאָג ר"ח	מאָנטיק א' 1
14 Otrdiena		דינסטיק ב' 2
15 Trešdiena		מיטװאָך ג' 3
16 Ceturtd.		דאָנערשטיק ד' 4
17 Piektd.	ליכט־צינדן: 52 אויף 4	פרייטיק ה' 5
18 Sestdiena	*Latvijas dibin. diena.* פ' ויצא	שבת ו' 6

בוי ־ מאַטעריאַלן און טרוקענע האָלץ
אויפן שטראַנד
ליגט פאַר ביליק
Dubultu fabriku A/S. געװ. בערלין און שאַליט
זעגמיל: דובולטי, סלאָקאַס יעלאַ 49, טעל.: מאַיאָרי 24.

46טע װאָך

אפּגעפּראַרן א גליד

אַ סך פון אונדז האָבן פאַרזוכט דעם טעם פון אָפּפרירן זינטער די אויערן, אַ פינגער פון אַ האַנט אָדער אַ פוס און אַמאָל אַפילו דעם שפּיץ נאָז.

און כאָטש אונדזער פּנים איז אין גאַנצן נאַקעט, נישט פאַרדעקט, פרירן מיר אים אַ סך זעלטענער אָפּ, איידער די הענט און די פיס, װאָס זײַנען באַדעקט מיט הענטשקעס, זאָקן און שיך.

דאָס דערקלערט זיך דערמיט, װאָס די פינגער פון אונדזערע הענט און פיס זײַנען די גלידער אין אונדזער קערפּער, װאָס ליגן אויף דעם װײַטסטן מהלך פון האַרצן.

אונדזער קערפּער האָט אַ באַשטענדיקע טעמפּעראַטור — פון 36°—37° צעלזיוס, װאָס װערט געשאַפן דורך דער טעטיקייט פון אונדזער האַרץ און פונאַנדערגעטראָגן איבערן גאַנצן אָרגאַניזם דורך דער זיך באַװעגנדיקער בלוט, װאָס דערגרייכט צו אַלע טיילן און טיילכעלעך פון אונדזער קערפּער. אָבער װאָס װײַטער פון האַרצן אַ גליד געפינט זיך, אַלץ אַ גרעסערן מהלך דאַרף דאָס בלוט דורכגיין, נישט אָפּ אויפן װעג אַ סך פון זײַן װאַרעמקייט און אַלץ אָפּגעקילטער קומט עס אַהין. און די פינגער פון די הענט און פיס, דער נאָז און די אויערן זײַנען דאָך די סאַמע װײַטסטע טיילן פון האַרצן אין אונדזער קערפּער.

װי פאַרהיט מען זיך פון אָפּפרירן?

דער אייגנאַכסטער מיטל דערצו, װי בכלל קעגן קעלט, איז אָנטאָן זיך װאַרעם, אויף די הענט װאַרעמע װאָלענע הענטשקעס, אויף די פיס װאַרעמע װאָלענע זאָקן מיט שיך אין דעם נאָז אָדער, נאָך בעסער, דעם גאַנצן פּנים איינשמירן מיט פעטס.

און װען עס איז דאָך קאַלט, — דאַרף מען זיך באַװעגן: גיין און לויפן, באַװעגן די פינגער פון די הענט און די פיס, נאָר נישט שטיין אומבאַװעגלעך אויף איין אָרט.

װאָס טוט מען קענען אָפּפרירונגען?

אָפּגעפּראָרענע גלידער דאַרף מען װייקן אין הייסע און קאַלטע װאַסער, צו 10 און 15 מאָל צו 5 סעקונדעס, בײַטנדיק די הייסע מיט די קאַלטע װאַסער, אָנהייבן מיט הייסע און ענדיקנדיק מיט קאַלטע װאַסער.

אָפּגעפּראָרענע ערטער אויפן פּנים דאַרף מען באַנעצן מיט אַ װאַטע אויפן זעלביקן שטייגער.

אין אַלע צייטן פון יאָר — עפנט די פענצטער לכל־הפחות צװיי מאָל אין טאָג — אין דער פרי—נאָכן אויפשטיין פון שלאָף, און אוונט— פאַרן גיין שלאָפן.

„אָזע" געזעלשאַפט צו פאַרהיטן דאָס געזונט פון דער ייִדישער באַפעלקערונג אין לאַטװיאַ „אָזע"

אזע אין ריגע אין 1938

אין פאַרגאַנגענעם יאָר האָט דער „אָזע“ אין ריגע אויסגעהאַלטן פאָלגנדיקע אַנשטאַלטן:

קאָנסולטאַציעס פאַר זויגלינגען, פאַרשול־קינדער און שול־קינדער;

א דיספּאַנסער פאַר טובערקולאָז - קראַנקע;

צוויי צאָנהייל - קאַבינעטן;

צוויי באַרגזון - קאַבינעטן;

א קאָנסולטאַציע פאַר שווערדערציבאַרע קינדער און היילונג פון שפּראַך - דעפעקטן;

א קאַבינעט פאַר נאָז־, האַלדז־ און אויערן - קראַנקייטן;

אן אָרטאָפּעדישן קאַבינעט מיט הייל - גימנאַסטיק;

א לאַבאָראַטאָריע און

א קינדער - קאָלאָניע אויפן ריגער שטראַנד אין די הייזער פון יודל ברוין.

די קאָנסולטאַציעס פאַר זויגלינגען האָבן באַזוכט 332 קינדער, וואָס האָבן דורכגעמאַכט 2053 באַזוכן. די קאָנסולטאַציע פאַר פאַרשול־קינדער האָט געהאַט 210 באַזוכער מיט 901 באַזוכן. די שוועסטער האָבן געמאַכט 1377 היים־באַזוכן.

ביים עסן. „אָזע“ - קאָלאָניע, יאַונדובולטי.

Novembris	ת״ש — 1939 נאָוועמבער	כסלו
19 Svētdiena		זונטיק ז 7
20 Pirmd.		מאָנטיק ח 8
21 Otrdiena		דינסטיק ט 9
22 Trešdiena		מיטוואָך י 10
23 Ceturtd.		דאָנערשטיק יא 11
24 Piektd.	ליכט־צינדן: 41 אויף 4	פרייטיק יב 12
25 Sestdiena	פ׳ וישלח	שבת יג 13

פירמע

אַ. יאַנקאָוו

ריגא, אַנדר. פּומפּורא יעלא 4, טעל. 29411.

דיביידע אָפּטיילונגען פון דיספּאַנסער: פאַר שולקינדער און דערוואַקסענע — האָבן נעהאַט 315 באַזוכער מיט 2070 באַזוכן. היימבאַזוכן האָבן די שוועסטערן געמאַכט 1144. די דיספּאַנסער ⸗ באַזוכער איז געמאַכט געוואָרן 74 רענטגען ⸗ פאָטאָגראַפיעס און 540 דורכלייכטונגען. 499 קראַנקע אָדער אָפּגעשוואַכטע זיינען איינגעאָרדנט געוואָרן אין סאַנאַטאָריעס, קינדער ⸗ קאָלאָניעס, אָדער אַנדערע היילּ און אָפּרו ⸗ אַנשטאַלטן. 46 קראַנקע איז געמאַכט געוואָרן פּנעומאָטאָראַקס. די באַזוכער פון דיספּאַנסער איז פאַרטיילט געוואָרן 380 קלגר. פּוטער, 150 קלגר. פישלעבערטראָן, פאַרשיידענע גרויפּנס און אַנדערע פּראָדוקטן.

דער צאָנהייל ⸗ קאַבינעט האָט געהאַט 3004 באַזוכן. עס זיינען געמאַכט געוואָרן 522 בלאָמבעס און 475 עקסטראַקציעס.

די באַרגזון ⸗ קאַבינעטן זיינען באַזוכט געוואָרן דורך 331 קינדער. די קאַבינעטן האָבן געאַרבעט 371 שעה.

די פּסיכאָ⸗היגיענישע קאָנסולטאַציע (קאָנסולטאַציע פאַר שווערדערציבאַרע קינדער) און היילונג פון שפּראַך⸗דעפעקטן האָבן באַזוכט 136 פּערזאָן.

ביי דער פּסיכאָ⸗היגיענישער קאָנסולטאַציע האָט געאַרבעט אַ קינדער⸗קרייזל, וווּ ביז 15 קינדער האָבן זיך דריי מאָל אַ וואָך געפונען אונטער אַ ספּעציעלער אויפזיכט.

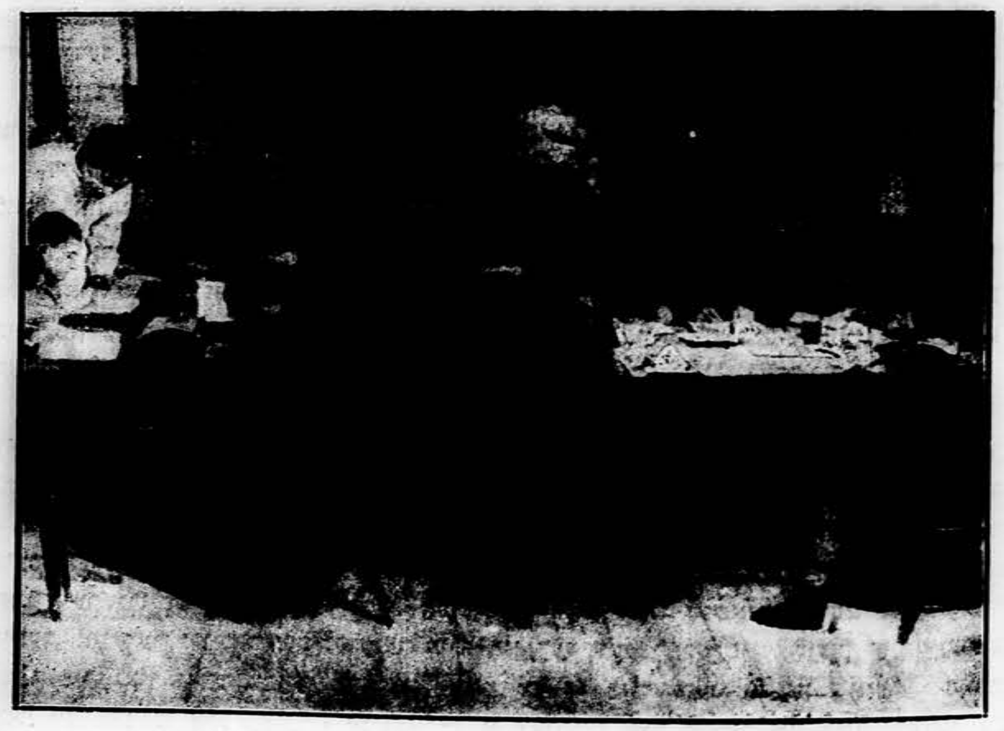

קינדער ⸗ ווינקל פון דער פּסיכאָ⸗היגיענישער סעקציע ביים ריגער „אָזע“.

Novembris	1939 — ת״ש נאָוועמבער		כסלו
26 Svētdiena			זונטיק **יד** 14
27 Pirmd.			מאָנטיק **טו** 15
28 Otrdiena			דינסטיק **טז** 16
29 Trešdiena			מיטוואָך **יז** 17
30 Ceturtd.			דאָנערשטיק **יח** 18
1 Piektd.	**Decembris**	ליכט⸗צינדן: 32 אויף 4	פרייטיק **יט** 19
2 Sestdiena		פּ׳ וישב	שבת **כ** 20

ABOĻU PĒRLE

ŚOLO-SEKT

זעלצער, סאָדע⸗וואַסער
לימאָנאַדן, פרוכטוואַסער
קליוקווע, מעדיצינישע וואַסערן
ציטראָנאַד, אראַנזשאַד

עסיק, עסיק⸗עסענץ
פעפער, זענעפט
קאַייל, פוץ⸗מיטל „סאָודע“
אראָמאַ פאַר געטראַנקען

Laboratorijas ielā Nr. 19 **E. Arnala dēli** Dib. 1865. g. Tel. 96603

אין קאָבינעט פאַר נאָז־, האַלדז־ און אויערן ־ קראַנקייטן זײַנען דורכגעגאַנגען 135 פּאַציענטן, װאָס האָבן דורכגעמאַכט 190 באַזוכן.

דעם אָרטאָפּעדישן קאָבינעט האָבן באַזוכט 146 קינדער. 46 קינדער האָבן זיך פאַר־נומען מיט ספּעציעלער הייל ־ גימנאַסטיק סך־הכל 432 שעה.

אין דער לאַבאָראַטאָריע זײַנען דורכגעפירט געװאָרן 1081 אַנאַליזן.

אין דער קינדער ־ קאָלאָניע האָבן פאַרבראַכט אין ערשטן אָפּבײַט 95 קינדער, אין צװייטן אָפּבײַט — 98 קינדער צו 6 װאָכן.

* * *

פון די װיכטיקערע געשעענישן אין דעם לעבן פון „אָזע“ אין לאַטװיאַ איז צו דער־מאָנען אין דער ערשטער רײ די לעטלענדישע קאָנפערענץ, װאָס איז פאָרגעקומען דעם 12טן יוני, און דעם פּלענום פון װעלטפאַרבאַנד „אָזע“ — דעם 13טן און 14טן יוני אויפן רינגער שטראַנד און אין ריגע.

אויף דער לעטלענדישער קאָנפערענץ האָבן זיך באַטייליקט אַ סך געסט און דעלעגאַטן פון אַלע „אָזע“ ־ אָפּטיילונגען. געעפנט די קאָנפערענץ האָט דער ערנפאָרזיצער פון לעט־לענדישן „אָזע“ פּראָפ. ש. דובנאָװ, װאָס האָט אין זײַן באַגריס־רעדע גערעדט װעגן דער גרויסער װיכטיקייט פון דער „אָזע“־אַרבעט אין די הײַנטיקע שװערע טעג פאַר ייִדן אין אַ רײ לענדער.

אין דער קאָנפערענץ האָבן זיך אויך באַטייליקט געסט פון דער צענטראַלע פון „אָזע“ און פון פּוילישן „טאָז“.

די קאָנפערענץ האָט ברייט באַהאַנדלט די אַרבעט פון „אָזע“ אין די איינצלנע אָפּטיילונגען און אָנגעמערקט די ריכטליניען פון דער װײַטערדיקער טעטיקייט.

די אַרבעט פונם לעטלענדישן „אָזע“ האָט זיך אין די לעצטע יאָרן שטאַרק פאַרברייטערט און פּאָפּולער געװאָרן סײַ אין די קרייזן, װאָס ניײטיקן זיך אין היגיעניש־מעדיצינישער הילף פון „אָזע“, סײַ אין די פאַרמעגלעכערע קרייזן, װאָס אונטערשטיצן דעם „אָזע“ מאַטעריעל.

די באַקאַנטע משפּחה ברוין האָט איבערגעגעבן אין רשות פון „אָזע“ אַ קאָלאָניע־בנין, װאָס יודל ברוין האָט ספּעציעל אויסגעבויט פאַר דעם צװעק אויפן רינגער שטראַנד. אין סטראַפּי איז אויף די מיטלען פונם באַרימטן סקולפּטאָר נחום אַראָנסאָן געקויפט געװאָרן אַ שיינע צװײַשטאָקיקע דאַטשע, װו עס געפינט זיך די דאַוגאַװפּילער „אָזע“־קאָלאָניע, און איצט װערט אין דאַוגאַװפּילס איבערגעבויט אַ הויז פאַר געזונט און פיזישער קולטור, אַ דאַנק דער גרויסער נדבה פון ישראל אַבראַמס, װאָס האָט געשאָנקען דעם „אָזע“ צװיי הײַזער, און דער גרויסער פינאַנסיעלער הילף פון דער צענטראַלע פון „אָזע“, די הײַזער צו רעמאָנטירן און איבערצובויען זיי, צוגעפּאַסט צו די באַדערפעניש פון „אָזע“. דאָרט װעלן זיך געפינען אַלע „אָזע“ ־ אַנשטאַלטן, אַ טאָגהיים פאַר מוטער און קינד, בעדער און ספּאָרטזאַלן.

פאַר די נאָענטסטע אויפגאַבן פון „אָזע“ װערט אָנגעמערקט אויסצובויען די הײַזער

Decembris	ת"ש — 1939 דעצעמבער	כסלו
3 Svētdiena		זונטיק **כא** 21
4 Pirmd.		מאָנטיק **כב** 22
5 Otrdiena		דינסטיק **כג** 23
6 Trešdiena	ערב חנוכה; די ערשטע ליכטל	מיטװאָך **כד** 24
7 Ceturtd.	א' דחנוכה; צװייטע ליכטל	דאָנערשטיק **כה** 25
8 Piektd.	ב' דחנוכה; דריטע ליכטל; ליכט־צינדן: 28 אויף 4	פרײַטיק **כו** 26
9 Sestdiena	פ' מקץ; ג' דחנוכה; פירטע ליכטל; מ'בענטשט ר"ח טבת	שבת **כז** 27

אַקציען ־ געזעלשאַפט
»Vest-Export«
ריגאַ, װאַלניו יעלאַ 3/5. טעלעפאָנען: דירעקציע: 22055; קאָנטאָר: 3566.

Decembris	ת״ש — 1939 דעצעמבער	כסלו
10 Svētdiena	ד׳ דחנוכה; פינפטע ליכטל	זונטיק כח 28
11 Pirmd.	ה׳ דחנוכה; זעקסטע ליכטל	מאָנטיק כט 29
12 Otrdiena	ו׳ דחנוכה; זיבטע ליכטל; ערשטער טאָג ר״ח	דינסטיק ל 30
13 Trešdiena	טבת ז׳ דחנוכה; אַכטע ליכטל; צווייטער טאָג ר״ח	מיטוואָך א 1
14 Ceturtd.	ח׳ דחנוכה	דאָנערשטיק ב 2
15 Piektd.	ליכט־צינדן: 25 אויף 4	פרייטיק ג 3
16 Sestdiena	פ׳ וינש	שבת ד 4

טוך־לאגער

A. DANCIGERS

רינא, ל. גרעציניעקו יעלאַ 12. טעל. 21835, 24488.

אַבראַנאַם, דורכפירן אַ חערבירונג־אַקציע און עפענען עטלעכע נייע אָפּטיילונגען אין דער בראָווינץ.

דער בודזשעט פון לעטלענדישן „אָזע“ ווערט צונויפּבאַלאַנסירט אויף 90 טויזנט לאַט.

*

דער פּלענום פון דער צענטראַלע פון „אָזע“ האָט גענעבן די מעגלעכקייט דער יידישער געזעלשאַפטלעכקייט זיך צו באַקענען מיט די אויפטועז און אַרבעט־מעטאָדן פון דער יידישער געזונטשוץ־באַוועגונג אין די פאַרשיידנסטע לענדער. אויף דער פּלענאַר־זיצונג האָבן זיך באַטייליקט, חוץ די פאָרשטייער פון לעטלענדישן „אָזע“: אד״ו. י. יעוועלסאָן, דר. ל. לעמפערט און אינזש. י. טויבין, און געסט, די פאָרשטייער פון דער פּאַריזער צענטראַלע — דר. ל גורוויטש, דר. ב. דובינסקי און דר. אל. אַלשוואַנגער, פון ליטווישן „אָזע“ — דר. ב. בליודז און דר. ל. פינקלשטיין, און פון פּוילישן „טאָז“ (די שוועסטער־אָרגאַניזאַציע פון „אָזע“) — דר. ל. וואולמאַן און דר. ד. יעדוואַבניק.

די באַראַטונג האָט אויסגעאַרבעט אַ פּלאַן פאַר דער ווייטערדיקער אַרבעט פון די יידישע געזונטשוץ־געזעלשאַפטן „אָזע“־„טאָז“ פאַר אַלע לענדער, ווו אַזעלכע אָפּטיילונגען געפינען זיך. עס זיינען אָנגעמערקט געוואָרן אַ ריי נייע אינסטיטוציעס און אַרבעט־געביטן און אַרומגערעדט געוואָרן די אָפּגעטאָנענע אַרבעט. די באַריכטן פון די איינצלנע לענדער, בפרט פון פּוילישן „טאָז“, האָבן אָפּגעשפּיגלט די קאָלאָסאַלע אַרבעט, וואָס „אָזע“־„טאָז“ פירט דורך אין שטעט און שטעטלעך אַלע יאָר.

*

אַ גרויסער יום־טוב פאַרן לעטלענדישן „אָזע“, בפרט פאַר דאַוגאַווּפּילס און קראַסלאַווע, איז געווען דער באַזוך פונעם סקולפּטאָר נחום אַראָנסאָן. ווי דערמאָנט, איז אויף זיינע מיטלען געקויפט געוואָרן אין סטראָפּי אַ צווישטאָקיק הויז, וו עס געפינט זיך די לאַגע־לער „אָזע“־קאָלאָניע אויפן נאָמען פונעם קינסטלערס פאַרשטאָרבענע עלטערן לייב און קיילע אַראָנסאָן. נחום אַראָנסאָן איז אַ געבוירטיקער אַ קראַסלאַווער, לעבט אָבער שוין לאַנגע יאָרן אין פּאַריז, און זיין איצטיקער צו־גאַסט קומען אין לאַטוויע, ווו ער האָט באַזוכט אויך דאַוגאַווּפּילס און קראַסלאַווע, איז געווען פאַר „אָזע“ אַן אמתער יום־טוב. נחום אַראָנסאָן איז שוין פון כמה יאָרן אַן אַקטיווער „אָזע“־פריינד.

אדרעסן פון „אזע“־אפטיילונגען אין לאטויא:

רינע — לאַטגאַלעס יעלאַ 69.
דאַוגאַווּפּילס — וואַלדעמאַראַ יעלאַ 51.
ליעפּאַיאַ — ליעלאַ יעלאַ 5.
רעזעקנע — 15 מיי יעלאַ 40.
קראַסלאַווע — געז. „אָזע“.

אויסצוגן פון פאסט און טעלעגראף־טאריף.

בריוו:

אָרטיקע, ביז 20 גראַם	5 סאַנטים
פון 20—50 גראַם	10 "
אין אַנדערע שטעט (אינלענדישע) ביז 20 גר.	20 "
פון 20—50 גראַם	30 "
קיין אויסלאַנד פאַר די ערשטע 20 גראַם	35 "
פאַר יעדע קומענדיקע 20 גראַם	21 "

בריוו קיין ליטע און עסטלאַנד ווערן באַצאָלט ווי אינלענדישע קאָרעספּאָנדענץ.

אַ בריוו טאָר נישט וועגן מער פאַר 2 קילאָגר.

פאסטקארטעס;

אָרטיקע	5 סאַנטים
אינלענדישע	10 "
קיין אויסלאַנד	20 "

רעקאמענדירטע (זאקאזנאיע) בריוו;

פאַר יעדער שיקונג אין לאַנד — 20 סאַנט. מערער ווי פאַר אַ איינפאַכן בריוו.

קיין אויסלאַנד — 40 סאַנט. מערער ווי פאַר אַ איינפאַכן בריוו

באנדעראלן און דרוקארבעט:

ביז 50 גראַם — 3 סאַנטים.

פון 50 — 100 גראַם — 5 סאַנטים.

אינלענדישע טעלעגראמעם:

געוויינלעכע אָרטיקע טעלעגראַמעס	1 וואָרט 6 סאַנטים
געוויינלעכע אינלענדישע טעלעגראַמעס	1 וואָרט 10 סאַנטים

דרינגענדיקע טעלעגראַמעס ווערן באַצאָלט דאָפּלט.

די קירצסטע טעלעגראַמע ווערט באַצאָלט ווי פאַר 8 ווערטער.

אינלענדישע פאסילקעס:

פאַר יעדער 500 גראַם ווערט געצאָלט 10 סאַנטים, אָבער נישט ווייניקער ווי 30 סאַנטים פאַר יעדן פּאַקעט.

פאַרזיכערונג פון פּאַקעט קאָסט 1 פּראָצענט פון אויפגעגעבענעם ווערט, אָבער נישט ווייניקער ווי 15 סאַנטים פאַר יעדן פּאַקעט.

אינלענדישע געלט־שיקונגען:

ביז 20 לאַט — 20 סאַנט.; פון 20 ביז 40 — 30 סאַנט.; פון 40 ביז 60 — 40 סאַנט.; פון 60 ביז 80 — 50 סאַנט.; פון 80 ביז 100 — 60 סאַנט.; פון 100 ביז 150 — 80 סאַנט.; פון 150 ביז 200 — 1 לאַט; פון 200 ביז 1000 פאַר יעדע 100 לאַט קומט צו 20 סאַנטים.

17 Svētdiena		זונטיק ה 5
18 Pirmd.		מאָנטיק ו 6
19 Otrdiena		דינסטיק ז 7
20 Trešdiena		מיטוואָך ח 8
21 Ceturtd.		דאָנערשטיק ט 9
22 Piektd.	ליכט־צינדן: 26 אויף 4	פרייטיק י 10
23 Sestdiena	פ' ויחי	שבת יא 11

טעטאל. געשעפט

אקצ. געז.

„געברידער פאפאוו"

פריער: געבר. פּאַפּאָוו. געגר. 1788.

רינא, גרעציניעקו יעלא 30. טעל.: 22146, 22145, 22144.

Decembris	1939 — ת"ש דעצעמבער	ט ב ת
24 Svētdiena		זונטיק יב 12
25 Pirmd.	*1. Ziemsvētki*	מאָנטיק יג 13
26 Otrdiena	*2. Ziemsvētki*	דינסטיק יד 14
27 Trešdiena	*3. Ziemsvētki*	מיטוואָך טו 15
28 Ceturtd.		דאָנערשטיק טז 16
29 Piektd.	ליכט=צינדן: 34 אויף 4	פרייטיק יז 17
Sestdien 30 / 31 Svētdien	פ' שמות	שבת יח / יט זונטיק

אונדזערע אויסגעאַרבעטעטע פאַרדינען צוליב זייער הויכער קוואַליטעט
אויסערגעוויינלעכע אויפמערקזאַמקייט, און גיבן דאָס בעסטע פאַר יעדן
געשמאַק און קויף = מעגלעכקייטן

A/S. V. Kuze
FABRIKAS NOLIKTAVAS.
Raiņa bulv. 25. Brivibas ielā 13.
Kalķu ielā 1

52סטע וואָך

דאָגאַוופּילער דאָקטוירים, צאָנדאָקטוירים און אַפּטייקן

1. דר. ר. גורעוויטש, 18טע נאָוועמבּרא יעלאַ 45, טעל. 2052, אויפנעם פון 12—1 און פון 5—6.
2. דר. ה. ראָנעמאַן, לאַטשפּלעשאַ יעלאַ 28, רענטגען = קאַבּינעט, טעל. 2533.
3. דר. ב. וואָוסי, ספּעצ. הויט= און ווענערישע קראַנקייטן, קר. וואַלדעמאַרא יעלאַ 17, טעל. 2291, אויפנעם פון 9—11 און פון 4—7.
4. דר. ש. וואָפּסי, אייזסאַרגו יעלאַ 45, טעל. 2863, אויפנעם פון 9—11 און פון 4—7.
5. דר. מ. זאַנד, ספּעצ. נאָז=, אויערן= און האַלדז=קראַנקייטן, קר. וואַלדעמאַרא יעלאַ 41, טעל. 2369, אויפנעם פון 10—12 און פון 5—7.
6. דר. ג. כאַטשיאַניז, ספּעצ. הויט= און ווענערישע קראַנקייטן, לאַטשפּלעשאַ יעלאַ 30, טעל. 2200. אויפנעם פון 9—12 און פון 4—7.
7. דר. עספּירא כאַטשיאַניז, ספּעצ. קינדער= און אינערלעכע קראַנקייטן, לאַטשפּלעשאַ יעלאַ 30, טעל. 2200, אויפנעם פון 9—12 און פון 4—7.
8. דר. א. מרענער, וואַדאָגיאַ יעלאַ 24, טעל. 3272, אויפנעם פון 12—1 און פון 4—6.
9. דר. חנה יאַקאָבסאָן, 3טע יאַנוואַרא יעלאַ 32, דירה 4, טעל. 2130, אויפנעם פון 10—1 און פון 5—7.
10. דר. א. יודין, ספּעצ. פרויען=קראַנקייטן און געבורטס=הילף, קר. וואַלדעמאַרא יעלאַ 39, טעל. 3191, אויפנעם פון 10—12 און פון 4—7.
11. דר. ל. ליבמאַן=ראַטיע, כעמיש=באַקטעריאָלאָגישער קאַבּינעט, פרויען=קראַנקייטן און געבורטס=הילף, רינאַס יעלאַ 76, טעל. 2566.
12. דר. א. עלקעס, אימאַנטאַס יעלאַ 35, טעל. 2770, אויפנעם פון 5—7.
13. דר. ג. צעליאַט, קראַסלאַוואַס יעלאַ 8, טעל. 2255, אויפנעם פון 9—12.
14. דר. ג. קאַטאַלימאָוו, ראַיניאַ יעלאַ 72, טעל. 2550.
15. דר. ב. ראָזנבלום, ספּעצ. אינערלעכע און נערוון=קראַנקייטן, עלעקטראָ=טעראַפּישער קאַבּינעט, וואַדאָגיאַ יעלאַ 14, טעל. 2221, אויפנעם פון 10—1 און פון האַלב 5— האַלב 7.
16. צאָנדאָקטער פ. ראַפּאָפּאָרט=קוין, וואַדאָגיא יעלאַ 21, טעל. 2754, אויפנעם פון 9—1.30 און פון 3.30—7.
17. אַפּטייק, איינגנט. גורוויטש, ווענטספּילס יעלאַ 75, טעל. 3312.
18. ציעמאַקשניא אַפּטייק, איינגנט. אָזאָלין, ציעמאַקשניא יעלאַ 56, טעל. 2683.
19. אַפּטייק „לאַטאַגער“, איינגנט. גורוויטש, לאַטשפּלעשאַ יעלאַ 46, טעל. 2250.

דאקטוירים־רשימה.

א. דר. ד. אבראמאָוויטש, לאָמשפּלנשאַ יעלאַ 13, מעל. 28582. ספעצ. אינער־לעבע, הארץ־ און לונגען־קראַנקייטן. אויפנעם פון 10—12 און פון האַלב 5 — האַלב 7.

דר. י. אראָנשטאַם, וואַלניו יעלאַ 28־אַ, מעל. 21061.

דר. וו. איזאַקאָוויטש, ספעצ. ווענערישע קראַנקייטן, וואַלניו יעלאַ 26, מעל. 22829. אויפנעם מעגלעך פון 10—1 און 4—7.

ב. דר. פּ. בלאָם, ספעצ. אינערל. קראַנקייטן, לאָמשפּלנשאַ יעלאַ 42, דירה 2. טעלעפאָן 34356. אויפנעם מעגלעך פון 9—10 און 5—7.

דר. ד. בלאָוועץ, מ. נאָמעטניו יעלאַ 22/24, מעל. 41517.

דר. ל. בלעכמאַן, ספעצ. קינדער־קראַנקייטן, קר. באַראָנאַ יעלאַ 2, מעל. 27792. אויפנעם מעגלעך פון 9—11 און 4—6.

ג. דר. אַ. גאַבאָוויטש, סמרעלניעקו יעלאַ 1, מעל. 32028. אויפנעם מעגל. 3—6.

דר. וו. גאָלדבערג, ספעצ. אוראָלאָג. קראנק., זינפר. מייראָניצאַ בולוו. 16, מעלעפאָן 23466. אויפנעם מעגלעך פון 4—6.

דר. ה. גאָלדרינג, קר. באַראָנאַ יעלאַ 40, מעל. 24822. ספעצ. אינערל. און דארם־קראַנקייטן. אויפנעם מעגלעך פון 9—11 און 5—7.

דר. י. גאָלדרינג, קר. באַראָנאַ יעלאַ 36, ד. 1, מעל. 28543. ספעצ. אויערן־, האַלדז־ און נאָז־קראַנקייטן. אויפנעם מעגלעך פון 11—1 און 4—6.

דר. בר. גאָטשאַלק, ספעצ. אינערל. קראַנקייטן, מישעקורקאַלנס, 2טע שקירערב ליניא 5־אַ, מעל. 96943. אויפנעם מעגלעך פון 4.30—8 אין אָוונט.

דר. ז. גאָזיאַסקי. ספעצ. כירורגישע קראַנקייטן, עליזאַבעטעס יעלאַ 51, מעל. 22771. אויפנעם מעגלעך פון 10—11 און 4—6.

דר. ז. גאָרדאָן, ספעצ. אינערלעכע, פרויען־קראַנקייטן און געבורטס־הילף, בריוויבאַס יעלאַ 93, מעל. 91206. אויפנעם מעגלעך פון 9—11 און 5—7.

ד. דר. ב. דובינסקי, ספעצ. פרויען־קראַנקייטן, קר. באַראָנאַ יעלאַ 36, מעל. 29539. אויפנעם מעגלעך פון 10—12 און 4—6. פריוואַטע גינעקאָלאָגישע קליניק.

דר. מ. דובינסקי, ספעצ. כירורגישע קראַנקייטן, בלאָומאַניאַ יעלאַ 31, דירה 5. אויפנעם מעגלעך פון 6—7.

דר. פּ. דלין, ספעצ. אינערל. קראַנקייטן, סמאַבו יעלאַ 52, מעל. 96740. אויפנעם מעגלעך פון 9—10 און 4—7.

ה. דר. ק. האַן, ספעצ. אינערל. קראַנקייטן, באַזניצאַס יעלאַ 13, מעל. 29318. קליניק פאַר אינערל. קראַנקייטן, מעזשאַפּאַרקס. עזערמאַלאַס יעלאַ 34, מעלעפאָן 56227 און 56356.

דר. י. האַאַזע, פולקוו. קאַלפּאַקאַ בולוו. 10, מעל. 22325. רענטגען־ אינסטיטוט, באַרגזון און דיאַטערמיע.

דר. פּ. האַן, ספעצ. פרויען־קראַנקייטן און געבורטס־הילף, רייניאַ בולוו. 4. מעל. 20523. קליניק: 29987.

דר. י. הערצפעלד, ספעצ. אינערל. קראַנקייטן, בריוויבאַס יעלאַ 23, מעל. 27560. אויפנעם מעגלעך פון 9—11 און 5—7. זומער אין קעמערי, רייניאַ יעלאַ 6.

דר. זש. הערמער, ספעצ. פרויען־קראַנקייטן און כירורגיע, קר. באַראָנאַ יעלאַ 37, מעל. 93694. אויפנעם מעגלעך פון 9—11 און 5—7. זומער אויך אין ק ע מ ע ר י, זאַליאַ יעלאַ 16, מעל. 39.

וו. דר. ה. וואַסערמאַן, מאַריאַס יעלאַ 28, מעל. 29489, ספעצ. אינערלעכע און קינדער־קראַנקייטן. אויפנעם מעגלעך פון 9—11 און 4—6.

דר. אַ. וויינרייך, אַלעקשאַ יעלאַ 8, מעל. 91364. אויפנעם מעגלעך פון 10—12 און 5—7.

דר. מ. וואָלפערט, ספעצ. אויערן־, נאָז־ און האַלדז־ קראַנקייטן. דזירנאַוו יעלאַ 53, מעל. 23079. אויפנעם מעגל. פון 10—12 און 5—7.

ז. דר. מ. זיידענבערג, ספעצ. קינדער־קראַנקייטן, בריוויבאַס יעלאַ 23, מעל. 26275. אויפנעם מעגלעך פון 10—11.30 און 5—6.

דר. אַ. זאַלקינד, ספעצ. אינערלעכע און קינדער־קראַנקייטן, גאָאָגליאַ יעלאַ 8/10, מעל. 31095. אויפנעם מעגלעך פון 10—12 און 5—6.

ט. דר. פּ. טשערניאַק, ספעצ. קינדער־קראַנקייטן, אויסעקליאַ יעלאַ 5, מעל. 30093. אויפנעם מעגלעך פון 9.30—11 און 4—5.

דר. אַ. טשערפּאַס־וועדעל, ספעצ. אינערלעכע קראַנקייטן, מאַריאַס יעלאַ 12, מעלעפאָן 28048. אויפנעם מעגלעך פון 10—12 און 5—7.

י. דר. י. יאַוואָרקאָווסקי, ספעצ. מאָגן־, דאַרם־ און צוקער־קראַנקייטן, קר. באַראָנאַ יעלאַ 23, מעל. 29484. אויפנעם מעגל. פון 10—12 און 5—7.

דר. עד. יאַקאָבסאָן, ספעצ. אינערל. קראַנקייטן, סמאַבו יעלאַ 18, מעל. 96234.

דר. ב. יאַקאָבסאָן, ספעצ. אויערן־, נאָז־ און האַלדז־קראַנקייטן, בריוויבאַס בולוו. 2/4. מעל. 20268. אויפנעם מעגלעך פון 12—1 און 5—7.

דר. מ. יפה, קר. באַראָנאַ יעלאַ 29, מעל. 28193. אויפנעם מעגלעך פון 5—7.

ל. דר. וול. לאַנדאַו, ספעצ. אינערלעכע קראַנקייטן, בריוויבאַס יעלאַ 42, דירה 10, מעל. 20280. אויפנעם מעגלעך פון 5—7. פריוואַט־אַדרעס: יעקאַבאַ יעלאַ 26.

דר. ז. ליאַק־גימעס, ספעצ. נערוון־קראַנקייטן, סמאַבו יעלאַ 14, מעל. 96387. אויפנעם מעגלעך פון 6—7.

דר. מ. ליבמאַן, אינערלעכע קראַנקייטן, נאָמעטניו יעלאַ 58, מעל. 41097. אויפנעם מעגלעך פון 9—11 און 5—7.

דר. עדג. לשוועגבערג, דזירנאַוו יעלאַ 43, טעל. 29587. אויפנעם מענלער פון 9—10 און 5—7.

דר. ד. לשווינאַוויטש, ספּעצ. צאָן־ און מויל־קראַנקייטן, עליזאַבעטעס יעלאַ 31־אַ, טעל. 20256.

מ. דר. מ. מאַגאַליף, ספּעצ. אינערלעכע און לונגען־קראַנקייטן, קר. באַראַנאַ יעלאַ 64, טעל. 96860. אויפנעם מענלער פון 10—12 און 5—7. סאַנאַטאָריע פאַר אינערלעכע קראַנקע אין פּריעדיינע.

דר. ש. מייזעל־דובראַווסקי, נאַמעסניו יעלאַ 23. טעל. 42049. אויפנעם מענלער פון 9—11 און 4—7.

דר. ע. מיכעלסאָן־מירלין, ספּעצ. קינדער־קראַנקייטן, מאַריאַס יעלאַ 55 טעל. 92077. אויפנעם מענלער פון 10—12 און 4—6.

דר. מ. מינץ, כירורג, װאַלדעמאַראַ יעלאַ 27/29, דירה 4, טעל. 29424. פּריוואַט־קליניק: באַזניצאַס יעלאַ 19, טעל. 29200.

דר. י. מאָסקאָווסקי, ספּעצ. פאַר אויערן־, נאָז־ און האַלדז־קראַנקייטן, בריוויבאַס יעלאַ 23, טעל. 27560. אויפנעם מענלער פון 12—1 און 5.30—7.

פּ. דר. אַ. פּרעס, קר. באַראָנאַ יעלאַ 38, טעל. 28913, אויפנעם מענלער פון 9—11 און 4—6.

פֿ. דר. ק. פֿייערמאַן, ספּעצ. אינערלעכע, מאָגן־, דאַרם־ און שטאָפבייט־קראַנקייטן, בלאַומאַניאַ יעלאַ 3, טעל. 24904, אויפנעם מענלער פון 9—10 און פון 4—6.

דר. מ. פֿרוידמאַן, ספּעצ. הויט־ און געשלעכט־קראַנקייטן, עליזאַבעטעס יעלאַ 51, דירה 3, טעל. 26027. אויפנעם מענלער פון 10—1 און 5—7.

דר. מ. פֿישמאַן, ספּעצ. אינערלעכע קראַנקייטן, מאַריאַס יעלאַ 21־אַ, טעל. 33517. אויפנעם מענלער פון 8—11 און פון 8.30—9.30 אין אָוונט.

ק. דר. ע. קאַלנום, ספּעצ. פרויען־קראַנקייטן און געבורטס־הילף, סטאַבו יעלאַ 61, טעל. 96413. אויפנעם מענלער פון 10—12 און 5—7.

דר. ניק. קאַן, עליזאַבעטעס יעלאַ 45/47, טעל. 26742. אויפנעם מענלער פון 11—1 און 5—7.

דר. וו. קאַן, ספּעצ. פרויען־קראַנקייטן און געבורטס־הילף, מאַטיסאַ יעלאַ 41, טעלע־פאָן 92831. אויפנעם מענלער פון 10—1 און 4—7.

דר. ל. קאַצענעלנבויגן, אינסטיטוט פאַר רענטגען־ און ליכטשטראַלן־היילונג, באַז־ניצאַס יעלאַ 31, טעל. 96403.

דר. ל. קאַפּעלאָוויטש, סלאָקאַס יעלאַ 76, טעל. 39362. אויפנעם מענלער פון 9—12 און 4—7.

דר. ז. קרופּקין, קאַלנציעמאַ יעלאַ 62, טעל. 42010. אויפנעם מענלער פון 8—9 און 5—7.

דר. ל. קושנער, ספּעצ. אינערלעכע קראַנקייטן. פּריוואַט־קליניק, װאַלדעמאַראַ יעלאַ 27/29, טעל. 26832.

דר. וו. קרעצער, װאַלדעמאַראַ יעלאַ 37, טעל. 29141. אויפנעם מענלער פון 5—7, חוץ זונטיק.

ר. דר. ל. ראַבינאָוויטש, ספּעצ. קינדער־קראַנקייטן, מערקעליאַ יעלאַ 8, טעל. 21880. אויפנעם מענלער פון 9—11 און 4—5.30.

דר. ז. רעמינאָלסקי, יומאַראַס יעלאַ 16, דירה 7, טעל. 33841. אויפנעם פון 4—6.

דר. י. רודשטיין, ספּעצ. אינערלעכע קראַנקייטן, קר. באַראָנאַ יעלאַ 52, טעל. 31091. אויפנעם מענלער פון 9—10 און 5—7.

ש. דר. אַ. שאַפּיראָ, ספּעצ. אינערלעכע קראַנקייטן, בריוויבאַס יעלאַ 125, טעל. 93006. אויפנעם מענלער פון 10—12 און 5—7, זונטיק נאָר פון 10—12

דר. ז. שאָטער, ספּעצ. אינערל., לונגען־ און האַרץ־קראַנקייטן, רענטגען־קאַבינעט, מאַריאַס יעלאַ 28, טעל. 28903. אויפנעם מענלער פון 9—12 און פון 5—6.30.

דר. ז. שטוליאַן, ספּעצ. אינערלעכע, מאָגן־ און דאַרעם־קראַנקייטן. בריוויבאַס יעלאַ 38, טעל. 96796. אויפנעם מענלער פון 10—12 און 5—7.

דר. ל. שיף, פּראַקט. אַרצט, מאַריאַס יעלאַ 10, טעל. 31613. אויפנעם מענלער פון 8—9 און 4—7.

דר. ש. שטיקאָן־בלידען, ספּעצ. אינערל. קראַנקייטן, נערטרודעס יעלאַ 77, ד. 12־אַ. אויפנעם מענלער פון 9.30—11 און 3—4.30, און פון 5—7 אויף לאַטגאַלעס יעלאַ 361.

דר. ס. שולמאַן, ספּעצ. הויט־, בלאָזן־ און װענערישע קראַנקייטן, אויפנעם מענלער פּאַרקאַ יעלאַ 2, טעל. 26095, פון 10—1 און 4—7.

דר. נ. שאַפּיראָ, װענערישע און הויט־קראַנקייטן, בריוויבאַס יעלאַ 15, טעל. 26052. אויפנעם מענלער פון 10—2 און 5—8.

דר. מ. שפּרינגענפעלד, פּראַקט. אַרצט, קאַלנציעמאַ יעלאַ 25־אַ. טעל. 41170. אויפנעם מענלער פון 8—11 און 6—7.30.

אַפּטייקן:

„מאַריאַס אַפּטיעקאַ“, מאַריאַס יעלאַ 3, טעל. 21865.
„ליעפּו אַפּטיעקאַ“, גערטרודעס יעלאַ 106, טעל. 30925.
„אַלעקסאַנדראַ אַפּטיעקאַ“, בריוויבאַס יעלאַ 101, טעל. 92763.
„מעזשאַפּאַרקאַ אַפּטיעקאַ“, קאָקנעסעס פּראָספּ. 18, טעל. 56396.

„אָטגאָוען“

סאַנאַטאָריע — נערוון־קראַנקנהויז, דר. שיינפעלד, װיעניבאַס גאַטווע 47, טעלע־פאָנען: 42996 און 42656.

צאָן-דאָקטוירים

א. צאַנדאָקטער ד. אָדעס, אַספּאַזיאַס בולוו. 9, טעל. 22385. אויפנעם טעגלעך פון 10—1 און 4—7. מאָדערנע צאָן-טעכנישע לאַבאָראַטאָריע. פּאָרצע-לאַן-קרוינען.

ג. צאַנדאָקטער דר. כיר. דענט. ל. גריבעשאָק, סקאָלאַס יעלאַ 9, טעל. 30348. ספּעצ. צאָן-רעגולירונגען און קעראַמיק.

צאַנדאָקטער אַ. און ה. גוטמאַן, קאַלקיו יעלאַ 30, טעל. 20467. אויפנעם טעגלעך פון 9—2 און 4—7.

צאַנדאָקטער ז. גורעוויטש, בריוויבאַס יעלאַ 18, טעל. 26493, אויפנעם טעגלעך פון 10—11 און 4—6.

צאַנדאָקטער ג. גורעוויטש, רופּניעציבאַס יעלאַ 4, טעל. 32707. אויפנעם טעגלעך פון 9—11 און 3—5

צאַנדאָקטער ל. גליטמערניק, קר. באַראָנאַ יעלאַ 52, טעל. 98665. אויפנעם טעגלעך פון 10—12 און 5—7.

צאַנדאָקטער א. ע. גאָלדאַרבעטער, בריוויבאַס יעלאַ 28, טעל. 21217. אויפנעם טעגלעך פון 12—1.30 און 4.30—6.30.

וו. צאַנדאָקטער דר. מעד. דענט. וול. ווינדאָרמשיק, בריוויבאַס יעלאַ 4/6, טעלע-פאָן 24949. רענטגען-קאַבינעט.

צאַנדאָקטער י. ווינדאָרמשיק, בריוויבאַס בולוו. 2/4, טעל. 21976. אויפנעם טעג-לעך פון 10—1 און 5—7.

ס. צאַנדאָקטער ם. סאָלאָמאָנאָוו, קאַלקיו יעלאַ 3/5, (הויז פון לעטישן אַקציעןבאַנק), טעל. 29619. אויפנעם טעגלעך פון 10—12 און 4—7.

צאַנדאָקטער ם. סלוצקין, ריינאַ בולוו. 11. אויפנעם טעגלעך פון 10—1 און 5—7.

פּ. צאַנדאָקטער ס. פּאַס, בריוויבאַס יעלאַ 54/56, טעל. 92695. אויפנעם טעגלעך פון 10—1 און 4—7.

פֿ. צאַנדאָקטער י. פֿאַלין, מאַריאַס יעלאַ 15, טעל. 28714. אויפנעם טעגלעך פון 9—1 און 4—7.

צאַנדאָקטער ס. פֿיינמאַן, עליזאַבעטעס יעלאַ 63, טעל. 26246. אויפנעם טעגלעך פון 10—12 און 4—7. ספּעצ. רענטגען-דיאַגנאָסטיק.

ק. צאַנדאָקטער י. קעסעל, בלאַומאַניאַ יעלאַ 31, דירה 7, טעל. 27349. אויפנעם טעג-לעך פון 9—1 און 3—6.

ש. צאַנדאָקטער ב. שאַקינאָווסקי-באַסקין, מאַריאַס יעלאַ 18, טעל. 28951. אויפנעם טעגלעך פון 10—12 און 5—7.

ר. אשרין

רינא, קעניגיו יעלע 37.

«Latgar»

רינא, קיעגעליו יעלע 2.

טעל. 28954.

קאנפעקציאן און מאנופאקטור.

ר. לעווין

רינא, מאריאס יעלע 28.

קירשנערי

ה. גוטקאוויטש און ג. ריף

רינא, דזירנאוואו יעלע 70.

מעבל געשעפט

ב. דאנדע

רינא, קר. בארונא יעלע 41.

קירשנערי און פעלץ-געשעפט

ז. פיינשטיין

רינא, עליזאבעטעס יעלע 81.

י. טריינים

רינא, 13 יאנוארא יעלא 15.

כעמיקאליען איספארט

ע. גורוויטש און ב. שערעשעווסקי

רינא, מארסטאליו יעלא 8.

[illegible]

«Sanitenta»

א. [illegible]

רינא, מאריאס יעלע [illegible] 26800.

[illegible]

רינא, [illegible] 13.

[illegible]

ש. ארבוזאס און [illegible]

עליזאבעטעס 31, דזירנאווא 84.

פירמע

[illegible]

רינא, [illegible] יעלע 25/27.

[illegible]

ה. [illegible]

רינא, [illegible] טעל. 42781.

קירשנערי, [illegible]

י. [illegible]

רינא, [illegible] יעלע 17.

[illegible]

ה. [illegible]

רינא, [illegible] יעלע 26.

[illegible]

ש. [illegible] און י. דיקמאן

רינא, [illegible] 17.

[illegible] פאר יעדער באלעבאסטע.

«[illegible]ריגס, [illegible] עריגונג»

[illegible] אין פארגעמאכטער די [illegible] בעסטע געשעפטן.

[illegible] רייטגאסע יעלע 113 ([illegible])
[illegible] אין מאריאס יעלע 10.
טעל. 20821 [illegible]: 20994.

פירמע

„Trauba Centrale"

רינע, [illegible] יעלע 5.

[illegible]

„M. T."

די מארקע M. T. [illegible] די [illegible] קוואליטעט.

[illegible] אינדוסטריע [illegible]

«עמיל פאלקענהאף»

רינע, 5 [illegible] יעלע 12.

[illegible] געשעפט

ג. שיינפעלדס

רינע, גרעציניעקו יעלע 14.
[illegible] יעלע 29.

[illegible] געשעפט

ריגער טוך־פאבריק

[illegible] 31.

[illegible] און [illegible]

ס. באראן

רינע, מאריאס יעלע 21-8.

[illegible]

«[illegible]kur»

רינע, [illegible]

[illegible] געשעפט

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] געשעפט

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] געשעפט

ה. [illegible]מאן

רינע, גרעציניעקו יעלע 7.

[illegible] און [illegible]
[illegible] געשעפט

[illegible]

[illegible] יעלע 10.
טעל. 20282, 20829.

„M-me LUCI"
רינע, [illegible] יעלע 12.

[illegible] אין די [illegible].

[illegible] געשעפט

„Standard wood"

רינע, [illegible] יעלע 24.

פירמע

ב. פאגעלמאן

רינע, [illegible] בולוו. 2.

[illegible]

„Zenta"
צ. קאגאן

רינע, גרעציניעקו יעלע 25.

ציקאריע און קאווע - פאבריק

»Olen«
ה. [illegible] און זין.

רינע, [illegible] יעלע 52.

גאלד, זילבער, אלפאקא און [illegible] געשעפט

[illegible] ס. ס. באראק

רינע, [illegible] יעלע 10.

[illegible]

„[illegible]Ko."

רינע, [illegible]

[illegible]

[illegible]

רינע, [illegible]

[illegible]mann [illegible] & Ko.

פירמע

„[illegible]ks"

רינע, מאריאס [illegible]

[illegible]

„[illegible]ino"

רינע, [illegible]

אינדוסטריע פון [illegible]

[illegible]

רינע, מאריאס יעלע [illegible]

פירמע

„O. Hartvigs"

ריגע, בריוויבאס יעלא 118.

מ. נאוויק

ריגע, ... יעלא 12.

ד. וועסטערמאן און
ב. מייעראוויטש

ריגע, ... יעלא 7.

זייף פאבריק

„Zelta Lapsa"

ריגע, בריוויבאס י. 172. טעל. 94531

אקציען געזעלשאפט

ס. א. לעוויטאס

ריגע, ... יעלא 1.
טעל.: 22290, 22291.

«[illegible]» Sanitas ריגע, [illegible] יעלע 11/20.	[illegible]
[illegible] ט. גורעוויטש ריגע, סקאָלאַס יעלע 14.	[illegible]
בייגלבעקעריי ס. לעווין ריגע, אַנטאָניניעס יעלע 18.	[illegible] ריגע, [illegible] 3.
קאָמאַנדיט • געשעפטט «סאַפיר» ריגע, ס. קאַלעיו יעלע 4.	[illegible] ב. [illegible] ריגע, [illegible]
מעבל • באַאַרבעטונגס • אינדוסטריע וו. האַריק ריגע, מיערע יעלע 42.	געבר. [illegible] ריגע, [illegible]
אינדוס. ג. פעסיס ריגע.	פירמע «ד. ל[illegible]» ריגע, 5. [illegible] 4
קאָנפעקציאָן • הויז ה. שמיימאַן ריגע, מאַריטס יעלע 18.	מ. א. [illegible] ריגע, [illegible]
שובגעשעפט [illegible] לעווין ריגע, קר. באַרעגע יעלע 24.	[illegible] א. ל. [illegible] ריגע, [illegible]

[illegible]	[illegible] ריגע, [illegible]
[illegible] ג. [illegible] ריגע, רייגע [illegible]	[illegible]
[illegible] ז. [illegible] [illegible]	[illegible]
[illegible] • געשעפט [illegible] א. [illegible] ריגע, [illegible]	[illegible]
[illegible] און [illegible] ג. ריגעל ריגע, 5. קאַלניע יעלע 38	ג. [illegible] [illegible] 13
[illegible] מ. [illegible] ריגע, [illegible]	[illegible]
[illegible] • [illegible] [illegible] A. [illegible]	[illegible]
[illegible] „Nord“ ריגע, 5. [illegible] יעלע [illegible]	[illegible]
Kurmann ריגע, [illegible]	[illegible] ריגע, [illegible]

ד. בערגער רינגא, קאמישן יעלן 145.	
ס. לעווין יעלן 13	112
ב. הורוויטש רינגא, מירוס יעלן 11.	**„Fi"** 7
נעשעפט פון כשר'ע װארשט **„אחדות"** רינגא, בריוויבאס יעלן 7.	**„Vi..."** 129
העגמשקעס · קאנדיטאריי ה. ... א. ... רינגא, שמילשו יעלן 16. געשעפט: קר. בארקלא יע־ לן 32, טעל. 25456	**... רייטש** 151
רוישטעטן פאר דער טעקס־ טיל · אינדוסטריע **ס. לאפידוס** רינגא, ... יעלן 46	אינדוסטריע 4

... Bodnovi רינגא, ... יעלן 42. טעל. ...	
א. סיכאליסקי רינגא, קאלטיו יעלן 12. טעל. 21021	גרויסע צוגאנג 2 ... 3 ... און 8 ...
א. ביראנבאום רינגא, ... 9.	
ס. ציטערמאן רינגא, ... בולע. 7.	
האנדל און אינדוסטריע · אקצ.-געז. **„Amermilti"** רינגא, בולקו. בריוועשא יעלן 29.	
„Saule" רינגא, ... יעלן 21	**ר. האפמאן** רינגא, ... יעלן 21

[illegible]	[illegible]
דראָגעריי און בעקעריי ב. האָרטמאַן ריגע, ... יעלע 40.	[illegible]
[illegible] ריגע, ... יעלע 8.	[illegible]
פירמע [illegible] ריגע, ... יעלע 61.	[illegible]
„LATREKORDS“ ריגע, ... יעלע 20.	„...ANA“ [illegible]
פירמע ה. הירשמאַן ריגע, ... יעלע 80.	פירמע [illegible]
פאַבריק F-ma „Rudolf Scheffler“ ריגע, ... יעלע 10.	[illegible]
קאָסמעטישע ... , אינדוסטריע [illegible] ריגע, ... יעלע 88.	[illegible]
[illegible] ריגע, ... יעלע 128.	[illegible]

ריגע, ... 120/130. .94188	...
„ZVAIGZNE“ ריגע, ... יעלע	„...IDA“ ריגע, ...
«V...» ריגע, בריוויבאס ...	... Risker בריוויבאס יעלע ...
י. ראסבערג	קאלאָניאַל- און ... האנדלונג און ... פארם פון ... און פרישע פרוכטן ...
ריגע, ... 15/4.	ראדיאָ, ... איגוש, י. ... ריגע, בריוויבאס יעלע 5 ...
	י. שמושקאוויטש ריגע, ... יעלע ...

[illegible]

„ROTO[illegible]"

[illegible]

אינה. י. ליפרין

[illegible] ליעלע יעלע 42, [illegible]

[illegible] דעם [illegible]

[illegible] אויסוואל פון [illegible]

[illegible] שמעגעריי [illegible]

י. [illegible]

ליעפאיע, ליעלע יעלע 25 טעל. 543

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ת. [illegible]

ליעפאיע, [illegible] 212 טעל. 311.

ניי, שרייב, [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] פון [illegible]

»A. Lippert«

ליעפאיע, גראודו יעלע 45.

אונדזערע [illegible]:

[illegible], [illegible] יעלע 18;

[illegible], רינגע יעלע 5;

[illegible], [illegible] יעלע 10;

רינגע, [illegible] יעלע 22/26

[illegible], 8 [illegible] יעלע 25

[illegible], [illegible] יעלע 3;

[illegible], ליעפאיע יעלע 25.

ע. [illegible] און ג. [illegible]

ליעפאיע, גראודו יעלע 41, טעל. 687.

רינגע, [illegible] יעלע 27, טעל. 28864.

[illegible] פאבריק

A/S. „Vulkan"

ליעפאיע, [illegible] יעלע 4.

[illegible] - געשעפט

ם. מיכעלסאן

[illegible]

ליעפאיע, [illegible] יעלע 8, טעל. 18.

Michelsons, Liepājā :טעלעגר.-אדר

Fabrikas Vicenica [illegible]

[illegible]

[illegible] — [illegible] — [illegible]

[illegible] יעלע 3

[illegible]

[illegible] יעלע 1.

[illegible] - געשעפט

„[illegible]"

[illegible] 3.

[illegible] - [illegible]

ג. קיש

רינגע, [illegible] יעלע 18.

פירמע

[illegible]

רינגע, [illegible] יעלע 38.

[illegible]

צ. [illegible]

[illegible] יעלע 38.

פירמע

וו. [illegible]

רינגע, [illegible] יעלע 40.

[illegible]

„Fortuna"

רינגע, [illegible] 63.

פירמע

ם. [illegible]

רינגע, [illegible] יעלע 40.

[illegible] - געשעפט

[illegible]

[illegible] יעלע 26.

פירמע

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

פירמע

ר. [illegible]

רינגע, [illegible]

[illegible]

ר. [illegible]

[illegible]

פירמע

[illegible]

רינגע, [illegible] יעלע [illegible]

פירמע [illegible]

ר. [illegible]

רינגע, [illegible]

[illegible]

ג. [illegible]

רינגע, [illegible]

[illegible]

[illegible]

רינגע, [illegible]

מוך-לאגער
A. ŠACS
Liepājā

„[illegible]“
„Kredits“
יאקאבא יעלא 16, טעל. 487, 1319.

מעבל-געשעפט
י. קאַץ
ליעפאיא, פירנאַגיו יעלא 7, טעל. 1489.
מעבל - פאבריק: פירנאַגיו יעלא 15.

געשעפט פון מאנופאקטור, גאלאַ-
מעריי און פארטיקע קליידער
ח. מאגידסאן
ליעפאיא, [illegible] יעלא 8.

קאַנדיטאַריי
י. שטיין
ליעפאיא, גראַודו יעלא 37.

צאַנדראַקטער
ש. שיטשעלעוויטש
ליעפאיא, קירשו יעלא (ביי פעטערא יעלא).

עלעקטראַטעכנישער געשעפט און
ווערקשטאַט
אינזש.-עלעקטר. י. האַזיאַסקי
ליעפאיא, העלענעס יעלא 2, טעל. 2127.
מאָטאָרן-איבערוויקלונג, קראַפט- און
באַלייכטונג - אינסטאַלאַציעס, ליכט-
רעקלאַמעס.

Viktors Duersts
געגר. אין 1906.
ליעפאיא, ליעלא יעלא 7, טעל. 204.
פרייבמאַשינען, רעכנמאַשינען-צובאַהער.
רעמאָנט, שרייבמאַשינען פאַר פאַקטורן.

צאַנדראַקטער-קאַבינעט
ס. מ. העלמאַן
ליעפאיא, אַגהויב קורמאַיאַס פראַספ.,
אוסעקליו יעלא 5.
פון 10—2 און 4—7. זונטיק פון
10—12.30.

צאַנדראַקטער
ג. סמראַשון
ליעפאיא, גראַודו יעלא 34.

פריזיר - סאַלאָן
ש. עלינסאַן
ליעפאיא, גראַודו יעלא 43, טעל. 1926.

פעלצוואַרג - ווערקשטאַט
ז. שמעמאַן
ליעפאיא, גראַודו יעלא 40/1, ד. 6, 1249.

[illegible]
אינה. גער. [illegible]
ליעפאיא

F-MA
S. Veinreichs
ליעפאיא, קונגו יעלא 2.

[illegible]
M. Rozenbergs
ליעפאיא, [illegible] יעלא 7.

שוכבעלעק-עקספאַרט און וועגמיל
»Kuronia«
יאַניא עססוסאַלא 39. טעל. 583 און 232.

[illegible]
[illegible] רישמאַן
גראַודו יעלא 54.

[illegible]-סחורה
[illegible] וועסטערמאַן
ליעפאיא, גראַודו יעלא 50,
טעל. 396.

„KOSMOS“
אינה. ס. עסקין.
גראַודו יעלא 40.

[illegible] - געשעפט
[illegible]-יודעלאוויטש
[illegible] יעלא 25.

[illegible]-מעבל- און רע-
[illegible] - ווערקשטאַט
ה. ראַקאַוויצקי
העלענעס יעלא 28
טעל. 1418.

בוי- און ווירטשאַפטס-
בלעכעריי
ר. מענדעלסאַן
טורנאַגיו יעלא 5.

[illegible]-שניידער
וו. דריבין
העלענעס יעלא 3.

[illegible]- און קורצ-
וואַרן-געשעפט
[illegible]. שענבערנער
[illegible] 12.

לעדער- און אורן-געשעפט
ס. י. מאַלקינדסאַן
פירגוס יעלא 31.

[illegible] און [illegible]-סחורה
[illegible]
ו. ווינרייך און ה. שיכאָר
ליעפאיא, [illegible] יעלא 11.

פיניר-, בוי- און טישלער-אַרטיקלען
ע. מאַטיסאַן
ליעפאיא, ליעלא יעלא 5, טעל. 1113.

[illegible] וועגמיל
[illegible]. [illegible] און [illegible]
ליעפאיא, ליעלא יעלא 12/6, טעל. 1474.

קאַרסעטן- און באַנדאַזשן-וואַרשטאַט
מ. ברענער
יוליאַנעס יעלא 34, טעל. 1455.

[illegible]

„[illegible]ZEME“
[illegible]
ליעפּאַיאַ, ליעלע יעלע [illegible]

A-S „Pluto“
Liepājā

B. Zekss
ליעפּאַיאַ, ליעלע יעלע 15

סאָרטירונג און פֿאַרטיילונג
ב. בלומבערג
בירזשעס גאַס 18.
טעל.: 250 און 751.

Rakstu darbu biroja
un zvēr.
tirdzn. maklers
T. ZIVERTS,
Liepājā, Biržas l. 18.

[illegible]
ליעפּאַיאַ, [illegible]

ווייַנערס און צוגעהעריקייטן
ב. וואַלטמאַן
ליעפּאַיאַ, מירנאַנציו יעלע 14
טעל. 2344.

ROMAS
VIESNĪCA
Liepājā.

[illegible]
ליעפּאַיאַ, [illegible] יע.
טעל. 678.

מינדי, בוי און טישלער
[illegible]
ס. בערקאָוויטש
ליעפּאַיאַ, ליעלע יעלע 6,
טעל. 1633.

קאָמפּ. האַנדלונג
J. E. Fregmanis
ליעפּאַיאַ, קורשו יעלע 9,
ביי פּעטערע יעלע.

[illegible] און קורצ-
[illegible]
[illegible] קאָ.
ליעפּאַיאַ, קורשו יעלא 3.

ווייַנערס געשעפֿט
[illegible]
[illegible]
ליעפּאַיאַ, גראָנדו יעלע 46.
טעל. 222.

וועש, פֿאַראַרבעטונג
Firma
„M. Brūgge“
אינה. מ. ראַדאַלס.
חימאַלו יעלע 2.

[illegible] געשעפֿט
ס. [illegible]
יוליאַנאַס יעלע [illegible].

[illegible]
ל. [illegible]
ליעפּאַיאַ, ליעלע יעלע 23.

ראַדיאָ-, עלעקטראָ-טעכני-
שער געשעפֿט
A. DAMBREVICS
גראָנדו יעלע 54, ט. 2053.

האַנדלונג
י. [illegible]
מאַנופֿאַקטור און קאָנ-
[illegible]
גראָנדו יעלע 46.

[illegible]
י. [illegible]
ליעפּאַיאַ, יוליאַנאַס יע.
[illegible] 50, טעל. 1586.

[illegible] שפּייזעהויז
„ITALIJA“
גראָנדו יעלע 27,
טעל. 2291.

האַנדלונג - געשעפֿט
ל. [illegible]
גראָנדו יעלע 40.

[illegible]
[illegible]
V. [illegible]ders
ליעפּאַיאַ, גראָנדו יעלע 44.

[illegible] - מאָדערן
N. Grekovs
ליעפּאַיאַ, גראָנדו יעלע 50.

עלעקטראָ - טעכנישער
ביוראָ
J. [illegible]bels
ליעפּאַיאַ, גראָנדו יעלע 27.

[illegible]

[illegible]

טעל. 9042.

[illegible] יעלע 18.

[illegible]

[illegible] שער - [illegible]

טעל. 1900

טעל. 2209

[illegible] יעלע 26

א ײ ז ן - א נ ג ר א - ר א ג ע ר

„פרחל“

[illegible] יעלע 34

טעל. 2681

אינהאבער: [illegible] בין און ד. [illegible]

קאאפעראטיוו

«Metal-[illegible]nieks»

טעל. 2965

ציעמקעטניא יעלע 11

[illegible] יידישע [illegible]

[illegible] יעלע 21, טעל. 1-31

[illegible]

אנגרא

ש. נ. שרעבערק

אנגרא

[illegible], און [illegible]. געשעפט

טעל. 2298.

זייד . אייזנווארג . [illegible]

„איפאליט“

[illegible]

[illegible] יעלע 33, טעל. 2520.

[illegible] יעלע 76, טעל. 2524.

[illegible] יעלע 12,

טעל. 34170.

רינגעם יעלע 42

אייזן און [illegible] . געשעפט

י. אלפערס

טעל. 2396.

רינגעם יעלע 34.

[illegible] . [illegible] פון [illegible]

מ. קריאט

טעל. 2195.

רינגעם יעלע 48.

[illegible], און [illegible] . געשעפט

מ. [illegible]

טעל. 2806.

[illegible] יעלע 26.

[illegible], קריסטאל, זייגערס

H. V. Glazenaps

[illegible]

ליעפאיא, גראודו יעלע 54, טעל. 819.

[illegible]

R. [illegible]

ליעפאיא, גראודו יעלע 45.

ביליקסטער [illegible] . [illegible]

J. M. Demme

ליעפאיא, [illegible] יעלע 1, טעל. 187.

ליעפאיא — [illegible] — רינגא.

[illegible]

[illegible] . [illegible]

ש. [illegible]

גראודו יעלע 34, טעל. 1307.

מאנופאקטור-געשעפט

מ. פאגעלס

ליעפאיא, פירגוס יעלע 31

טעל. 1743.

וואורשט און דעליקאטעסן

כשר

ג. פליישמאן

יוליאנעס יעלע 46.

ליעפאיא.

[illegible]

און [illegible]

[illegible] 1440.

זייגערס, גאלד, זילבער און קריסטאל

נ. זאלמאנסאן

ליעלא יעלע 22.

נאטאן קיל

ליעפאיא — [illegible].

[illegible] און רעקעס . [illegible]

ל. [illegible]

[illegible] יעלע 2

[illegible] . ווערקשטוב

ב. אבראמאוויטש

גראודו יעלע 43, ט. 791.

טאבאק . געשעפט

מ. פריסמאן און ס. קאפילאווסקי

ראזשו [illegible] 13.

ל. [illegible]

ליעפאיא, [illegible] יעלע 8.

[illegible] . געשעפט

ב. [illegible]

גראודו יעלע 49.

דאמען . היט . סאלאן

ה. הערצבערג

גראודו יעלע 35.

בערנשטיין . האנדלונג

מ. [illegible]

גראודו יעלע 31.

[illegible]: [illegible], [illegible] און [illegible]

[illegible]

א. [illegible]

העלענעס יעלע 8, טעל.: 254 און 1144.

[illegible]

מעל און הערינג [illegible]-געשעפט

ב. [illegible]

ליעפאיא, [illegible] יעלע 3.

טעל.: 338, פריוו. 1053.

[illegible]

[illegible]
ריגאס יעלא [illegible]

[illegible]
יצחק [illegible]
[illegible] יעלא [illegible]

[illegible]
מיכאל [illegible]
[illegible] יעלא [illegible]

[illegible]
[illegible]
איידזשאר[illegible] יעלא [illegible]

קאמאשען און [illegible]
[illegible]
יאקאב [illegible]
מעל. 2861 איידזשארנ[illegible] יעלא [illegible]

[illegible]
[illegible]
יצחק [illegible]
מעל. [illegible] [illegible] יעלא [illegible]

[illegible] און [illegible]
[illegible]
[illegible] קאהען
מעל. [illegible] [illegible] יעלא 34

[illegible]
[illegible]
מעל. [illegible] ריגאס יעלא 44

[illegible]
[illegible] יעלא [illegible]

[illegible]
[illegible]
מעל. 2987 [illegible] יעלא [illegible]

[illegible]
יאקאב [illegible]
מעל. 2492 [illegible] יעלא 36

[illegible]
ש. [illegible]
מעל. 3375 [illegible] יעלא 36

[illegible] און [illegible]
[illegible]
מאטל [illegible]
מעל. 2985 [illegible] יעלא 62

[illegible] און [illegible]
א. י. [illegible]
מעל. 2476 [illegible] יעלא 36

[illegible] און [illegible]
[illegible]
מ. [illegible]
מעל. 2970 ריגאס יעלא 34

[illegible] און [illegible]
[illegible]
מעל. [illegible] [illegible] יעלא 44

מעבל-פאבריק
עליע בושין
סעולעס יעלא 12, מעל. 2946.
מעבל-געשעפט
3 יאנווארע יעלא 57, מעל. 3017.

[illegible]
מ. [illegible]ווימש
גרויסער [illegible] און [illegible]סטע
מעבל, [illegible], [illegible].
ציעמ[illegible] יעלא 49.

מעבל, און שפיגל-געשעפט
מ. וויינער
איי[illegible]סארנו יעלא 47. מעל. 2448.

מעבל, [illegible]-געשעפט
[illegible]
[illegible]

וואלשפינעריי און וועבעריי
איליא [illegible]
וועצפיציבניעטע יעלא 7, מעל. 3098.

משה און וואלף גריין
אינה. א. וו. גריין.
ריגאס יעלא 51, מעל. 3028. עקספערט פון 1886-מן יאר.
געשעפט פון פעלצווערק, וועלאסיפעדן און וועלאסיפעדן-טיילען.

לייב און אלעקסאנדער גריין
ריגאס יעלא [illegible], מעל. 2455.

געזעלשאפט
„Aptpu Imports"
אינהאבער א. מאראן און ש. קאגאן
ציעמאקשניא יעלא 20.
מעל. [illegible]

מאנופאקטור-
געשעפט
א. י. סארקין
גרויסער אויסוואל פון פארשיידענע מאנופאקטור-שטאפן און [illegible].
מעסיקע פרייזן.
ריגאס יעלא [illegible], מעל. 3324.

מעבל, שטאף ספעציעלער לאגער
י. גורוויץ
איי[illegible]סארנו יעלא 52. מעל. 2133.

מעבל-געשעפט
אליהו וואלק און זון
ריגאס יעלא 25 מעל. [illegible]

עלעקטרישע
חורשע פאבריק

מ. לא[illegible]או

אייזטרנו יעלא 51.
טעל. 2955.

קאנפעקטן- און שאקאלאד - פאבריק
„Latvija"
מ. ש. קאפיקאווסקי און זון
אייזטרנו יעלא 39. טעל. 2349.

בעקעריי
אלגא סווערדלאיו
ציעמעקשניא יעלא 42. טעל. 2968.

דרוקעריי און ווערקשטאט פון גומיע-שטעמפלען
משה קלומל
ציעמעקשניא יעלא 45. טעל. 2137.

געשעפט פון פענצטער-גלאז און פייערזיכערע ציגל
ש. עדעלשטיין
אייזטרנו יעלא 45. טעל. 3050.

מעבלישע משתן , ניסעריי און צינקעריי-פאבריק
ל. קראן
18. נאוועמברא יעלא 183 טעל. 3326.

אייזן- און שטאלווארג-געשעפט
ברידער אווערבוך
רינגס יעלא 32. טעל. 2913.

געשעפט פון אויטאמאבילן, פאטא-גראפישע, ראדיא- און עלעקטרישע צוגעהעריקייטן
Kārlis Dauge
ווארגניא יעלא 25. טעל. 2020.

מעכאנישע [illegible] , [illegible]-בעטונג ,
[illegible]
ל. [illegible]
[illegible] יעלא 37/39 טעל. 2076.

בילדגרויעריי , [illegible]
מ. דלבעט-מאן
18. נאוועמברא יעלא 9, טעל. 2019.

פאבריק פון שוך-[illegible]
שלמה סגל
סאולעם יעלא 36 טעל. 2858.

געשיד-געשעפט
ב. [illegible]
ווארגניא יעלא 34 טעל. 2201

אייזן- און שטאלווארג-געשעפט
י. ק. [illegible]
אינה. י. און ל. [illegible].
רינגס יעלא, [illegible] נר. 11.
טעלעפאן 2344

ראדיא , געשעפט
י. דימאנט
רינגס יעלא 27. טעל. 2904

געשעפט פון אויטאמאבילן און אויטאמאבילן - צוגעהעריקייטן
ל. מאנאשעוויטש
ווארגניא יעלא 25 טעל. [illegible]

פירמע [illegible]

רינגס יעלא 40.
טעל. [illegible]

[illegible]
י. [illegible]
[illegible] יעלא 34/35 טעל. [illegible]

[illegible]-געשעפט רינער [illegible]
[illegible] שימשון [illegible]
רינגס יעלא 40. טעל. [illegible]

רינער [illegible]
K. Adamsons
סאולעם יעלא [illegible]/71 טעל. 2074.

אינדוסטריע פון [illegible]
„NEVA"
ת. [illegible]
סאולעם יעלא 14

[illegible]
[illegible]
סאולעם יעלא 17. טעל. 2758

פאבריק [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] יעלא 15, טעל. 2237, 2906.

אלומיניום- און [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] און [illegible].
אייזטרנו יעלא 46. טעל. 2498.

פירמע
[illegible] און [illegible]
אייזטרנו יעלא 23 טעל. [illegible]

[illegible] רינער [illegible]
[illegible]
רינגס יעלא 9. טעל. [illegible]

קאנדיטאריי
VITORT
רינגס יעלא טעל. [illegible]

פאראייניקטע לעטלענדישע זייף-פאבריק
„OLM"
[illegible]
[illegible]
[illegible] יעלא 20 טעל. [illegible]

פאבריק פון [illegible]
ג. מ. [illegible]
טעל. 3179

[illegible]
[illegible]
טעל. 2404

צעלולויד-פאבריק
„[illegible]"
ש. בריסקין
סאולעם יעלא 2/4 טעל. 2448, 2944.

[illegible]
ביזוטעריע און [illegible]
רעזעקנע, [illegible] יעלע 15

M. [illegible]
ALUS [illegible] UN AUGĻU [illegible]
Rēzeknē, [illegible] ielā 15.

מאנופאקטור, און נארן . געשעפט
2. [illegible]
רעזעקנע, 15 מייא יעלע 61.

וויין-פאבריק
ז. ליפשיץ
רעזעקנע, אטבאדרעבאשין יעלע 39.

Jaunā [illegible]
prov. D. [illegible]
Rēzeknē, 15. maija ielā 61.

מ. שוסטערמאן
טאבאק-געשעפט
רעזעקנע, 15 מייא יעלע 6.

וועלאסיפעדן, נייטמאשינען, רעפאראטור
און מעכאנישע [illegible]
ז. און [illegible]
רעזעקנע 15 מייא יעלע [illegible]
טעל. 182 . [illegible] 6743.

גאלאנטעריי און טארע . געשעפט
ס. בראנגאל
רעזעקנע, 15 מייא יעלע 13.

Izāks Falkenšteins
Rēzeknē
15. maija ielā 71

M. Tafelšteins
Rēzeknē, Vienības ielā 4.

A. Štarks-Švarcs
מאנופאקטור
רעזעקנע, 15 מייא יעלע 80, טעל. 131.

מאנופאקטור
יצחק [illegible]מאן
ריגאס יעלע 32, טעל. 274.

מאנופאקטור
[illegible]
ריגאס יעלע 37, [illegible]

מאנופאקטור-געשעפט
א. [illegible]
אייזענברגו יעלע 86, טעל. 2058.

געשעפט פון [illegible] און [illegible]
י. ווידן און ידידיה [illegible]
ריגאס יעלע 32, [illegible]

קאנפעקציאן . געשעפט
י. גיטמארק
אינה. ר. גיטמארק און שותפים.
ריגאס יעלע, [illegible] גר. 9,
טעל. 2971.

קאנפעקציאן . געשעפט
[illegible]
אייזענברגו יעלע 06.

קאנפעקציאן . געשעפט
[illegible] [illegible]
ריגאס יעלע 65. טעל. 2594.

קאנפעקציאן . געשעפט
א. [illegible]
ריגאס יעלע 54. [illegible]

דאמען . קאנפעקציאן
י. ש. מארקאן
3. [illegible] יעלע 57, טעל. 2532.

ווערקשטאט פון [illegible]
[illegible] שור
[illegible] יעלע 18. טעל. 2959.

דאמען . סאלאן ווערשטאט
מ. [illegible]
ציעמעקשניא יעלע 34.

דאמען . סאלאן
ווערקשטאט **מ. [illegible]**
ציעמעקשניא יעלע 41.

גאלאנטעריי און [illegible] . געש.
פירמע ר. י. [illegible]
אינהאבערין: ת. [illegible]
[illegible] יעלע 36/38, טעל. 2457.

[illegible] און [illegible]
ג. [illegible] און [illegible]
ריגאס יעלע 38. [illegible]

[illegible] . י. [illegible]
געשעפט און ווערקשטאט
סאולעס יעלע 25, [illegible] יעלע
טעלעפאן 2849.

שניידעריי . ווערקשטאט
קאפ[illegible]
סאולעס יעלע 27. [illegible]

[illegible]
[illegible] London
Rīgā, Kaļķu ielā 1
[illegible]

ליגט [illegible] זייערע הויכחשובע:

[illegible], בענזין, [illegible],
[illegible] און אנדערע [illegible]

[illegible] אין אלע שטעט פון [illegible]

[illegible]
גשוילך, שלייפערייי און
[illegible], פאבריק

גוטמאן
היסעלזאָנס
יורשים

ריגא, בלאַומאַניס יעלא 12.
טעל. 26762.

פאבריק און [illegible]

ריגער [illegible]-פאבריקן

A/S.
C. Ch. Schmidt
Rīgā
[illegible] יעלא 9.
טעל.: 2006, 25400.
[illegible]
[illegible]
[illegible] 2982, און [illegible]: 1417.

[illegible]

Rēzeknes [illegible] kredīt- aizdevu sabiedrība
Rēzeknē, [illegible] ielā 6, savā namā.

[illegible]
ה. דרוק
רעזעקנע, 15 מייא יעלא 38.

הירש יאַנע
לעדער, און קאַנעווע - [illegible]
רעזעקנע, 15 מייא יעלא 3, טעל. 166.

געשעפט פון פּאַרפיומע קליידער
ד. שוואָרץ
רעזעקנע, 15 מייא יעלא 18, טעל. 55.

Kr[illegible] fabrika
S. [illegible] mant.
Rēzeknē, [illegible] aleja 18,
tālr. 219.

פירמע
ב. געלד
געגרינדעט אין 1897.
רעזעקנע, קולרינאם יעלא 11, טעל. 36.
ביר, [illegible] און [illegible]

[illegible], און [illegible]
י. לעווין
רעזעקנע, 15 מייא יעלא 15.

אייזן-געשעפט און בוי-מאַטעריאַלן
נ. גאַלאַנדסקי
רעזעקנע, 15 מייא יעלא 66, טעל. 304.

ח. קראַם
[illegible], [illegible], [illegible] א. 8.
רעזעקנע, 15 מייא יעלא 60, טעל. 157.

לעדער-געשעפט
לייזער זילבער
רעזעקנע, 15 מייא יעלא 60.

געשעפט פון זייגערס, גאָלד און זילבער
א. לעווין
רעזעקנע, 15 מייא יעלא 29.

„A/S. L. W. GO[illegible]"
ražojumi dabūjami
Rēzeknē, 15. maija ielā 7, tālr. 415.

VAIRUMĀ. MAZUMĀ.

[illegible] און [illegible] **וו. [illegible]** ריגאַ, [illegible] יעלאַ 17.	[illegible] ריגאַ, [illegible]
פירמע **„[illegible]“** ריגאַ, [illegible] 3.	[illegible] **[illegible]** [illegible] 2A
אקציען ־ געזעלשאַפט באַלטישע [illegible] ליינ, און וואָל ־ וועבעריי. **»Letre'«** ריגאַ, קר. באַרגאַ יעלאַ 2.	ריגער טעקסטיל ־ האַנדל און אינדוסטריע ־ [illegible] **»Textilag«** ריגאַ, [illegible] יעלאַ 87.
אקציען ־ געזעלשאַפט ריגער קאָנסטרוקציעס ־ פאַבריק **S. K. F.** ריגאַ, [illegible] יעלאַ 40.	פאַבריקאַציע און [illegible] [illegible] ־ געזעלשאַפט **„Daugava“** ריגאַ, 15 [illegible] יעלאַ 1.
מ. ב. קאַזאַצקי [illegible] ־ [illegible] [illegible] און [illegible] ריגאַ, קר. באַרגאַ יעלאַ 20/22. [illegible] נער אין [illegible]: קאַלפיו יעלאַ 12.	[illegible] ־ געשעפט **ח. ליוזענסאָן** ריגאַ, [illegible] יעלאַ 8.
פירמע **[illegible] ווידזער** ריגאַ, קאַלפיו יעלאַ 9.	פירמע **ה. קירמאַן** ריגאַ, וואַלניו יעלאַ 30.
[illegible] ריגאַ.	„[illegible]“ ריגאַ.

[illegible] **»[illegible]«** [illegible] [illegible] [illegible] מאַרסטאַליו יעלאַ 9 אודעיו יעלאַ 3 סמילשו [illegible] יעלאַ [illegible] בריוויבאַס יעלאַ 4-2 מיערו יעלאַ 2 קר. באַרגאַ יעלאַ 24.
קאַסטנריס ־ געזעלשאַפט **»Kastu Eksports«** ריגאַ, ביקערניעקו יעלאַ 12. 51375 טעלעפאָן 91934
האַנדל, און אינדוסטריע, אקציען ־ געזעלשאַפט **»Silvana«** ריגאַ, וואַלניו יעלאַ 23-25.
אקצ. ־ געז. **»Baltijas stērķelu fabrika«** ריגאַ, לאַטגאַלעס י. 142, ט. 31217. רייז־ און ווייצן־קראַכמעל, דעקסטרין, ווינער קלייסטער, שימערער קליי־ טער, טריוואַקס, פולווער צום רייניקן מעטאַלן „זילאַניס“, געמאַלענער פעפער און קאַניל, וואַניל־צוקער, עסיק־עסענץ און טיש־עסיק, פיש־ זאַלץ „ראַדיאַ“.

A/S. ARBER
ריגא, [illegible] יעלא 24.

A/S.
«Exportwood»
עליזאבעטעס יעלא 45/47.

שטריקעריי
ר. וועססערמאן
ריגא, פירנאציו יעלא 14.

אקציען . געזעלשאפט
י. מ. שוואבער
ריגא, כעריעס יעלא 21.

A/S. UNITAS
מארסטאליו יעלא 9/11.

Ilgeciema stiklu fabriku
A/S.
ריגא, יוליא יעלא 3.

האלץ-עקספארט
ר. קיילמאן
עליזאבעטעס יעלא 11.

פירמע
מענדל דובין
בריוויבאס גאטווע 56.

פירמע
א. פרוס
ריגא, נעניו יעלא 17.

כעמיש-פארמאצ. אקצ. . געז.
געוועז. י. האלשטיין און קא.
ריגא, מ. קאלעיו יעלא 10/12.

P/S. «Erglis»
לאטשפלעשא יעלא 125.

מ. גערשטיין
אלבערטע יעלא 9/4.

פאזאמענטער
ס. עפשטיין
סקארניו יעלא 6.

פירמע
ר. מאגער
עליזאבעטעס יעלא 91/93.

פירמע
ז. בעריין
י. אלונאנא יעלא 6.

טריקאטאזשן . פאבריק
מ. רעזניק
ריגא, קאלעין יעלא 33.

רינגער קאנפעקציאן . פאבריק
י. ה. קאפלאן
ריגא, סטאבו יעלא 34.

שוכווארג . פאבריק
ד. מאגילניקאוו
אורעגסטראו יעלא 1.

לעדער-פאבריק
„Viktorija"
שארלאטעס יעלא 60.

פאבריק פון פארבאנד . שטאפן
P/S. „Samo"
זונ. רענלאווא יעלא 12.

פירמע
וו. [illegible]
ריגא, סקוניו יעלא 17.

פירמע
[illegible]
ריגא, [illegible]

רינגער פאשע-מאנופאקטור
ר. סיגסקער
ריגא, לאטשפלעשא יעלא 76.

[illegible]
«[illegible]»
ריגא, לאטשפלעשא יעלא 76.

קאקס
„P|S. Baltkoks"
ריגא, ווסעריאס יעלא 17.

פירמע
«[illegible]»
ריגא, סקוניו יעלא 4.

פירמע
א. גרינבערג
לאטגאלעס יעלא 108/110.

פירמע
ל. [illegible]
מאריאס יעלא 8-א.

פירמע
מ. [illegible]
בריוויבאס יעלא 35.

פירמע
ס. מארין
מירנאציו יעלא 3.

קאמאנד. געז.
ח. [illegible] און קא.
מוסטעס יעלא 2.

פירמע
[illegible] צים
מארסטאליו יעלא 16.

יוועליר
ה. קאגאן
מאריאס יעלא 58.

פירמע
ה. [illegible]
מאריאס יעלא 8.

פירמע
ה. [illegible]
מאריאס יעלא 19.

געברידער
בלומענאו
קאלעיו יעלא 66, טעל.: 22846, 28873.

קאנפעקציאן . וועשקאמאנ
פ. וויינער
ריגא, 13 יאנוארא יעלא 27.

וואל, גארן און שטריקוואכן
מ. קאסטעל
מאריאס יעלא 2-ב.

מעבעלווי
א. מייער און קא.
ריגא, בריוויבאס יעלא 31.

קאנפעקט, און פרוכט-געשעפט
ג. קוקליא
ריגא, מעריו יעלא 18.

אטעליע פון דאמען-גארדעראבן
א. גוטמאן
ריגא, נאטאליא יעלא 8/10.

[illegible] [illegible] רינג, [illegible] יעלע [illegible]	פירמע [illegible] [illegible] יעלע 1. רינג, [illegible]
פירמע ראוית און [illegible] [illegible] יעלע 18/20.	[illegible] . [illegible] „Jockey Club“ בריוויבאס בולו. 4/6.
[illegible] • [illegible] ש. [illegible] און [illegible] [illegible] יעלע 15 רינג, [illegible]	[illegible], [illegible], [illegible] ה. פרים און קא. רינג, [illegible] יעלע 23/25

פירמע געבר. לוריע י. [illegible] יעלע 3	פירמע [illegible] רינג, [illegible] יעלע 06.	פירמע ב. ארלפאן [illegible] יעלע 2.
פירמע [illegible] מ. [illegible] יעלע 16	פירמע ע. גורוויטש [illegible] יעלע 1-9.	פירמע ווליי. [illegible] [illegible] יעלע 11.
[illegible] [illegible] ב. [illegible] [illegible] יעלע 12.	פירמע »Liesma« [illegible] [illegible] יעלע 125.	[illegible] • [illegible] וו. וינאוקער [illegible] יעלע 58.

[illegible] • [illegible] „Daros“ [illegible] רינג, [illegible] יעלע 31	פירמע O. Petersons [illegible] יעלע 1.
[illegible] • [illegible] [illegible] [illegible] יעלע 22 [illegible] יעלע 4.	[illegible], [illegible] און [illegible] „[illegible]“ רינג, [illegible] יעלע 9.

[illegible] ש. [illegible] [illegible] יעלע 3	פירמע י. פריס [illegible] יעלע 18.	[illegible] [illegible] [illegible] יעלע 16.
[illegible] • [illegible] »[illegible]« [illegible] 31.	[illegible] און [illegible] געשעפט א. [illegible] [illegible] יעלע 74.	[illegible] • [illegible] [illegible] [illegible] יעלע 11.
[illegible] • [illegible] מ. יאקאבסאן מאריאס יעלע 10.	שוך • געשעפט ה. אריעוו [illegible] יעלע 1/3.	[illegible] [illegible] [illegible] יעלע 14.
מעבל • געשעפט א. [illegible] [illegible] יעלע 13.	[illegible]-פאבריק »Modern« [illegible] יעלע 11.	מעבל-געשעפט ה. [illegible] [illegible] יעלע [illegible]
קינדער-גארדעראבן ס. ליבמאן בריוויבאס יעלע 14.	פירמע ס [illegible] און קא. [illegible] יעלע 30.	[illegible] • [illegible] [illegible] ר. [illegible] מאריאס יעלע 3.
הערן-שניידעריי ה. [illegible] קר. [illegible] יעלע 14.	לעדער-גערבעריי S. Topers [illegible] יעלע 45.	פירמע מ. [illegible] [illegible] יעלע 46.
לעדער • פאבריק געבר. [illegible] [illegible] יעלע 130.	אייזן-געשעפט ב ריטאוו [illegible] יעלע 17.	[illegible] ש. [illegible] קר. [illegible] יעלע [illegible]
פירמע ג. [illegible] [illegible] יעלע 88.	פירמע געבר. העגדין [illegible] יעלע 20.	פירמע ג. [illegible] בריוויבאס יעלע 16.
[illegible] • [illegible] און [illegible] ר. [illegible] [illegible] יעלע 15.	[illegible]-געשעפט י. פאלייעס [illegible] יעלע 74.	יובעליר [illegible] [illegible] יעלע 3.

שוכוואַרג, און נעפּרעס - פאַבריק
ד״ר ל. מאַגאַריל
ריגאַ, פעלדו יעלאַ 17.

האַנדלטיר [illegible] - טבשירים
„Brennabor“
ריגאַ, [illegible] יעלאַ 17.

יוועליר - געשעפט
י. זוסער
ריגאַ, קאַלקיו יעלאַ 30.

שטיוועכן - אינדוסטריע
ב. גליקמאַן
5. קאַלקיו יעלאַ 56

בוכהאַנדלונג און ביבליאָ-טעק
ע. עטינגער
בריוויבאַס בולוו. 3.

קאָמיסיאָנאַריאַט
א. ליבערמאַן
מירטאַגיו יעלאַ 4.

[illegible] - געשעפט
ל. גרוס און קאָ.
[illegible] יעלאַ 6-8.

דאַמען-שניידעריי
ס. אַראָנסאָן
יאַונאַ יעלאַ 25.

קאָמאַנדיט - געז.
»Rekord«
קאַלקיו יעלאַ 5.

[illegible] - גרויסלאַגער
ל. שניידער
מאַריאַס יעלאַ 6.

בוי - נעהילץ און טישלער - מאַטעריאַלן
י. שמולאָוויטש און ב. איש-ימין
ריגאַ, נערטרודעס יעלאַ 101, ט. 31604.
טורנעגעוואַ יעלאַ 21, ט. 29259.

ספּעציעלער געשעפט פון גאַרן, וואָל און ליין-גאַרן
„Sanite“
איינגנמ. ב. גליקער.
ריגאַ, מערבאָלעס יעלאַ 37.

לעטלענדישע טריקאָטאַזשן - און זאָקן-אינדוסטריע
„Latriko“
ריגאַ, גרעציניעקו יעלאַ 24.

קאָנסערווען - געשעפט
Th. Ruhwald
איינגנמ. י. טראַלהויז
ריגאַ, וואַלניו יעלאַ 31.

באַאַרבעטונג - פאַבריק און פאַרבעריי פון פעלץ
י. וועסטערמאַן
ריגאַ, טמשו יעלאַ 4.

מאָדערנער שוכוואַרג, סאַלאָן
„Pinet“
איינגנמ. י. [illegible]
ריגאַ, קאַלקיו יעלאַ 23.

שילדמאַלעריי
ב. לעווי
לאַטשפּלעשאַ יעלאַ 40.

פעלצוואַרג - געשעפט
א. פערלמאַן
אַספּאַזיאַס בולוו. 9.

שניידעריי
נ. פישעלמאַן
וואַלדעד יעלאַ 30-ב.

Rigas Židu Kreditbiedrība
ריגאַ, פעלדו יעלאַ 15.

A/S. Brāļi Berkoviči
ריגאַ, מערקעליא יעלאַ 1.

[illegible]-פאַבריק
Ed. Brüns un B-dri A.-S.
ריגאַ, וויגסט. מירטעוויצאַ בולוו. 18.

אַקציע - נעזעלשאַפט
»BOFAR«
ריגאַ, וואַלדעמאַרע יעלאַ 19.

[illegible] און שיכן געשעפט
ר. יאַקאָבסאָן און י. גיליקסאָן
ריגאַ, וואַלניו יעלאַ 26

אומנע נעזעלשאַפט
א. ראָזנטאַל
ריגאַ, קאַלקיו יעלאַ 12.

»Textiliana«
מ. ציטערבלום און קאָ.
ריגאַ, קאַלקיו יעלאַ 23.

זאָקן-פאַבריק
»DIANA«
י. דוואָרקין.
ריגאַ, ריטשאַגיעקו יעלאַ 6, טעל. 23862.

טשעקהויז
פ. אַלפער
קר. באַראָנאַ יעלאַ 50;
מערבאַסאַס יעלאַ 40.

מעכנישער ביוראָ
ד״ר-פּל. אינזש. מ. קאַלנום
מיעסניעקו יעלאַ 1.

האָלץ-אינדוסטריעלער
י. גוסין
ריגאַ, דזירנאַוו יעלאַ 62.

וויינערס, און טייקן-געשעפט
א. קראָוטצאָוויטש
דזירנאַוו יעלאַ 109.

שניידעריי
J. Vaitekaits
18 יאַנוואַריס יעלאַ 33/4.

אַמעריקאַנער געשעפט
«Centrale»
גרעציניעקו יעלאַ 1.

קוקיגער נאָדלען - פאַבריק
אַקצ.-געז.
«Planeta»
ריגאַ.

לאַגער און טראַנספּאָרט - אַקצ.-געז.
«Merkur»
קאַלקיו יעלאַ 30.

פירמע
[illegible] לאַנדמאַן
ריגאַ, קונגו יעלאַ 4.

פירמע
י. שיף און ב. מאַרעל
נאַניבו ראָטבי 25.

Rigas [illegible] Fabrika I. Veiss

רינא, [illegible] 13.

[illegible]
פון [illegible] ־ אינדוסטריע
מ. לאנדרס
רינא, [illegible] יעלע 46.

[illegible]
[illegible]
רינא, [illegible] יעלע 7.

עלעקטראטעכנישע געשעפט און
[illegible]
ה. ליעבמאן
[illegible] יעלע 48.

[illegible] און [illegible]
מ. [illegible]
[illegible] יעלע 23.

פירמע
V. Rafelsons un Ko.
[illegible] יעלע [illegible]

פירמע
«[illegible]»
[illegible] יעלע 55.

אינדוסטריע־אקצ.־געז. פאבריק פון [illegible] און [illegible]
Wiecken un Ko.
רינא, דונטעס יעלע 11.
טעל. 92198.

פירמע
מ. קיבלאנאיר
מאריאס יעלע 33.

פירמע
«Rigdeķis»
[illegible] יעלע 1.

שיינע געשיר אויף פראָקאַט
ה. מירוזים
רינא, [illegible] יעלע 8, טעל. 20751.

[illegible] ־ הויז
ל. [illegible]
רינא, מאריאס יעלע 16.

[illegible] און [illegible] ־ פאבריק
«UNION»
י. ם. הירשמאַן און קאָ. רינא,

[illegible]
הירשמאן און באום
[illegible] יעלע 10.

פירמע
ש. [illegible]
רינא, מאריאס יעלע 25.

פירמע
מ. ב. מײלאך
גערטרודעס יעלע 2.

שניידעריי
ע. [illegible]
רינא, [illegible] יעלע 30.

„Rigas Textilfabriku A/S."

פאבריק: באלטמויזשאס יעלא 3/5
טעל.: 39372, 39312, 39332.
קאנטאר און לאגער: שקיוניו י. 9.
טעלעפאנען: 23543, 23445.

שטאפן פאר דאמע־
און הער־מאנטלען
און קליידער

ספעציאל געשעפט פאר

ברעזענט
אויסארבעטונגען

אוימא און וואגן־ברעזענטן אין פארשיי־
דענע גרויסן.

ברעזענט־מאנטלען, האנטשו און גע־
טריידע־זעק.

לויפער פון: ליין, קאקאס אין אלע
פארבן.

רינא, מאריאס י. 2. געשעפט נומ. 12.

» Ūdensdrošs «

אנגרא! טעלעפאן 24801 דעטאל!

שפינעריי, וועבעריי,
פארבעריי, בלייכעריי
און אפרעטור

אקצ. געז.

„דעקא"

*

פאבריק: נאגיבו דאמביס 31
טעלעפאנען: 39267, 92202.
קאנטאר און לאגער
רינא, אוידעיו י. 10, ט. 22267, 23567

וואל־וועבעריי

ס. שווארצס זון

אקציען געזעלשאפט

*

פאבריק: רינא, נאגיבו דאמביס 31
טעל. 91107.
קאנטאר און לאגער
רינא, אוידעיו י. 10, ט. 22267, 23567.

Cena Ls 1.– פרייז

Latvijas ebrēju veselības apsargāšanas biedrība „OZE"

Rīgā, Latgales ielā 69, tel. 30874.

גיכע מעדיצינישע
הילף אין ריגע:

רויטער קרייז טעל. 91000
שטאט. קראנקענהויז ט. 91444

1369

66-Y-759

רענעסאנס. א חודש זשורנאל. ב'1, נומ' 1-3;
ב' 2, נומ' 1-3; יאנ.-מאי 1920, לאנדאן.

מיקראפילם.
אריג. און נעג. אין "מא.

15 /1537

O

15
1537

רענעסאנס

א חודש זשורנאל.

רעדאַגירט פֿון לעא קעניג.

יאנואר 1920. באנד 1. נומ. 1. לאנדאן.

אינהאלט:

לעאָ קעניג ...	... רענעסאנס-מאָטיווען
ז. ווײנפּער ...	... ירושלים (ליעדער)
לואיס גאָלדינג ...	רבי יוסף׳ס שוהל (ערצעהלונג)
ח. נ. ביאַליק ...	און ווען איהר געפֿינען... (ליעד) פֿון העברעאיש שמעון גינזבורג.
לואיס זאַנגוויל ...	... רוי-מאַטעריאַל
דוד ווידענפעלד ...	כ׳שפּיל זיך מיט ליים (ליעד)
לעאָפּאָלד פּיליכאָווסקי	... מאָריץ גאָטליעב
אַלפרעד א. וואָלמאַרק	... לעאָן באַקסט
לוסיען פּיסארא ...	... די קונסט פֿון דרוקען
דר. י. מ. זאלקינד ...	די געשיכטע פֿון בוך-דרוקעריי
ש. ווינסטען ...	... אין געפֿענגעניש (ליעד)
משה עובד ...	... ליעד (פֿאָלקסטימליכעס)
ש. שערמאַן ...	...איינשטיין און זיין טעאָריע
יוסף לעפּטוויטש ...	... דער אָטהעם פֿון גאָט
יהושע פאדרוזשניק״...	די בלינדע און דער עלעפֿאַנט
נ. פּאָלסקי	בריעף וועגען דער העברעאישער ליטעראַטור
דוד ווידענפעלד ...	לאַנדאָנער גרופּע אויסשטעלונג
ישראל זאַנגוויל ...	וועגען שמריהו לעווין׳ס בוך
ש. ווינסטען ...	באָמבערג׳ס אויסשטעלונג
י. ל. ...	וואלמארק׳ס אויסשטעלונג
ח. עפּשטיין ...	דער אידישער באַלעט אין פּאַריז
לעאָ קעניג ...	... יעקב פ. אדלער
י. פ. ...	מאָשקאָוויטש׳עס אינטערפּרעטאַציע פֿון שיילאָק
נאָטיצען.	

„דאן האט פלוצלונג גענעהנט מיט הארץ-קלאפונג,
א בלאסער איד, מיט טראפען בלוט אויפ'ן שטערן, מיט
א דערנער-קרוין אויפ'ן קאפ און מיט א גרויסען צלם אויף
די אקסלען; און ער האט א שליידער געטהאן דעם צלם
אויף דער הויכער געטער-בימה, אזוי אז די גאלדענע
בעכער זיינען אראבגעפאלען און די געטער זיינען געווא-
רען שטום, בלייך און בלייכער ביז זיי זיינען פערשוואונדען
געווארען אין דער לופטען".—האנריך היינע.

לעא קעניג.

רענעסאנס-מאטיווע.

דאס מאדערנע אידענטהום קען געגליכען ווערען צו א גאון, וועלכען ס'איז צו לאסט געווארען זיין גאונות; צו א גאט-געבענשטען אדער גאט-געשטראפטען זשעני, וועלכען עס זענען כמאס געווארען זיינע חבלי יצירה און האט זיך פערבענקט נאך באנאליטעט, נאכ'ן קאנווענציאנעלען און געוועהנליכען.

עס דערמאנט זיך דער ביבלישער נביא יונה, וועלכער איז אנטלאפען פון זיין גרויסער שליחות און האט זיך געוואלט בעגנוגענען מיט א בעשיידען פערהוילען ווינקעלע אויפ'ן גרויסען לעבענס-שיף, געווארפען פון די געפעהרליכסטע שטורמען.. דאס אידישע פאלק דערמאהנט לעצטענס א אלטען מאיסטער, וועלכער האט זיך פערבענקט נאך די חדר-יאהרען, נאך דער אקאדעמיע, מיעד ווערענדיג פון די אייגענע רייף אונהארמאנישע שאפונגען, פון זיינע מיסטיש אויסטערלישע ניגונגען... דאס אידישע פאלק קאפירט איצט אלטע מאסקעס, אלטע פערגליווערטע פארמען...

איהר שטעלט זיך פאר דעם רוהא'דיגען, צוועהטאנטען אלטען מיקעל אנדזשעלא קאפירענדיג א קלאסישע ווענוס אדער דעם קראנקען מיסטישען דאסטאיעווסקי, זיך לערנענדיג שרייבען אויף דער עלטער פון א בריעף-שטעלער? — —

אייגענע מאטיוון און בעוועגונגען אין דעם מאדערנעם אידישען לעבען רופען ארויס אט די אסאציאציעס.

די לאסט פון גרויסקייט איז דאך אזוי אומערטרעגליך שווער, אייביג שאפען געגען אלע אננעגומענע געזעצען און פארמען איז דאך אזוי אונדאנקבאר און צאהלט זיך אזוי שלעכט... פערבענקט זיך פון צייט צו צייט דער אויסדערוועהלטער און בעפרייטער נאכ'ן זאטען "מאפ פלייש" און איז מקנא דעם פשוט'ן בשר ודם, דער זיסער מיטעלמעסינקייט...

מאנכע פעלקער זענען אין דער מדרגה פון נאגים.

דער רוב פון זיי זענען נארמאלע מיטעלמעסינקייטען, אקאדעמישע פעלקער, אזוי צו זאגען. דאס אינדיווידועלע און אייגענארטיגע איז א לייכטער טוי בלויז אויף זייער אויבערפלעכע, אבער אין אלגעמיין זענען זיי אזוי עהנליך איינער צום צווייטען: כמעט די אייגענע מלחמות, עוואלוציעס און רעוואלוציעס... נור א פאר פעלקער זענען אויסדערוועהלטע און געשטראפטע, ווייזען שארפע (מיאוסע אדער שעהנע) אייגענארטיגקייטען, וואנדערן אינ'ם מהאל פון דער געשיכטע אויף אייגענע קרומע און קלייכע וועגען...

לײדען אונגעהייער, ווייל דער "צלם אלהים" דער צלם פון אריגינאליטעט רוהט אויף זיי און ווערען אפט אזוי מיעד פערצווייפעלט און זענען צייטענווייז אזוי מקנא די "גליקליכע" נארמאלע פעלקער-שכנים...

אין די עפאכען פון יאוש און קנאה, זענען זיי גרייט מקריב צו זיין אלע זייערע גלות'ן, אלע לײדען און יסורים פאר א נארמאלען אימבליק, פאר א פאהן, פאר אן אמבאסאדאר א.ז.וו.; דאס אידישע פאלק איז איינע פון די געניאלע פעלקער און אין דעם לעצטען יובל יאהרען, האט זיך עס פערבענקט זעהר שטארק נאך נארמאליטעט.

די לײדען זענען דאך אונגעהייער געווארען, די חזיונות שווארצער און שווארצער... האט דער אלטער ישראל גענומען קאפירען א אלטע קלאסישע סטאטוע. קאפירען און אידעאליזירען... קענט איהר דעם שיר פון דעם מאדערנעם העבראישען דיכטער טשערניכאווסקי "אצל פסל אפולו"?...

אין גרויס און צאהלרייך, זענען די בענקשאפטען און זוכונגען פונ'ם מאדערנעם אידענטהום:

ערשטענס, איז עס ווי נים צופריעדען מיט'ן אייגענעם שאפען, עפעס קען עס נים צונעפאסט ווערען צו קיין סיסטעם, צו קיין "שולע". עס איז קראנק און נים נארמאל, הערען מיר פון אלע זייטען. אלע פארמען און אלע פארמלאזיגקייטען. געגעבען געמער דער וועלט און געהאלפען מאכען די ביטערסטע רעוואלוציעס. געבויט סיסטעמען פאר אנדערע און זיי געהאלפען צוווארפען. און דער מאדערנער איד בלאנדזשעט אין א מין חלום פון בעגריפען און בעוועגונגען, פערשטעהט זיך אליין נים און איז זיך אליין כמעט ווי נמאס...

אייביג אנגעשוואהלען זיין איף יענעם מיט תורות און דעות און אזוי ביטער לײדען און אזוי בלינד פון א מיסטערישער קראפט געווארפען און געשליידערט צו ווערען אינ'ם "עמק הבכה"...

ניין, ס'איז קיין תכלית נים און קיין שאפען נים.

"מען דארף ווערען נארמאל צו לייטען און צו פעלקער גלייך."— און צווייטענס, האט זיך דער אלטער ישראל פערבענקט נאך א היים... נים אזוי נאך ד ע ר היים, נאך ד ע ם מקור (אינ'ם גייסטיגען אחד-העם'ישען זין) נור נאך א היים צו פעלקער-גלייך... (דער חלוק צווישען אסך ציוניסטען און אונזערע אסימילאטארען איז דאס אין דער צייט וואס די לעצטע ווילען זיך אסימילירען איינציגווייז, שטרעבען יענע אונבעוואוסט אפילו די ערשטע צו א מאסען-אסימילאציע אין טעריטאריאלע ראמען... נים אומבערעכטיגט איז געווען אחד-העם'ס קריטיק אויף הערצל'ס "יודענשטאט").

נאך אן אנשטענדיגע, בעל'הבתישע "סטודיא" האט זיך דער אידישער פאלקס-זשעני פערבענקט: מיט שיינע געזינדער, פארביגע כלים און איבערהויפט מיט אלע מאדערנע בעקוועמליכקייטען. דאס באהעמיע-פאלק האט זיך נאך א קאריערע פערבענקט.

ביז אהער איז דעם אידענ'ס "אטעליע" געווען די גאנצע וועלט און מיט'ן פעקעל אויף די פלייצעס און מיט'ן ספרל אין דער האנט ארומגעשלעפט זיך פון פאלק צו פאלק, פון לאנדשאפט צו לאנדשאפט און געשאפען. מען האט איהם ארויסגעלאכט, געהאלטען פאר א "קרענק" א בעז אנשיקעניש און צרות געהאט, אוי צרות!... —

ניין, נור א היים מוז מען האבען און דארט וועט דאס אידישע פאלק זיין פעהיג צו שאפען נארמאל!

אויך נאך א שפראך האבען זיך אידען פערבענקט און מאקע נאך א י י ן שפראך!

דאס פאלק וואס האט גרויס געשאפען אין אלע שפראכען, דאס פאלק וואס האט מיט זיין גייסט ערהויבען אדער ערנידעריגט (הי אוי-

נער מיטשט) כמעט אלע גרויסע נאציאנאלע שפראכען, האט זיך דערמאנט אז ס'האט אמאל (אין דער יוגענד) געהאט איין שפראך, א העלע זוניגע שפראך, און ס'האט זיך פערבענקט נאך א י י ן שפראך. איין שפראך איז נאטירליך און נארמאל פאר א פאלק, און דערצו זעהט זיך מאקע די תבואה און פיעל מעהר, ווען זי איז געזאמעלט אין איין שייער. עס דאכט זיך איך מעהר טול ברכה !

נור איין שפראך ! אפילו די צוויי נאציאנאלע שפראכען, זענען לעצטענס געווארען צופיעל און עס איז א רעש, א מלחמה צווישען העבראיסטען און אידישיסטען.

איין שפראך!—שרייען קינדער פון א פאלק וואס האט געשאפען און שאפט אין אלע שפראכען, קינדער פון א פאלק וואס האט פערשפריים זיינע רייכטיהמער אין צעהנדליגער שפייכלער...

איין שפראך—און הויפטזעכליך—אזוי ווי אלע פעלקער פערמאגען !

און פלאסטיק, פארמען, קונסט—האט דער אלטער ישראל אנגעהויבען זוכען. אויף דער עלטער האט זיך ישראל אנגעהויבען שפיעלען מיט בילדער "געטשקעס", פון וועלכע ער האט אמאל אזוי צארניג געשפאט...

דאס פאלק, וואס האט די גרעסטע "פוטוריסטישע" לייגוואנדען געמאלט, דאס פאלק וואס פערנעהמט איינעם פון די אינטערעסאנטסטע ווינקלען אינ'ם קונסט—פאנטעאן פון דער וועלט (די ביבעל) דאס פאלק קויהט איצט פאר א פאלש-קלאסישער ווענוס אדער פאר א האלב אקאדעמישען און האלב אימפרעסיאניסטישען פארטרעט...

אונזערע ביידע נייע ליטעראטורען, ווילען אויסזעהן אזוי אייראפעאיש, עס איז אין זיי אזוי שווער צו געפינען א פאר קריסטאל ריינע טראפען פון אריגינאליטעט. אויסער א פאר זעהר זעלטענע אויסנאהמען שרייבען מיר אין אונזערע נאציאנאלע שפראכען טשעכאוו, מאפאסאן און האמסון-ארטיגע נאוועלען און דיכטען נאך אלץ אלא היינע, ווערלען א.ז.וו...

ווען מען זאל איבערזעצען אין פרעמדע שפראכען אונזערע "מייסטערווערק" וואלט דער אייראפעאישער קריטיקער אזוי ווייניג אידישעס (אויסער די סיזשעטען) און זיי געפינען... עס וואלט זיך איהם געדאכט אז ער זעהט נאכאהמונגען (בעסערע אדער ערגערע) פון די גרויסע אייראפעאישע קינסטלער און דיכטער...

ביבלישעס און העבראישעס (אין סטיל) איז דא מעהר אין דער ענגלישער ליטעראטור ווי אין אונזערע ביידע נייע ליטעראטורען. און ווען מען זאל לויט די מאדערנע ליטעראטורען וועלען אורטהיילען ווער פון די צוויי פעלקער (אידען און ענגלענדער) איז דאס ביבלישע פאלק, האב איך מורא אז דער פסק דין וואלט געוועזן נים אויף אונזער זייט...

דאס "פוטוריסטישע" פאלק, דאס פאלק פון אייביגער בעוועגונג און טראגישע זיגזאגען האט זיך לעצטענס פערבענקט נאך א שטילשטאנד, נאך א ביסעלע רוה, און גענומען זיך אין זיין בעוואוסטזיניג שאפען און שטרעבען מיט נאכאהמונגען...

און דוקא אין דער צייט פון וואנדערונגען, נייגען, רעוואלוציעס און אנדערע אונרוהען...

דוקא ווען דער ים איז געפעהרליך שטורמדיג, פערקלייבט עס זיך אין א פערהוילען ענגאיסטיש ווינקעלע און האפט דארט רוה פון זיך אליין צו געפינען...

זענען די אלע "איזמען" וועלכע הערשען איצט אין דער אידישער נאס מאטיווען פון אונזער רענעסאנס, אדער טרויעריגע סמנים פון אונזער דעקאדאנס, פון אונזער נאציאנאלען אונטערגאנג ? זענען אונזערע אלע מאדערנע בעוועגונגען צייטווייליגע בענקשאפטען וואס וועלען פערשוואונדען ווערען, ווען דאס גאנצע אידישע פאלק ווען דער מהות היהדות וועט זיך אנטפלעקען אדער זיי זענען אויך שאפען אינ'ם אידישען שאפען, פאזיטיווע שעהנע מאטיווען פון אונזער נאציאנאלען ווידערגעבורט !

זענען אונזערע מאדערנע בעוועגונגען רעאקציעס בלויז געגען אונזערע חבלי-יצירה, שטילשטאנדען אין אונזער אייביגען צער אדער קאנסעקווענטע ענטוויקלונגס-שטופען אין אונזער גייסטיגען שאפען ?

איז דאס נאטישע פאלק לעצטענס בעהעריש געווארען פון א בענקשאפט נאך באנאליטעטען אדער עס ווערען געמאכט פראקטישע און טהעארעטישע עקספערימענטען אויפ'ן וועג צו אונזער גרויסען זעלבסטבעוואוסטזיין ? — —

אט די אלע פראגען און פראבלעמען, וועלכע זענען דא סקיצענהאפט אימפרעסיאניסטיש אנגעווארפען, וועלען בילדען אזוי צו זאגען די פלאטפארם פון אונזער זשורנאל, און אלע ענטפערען פון אלע ריכטונגען און שטאנדפונקטען (און אויך נייע זוכונגען און פראגען) אויב זיי וועלען נור ערנסטליך רעפרעזענטירט ווערען, אויב עס וועט נור אין זיי שלאגען א לעבעדיגער אידישער שאפונגס אדער, וועלען מיט דער גרעסטער ליעבע געזאמעלט ווערען אין אונזער "רענעסאנס".

דעם וועלט-בריטען גרויען גלות-מאנטעל, ווייל דאס נאון-פאלק
אראבוואראפען פונ'ם געבויגענעם מיקעל-אנגשטלא תיקען און ווער ווייס
נאך מיט וואס פאר א נייע קליידער הער גיגאנט וועט זיך איינהילען?
דעם אלטען פארביגען טלית, וואס פאר א מאהן קליידער וועלען
פערביימען ?
דעם גרויסען פארמלאוען גלות וואס פאר א פארמען ?
די ארץ-ישראל של מעלה וואס פאר א ארץ-ישראל של מטה?... די
מיסיאן פון די נביאים אדער דער מיסיאן-גלגול פון אונזערע לינקע
און רעכטע מאנטעפיארעס ?...
אידישע קינסטלער, דיכטער, דענקער פון אלע לענדער, הייסען
און שפראכען—זוכט אנ'ענטפער... מיר מוזען זיך קענען !

ז. הויינפער.

פון מיין בוך: ירושלים.

דער לעצטער בארג.

דער לעצטער בארג.
עס שלענגעלט זיך די באהן פארביי איהם
אט אט, און אויפהויבען וועט זיך פאר מיר ירושלים.
עס קלאפט מיין הארץ און ברייט צעפען איך די אויגען.
א קעמעל-קאראוואן די העלווער אויסגעצויגענע
לאנג וויגענדיג זיך פונ'ם בארג ארונטער
און איבער איהם אין גאלדיג-רויטען צוגטער
דער בארג און הימעל נעהמען זיך צוגליהען
און ווי אן אייביגקייט די רגע'ם ציהען זיך און ציהען.

דער לעצטער בארג.
עס נעהמט זיין שפיץ נאך רויטערער זיך איצט צעצינדען.
נעהם דאס די זון ערשט אויף, צי וועט זי שוין פארשוואונדען.

איך ווייס דאס ניט און וויל דאס גארניט וויסען.
עס לויפט די באהן און ווי א חיה פון א שלאנג געביסען
הויבט זי זיך אן מיט ווילד-צעברילטע געשרייען
ארויף א בארג און זיג-זאגען צו דרעהען.
און פלוצלונג; א בוואליע פון קופאלען און פון שפיצען
אין רויטקייט פון דער זון הויבט אן צעוויגען זיך און בליצען.

דער לעצטער בארג.
עס שלענגעלט זיך די באהן פארביי איהם.
אט אט, און אויפהויבען וועט זיך פאר מיר ירושלים.

ארום זיין הייליגען קבר.

א.

דינג... דאנג! ... דינג... דאנג! ..
פון וואנען קומט דער גלאקען-קלאנג ?
און בלאנדזשע אין די געסלאך אום
און מיט א ציטעריג-געברום
א שווערער בלאנדזשעט אויך דער קלאנג
דינג... דאנג! ...

גלאן... גלין! ... גלאן... גלין! ...
ער יאגט און מישט זיך אוים אט שווער, אט דין.
א גלח אין א שווארצען פאלעטאן
קומט איילענדיג פון ערגיץ אן
און פארקט, ווי ווער וואלט זיך געיאגט נאך זיינע טריט
פארקערט ער זיך וואהין און ווערט באלד ניט.

דינג... דאנג! ... דינג... דאנג! ..
עס וויינט און שלאגט זיך אום דער קלאנג
אין וועגט פון שטיינער און גראניט.
מיט שארכענדיגע, שטילע טריט
און מיט א צלם אויפ'ן הארץ
קומט אן א פרוי געקלייד אין שווארץ.

גלאן... גלין! ... גלאן... גלין! ...
די פרוי פערגעמט זיך אויך וואהין.
און מענער, פרויען, קליין און גרויס,
ווי מילבען וואקסען פון דער ערד ארויס
און לאזען שטום זיך אויך אהין
גלאן... גלין! ...

דינג... דאנג!... דינג... דאנג!...
פון וואַנען קומט דער גלאָקן-קלאַנג?
איך בלאָנדזשע אין די געסלאַך אום
און מיט אַ ציטעריג-געברום
אַ שווערער בלאָנדזשעט אויך דער קלאַנג
דינג... דאנג!

גלאַן... גלין!... גלאַן... גלין!...
עס ציהען מענשען זיך וואוהין
געה איך מיט אַלעמען אויך מיט
צו וואָס? צו וועמען? עס אַרט מיך ניט.
דורך שמאָלע געסלאַך פיהרט מיין גאַנג
דינג... דאַנג!...

ב.

אַ גרויסער, ברוינער מאַרמאָר-שטיין
און אויסגעהאַקטער און ריין
ליגט ביים אַריינגאַנג אויפ'ן דיל.
איך געה פאַרביי איהם ציטעריג און שטיל.
אַ פרוי פאַרשלייערט אין אַ שוואַרצען קלייד
קניהט פרום אַנידער שווייגענדיגערהייט.
און מיט די ליפען מורמלנדיג אַ ריהר דעם שטיין;
הויבט זי זיך אויף אַוועק צו געהן.

אַרום אַ טונקעלער און גרויסער קאָרידאָר
און מענשען מיט צופלאָסטע לאַנג האאר
געקליידט אין פּאַלערהאַנען פון אַ שוואַרצען קרעפּ
בעווייזען זיך און שוואונדען אויף די טרעפּ.
איך שטעה און טהו זיך ניט קיין ריהר.
און פּלוצלונג, פון עפּעס אַזאַ סודות'פולע טיר
בעווייזט זיך איטציער מיט שטילע טריט
און בלייבט אַ רגע שטעהן פאַר מיר, ווי צוגעשמידט.

אַ גרויסער, ברוינער מאַרמאָר-שטיין
עס לאָזט דער איטציער צו איהם זיך נעהן
און פּונקט, ווי יענע שווייגענדיגע פרוי
קניהט ער אַנידער אויך אַזוי.

און אויף אַ צלם אין דעם טונקלען קאָרידאָר
מיט נאַכלעסיג צופלאָסטע האאר
און פּנים אויסגעבליכט פון לייד
העגגט יעזוס מיט די הענט צוגעפּעסט אין דער ברייט.

ג.

אַ מאַרמאָרנער גאָרטען צווישען מאַרמאָרנע ווענט.
אַ ליכט אין אַ גאָלדענעם הערצעל צאַנקענדיג ברענט
און נעבען דעם צאַנקענדען ליכט
אַ הויכער מאָנאַך מיט אַ ברוינעם געזיכט.

און מענשען פון אַלערליי פאַרב און קאָליר
גאָטספאַרכטיגע ביימען זיך בליקען מיט מיר.
ווער קניהענדיג פרום זייגע אָרעמס פאַרלעגט
און ווער אַ פערטראַכטער, ווי איך אומבעוועגט.

אַ מאַרמאָרנער גאָרטען צווישען מאַרמאָרנע ווענט
איך פיהר אויפ'ן מאַרמאָר אַרום מיינע הענט
און פיהל, ווי ביי יעטוועדען ריהר
הויבט אָן זיך מיין האַרץ צו צאַפּלען אין מיר.

און ער דער מאָנאַך מיט דעם ברוינעם געזיכט
בעשיינט פון דעם צאַנקענדען ליכט
קוקט צו זיך צו אַלץ אָהן אַ ריהר פון אַ גליד,
ווי אויסגעהאַקט האָלט ער געוועזן פון גראַניט.

אין מעטשעט

מיט אויסגעטאַנע שיך
און עפּעס אַזאַ הייליגקייט אין זיך
טרעט איך די שוועל אַריבער פון מעטשעט.
אַ טונקעלקייט אַרום. און אויפ'ן דיל אַ טונקעלער טאַפּעט.
אַראַבער דאָ און דאָרטען אויף די קניה
און טרעגדיג פון ציים צו ציים זיך פאַראויס אַ ציה
פערגליווערט בלייבען זיי, ווי פריהער מיט פערלענגטע הענט.
איך קוק אַ שווייגענדיגער אויף די ווענט
און אומעטום אַ וואו איך טהו זיך נאָר אַ קעהר
איז דינע שניצעריי און נאַרגים מעהר.

די הענט געפרעסט צום האַרץ
און אָנגעטאָן אין שוואַרץ
פאַרגייט א פריסטער זיך פאַר מיר:—
דו זעהסט אָט יענע טיר?
דאָרט רוהט דער גייסט פון הייליגען מחמד
און אָט דאָס אָרט א וואו איך טרעט;
דאָס איז פון ריינעם מאַרמאָר-שטיין.
א סברה, אַז אַללאַ אַליין
האָט איינמאל אין א נאַכטיג שפּעטער שעה
באַוויזען זיך אָט דאָ.

א צאַם פון רויטען האָלץ. און אין דער מיט
א מאַרמאָר ריזענדיגער שטיק גראַניט
ליגט אפּגעזונדערט שטום פאַר זיך אליין.
איך לאָז צום אָרט זיך געהן
און הינטער מיר געהט ער א פלאַפּלענדיגער נאָך:
אָט אָ דער שטיין איז די עקדה דאָך,
וואו יצחק איז צום טאַטענ'ס מעסער גרייט
געלעגען, ווי א שעפּסעל שווייגענדיגערהייט
און ווען אללא וואָלט ניט געשיקט פון הימעל דעם באַראַן
וואָס וואָלט פון יצחק'ן געוואָרען דאַן?

מיט אויסגעטאָנע שיך
און עפּעס אַזאַ שוועריקייט אין זיך
דרייה איך ארום זיך איבערן מעטשעט
און אומעטום א וואו איך טרעט
מאַכט ענג דער פריסטער מיך מיט זייטע רייד.
א דאַמע פון א הויכגעשטעלטען הער בעגלייט
בעווייזט זיך פלוצלונג אויפ'ן טיר
און ווי א קנעכט איז ער שוין געבען איהר
זיך ווינענדיג און ווענענדיג צום דיל,
וואו איהרע פיס אהן שיכלאך פאַלען אין דער שטיל.

רבי יוסוף'ס שוהל.

ערצעהלונג.

א לאַנגע צייט האב איך זיך זעהר איינזאַם געפיהלט אין סאלאָני-קאַ איך בין געווען א זעלנער צווישען אויסלענדישע חילות. ענגלאנד און פראַנקרייך, סערביען און גריכענלאנד, אלע האבען געפלאָטערט מיט זייערע פאָהנען אין דער שטאָלצער לופט. נאָר וואָס אנבעלאנגט מיך אליין, וואָס איך געהער צו דער מחנה יהודה, וואו האט געפלאַטערט מיין אייגענע פאָהן, וואָס איז זייט מיט שנעען, און בלוי מיט הימלען? דאַן איז געקומען א טאָג ווען איך בין אריינגעגאַנגען אין א באַזאַר, אין דער וועניזעלאָס גאַס, און האב דערזעהן די טונקעל-ברוינע אויגען פון ראַאול, ארויסשטאַרענדיג פון די שאָטענס אין מיטע אויטען אריין. א ניט ארויסגערעדט וואָרט, א שטימונג, אין עפּעס וואָס איך קען ניט מסביר זיין, איז דורכגעפלויגען צווישען אונז. און פלוצלינג—"יהודי?" האט ער מיך געפרעגט. "יהודי" האב איך געענטפערט, און אונזערע הענד האבען זיך בעגעגענט אין דער טונקעלקייט פון באַזאַר, מיט אַ ווארעמען פריינדשאַפטס-דרוק.

מיר האבען גערעדט פראַנצויזיש צווישען זיך, ווייל דאָס לשון פון די סאלאָניקער אידען איז, חי די גאַנצע וועלט הייס, א פאָרם פון שפּאַניש וואָס די אידען האבען מיטגענומען מיט זיך קיין טערקיי, אין די טראַגיש בלוטיגע טעג פון די אינקוויזיציע. דאַ איז מיר נישט מעגליך געווען צו רעדען אפילו מיט ראַאול אין דעם אינטימען אידיש, וועמענס ווערטער זענען מיר פון א טויטע מאמע פערזענליך געוואָרען און פון אַ טויטען טאַטען פעראייליגט. איך דערמאָהן זיך ווי א געפּאַקטער טראַמוויי האט מיך אמאל געפיהרט אויף דעם פּראָבעטפּילען אויפער און איך האב דערפיהלט א נשמה-ציטער, הערענדיג ווי א קליין מיידעל פרעגט ביי איהר מאַמען אויף אידיש: "נו, מאַמע, עס וועט זיין קוגעל אויף שבת?" נאָר זיי זייגען אראָבגעגאַנגען נאָך אידער איך האב געקענט צוגעהן צו זיי, אנשליסען זיך אין א אידיש-רעדענדער פערברידערונג.

איהר קענט זיך פאָרשטעלען מיין שמחה, בשעת ראַאול, האט מיך געבראַכט צו רבי יוסוף, וועלכער האט גערעדט נישט נאָר בלויז אין דעם שפּאַניש פון זיינע אייגענע לאַנדסלייט, נאָר אויך אויף דעם זעלבען אידיש וואָס האט געקלונגען אין מיינע אויערן ווי דער לייכטער זילבער-קלאַנג פון ווייך-כוסית אויף א חתונה. רבי יוסוף האט זיך בעצויגען

זעהר עדעל מיט מיר און האט מיר דערצעהלט אסך מעשיות וועגען די מאדנע ווילדע פעלקער פון יענע לענדער, פון טערקען, גריכען און סערבען, פיהרענדיג אונצעהליגע מלחמות בשעת דער איד ווארט אויף זיין אויסלייזונג. איינמאל האט ער מיך פלוצלינג געגעבען א פרעג: "נו, מיין זוהן, און דיינע התחייבות'ן אין קאוואחטע געבען דיר רשות צו געהן אין שוהל?"

איך האב געענטפערט, אז נישט תמיד האב איך די מעגליכקייט.

"און אין וועלכער שוהל געהסטו?"—ראול האט מיך בלויז איינמאל גענומען אין די גרויסע שוהל, אין דער נאם פון דעם בולגארן-שלעגער.

"הם, ראול וויל דיר ווייזען דעם פיינעם שטאנד פון די רייכע סאלאניקער אידען, נאר, קינד מיינס, ווען קומען אין מיין אייגענע קליינע שוהל, אויפ'ן בארג; זי געהמט אריין בלויז א פאר מנינים, נאר איז אזוי ווי א טייערער שטיין אינ'ם חושן המשפט פון אהרן הכהן. זעהסט דעם ווייסען טורעם, אנטקעגען דעם האפען? מיין שוהל איז געבוים געווארען עטוואס שפעטער פון דעם טורעם פון א ווענעציאנער איד. אינווענינ איז א גן-עדן'דעל, א גאנץ יאהר איז דארט א שטיל מורמלען, ווי דער גערויש פון לולבים און סכות און א גערוך פון קידוש וויין און אתרוגים. פיהלט מען דארט תמיד אונזער אלטען גאט, זוהן מיינער, ווייזט מיר דארט איים זעהר נאהענט, ערגיץ ווייט איבער דער פינסטערניש פון דער שוהל איז פארהאן א ליכטיגקייט, א וואריםקייט, א זון און דאס זעגען די פראנגען פון דער פראכט פון גאט!"

רבי יוסף'ס אויגען האבען ארויסגעשיינט פון זיין אלט פנים, ווי שטערען צווישען וואלקען. ער האט דורכגעקוקט אויף מיך מיט די דינע פינגער דורך זיין בארד בשעת ער האט גערעדט. איך האב אנגעהויבען בעגרייפען אז די שוהל איז א טייל פון איהם אליין און ער אליין איז א טייל פון דער שוהל.

"הער, קינד", האט ער ווייטער געזאגט, "ווען איך בין אויסער דער שוהל פיהל איך, אז איך בין אין גלות. אונזערע הארפען זעגען נאך אלץ אויפגעהאנגען אויף די ווערבעס פון בבל, נאך אלץ וויל מען פון אונז מיר זאלען זינגען גאט'ס ליעד אין א פרעמד לאנד. נאר ווי באלד איך געה אריבער די הייליגע שוועל, אזוי זייען שוין נים די שבטים צעווארפען אין דער ביטערסטער קעלט און אין דער מוטליכסטער היץ פון דער וועלט. נאך אלץ שטייט דער בית המקדש איבער די הימלען פון ציון מיט טורמען פון גאלד געקרוינט פון מארמארנע זיילען... אויס גלות. אויס בלוט, אויס טרעהרען: אך, אבער קינד, קינד, איך פערמאטער דיך... מיין אלטער קאפ פאלגט נאך די מאדנע דמיונות

ווי זיי וואלטען געווען פייגעל, שוועבענדיג איבער'ן פנים פון די הימלען. דו פערשטעהסט נישט, איך פערמאטער דיך. זאג מיר, דערציהל מיר בעסער: הערסטו עפעס פון דיינע שוועסטער אין דער היים? —

עס האט נישט לאנג געדויערט און איך בין ארויף אויף דעם בארג, וועלכער הייבט זיך שיעף ביז צו די אלטע טערקישע מויערן, וואס בעגלייטען די שטאדט. הינטער מיר איז געלעגען דער האפען ווי א זילבערנער פרוכת אויף וועלכען די זעגעל פון שיפען האבען געבלאנקט ווי אריינגעזעצטע בריליאנטען, ווי טאפאזען גראנאטען און קריסטאל-פראז. ווייט אוועק איבער דעם עגעאישען ים האט זיך דערהויבען דער ווייטער וואנדער—דער בארג אלימפ, וועמענס גיפעל זעגען געווען שניי-פערישע אינגלעך, בעת דער גאט פון ישראל איז שוין געווען בעוואקסען מיט וועלדער און זיין בארד איז געווען איינגעטונקט אין דעם שטויב פון שטערען.

עס איז געווען, אהן ספק, די שעהנסטע שוהל וואס איך האב ווען עס איז געזעהן, נישט בלויז וואס דער בנין איז געווען שעהן: סיינט סאפיא אין קאנסטאנטינאפאל, און דער פארטהענאן אין אטהען זעגען שטאלצער און וואונדערבארער. נאר בעת זיי האבען א שענקייט פונ'ם קערפער, האט רבי יוסף'ס שוהל געהאט א שענקייט פון נשמה. איהרע ליניעס זעגען געווען אייפאך און שטארק, ווי דער גלויבען פונ'ם פאטריארך אברהם, און דאך, חאטש זי איז געווען יאהרהונדערטער אלט, האט זי אלץ אויסגעזעהן יונג ווי דוד פאסטעריג די שאף. איהרע פענסטער זעגען געווען איינגעטונקט אינ'ם בלוט פון פיילכען אין רויזען. דער ארון קודש און די בימה זעגען געווען אויסגעשניצט פון פריש-שמעקענדען ציעדאר-האלץ, אויסקארבירט אין וואונדערבארע פארמען פון פייגעל און חיות צוזאמענגעפלאכטען מיט מגן דוד'ס. דער פרוכת פאר'ן ארון הקודש איז געווען פון אן אלטען פערזישען שטאף, נאר די קרוין פון דער שוהל און דאס ליעבלינג פערמעגען פון רבי יוסף איז געווען איינע פון די ספרי תורה. נים בלויז צוליעב די מאנטלען און איהר צירונג, וואס זעגען געווען אויסערגעוויינליך שעהן. דער פארמעט אליין איז געווארען אנגעשריבען מיט יאהרהונדערטער צוריק, פון פרומע הענד, און די אנהויב-אותיות זעגען געווען אויסגעארבייט מיט פארב, אין בלוי, שארלאך און גאלד. אז די ספר תורה איז אויפגעעפענט געווארען, און דער חזן האט אנגעהויבען לייענען, האט זיך געדוכט אז די לופט איז פול מיט הייליגע פליגעל.

"נו", האט מיך געפרעגט רבי יוסף, "ווי געפעלט עס דיר?"

איך האב נישט געקענט רעדען. איך האב ארייגעקוקט אין זיינע אויגען. ער האט פערשטאנען.— — — — די איינזאמקייט פון מיינע סא-

לאניקער טעג איז געווען אויס. ווען נור איך בין צוריקגעקומען פון די
ווייטערע טיילען פון מאצעדאניען, בין איך גלייך אוועק אין רבי יוסף'ס
שוהל—"מיין ירושלים'על," ווי ער פלעגט זי רופען. איך פלעג מיט-
ברענגען אידישע אפיצירען פון די ענגלישע, פראנצויזישע און סערבישע
חילות, און איך געדענק גוט ווי שטאלץ רבי יוסף איז געווען, בעת די
היגע סאלדאטען האבען זיך געלאזט געהן צו דער ביטה צו נעהמען
אן עליה, און די מעדאלען האבען זיך געוואָרפען בעת זיי האבען מאר-
שירט.

איך קום איצט צו דער טייל פון מיין ערציהלונג, וואו איך וואלט
זיך בעסער געוואלט אבשטעלען. איך קום צו צו יענעם אווענד, ווען
רייטענדיג צום הרום-זייט, צו סאלאניקא צו, אויפ'ן זייטיגען וועג,
ארויסקומענדיג פון צווישען די בערג וואס האבען מיך געהאט ארומגע-
רינגעלט, האב איך דערזעהן ווייט אוועק אין די ריכטונג פונ'ם גריכי-
שען ים, א גרויסע רויטע פלאם וואס האט פערדעקט דעם הימעל.

"וואס איז?" האב איך געפרעגט. "די זון זעצט זיך דאך נישט אין
דרום!" "אפשר האט זיך אנגעצונדען א שיף מיט נאפט אינ'ם האפען,"
האט אימיצער געמאכט א השערה.

נאר לייהער, האב איך גאנץ גיך אויסגעפונען דעם אמת. די גרוי-
סע סאלאניקער שריפה האט זיך שוין געהאט כמעט אויסגעברענט, יע-
נע שרעקליכע שריפה וואס האט פול געמאכט די פעלדער פון וואלאמא-
ניען מיט 40,000 היימלאזע אידען.

ווי א פליגקער מעסער איז מיר דער געדאנק אריין אין הארץ:
"רבי יוסף—דאס ירושלים'על!" איך האב אנגעשפארנט מיין פערד, און
בין געריטען ווי א מיזיקל אין שטאדט אריין. ווי א בארג אש האבען
אויסגעזעהן די נאך אלץ סמאלענדיגע חורבות. פראכטפולע געוועל-
בען, וואס זענען ערשט נעכטען אויפגעשטעלט געווארען, לייעבליכע גע-
ביידעס, וואס זענען אויפגעבויט געווארען מיט יאהר הונדערטער צוריק,
האבען זיך געווארפען איינער אויפ'ן צווייטען, און זענען אנידערגעפא-
לען, אומארמענדיג זיך אין נסיסה. זעלנער און ציווילע האבען זיך
געוואקעלט אין די גאסען, אנגע'שיכור'טע מיט גע'גנב'טען ווין. די צו-
עפענטע אויגען פון א אידישע מאמע זענען פאר מיר פארביי'געלאנגען.
"ראכקע", האט זיך געיאמערט, "וואו ביסטו, ראכקע! אט האב איך
פערטיג געמאכט דיין ניי חיים קלייד"...

ענדליך בין איך אנגעקומען דארט וואו ס'איז אמאל געווען דאס
"ירושלים'על". איצט איז עס געווארען א הויפען רויכענדיג האלץ. פון
יענער זייט פון די צופאלענע ווענד, האב איך דערזעהן דעם ארון קדוש,
ארומגעריגעלט פון א הויכען, שרעקליכען פלאם. א ווינד האט זיך

געגעבען א דרעה אויס, און האט מיר געטריבען א וואלקען מיט רויך
גלייך אין די אויגען אריין. אז אויך האב צוריק אויפגעעפענט מיינע
שווערגעשעדיגטע אויגען, און געגעבען ווידער א קוק אהין צום ארון קודש
האב איך דערזעהן א קליין אלט געשטאלט, וואס האט לאנגזאם גע-
קלעטערט צו דעם ארט, און דערנאך איז עס פלוצלינג, מיט א גרויסען
אויסגעשריי, צוגעלאפען אויף די שוואכע פיס צו די טירען פון דעם
ברענענדיגען ארון קודש.

"גאט!" האב איך געגעבען א געשריי. "רבי יוסף!"

און פלוצלינג האב איך זיך געכאפט וואס ער זוכט דארט. זיין גאנץ
לעבען איז געווען צוזאמענגעבונדען מיט זיין ספר תורה. נישט קוקענ-
דיג אויף די פלאמען און רויס, האט ער זי געוואלט ראטעווען, ווי א
מאמע ראטעוועט א קינד. גלייך האב איך אבער פערשטאנען אז די ספר
תורה מוז שוין איצט זיין א שטיק פייער. איך האב אויך פערשטאנען
אז דער אלטיטשקער שטעהט אין א שרעקליכע סכנה. איך האב געגע-
בען א שפרונג אריין אין די חורבות פונ'ם "ירושלים'על", און בין
צוגעקומען צו רבי יוסף'ן, פונקט ווען זיינע הענד זענען שוין ארום-
געשלאסען הילפלאז אין דער לופט, און ער האט געהאלטען אין פא-
לען צו דער ערד. ער האט גע'חלש'ט...

דרויסען אויף דער לופט, האב איך דערזעהן, אז הגם ער איז
טויט בלאס, איז ער אבער נישט געשעדיגט געווארען קערפערליך. איך
האב מיך געזעצט אויף מיין פערד, א זעלנער האט איהם ארויפגער-
לאנגט צו מיר, און איך בין צוגעפאהרען צו זיין הויז, וואס איז גליקלי-
כערהייטע געווען אין יענע טייל שטאדט וואס איז ניצול געווארען.

איידער איך בין אוועק, אבגעגעבען געווויסע בעריכטען דעם גענע-
ראל, האב איך זיך דערפרעהט צו זעהן ווי ער עפענט אויף די אויגען,
און שמייכעלט מיר שטיל ווי א קינד אין פנים אריין.

* *
*

מען האט מיך אבגעהאלטען אין פראנט די נעקסטע דריי וואכען,
נאר ווען איך בין צוריקגעקומען קיין סאלאניקי, איז די ערשטע זאך
וואס איך האב געטון, געווען צוצוגעהן צו רבי יוסף. זיין פרוי האט מיר
געעפענט די טיר.

"נו, באבעניו, וואס מאכט דער רבי?"

"זיין קערפער איז געזונד, מיין זוהן, זיין קערפער איז געזונד.
נאר ס'איז מארנע, מארנע. עפעס איז ארויף געפאלען אויף איהם.

"קען איך איהם זעהן? האט ער זיך נאך נישט אויפגעהויבען?"

”די גאַנצע צייט וואָס ער איז געווען אין בעט, האָט ער זיך געוואָלט אויפהויבען, און צוגעהן זעהן צי ס'איז אַלעס אין אָרדנונג אין זיין שוהל. ער איז אַרויסגעגאַנגען מיט דריי טעג צוריק. מען האָט איהם נישט געקענט איינהאַלטען. און יעדען אָבענד קומט ער צוריק, ברומענדיג: ”וואו קען זי זיין? איך האָב זי נאָך אַלץ ניט געפונען. גאָט מיינער, העלף מיר אין מיין פינסטערניש!“

”וואו איז ער איצט?“

”דאָרט וואו די שוהל... וואו די שוהל איז ג ע ו ו ע ן. אוי, אוי, וואו זי איז ג ע ו ו ע ן!“ האָט זי איבערגע'חזר'ט, און האָט געבראָכען מיט די הענד.

ווי שנעל איך האָב געקענט, בין איך אַרויף אויפ'ן באַרג, דורך די שמאָלע חרוב געוואָרענע גאַסען. איידער איך בין צוגעקומען צו די חורבות פון דער שוהל, האָב איך געמוזט זעהר פאָרזיכטיג געהן איבער א הויכען הויפען האָלץ און איינגעפאַלענע ווענד. איך האָב דערזעהן ווי רבי יוסף הינקט אַרום אויף זיין שטעקען, צווישען די בערג אַש, זיין באָרד האָט זיך אַזוי נעבאַכדיג בעוועגט פונ'ם ווינד, אַז מיינע אויגען זענען פייכט געוואָרען צוקוקענדיג זיך. איך בין אַראָב געגאַנגען פון באַרג, און בין צוגעגאַנגען צו מיין פריינד.

”רבי יוסף“, האָב איך אויסגערופען. ער האָט נישט דערהערט. איך האָב גערופען העכער: ”רבי יוסף! רבי יוסף!“ ער האָט אומגעדרעהט דעם קאָפּ, און געקוקט אויף מיר אַזוי טרויעריג.

”זאָג מיר,“ האָט ער געזאָגט, ”דו ווייסט וואו ס'איז מיין שוהל? זי איז שטענדיג געווען דאָ, און איצט קען איך זי נישט געפינען. וואו איז מיין שוהל, זאָג מיר! כ'האָב אַזאַ שעהן ספר תורה'לע. זי איז א צאַצקע אין די אויגען פון גאָט. זאָג מיר וואו זי איז!“

”רבי יוסף“, האָב איך געשטוינט, ”איהר דערקענט מיך נישט?“

ער האָט טרויעריג געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ. ”איך קען דיך נים, נאָר דו קענסט מיר העלפען אויסגעפינען מיין שוהל. קום, פיהר מיך צו.“ ער האָט אָנגעהויבען גריבלען אין דעם אַש, אַזוי ווי עס וואָלט מעגליך געווען צו געפינען זיין שוהל הינטער דעם. ”איך קען זי נישט געפינען,“ האָט ער צו זיך געברומט, ”וואו איז זי?“

די נעקסטע עטליכע טעג, בין איך כסדר געקומען אהין אין די חורבות אין דער זעלבער צייט. שטענדיג האָב איך דאָרט געטראָפען רבי יוסף צוואַרפענדיג די אַש. ”וואו איז זי?“ פלעגט ער ברומען, אַרומדרעהענדיג זיך ווי א געשפענסט, ”וואו איז מיין שוהל?“

א וואָך שפּעטער, איז דער הימעל צושפּאָלטען געוואָרען פון איינעם פון יענע שרעקליכע שטורמען, וואָס זענען אַזאַ אָפטע בעגעגעניש אין מאַצעדאָניען. איך האָב שטאַרק מורא געהאַט אַז דער שטורם

אפילו ווען נים אָבהאַלטען רבי יוסף פון צו געהן זוכען זיין פערלוירענע שוהל. ווייבאַלד איך האָב געקענט, בין איך אַוועק צו די חורבות. שרעקליכע דונערען זענען געפאַלען. בליצען האָבען געשמייכעלט מיט זייערע שפּיציגע פינגער אויף מיר. נאָר דאָס בילד פון יענעם אַלטיטשקען איז מיר געשטאַנען פאַר די אויגען, און איך בין ווייטער געגאַנגען. מיין געפיהל האָט מיך נים גענאַרט. אַז איך בין אָנגעקומען, האָב איך דערזעהן רבי יוסף שטעהן צווישען די חורבות, און זיינע האָר האָבען זיך געריסען מיט'ן שטורעם. ער האָט שוין נישט צוואַרפען די אַש מיט זיין שטעקען. ער איז געשטאַנען, מיט דער האַנד צוגעלייגט צום אויער, און האָט געשמייכעלט, צושאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ, אַזוי ווי ער וואָלט זיך איינגעהערט צו שעהנע, הימלישע שטימען.

איך בין צוגעגאַנגען צו איהם.

”רבי“, האָב איך געזאָגט, ”נים א קוק אויפ'ן שטורם. קומט, לאָמיר אייך פיהרען אַהיים.“

”ניין, ניין! שאַ! זיי דערצעהלען מיר וואו עס געפינט זיך איצט מיין שוהל, מיין ירושלים'על.“

”ווער זענען דאָס די ”זיי“?“

”דו הערסט זיי נישט? די מלאכים פון גאָט!“ און ער האָט ווידער אָנגעהויבען שאָקלען מיט'ן קאָפּ, צוהערענדיג זיך צו די שפּעטסטערהאַפטע שטימען. איבער'ן קאָפּ, איז דאָס דונערן געווען אַזוי ווי מיליאָנים וואָלטען זיך געוואָרפען בערג איינער אויפ'ן צווייטען. קלאָר און הייליג, האָט זיך געוויזען דאָס פנים פון רבי יוסף אין דעם שיין פון איין בליץ נאָכ'ן צווייטען.

פלוצלונג האָט זיין גאַנצער קערפּער אָנגעהויבען ציטערען. זיינע הענד זענען געווען ווי בלעטער אין א שטורם. רבונו של עולם!“ האָט ער אויסגערופען, און זיין קול איז געווען ווי פון א טראָמפּיים.” איך דאַנק דיר, גאָט מיינער!“

ער האָט מיך אָנגעכאַפּט ביים אָרעם, און האָט מיר געוויזען מיט זיין רעכטע האַנד אויפ'ן אָרט וואו ס'איז אַמאָל געשטאַנען זיין שוהל.

”ירושלים!“ האָט ער אויסגעשריען, ”ירושלים איז צוריקגעקומען!“ א בליץ־פייל האָט באַלויכטען די גאַנצע וועלט. עס האָט אויסגעזעהן ווי א טיר וואָלט זיך געעפענט צו דער העררליכקייט פון גאָט.

”ירושלים! ירושלים!“ רבי יוסף איז צוריקגעפאַלען אין מיינע אָרעמס אַריין, טויט. זיין פנים איז געווען ווי פון א שלאָפענדיג קינד, וואָס האָט גליקליכע חלומות.

א קול פון די הויכע הימלען האָט אָבגעקלונגען נאָכאַמאָל:
”ירושלים! ירושלים! ירושלים!.“

ח. נ. ביאליק.

און וועט איהר געפינען...

און וועט איהר פֿיין הארצענס-מגילה אין שטויב
  געפֿינען און לייענען,
נון לעזט: ס'איז אַ ערהליכער פשוט'ער מענש
  און אַ שוואַכער געוועזען.

האָט געלעבט זיך דער מענש אבגעזונדערט און שטיל
  אין זיין קליינינקען שטיבעל.
און אלץ, וואָס געקומען, גענומען פֿאַר גוט
  אָהן פֿערדרוס און פֿעראיבעל.

און דער מענש איז ארויס—און געגאַנגען זיין וועג
  דעם ערהליכען, גלייכען.
פֿלעגט קיין אויסערגעוועהנליכעס זוכען און גרויס,
  פֿון קליינעם נים ווייכען.

און איז דאָך געקומען האָט גרויסע צו איהם
  מיט פֿריידפֿולע קלאַנגען!
האָט דער מענש זיך אַ רגע, פֿערוואונדערט, געצוינט—
  און איז ווייטער געגאַנגען...

און האָט דאָך דער וואונדער געקלאַפּט אין זיין טיר—
  האָט ער נים געטראַכטעט:
און די חשועות פֿון הוגם און די צדקות פֿון האָז
  צוזאַמען פֿערטראַכטעט.

און אַן אַלקעריל קליין האָט דער מענש זיך געהאַט
  מיט אַ קליינינקען שייבעל,
פֿאַר זיך און זיין זעעל—האָט קיין שטן געבליקט
  אין דעם, און קיין טייבעל.

און דער מענש האָט אַ תפילה געהאַט, ווען עס פֿלעגט
  גרויסע אנגסט איהם בעטריטען.
צום שויב פֿלעגט ער צודריקען היים זיין געזיכט
  און שטיל צו גאָט בעטען.

און זיין לעבען איינגאַנצען האָט געדויערט ס'געבעט—
  גאָט האָט דאָך נים פֿערנומען;
ער האָט אלץ אונגעבעטען געהאַט, דאָך נים איינס—
  דאָס געגאַרטע, בעקומען.

און דער מענש האָט דאָך קיינמאָל פֿערלוירען זיין טרייסט,
  זיין האָפֿענונג שטילע.
און זיין הארץ האָט געבעטען, געבראָכען, און דערברענט
  אין מיטען דער תפילה.

פֿון העברעאיש:
שמעון גינזבורג.

לואיס זאַנגוויל.

רוי-מאַטעריאל.

א.

די צוויי ווערטער רוי-מאַטעריאַל וואַרפֿען זיך איצט זעהר שטאַרק אין די אויגען. אבער דאס וואָס זיי שילדערען איז איצט נים זעהר שטאַרק בנמצא. אין דער גאַנצער וועלט כמעט זאגט מען איז אַ מאַנגעל אין דעם. די עקאָנאָמישע ציוויליזאַציע מאַטעלט נאָך דעם, און דער קורס—פֿונטען, פֿראַנקען, ליראַס, מאַרקען—מאַניפֿעסטירען אַ גראַוויטאַציע, מעהר לויט איינשטיין ווי לויט ניוטאָן. איצט זענען די דאָזיגע מטבעות קוים פֿון גאָלד און זילבער, לויט דער אמת'ער וואָג. זיי זענען גישט מעהר ווי איינשטייניש "רעלאַטיוויטעטען". דער פֿראַנק וואס ווערט אריינגעשמוגעלט קיין שווייץ און צוריקגעפֿיהרט קיין פּאַריז, ווערט דאָפּעלט אינ'ם פּראָצעס, אויף'ן אמת'ן איינשטייניש'ן שטייגער. בלויז דער אלמעכטיגער דאָלאַר האָט פֿערשפּרייט זיינע אדלער פֿלי-געל, הינטער זיי ליגט צוזאַמענגעהויפֿט דאס גאַנצע רוי-מאַטעריאַל נאָך וועלכען די וועלט גאַרט.

איז אָבער טאַקי אַ מאַנגעל אין רוי-מאַטעריאַל? יעדען פֿרימאָרגען, כאַפּ איך זיך אויף אין אַ וועלט וואָס איז אונטעלאָריש אָרים ווי אַ הויפֿען פֿון פּסולת. מיר ווייזט אויס אַז ס'איז אַלעס בלויז רוי-מאַטעריאַל. איך נעם מיין צייטונג אין האַנד, און יעדער געדאַנק וואָס וואַרפֿט זיך דורך דאַרט, ווייזט מיר אויס צו האָבען אַ שייכות מיט'ן עקאָנאָמישען פּראַ-

ציעס. א נאַגציען טאָג ענגבערט דער עקאָנאָמישער פּראָצעס דורך דער
אוניווערס ארום מיר. ער ענגבערט דורך די הערצער און מחות פֿון מיי-
נע פֿריינד—פֿון יעדען איינעם מיט וועמען איך רעד—פֿון דער גאַנצער
מענשהייט. מען ווערט פֿערטהון און פֿערהאַוועט, בעת דער עקאָנאָמי-
שער פּראָצעס פֿערנעהמט אַלץ ברייטערע ספֿערען פֿון אונזערע לע-
בענס. מעהר און מעהר לויט דער מדרגה פֿון דעם ערפֿאָלגרייכען צופּאַ-
סען זיך פֿון יעדען אינדיווידואום, סיי מאַן, סיי פֿרוי—צום עקאָנאָמישען
פּראָצעס, מעסטען מיר א כאַראַקטער. מיר ווערען אַלע געטריבען אין
דעם פֿייער—אָדער איז'ס איז—פֿון'ם עקאָנאָמישען פּראָצעס. עס זענען
יאָ אַמאָל געווען איז'ם לעבען געביעטען--הייליגע געביעטען--וואָס זענען
געווען אַרויס פֿונ'ם תחום פֿונ'ם עקאָנאָמישען פּראָצעס; נאָר דער
מאָדערנער קאָנצענטרירטער, פֿער'חוש'טער מח הריינגט זיי אריין
אינ'ם פּראָצעס.

די דאָזיגע שטרענג ענטוויקלונג איז לאָגיש. אפֿילו פֿאַר דער
קריעג, פֿאַר דער מלחמה-גוים, האָט זי זיך שוין געהאַט בעפֿעסטיגט.
אָבער איצט, אַז מען דאַרף פֿעריכטען די חורבות פֿון דער מלחמה,
שטעהט די מלוכה איבער דעם ביזנעס מיט א בייטש אין האַנד, ווי א
שקלאַפֿען-טרייבער. און אַלטע וועלט דאַרף אויפֿגעלייזט ווערען, א
קאָסטבאַרע נייע וועלט דאַרף ווערען אויפֿגעבויט, און אונזערע הער-
צער, נשמות, מחות האָבען אויפֿגעהערט צו זיין הערצער, נשמות,
מחות, און ווערען בלויז טראָפּענס אין אָט דעם עקאָנאָמישען פּראָצעס.

און דאָס איז אויך לאָגיש—די דאָזיגע פֿערטיגקייט, דער דאָזיגער
נאָך-מלחמה עקאָנאָמישער פֿיבער, מיט זיין אוניווערסאַלען הארצענס-
געשריי פֿאַר רוי-מאַטעריאַל. אפֿילו דאָס געוועהנליכע דעם טאָג איבער-
צוקומען—דאַרף דען די וועלט דאָס אויך נישט האָבען?

און נישט גור בלויז דעם טאָג איבערצוקומען, דאַרף מען דעם רוי-
מאַטעריאַל האָבען; עס האָט שטענדיג געשפּילט א וויכטיגע ראָלע אין
גאָט'ס וועלט. אייביג'עקזיסט רוי-מאַטעריאַל, וואָס דאַרף געצווימט ווע-
רען, געטריבען ווערען פֿון איהר מהות, פֿערוואַנדעלט ווערען! עס ברייך
בעאַרבייט ווערען פֿון מענשליכע חושים, פֿון מענשליכען מח און מוסק-
לען, ביז ווערענדיג אויף דאָס ניי פֿאָרמירט, פֿערנעמט עס דעם אָרט פֿון
אַלצדינג וואָס דער מענש האָט פֿערצעהרט בעת ער האָט עס פֿאָרמירט!
אַן ענדלאָזער שטראָם פֿון רוי-מאַטעריאַל וואָס פֿליסט אין אַן אומאויפֿ-
הערליכע וועקסלונג איז עס נישט איינע פֿונ'ם מענשען'ס לעבען'ס-
אויפֿגאַבען עס צו פֿאָרמירען? אָהן רוי-מאַטעריאַל צו פֿאָרמירען, ווע-
רען דעם מענשען'ס חושים אטראָפֿירט, ווי אָנגעשטאָפּט עס זאָל נישט
זיין זיין שפּייכלער מיט פֿאָרמיגע שטאָפֿען.

פֿונ'ם אָנהויב פֿון דער געשיכטע, פֿון דער רגע וואָס מען האָט אונז
אַרויסגעטריבען פֿון גן-עדן, האָט די דאָזיגע איבונג פֿון די חושים, דאָס
דאָזיגע פֿאָרמירען פֿון אומגעוויליג רוי-מאַטעריאַל, דער דאָזיגער עקאָנאָ-
מישער פּראָצעס—טאָג זיין אין וועלכע ס'איז אויפֿגאַבע פֿאָרמען—האָט
שוין עקזיסטירט. אויסברייטענדיג זיך אין פֿערלויף פֿון די יאָהר טוי-
זענדער, האָט עס אַלץ מעהר און מעהר פֿערשקלאַפֿט וואָס מענשליכע
בעוואוסטזיין, ביז, היינט צו טאָג, איז די עקאָנאָמישע אמביציע צו מאָ-
נאָפּאָליזירען דערגרייכט געוואָרען, און דאָס לעבען איז אינגאַנצען אַן
עקאָנאָמישער פּראָצעס, און דער עקאָנאָמישער פּראָצעס איז וואָס גאַנצע
לעבען. עקסטרעמען טרעפֿען זיך. דער עקאָנאָמישער פּראָצעס האָט זיך
אנגעהויבען ווען חוה האָט זיך אנגעטון א פֿייגענבלאַט. ער האָט דער-
גרייכט זיין העכסטער שטופֿע, איצט ווען ס'הייסט אים אַז חוה וויל
אַראָבוואַרפֿען פֿון זיך אפֿילו דאָס אויך.

ב.

הייסט עס, אַז פֿונ'ם רוי-מאַטעריאַל—אומוויליג רוי-מאַטעריאַל,
הענגט אָב דער עקאָנאָמישער פּראָצעס. דעם מענשען'ס טראַנספֿאָרמי-
רונגס-פֿונקציע פֿערענדיגט עס. נאָר דער סאָרט פּראָצעס, די דאָזיגע
אומענדליכע פֿערוואַנדלונג פֿון רוי-מאַטעריאַל—דורך דער פֿערמיטלונג
פֿון מענשען, עקזיסטירט אין דער נאַטור נאָך אויף אַנ'אַנדערען געביעט.
ווען מיר פֿערצעהרען געוויסע פֿאַרטיגע פּראָדוקטען פֿונ'ם עקאָנאָמי-
שען פּראָצעס פֿונ'ם געגרייטען טיש, הויבען מיר אויף דאָס ניי אָן דעם
זעלבען פּראָצעס. די פֿערטיגע פּראָדוקטען ווערען ווידער אָנגערו-
פֿען רוי-מאַטעריאַל, און זיי ווערען פֿערוואַנדעלט אינ'ם לעבעדיגען
שטאָף פֿון אונזערע קערפּערס. דער דאָזיגער פּראָצעס איז בעקאַנט אין
ביאָלאָגיע אַלס דער מעטאַבאָלישער פּראָצעס. וועגען א זעהר געוויסען
מענש, וועמענס שטענדיג און לייכט בעגייסטערטער שטאָף ווייזט נישט קיין
אָבפֿאַל, זאָגט מען אַז ער האָט א קרעפֿטיגען מעטאַבאָליזם. דער עקאָ-
נאָמישער פּראָצעס איז נישט ווייניגער א מעטאַבאָלישער פּראָצעס. ווען
דער פּראָצעס איז נאָרמאַל, און דער שטענדיג-בעגייסטערטער שטאָף ווייזט
נישט קיין אָבפֿאַל, איז דער מעטאַבאָליזם קרעפֿטיג. און מען דאַרף בע-
מערקען אין יעדען פֿאַל, אַז ווען דער מעטאַבאָליזם איז שטאַרק, פֿער-
לירט דאָס רוי-מאַטעריאַל א טייל פֿון איהר אומוויליגקייט.

מיר האָבען שוין בעטראַכט צוויי ענליכע פּראָצעסען, ביידע מע-
טאַבאָלישע; פּראָצעסען וואָס זענען ביז איצט בעטראַכט געוואָרען פֿון
דער וויסענשאַפֿט ווי בעזונדערע ערשיינונגען—די ערשטע פֿון עקאָנאָ-

מיסטען, די צווייטע פון ביאלאגען, יעדערער פון זיין איינענעם שטאנדפונקט. עס איז קלאר אבער, אז די צוויי פראצעסען זענען ביידע צוזאמענגעבונדען אינ'ם נאטור-גאנג, זיי בעשטעטיגען זיך הויפטזעכליך מיט אונזער פיזישער עקזיסטענץ. זיי זענען אבער ווייט פון צו זיין די איינציגע פראצעסען וואס זענען בולט אינ'ם מענשליכען לעבען.

ס'זענען פאראן אנדערע מינים רוי-מאטעריאל, א חוץ די עקאנאמישע און די ביאלאגישע—נאך א גאנצער אוניווערס חערפון, וועלכען די מענשהייט מוז בעארבייטען אדער אומקומען. אונוויליג רוי-מאטעריאל, וואס רופט ארויס אינ'ם מענש נאך פיעלע מעטאבאלישע פראצעסען, כאטש נישט פון אזעלכע ממשות'דיגע.

עס איז מעגליך אבער, אז די דאזיגע נייע און וויכטיגער מאטעריעלע מעטאבאלישע פראצעסען, קענען בעסער אבגעשאצט ווערען פון א נייעם שטאנדפונקט. פונקט אזוי ווי איך שטעה אויף אלע אין דער פריה, אין א וועלט וועלכע איז פערהאוועט מיט'ן עקאנאמישען פראצעס, אזוי וואך איך אויך אויף צו פערטראכטען זיך אין א וועלט, וואס איז אין אלע אנדערע אויסזיכטען וויכטיגער ענליך צו דער וועלט אין וועלכער איך וואלט זיך געקענט פערטיפען און א גייסטיגער גאנצקייט.

איך בין קיינמאל נישט געווען קיין לייכטזיניגער אפטימיסט, צו גלויבען אז מיר זענען אין דער בעסטער, בעקוועמסטער און גליקליכסטער עקזיסטענץ-פארם וואס איז מעגליך. די וועלט האט מיר שטענדיג אויסגעוויזען, אפילו אין די בעסטע צייטען, דאמאלס ווען איך האב זיך נעהענטער געפיהלט צו איהר, נישט מעהר ווי רוי-מאטעריאל—רוי, אונוויליג מאטעריאל. ס'איז אזוי ווי גאט וואלט געזאגט צום מענש: "איך גיב דיר בלויז רוי שטאף. איך האב דיך בעשאפען נאר אלס א פערוואנדלונגס-אפאראט. דורך דער בעארבייטונג פון רוי-מאטעריאל, רוי, אונוויליג מאטעריאל, סיי דאס וואס איז דרויסען, סיי דאס וואס איז אינווענדיג אין דיר, וועסטו לעבען—גלגולים אינ'ם רייך פון פיזישען, גלגולים אינ'ם רייך פונ'ם גייסטיגען."

די עקאנאמישע און ביאלאגישע פערוואנדלונגען—אט די מעטאבאלישע פראצעסען אינ'ם פיזישען רייך—זענען א טייל פון אונזער לעבען, און בלויז א טייל נאר, כאטש א מאדערנע אנשויאונג גלייבט אז זיי זענען דאס גאנצע לעבען. און איין רייהע מיט זיי, זענען די גייסטיגע מעטאבאלישע פראצעסען, וועמענ'ס רוי-מאטעריאל איז הויפטזעכליך אינווענדיג אין דער נשמה. צוזאמען מיט די פיזישע מעטאבאליזמען, נעהמט אן יענע פערוואנדלונג פון רוי אונוויליג מאטעריאל אין אונז, וועלכע ברענגט אונז עטהיק און מאראל. ס'איז פאראן א פערוואנדלונג פון רוי אונוויליג מאטעריאל, וואס שאפט אמת, חסד, און די

אלע אנדערע שענע ווערטהען. ס'איז פאראן א פערוואנדלונג פון רוי אונוויליג מאטעריאל וואס פעראיידעלט און פערשענערט דאס בענעהמען זיך, וואס גיט זיטען, און די אלע ניסים און חנ'ען פונ'ם לעבען.

פון דעם זעלבען מין, זענען יענע מעטאבאלישע פראצעסען וואס גיבען אונז אפפערוויליגקייט און התחיבות, וואס גיבען אונז ליעבע, יושר, רחמנות, גוטסקייט. און אויך פון דער גייסטיגער ספערע, איז די גרופע מעטאבאלישע פראצעסען וואס שאפט קונסט, ליטעראטור, מוזיק.

און אויך דא, מוז מען בעמערקען, אז אין די אלע גייסטיגע פראצעסען, איז דארט וואו דער מעטאבאליזם איז קרעפטיג, ווערט דאס אונוויליגע רוי-מאטעריאל וועניגער אונוויליג. נאך מעהר עס ווערט וויליג, עס אפפערט זיך, ווערט התלהבות'דיג, און פליסט אריין אין דער פערוואנדלונג אזוי לייכט, אז דער פראדוקט ווייזט ארויס ווי ער וואלט געווען ספאנטאן. פון דערפון נעמט עס זיך וואס אין ספעציעל בעגאבטע נאטורען, ווייזען ארויס די גייסטיגע מעטאבאליזמען צו ארבייטען ווי ספאנטאנע ערשיינונגען, און דערפאר זענען דא נשמות מיט א זשעניאליטעט פאר ליעבע, גרויסמוטהיגקייט, רעליגיאן, און פאר די פערשיעדענע שאפענדע קונסטען.

מיט א געזונטען מעטאבאליזם אין אלע גייסטיגע פראצעסען, וואלט די וועלט געבליהט, און דאס לעבען וואלט געווען געהיילט אין גלאנץ און פראכט. אבער ליידער ווייזען זיי זיך נישט אזוי בולט אלס פראצעסען, ווי די מעהר מאטעריעלע, רייסען זיך נישט אזוי רוי אינ'ם טאג-טעגליכען אריין, און זענען נישט אזוי מערקווירדיג פערשידענארטיג אין זייער אינטענסיוויטעט, און פאלגליך זעהט מען זיי נישט אזוי שטארק אן אלס א נויטווענדיגע טייל פונ'ם סדר העולם. זיי זענען כמעט אינגאנצען פערזעהן געווארען פון דער וויסענשאפט, וועלכע איז צו שטארק פערנומען בלויז מיט די עוואלוציאנערע פערוואנדלונגען פון מאטעריע און געבוי. אפילו די מאדערנע פסיכאלאגען ווייזען ארויס זעהר א קנאפע פערשטענדניש וועגען זיי אלס ארגאניזירטע פראצעסען, צוטרעטענדיג אומגעהנסטען צו זיי בעת זיי ריידען וועגען "פערהערליכונגען." וואס אבבעלאנגט די נישט אנגעזעהענע אינטעלעקטועלע, די וואס ווערען שטענדיג אויפגעפאדערט צו "דענקען פאר זיך אליין"—ווי עס ווערט היינט פראווירט—זיי קוקען זיך צו גאנץ געהארכזאם צו דער אייגענער פינסטערניש און זוכען א ליכט.

מיר האט זיך שוין לאנג אויסגעוויזען אז אונזער מענשליך לעבען דארף בעטראכט ווערען הויפטזעכליך אלס א קאמפליצירטע רייהע פון מעטאבאלישע פראצעסען. ס'איז אפשר ווירקליך אמת אז דאס גאנצע לעבען, מיט אלע איהרע מאניפעסטאציעס דארף ווערען אזוי בעטראכט.

דאָס לעבן אין אַלגעמיין איז נישט מער ווי אַ פֿערוואַנדלונגס כח, אײנפֿאַך אָדער קאָמפּליצירט, ווי דער פֿאַל זאָל נאָר זיין, בעאַרבייט זיך די פּרימיטיווע נאַטור. איך דערמאָן זיך אַבער, אַז דאַרווין האָט געמוזט האָבן גאַנצע צוויי בענדער דאָס דאָזיגע צו באַהויפּטן וועגן דעם געוועהנליכן ערד וואָרם, דעם באַשיידענעם פֿערוואַנדלער פֿון רוי-מאַטעריאַל אויף אַ גינסטיגן פֿלאַנצונגס באָדען. די עטרה פֿון דער בריאה, דאָס מענשליכע לעבן, אין אַן אומבעשטימטע, נישט-פֿערשטענדליכע, סיסטעמישע אײנגעאָרדנטקייט, וואָס ווייזט אַרויס אַ גאַנצע רייהע פֿון רייכע קאָמפּליצירטע מעטאַבאָלישע פּראָצעסן, איז די מאַכטפֿולסטע פֿערוואַנדלונגס-קראַפֿט וואָס געפֿינט זיך אין דער לעבעדיגער נאַטור.

דאָס פֿערשידענאַרטיגע אַרבייטן פֿון די גייסטיגע מעטאַבאָליזמען אין פֿערשידענע אינדיווידואומס און אין פֿערשידענע עפּאָכן, אָט דאָס גיט דעם לעבן די פֿערשידענאַרטיגע אײגנשאַפֿטן און מאַכט עס אַז די קולטור פֿון יעדען דור זאָל זיין די מאַניפֿעסטאַציע פֿון זיין נשמה. די גייסטיגע פּראָצעסן קענען קראַנק זיין, פּונקט אַזוי ווי די עקאָנאָמישע און ביאָלאָגישע פּראָצעסן. די גייסטיגע פּראָצעסן קענען זיין אין פֿול ליכט אָדער כמעט אויסגעלאָשען. די שטופֿען פֿון די דאָזיגע פּראָצעסן, אין די האַרמאָניע וואָס הערשט צווישען זיי, שאַפֿט דעם ספּעציפֿישן קאָמפּליצירטן רעזולטאַט. כדי צו שאַפֿען אַ שענע ציוויליזאַציע, מוזען די אַלע פֿיזישע און גייסטיגע מעטאַבאָליזמען זיין פֿיין באַלאַנסירט, און מוזען אַרבייטן אין פֿאָלקאָמענער האַרמאָניע.

פֿון דער דאָזיגער קאָנצעפּציע שאַפֿט זיך אַ געוויסער פּועל יוצא. דער ויכוח צווישען קונסט און מאָראַל לעזט זיך פֿון זיך זעלבסט. ביידע זענען פּראָדוקטן פֿון'ם זעלבען מקור. זיי זענען ביידע די דינער פֿון דער ציוויליזאַציע, און זיי קענען זיך נישט ווידערשפּרעכן איינער דעם צווייטען, ריכטיג דורכפֿיהרענדיג זייערע אויפֿגאַבען. דער מאָראַל מאָר נישט זיין אונעסטעטיש, די קונסט מאָר נישט זיין אומאָראַליש, אָדער געשטיצט אויף אומאָראַלישקייט. ס'איז נישט אַבער געדרונגען אַז זיי זאָלען דירעקט פֿערבונדען זיין איינער מיט דעם צווייטען. דאָרטען אָבער ווי עס ווערט אַ צוזאַמענשטויס צווישען זיי, מוז דער מאָראַל, זייענדיג די לעבענס-קרעפֿטיגערע און מער דורכדרינגליכע, בלייבען אלס זיעגער. מאָראַל בעהעפֿט. די קונסט מאָר זיך נישט אָנשליסן אין די מחנות פֿון צושטערונג.

עס קען אויך זיין, אַז אין אַ געוויסן דור, זאָל אַ געוויס פֿאָלק, ספּעציעל פֿערשטאַרקען איינעם פֿון די גייסטיגע מעטאַבאָליזמען. דאַן וועט דער דאָזיגער מעטאַבאָליזם, געבען דעם הויפּט כאַראַקטער צו יענער ציוויליזאַציע. ווען זי איז עסטעטיש, וועט די ציוויליזאַציע אויס-

נעמען מיט איהר אויסערליכער פֿאָרם. שטעדט און פּאַלאַצען, געמעלער, טעמפּלען, טעראַסען, פֿאָנטאַנען,—אָט די פֿערוואַנדלונגען פֿון דער רויהער נאַטור, וועלכע טראָגען דעם געשטאַלט און דעם שטעמפּעל פֿון דער נשמה פֿון וועלכער זיי שטאַמען. אַזוי ווי די וועסטמינסטער "אַבי" שטעהט אַנטקעגען די צענטראַל געביידעס, אַזוי שטעהן זיך פּנים אל פּנים די פֿערוואַנדלונגס-נשמות פֿון צוויי פֿערשידענע דורות.

ווען דער לייטענדער מעטאַבאָליזם איז מאָראַליש, דאַן שטייגט די ציוויליזאַציע מיט איהר התנהגות, און ווערט רעליגיעז און עטהיש. איהר ליטעראַטור און איהר געפֿיהל איז ערנסטער און העכער ווי איהרע עפֿענטליכע מאָנומענטען.

ווי באַלד מען זעהט דאָס הערשען פֿון פֿערוואַנדלונגס-פּראָצעסן אין אַ קלאָרע ליכט, קען מען עס קוים אָבלייקענען. און דאָך, האָט נים הוקסלי אַמאָל געזאָגט אַז ס'איז נישט פֿאַראַן קיין יושר אין דער נאַטור! איז עס נישט דאָס לעצטע וואָרט אינ'ם מאָדערנעם געדאַנק אַז די נאַטור איז מאָראַל-לאָז?

נישט פֿאַראַן קיין יושר אין דער נאַטור? וואָלט הוקסלי אַריינגעבליקט אין זיין אייגענער נשמה, וואָלט ער דאָרט געפֿונען דעם יושר אויפֿ'ן טהראָן. און איז ער אַליין נישט געווען אַ טייל פֿון דער נאַטור? אויב גאָט האָט אַריינגעבראַכט יושר אין דער נאַטור דורך הוקסלי'ס אייגענער נשמה, ווי בלינד איז עס געווען אָבצולייקענען אין איהר עקזיסטענץ!

ג.

די מענשליכע נשמה איז צוליעב די רייכקייט און פֿערשיעדענאַרטיגקייט פֿון איהרע גייסטיגע מעטאַבאָליזמען, די גרעסטע פֿערוואַנדלונגס-קראַפֿט אין דער לעבעדיגער נאַטור. זי האָט אַ מיסיאָן—אַריינצופֿיהרען דורך איהרע מעטאַבאָליזמען, נייע וואונדערבאַרע פֿאַקטאָרען אין דער נאַטור, וועלכע ערשיינען צוזאַמען מיט דער מענשהייט, און ווערען פֿערשוואונדען צוזאַמען מיט דער לעצטער. דער מענש איז נישט נור בלויז דער מייסטער-בויער, אַגריקולטוריסט, באַאַרבייטער פֿון דער נאַטור. ער אַנטוויקעלט נישט בלויז מאַטעמאַטישע סיסטעמען און פֿיזישע וויסענשאַפֿטן. ער איז אַ פּאָעט, קינסטלער, גייסטיגער אַלכעמיקער. דורך איהרע גייסטיגע מעטאַבאָליזמען, ברענגט אַריין די מענשליכע נשמה דאָס געטליכע אין דער יצירה. דעם מענשען'ס אויפֿגאַבע איז צו שאַפֿען גאָט.

דער איד איז געווען דער ערשטער דורכצופיהרען די דאזיגע מיסיאן ער האט דערצו פערמאגט א נאטירליכע מתנה, גרעסערע מאראלישע און עטהישע כחות, ווי וועלכע ס'איז אנדערער עטהנישער כלל, כאטש די לעצטע האבען איהם איבערטראפען אויף די עסטעטישע געביעטען. דער איד האט דער ערשטער א גאט בעשאפען.

די אבשטאמונג פון רעליגיאן אוים אינערליכע קוועלען, איז שוין אנגעמערקט אינ'ם תלמוד. "עס איז געשריבען (תהלים, קאפיטעל כ"ט, פסוק ד') קול ה' בכח "דאס קול פון גאט איז מיט כח". דאס הייסט אז יעדערער הערט גאט'ס קול לויט דעם כח פון זיין אייגענער שמועה. מאן און פרוי, יונג און אלט, קינדער און עופ'עלעך, אלע הערען גאט'ס קול לויט זייער כח. משה האט אויך גאט'ס קול אויף קיין אנדערען אופן נישט געהערט, ווייל עס איז געשריבען (שמות פ' י"ט, פסוק י"ט) "משה האט גערעדט, און גאט האט איהם געענטפערט מיט א קול", דאס הייסט, מיט דעם קול וואס זיין כח השמועה האט איהם ערמעגליכט צו הערען און פערשטעהן." (איך גלויב אז איך ציטיר ריכטיג.)

דער דאזיגער פירוש האט געמוזט געשריבען ווערען, און איינע פון אייראפא'ס פינסטערסטע צייטען. דאך האבען די גרעסטע אייראפעאישע געלעהרטע, געשריבען זייערע געשיכטעס פון געדאנק נים וויסענדיג וועגען די אידישע עטהישע שריפטען. דאס אידישע הארץ, גרעסער, טיעפער, מעהר קאמפליצירט און עמפינדליך ווי דאס הארץ פונ'ם היידען, האט אריינגעבראכט דאס געטליכע אין דער וועלט.

פאר מיר האט דער דאזיגער פשוט'ער אמת, אפטמאל ווי בעלויכטען די גאנצע געשיכטע פון דער אייראפעאישער ציוויליזאציע. בעת דאס אידישע הארץ האט געפלאקערט, און געשאפען דעם תהלים דורך גייסטיגע מעטאבאליזמען, איז דאס אינערליכע ליכט פונ'ם היידען, קיים געווען ווי א קליין חלב'דיג ליכטעל. און ביים רוב פון די אומות איז דאס ליכט נישט קיין פיעל שטארקער געווען ווי ביי בהמות.

און די טיעפערע נשמות פון די חסידי אומות העולם זענען נתעלה געווארען דורך דעם אידישען גייסט. אין פערלויף פון די ערשטע צוויי יאהרהונדערטער פון דער קריסטליכער ערא, האבען זיך די בעסטע און אידיעלסטע פון זיי אבגעקעהרט פון דעם פאנטהעאן פון שטיין-טויטע געטער, און געווארעמט זיך ביי דער נייער ליכט. אין די גארטענארטיגע שטעדט פון דער ציוויליזאציע, וואס האט זיך געשפרייט ביי די אור-אלטע ברעגעס פונ'ם בלויען, שטילען אקעאן, אונטער דער מילדער דרום-זון, האבען זיך די געבילדעטע היידען מיט פרייד אנגעשלאסען אין א ברידער-און-שוועסטער בונד מיט די צעווארפענע אידישע קהלות. בעת דאס קריסטענטום איז נאך אין די חבלי-לידה געווען האט

יהודה אויפגענומען דאס גייסטיג נאהענטע פון די אומות העולם און דורכדעם שטארקער און רייפער געווארען. צוויי גאנצע יאהרהונדערטער האט זיך זייער בלוט אויסגעמישט מיט אונזערם, און עס לויפט נאך היינט אין אונזערע אדערען.

דער דאזיגער פראצעס האט זיך אבער געענדיגט. ביי די איבערגעבליבענע היידענישע מאסען איז דער גייסטיגער מעטאבאליזם געווען אזוי שוואך, ביז דער העבראיזם איז ווידער געקומען אין א פערענדערטער פארם און מיט נייע דעוויזען, נייע הבטחות וועגען אויסלייזונג דורך סאקראמענטען, און פערדאמונג, דראהונגען, און אז.וו. און אין דער דאזיגער נייער פארם, איז דאס אריינגעצוואונגען געווארען אויף זיי.

נאר אויב מען קען יא אפילו זאגען אז דאס קריסטענטום האט ערארבערט אייראפא, מוז מען עס בעטאנען אז עס האט בלויז געבראכט דעם יודאאיזם צו די פעלקער אין א נייער צוגענגליכער פארם. אין יעדען לאנד. האט זיך דאס קריסטענטום געביטען לויט דעם טעמפעראמענט פון די איינוואהנער. דער פארם איז געווען א בעשטימטער, אבער דער אינהאלט האט זיך געביטען. יעדע סביבה האט אריינגעבראכט אינ'ם קריסטענטום א סך פון איהר אלטער געצענדינעריי. אין יעדער געגענד, האט מען אריינגעוועבט די אלטע לעגענדעס און מנהגים אינ'ם נייעם שטאף—העלדען, געטער, פעען. מכשפים זענען אויפגעשטאנען תחית המיתים אלס בעלי-מופתים, מלאכים, טייוואלים—און האבען פערשטארקט דאס גלויבען אין השערת הנפש. גאר ווייניג פון זייערע אלטע אמונות איז אבגעפאלען: עס איז צווייפעלהאפט אויב עס וואלט אנדערש געקענט פארקומען. און דאך איז די העברעאישע ביבעל און די אידישע מאראל אריינגעצוואונגען געווארען אויף אייראפא. נישט לאנג צוריק האט די "וועסטמינסטער גאזעט" אנגעפרעגט פארוואס דער איד איז נישט פאפולאר, און זי האט בעקומען פערשיעדענע השערות. אלע נישט ריכטיגע. עס איז קלאר פארוואס דער איד איז נישט פאפולאר. ווער וועט דאס מוחל זיין די לאסט פון א פרעמדען מאראל אויפ'ן געוויסען? די מאדערנע מענשהייט האט דאס פיינט, און זי זוכט פון זיך אראבצואווארפען די לאסט. אין דער ליטעראטור ווייזט זיך דאס גאנץ אפען. ניטשע האט עס פיינט געהאט; ער האט עס אנגערופען א שקלאפען-מאראל. פון דער צווייטער זייט ווידער, ברייעט דער אנטי-סעמיט האסטאן טשיימבערליין אז דער פערדיענסט פון דעם "שקלאפען מאראל" געהערט צו דעם טייטאן. דער געלעהרטער, פרידריך דעליטש האט מיט ביטערקייט געוואלט פטור ווערען פונ'ם אלטען טעסטאמענט, און אוועקשטעלען דעם נייעם אויף אן אייגענעם בארען. און אט די

פֿרוכטלאָזע פֿערזוכען ווערען געמאַכט נישט נאָר אין דייטשלאַנד. אין'ם נייעם טעסטאַמענט, רעדט יעזוס אליין וועגען דעם אַלטען אַלס דאָס אינספּירירטע וואָרט פֿון גאָט!—און דערמיט האָט ער אויף אייביג אַרויפֿגעשטאָכען אַפֿילו די הייליגסטע פֿון אַנדערע שוטים אויף די הערנער פֿון א דילעמאַ.

ד.

וואָס איז פֿאָרגעקומען מיט'ן קריסטענטום זינט עס האָט ערפֿאָלגרייך בעהערשט אייראָפּאַ? דיענענדיג מעהר אַלס אַ אינסטרומענט פֿאַר דער פּאָליטישער ווי פֿאַר דער רעליגיעזער פֿעראייניגונג פֿון אייראָפּאַ, איז די קירך געוואָרען אין משך פֿון די יאָהרהונדערטע אַזוי פֿאַרדאָרבען אין איהר אָרגאַניזאַציע, אַז די מעהר העבראַאיזירטע קריסטען—די יעניגע וואָס האָבען געהאַט אַן עטהישען געפֿיהל—זענען אויפֿגעשטאַנען נעגען איהר, און האָבען דורכגעפֿיהרט די רעפֿאָרמאַציע. אָבער אַפֿילו מיט דעם האָט דאָס קריסטענטום דאָך נישט געקענט לעבען בלייבען אין די הערצער פֿון די אייראָפּעאישע פֿעלקער, ביז צום צוואַנציגסטען יאָהרהונדערט. די אורשפּרינגליכע העבראַאישע ליכט—קיינמאָל נישט קיין גרויסע, אחוץ אין יחידים—איז כמעט אינגאַנצען אויסגעלאָשען געוואָרען. די גאַנצע געשיכטע פֿון די לעצטע צייטען שטאַמט פֿון דעם דאָזיגען אונטערגאַנג פֿונ'ם גייסטיגען מעטאַבאָליזם.

צווישען די צאָהל-געוואַקסענע מאַסען פֿון אייראָפּאַ, איז פֿאָרגעקומען א שטילע ספּאָנטאַנע רעוואָלוציע. אין זייער גוס'דיגען גייסטיגען מעטאַבאָליזם, איז ווידער אַרויפֿגעשוואוממען די אַלטע היידענישע פֿערזענליכקייט מיט איהר גאַנצען איינפֿאַכען פּרימיטיוויזם. די דאָזיגע ענדערונג איז פֿאַרביי נישט בעמערקט, ווייל די מאַסען האָבען זיך נישט געקענט אויסדריקען. דאָך האָט עס נאָך נישט געברויכט צו פֿיהרען צו א צוזאַמענבראָך. ס'איז נישט געווען קיין נידריגקייט במזיד. מיט זייער ספּאָנטאַנער מאָראַל-לאָזיגקייט, מיט זייערע איינפֿאַכע טיערישע טוגענדען, און מיט זייער טיערישע סעקסועלע צוזאַמענגעמישטקייט, זענען די מאַסען געווען בלויז א שטיק פֿון דער פּרימיטיווער נאַטור.

וואָס דען האָט אַרויסגערופֿען דעם אייראָפּעאישען צוזאַמענבראָך? אַן'עהנליכע רעוואָלוציע דורך דעם אָבשטאַרבען פֿונ'ם גייסטיגען מעטאַבאָליזם אין די מחנות פֿון די געבילדעטע קלאַסען. די דאָזיגע קלאַסען האָבען געפֿיהרט די וועלט, זיי האָבען געטראַכט פֿאַר איהר, און געשריבען פֿאַר איהר, און זיי האָבען זיך יאָ געקענט אויסדריקען. כמעט אין אַלע לענדער און כמעט אַלע האָבען מיט כעס אָראָבגעוואָרפֿען פֿון זיך דעם העבראַאיזם. דאָס איז שוין נישט געווען קיין שטילע רעוואָלוציע. די

אַלטע היידענישע נשמה האָט אויפֿגעשטורעמט בעוואוסטזיניג מיט א מבול פֿון אויסדרוק.

ביי די דענקער און קינסטלער איז עס בלויז געווען די אַלטע היידענישע נשמה-איינפֿאַכקייט. אָבער ביי די הערשענדע קלאַסען—שטענדיג ציניש געניינט—האָט זיך די היידענישע נשמה צו'פּילפּול'ט. דער ציניזם האָט בעהערשט די עפֿענטליכקייט. די קונסט פֿון פּראָפּאַגאַנדאַ האָט זיך פֿערפֿאָלקאָמט. נידריגע עקספּלויטאַציעס האָבען בעשטימט דעם גאַנצען געוועב פֿונ'ם ציוויליזירטען לעבען. די לעבענספֿרייד איז געוואָרען א וואולגאַרע און פֿיבערהאַפֿטע לוסטיגקייט. די ביהנע איז געוואָרען שטאַרק עהנליך צו דער פֿון די צייטען פֿון נירון-קיסר. בישאָפֿען האָבען פֿערזיכערט אַז די מענשהייט פֿערבעסערט זיך. און דאַן האָט מען אָבגעלאָזט פֿון קייט דעם מלחמה-הונד.

מיט דער וויסענשאַפֿט פֿונ'ם נייצענטען יאָהרהונדערט האָט זיך אָנגעהויבען דער צוזאַמענבראָך. שטאַרענדיג זיך צו ווערען ראַציאָנאַל, האָט די וועלט פֿערלוירען איהר שכל. דער גייסטרייכסטער מענש איז עס געווען, וואָס האָט ענטדעקט אַז מיר זענען חיות, און די ענטדעקונג איז געווען די ערפֿאָלגרייכסטע פֿון אַלע דורות. דערנאָך זענען געקומען די קינסטלער און די דענקער—די שטערן פֿון די אַכציגער יאָהרען—וועלכע האָבען געלערנט אַז די קונסט שטייגט איבער דעם מאָראַל, און האָבען איבערצייגט אין דעם אַלע מתמידים פֿון זייער דור. דער גאַנצער אייראָפּעאישער אויסדרוק איז פֿריי געוואָרען, גאַנצע שטערן-קרייזען פֿון וואונדערבאַרע שרייבער, מייסטער פֿון ליטעראַרישע און דראַמאַטישע קונסט, פֿייערדיג, מיט וויץ און איראָניע, האָבען דערשטיקט צום טייל מיט דעם לייכטענדען רויך פֿון זייער געדאַנק און פּרעסטיזש, די לעצטע פֿליממעלאַך פֿון העבראַאיזם. זיי האָבען פּראָקלאַמירט די פּראַכט פֿון נישט-פֿערוואַנדעלטען רוי-מאַטעריאַל, סיי פֿון דרויסען, סיי אין אונז; דער עקסטאַז פֿון די נישט-פֿערוואַנדעלטע אימפּולסען, די וואונדער פֿון עגאָאיזם און פֿון בלאַשענדע פֿרייהייטען, די פֿערדאַמונג פֿון מאָראַלישער טיראַניי. אייזלען אין לייבען-פֿעל האָבען געלאָזט הערען זייער קול, האָבען געשריען דורך מעגאַפֿאָנען און האָבען זיך נישט פֿערראַטען. ווער האָט זיך געקענט שטעלען נעגען דעם? זיכער נישט די קלוגע התמדות'דיגע יוגענד וואָס מוז שטענדיג שטעהן אויף דער זייט פֿון דער חכמה.

איינער פֿון די אָנגעזעהענסטע ענגלישע שריפֿטשטעלער זאָגט אין איינעם פֿון זיינע לעצטע ביכער, אַז איהם פֿערדריסט וואָס ער האָט זיך ווען עס איז געדאַרפֿט קימערן וועגען בעטראַכטען זיין לעבען: ער האָט ענדליך פֿערשטאַנען, אַז זיין לעבען האָט זיך געלעבט אין איינקלאַנג

קאמיל פיסארא — זעלבסט פארטרעט.

מיט א נאטירליכער אייגענער מאראל צו וועלכער זיין לעבען איז שטענדיג געווען געטריי. און דאס האט איהם געטרייסט און צוריקגעגעבען זיין זעלבסט-שעצונג.

אן עהנליכער געדאנקען-ארט איז פערשפריים געווארען פאר דער מלחמה. זינד זייגען אבגעוואשט געווארען פון געוויסען, דורך דעם איינפאכען פראצעס פון ענדערען די עפיטעטען. וועגען דער מלחמה-פעריאדע גופא דארף מען זעהר ווענוג ריידען, די וועלט האט געהעריג אבגעקלונגען מיט דעם גייסט פון דעם אלטען היידישען פאעט:

Soles occidere et redire possunt
Nobis cum semel occidit brevis lux
Nox est perpetua una dormienda

עס איז שוין ווידער שלום. מיר האבען זיך צוגעקוקט אין די לעצטע צעהן יאהר צו א גייסטיגער טראגעדיע וואס איז די שווארצסטע אין דער געשיכטע. ווי האלט עס מיט אונזער וועלט? זי ליגט אין דעם פאר-היסטארישען זומפ צווישען טייכען פון בלוט. וואו איז דער רעגענבויגען וואס גאט האט געשטעלט אין הימעל, אלס צייכען אז ער וועט די וועלט נישט פערניכטען מיט א מבול פון בלוט? עס הערען זיך כסדר קלאגען וועגען א פעלקער-בונד, אבער דעמועלבען טאג וואס איך שרייב דאס, ערקלעהרט אן ענגלישער גענעראל, ריידענדיג וועגען שלום, אז ער גלויבט בלויז אין מאכט.

אזוי ווי ס'איז געשריבען אין ספר בראשית—אין דער רייהע פון בליץ-ארטיגע, לאקאנישע עפיקס—"כל הארץ מלא חמס." סדום און עמורה בליהען ווידער, און אויך די שטעדט אין די ארומיגע טהאלען; יא, און אויך די לעזבישע אינזלען פון אן אנדער ציוויליזאציע, א וועלט פון בריליאנטענער הפקרות און פון דערשטיקטע פרייהייטען. איבער דער מענשהייט בעוועגט זיך די אינסטיטוציע פון דעם דעמאקראטישען שטאאט, א דעספאטיזם אזוי גרוים ווי פון וועלכען עס איז טראן אין דער געשיכטע. איבער דער גאנצער וועלט שפרייזט די הייחנישע אידעע, אז דער שטאאט האט נישט קיין עטהישע פליכטען צום איינצעלנעם בירגער, אז דער שטאאט קען נישט בעגעהן קיין אומרעכט!

וואס אנבעלאנגט דעם איד: דער ערנסטער קאפיטעל פון זיין געשיכטע איז נאך נישט פערענדיגט. ער ווערט אויסגעקיילעט, און א בלוט-בלבול לויפט אויף איהם! שיילאק ווערט ארויסגעהויבען פון שעקספיער'ן צו טראגען פאלשע עדות נעגען איהם; סטראשונקעס, דראהט-פאליטישע קאמפאניע פאר היידנישע פאליטישע ציעלען.

וואָס בלייבט פאַר'ן איד צו טהאָן? זיין מיסיע איז נאָך ביים לעבען. די וועלט קען אַנדערש נישט געראַטעוועט ווערען ווי דורך דעם איד'ס העברעאיזם—דורך א ווידעראויפלעבונג פון גייסטיגען מעטאַבאָליזם —א ווידערגעבורט פון דעם איד'ס עטהיק. איינמאָל פאַר אַלע מאָל האָט דאָס ישעיהו פּראָקלאַמירט.

אָבער דאָס ליכט האָט זיך אויך ביי אונז אראָבגעלאָזען נידריגער, מיר האבען אויך געליטען פון דעם דאַזיגען בלאַנצענדען היידניזם. אויך מיר האבען איינגעאָטעמט דעם רויך פון ליטעראַטור. מיר האָבען אויך געדינט די בלענדענדע שטערן-קרייזען וועמענס ליכט איז נישט געווען דאָס ליכט פון הימעל. אונזער ערשטער ארבייט איז צוריק זיכער צו מאַכען אונזער עטהיק. דער כח און די בענאַבונג געפינט זיך נאָך אַלץ ביי אונז. איידער מיר קענען היילען אַנדערע מוזען מיר צוערשט זיך אליין היילען.

דוד ווידענפעלד.

כ'שפיל זיך מיט ליים.

ב'שפיל זיך מיט ווייכינקען, גלאַנציגען ליים,
שפּרינגט מיר א מאַלפּע ארויס!
צו איינגעמען ענגליך, איך קען איהם שוין לאַנג.
ער געהט שוין באַלד שטאַרבען און ס'ווערט מיר נישט באַנג.
גיב איך דער מאַלפּע א זעץ אין דער נאָז!
כ'שפיל זיך מיט ווייכינקען ליים.

כ'שפיל זיך מיט ווייכינקען גלאַנציגען ליים,
שפּרינגט מיר א מענטשעל ארויס!
בייג איך דעם קערפּער אהין און אַהער,
ווערט פון דעם מענטשעל א קאָמישער בער
שטעק איך אין בייך איהם א העלצעל אריין!
כ'שפּיל זיך מיט ווייכינקען ליים.

כ'שפיל זיך מיט ווייכינקען גלאַנציגען ליים,
כ'מיש איהם מיט וואַסער און קנעט!
קנעט איך אויס מענשען מיט פערדישע פיס,
און אויגען, און אוירען מיין דרעטעלע שפּיזט!
גראָב איך מיין קליינטשיקען פינגער טיעף איין,
אין מחות פון ווייכינקען ליים.

לעאָפּאָלד פּיליכאָווסקי.

מאָריץ גאָטליעב.

שרייבען איבער מאָריץ גאָטליעב, דעם "גדול באמנות"—זענען דען אנדערע אידישע קינסטלער אדער זייערע ווערק ניט בעקאַנט דעם אידישען עולם ?

ווייסט דען דאָס אידישע פאָלק דאָס מיר האָבען געהאַט אין אַלע צייטען וואונדערבארע ארכיטעקטאָרען, בילדהויער, מאָלער און גראַווירער; דאָס זאָגאָר נאָך אין אונזער אַלטערטהום, האָבען מיר געהאַט קינסטלער אין וועלכע דער "רוח אלהים" איז געווען.

ווייסען זיי דען, דאָס רייכע און משכילישע פאָלקער גיבען אויס גוואַלדיגע סומען געלד ארכעאלאָגישע עקספּעדיציעס צו שיקען נאָך אונזער אַלטע היים ארץ-ישראל, דאָרט אויסצוגראָבען אונזערע אַלטע געביידעס, די בעסטע און שענסטע שטיקער פון דעקאָראַטיווער קונסט אַהיים צו ברענגען אין זייערע מוזעאומס? ווייסט דען דאָס אַלטע קולטורעלע פאָלק דאָס מיר האָבען אין דער גאַנצער צייט פון אונזערען שוואַרצען גלות, קינסטלער און קונסט דער וועלט געגעבען און אַז מיר האָבען געהאַט ערשט נעכטען און האָבען אויך היינט אַזעלכע קינסטלער ווי לעוויטאַן, אַנטאָקאָלסקי, איזראַעלס, הירשענבערג, פּיסאַראָ, ליבערמאַן, סימיאָן סאָלאָמאָן, גליצענשטיין, סאָלאָמאָן סאָלאָמאָן, אדלער, יאָזעפזאָהן, קאַראַדאַלוויל, און באַקסט? (איך האָב דאָ אויסגערעכענט נאָר אייניגע פון די וועלט בעריהמטע ניט רעכענדיג אַלע אַנדערע מאָלאַנטירטע קינסטלער.)

האָט דען דאָס "עם הספר" אַמאָל געלייענט, דאָס גרויסע עסטעטיקער האָבען מיט ערנסט און בעגייסטערונג בעשריבען אונזערע מיטעלאַלטערליכע און מאָדערנע בעשטרעבונגען פּלאַסטישע קונסט צו שאַפען? מיר האָבען גרויסע קינסטלער (אויך די בעדייטענדסטע קונסט-הענדלער...) עס פעהלט אונז אָבער קונסט פערעהרער. די טרויעריגסטע ערשיינונג אָבער ביי אונז איז דאָס זאָגאָר אונזערע געלעהרטע שריפטשטעלער, מיט אַ פּאָאַר אויסנאַהמען און אונזערע אינטעליגענץ וואונדערען זיך ווי קען עפּעס אַ איד זיך אויסקוועטשען און מאַכען "צאַצקעלאך".

עס איז אַ פאַקט אַז אונזערע מאַסען האָבען ווייניגער קונסט-פערשטענדניש, קונסט-נייגירדע און ליעבע צו קונסט פון אַלע אַנדערע פעלקער.

מיין מיטלער וואונש דאָס אידישע פאָלק פאָלקסמען צו זעהן ווי מעגליך נור האָט מיר דיקטירט די ביטערע ווערטער פון זעלבסט-קריטיק. און איך ווייס דאָס אַלע אידישע קינסטלער קלאָגען דערויף.

און עס איז טאַקע נאָך אַלעמען אַ וואונדער, וואָס טראָץ דער גלייכגילטיגקייט פון'ם אידישען פאָלק צו פּלאַסטישע קונסטען, האָבען אונזערע קינסטלער געקענט גרויסעס שאַפען און מיט זיי זייער פאָלק קולטורעל צו בערייכערען.

איצט זוענען מאָריץ גאָטליעב.

וואו ער איז געבוירען געוואָרען ?

אָט דאָרט ניט ווייט אין אונזער תחום, אין דעם פערשוואַרצטען גלות, וואו עס האָט שטענדיג געהערשט הונגער און נויט; אין גאַליציע, וואוהין מיר זענען געקומען נישט ווייל מיר האָבען עס בעטראַכט אַלס אונזער "געבאָטענן לאַנד" נור ווייל דאָס איראָפּעאישע געוויסען האָט אונז אַהין פערטריבען... ווייל פּוילען איז פאַר אונז געוואָרען די ריכטונג פון "ליסט רעזיסטאַנס".

פון'ם אָרט וואו דער אידישער אידעאַליזם האָט זיך קריסטאַליזירט און ערהאַלטען, פון וואַנען אידישע אוצרות זענען געפלאָסען ווי פון איין קוואַל און מיט זיי דאָס וועסטליכע יודענטהום בעלעבט, איז נאַטירליך ס'זאָל זיך בעוויזען דער גלענצענדסטער שטערן אויף דעם פירמאַמענט פון אידישער קונסט.

די צייט פון זיין געבורט און זיין שאַפען ?

אין די זעכציגער יאָהרען פון'ם פערגאַנגענעם יאָהר-הונדערט; ווען די השכלה-בעוועגונג איז ענטשטאַנען אין פּוילען. עס איז מערקווירדיג דאָס דער גרעסטער אידעאַליסט אין דער אידישער קונסט, האָט געשאַפען אין דער צייט ווען אונזער פּאָזיטיוויזם האָט זיך צובליהט.

ער איז געווען אַ שילער פון דער קראָקויער קונסט אַקאַדעמיע און איהר דירעקטאָר יאַן מאַטעיקאָ איינער פון די גרעסטע קינסטלער פון דער וועלט האָט זיך פערזענליך פעראינטערעסירט אין דעם אויסערגעוועהנליך טאַלאַנטירטען גאָטליעב און האָט איהם זעהר אָפט גערופען אין זיין שטודיאָ אום איהם פערזענליך אונטעריכט צו געבען. דאָס האָט געמאַכט אַ גוואַלטיגען איינדרוק אין דער קראָקאָווער קונסט-וועלט ווייל דער זשעניאַלער מאַטעיקאָ האָט זעהר זעלטען אַ שילער אַזוי פיעל אויפמערקזאַמקייט געשענקט.

גאָטליעב איז געווען דער ערשטער אידישער קינסטלער וואָס האָט בעמערקט פּאָעזי און שענקייט אין דעם אידישען גלות-לעבען. ער איז

געוועזן דער ערשטער וואס האט דערזעהן אין די ארעם-געקליידעטע פוילישע אידען, זייערע פרויען און קינדער א הויכע מאס ריטם, שענקייט, כאראקטער און קולטורעלען טיפוס, ער האט דערזעהן מיט זיין קינסטלערישען וויסען און אינסטינקט דאס דער טלית איז א קונסט-מיטעל צו שאפען נישט ווייניגער שענע ליניען ווי די גריכישע אדער רוימישע "טאגא" און אזוי איז ענטשטאנען זיין מייסטערהאפט קלאסיש בילד "יום כפור" אין דער אלטער קראקאווער שוהל. דאס בילד קען מען בעטראכטען אלס דאס ערשטע סינטעטישע ווערק פון אידישען לעבען, ווייל אלע שילדערונגען פון אידישען לעבען פאר זיין "יום כפור" זיינען געווען נאר אילוסטראציעס אדער בייזוויליגע סאטירען פון נים אידישע קינסטלער (הגדות, אוימא דא פעס, געשיכטעס פון פערפאלגונגען, קאריקאטורען א.אז.וו.) דאס בילד האט גרויס אינטערעס ערוועקט, ערשטענס צוליעב דער מייסטערהאפטער קאמפאזיציע, גלענצענדע מאלערישע אייגענשאפטען און בעזונדערס דורך די טהעמא אליין.

ס'איז ענטשטאנען א שארפע פאלעמיק בעזונדערס אין די וויענער אנטיסעמיטישע צייטונגען וועלכע האבען נים געוואלט צוגעבען אז אידען האבען אזא שענעס, אינערליכעס, אידיאליסטישעס לעבען און האבען געוואלט איבערציינגען אז דער קינסטלער האט געוואלט נאר אידעאליזירען דעם אידען. גאטליעב'ס אנשויאונג איז וואהרשיינליך געווען, דאס די אויסערליכע נישט-עסטעטישע ערשיינונג, פון דעם וואנדעל-און האנדעל-אידען, איז נאר א צופעליגער, בעשאפען דורכ'ן עקאנאמישען עלענד אין גלות און האט בעוויזען דער וועלט אן אנדער אומבעקאנט לעבען פון פאעזי און שענקייט. אין "אוריאל אקאסטא" און "יהודית" האט ער אויסגעדריקט אומגעווערהנליכע דראמאטישע שענקייט, מען קען אנעהמען אז ער איז אינספירירט געווען פון "שיר השירים".

כ'וויל דא נישט אויסרעכענען אלע בילדער, פארטרעטען, עטיודען, וואס גאטליעב האט געשאפען אין זיין ליידער צו קורצען לעבען. ער איז געשטארבען צו דריי און דרייסיג יאהר. איך מוז אבער נאך דערמאהנען זיין "שיילאק און יעזיקא" וועלכעס איז איינע פון די מייסטערהאפטסטע בילדער וואס זיינען איבערהויפט אין זיין צייט אין אייראפא געשאפען געווארען. (פאר דעם גאון פון דער ריכטונג האט מען געהאלטען דעם פראנצויזישען מאלער "קאבאנעל") איך גלויב אבער אז גאטליעב'ס "שיילאק און יעזיקא" איז דאס גרעסטע מייסטערווערק פון דער ראמאנטישער עפאכע אין דער מאלעריי.

דאס בילד סימבאליזירט אידישע פאטער ליעבע און דער קינסטלער האט זיך דערהויבען צו אן אומגעווערהנליכע הויכע מדרגה פון ליריזם. אין

ריין טעכנישע מאלערישע און צייכענערישע ארט איז עס אויך גאטליעב'ס מייסטערווערק.

איך האב דאס בילד געזעהן, טרערען פון פרייד האלט זיך גיסען דאס א אידישער קינסטלער האט דאס בילד געמאלען, און טרערען פון צער און כעס דאס אזא בילד זאל זיין אין פריוואטען בעזיץ פון א משומד.

יעצט דערוויס איך זיך אז ס'איז שוין אין בעזיץ פון זיין אידעם א גראף און "אמת'ער קריסט".

אזעלכע גלגולים מאכען דורך אידישע שאפונגען.

ווי לאנג נאך וועט דאס זיין דער גורל פון גרויסע אידישע קונסט ווערק?

אלפרעד א. וואלמארק.

לעאן באקסט.

באקסט האט א סך מעלות אין זיינע ביהנען-דעקאראציעס. אין א געוויסען זין האט ער געשאפען א נייע סצענישע איינריכטונג, און אויך געצויגען דעם טעאטער-עולם פונ'ם געשמאקטען רעאליזם, צו שאפענדע און דעקאראטיווע עפעקטען. ער איז דער פיאנער פון אט דער נייער בעוועגונג. אהן איהם וואלט קיין ריינהארדט נישט געווען, און איבערהויפט קיינער נישט פון די נייע דעקאראציאנס שוהלען אין פראנקרייך, דייטשלאנד און רוסלאנד. זיי זענען אלע בעאיינפלוסט פון איהם.

באקסט איז אבער א פיאנער נישט בלויז פון דער ביהנען-דעקאראציע. אויך אין דער מאהלעריי, איז ער דער פיאנער פון דעם וואס מען קען אנרופען די קאלאריסטישע שוהלע. א סך קונסטמאהלער האבען געזעהן זיינע אויפפאסונגען, און זענען פעראינטערעסירט געווארען אין זייערע קאליידאסקאפישע עפעקטען, און האבען געוויסע פון זיי אריינגעפיהרט אין זייערע מאהלערייען.

באקסט איז אבער נישט קיין גענוג גרויסער קינסטלער. זיינע אידעען זענען גרעסער פון זיינע פעהיגקייטען, און עס געפינט זיך א געוויסער לייכטזין, א מין בולעוואר-ארטיגער שוים אין זיין ארבייט. ער האט בעוועגונג, אבער עס פעהלט איהם גראנדיעזקייט און איינפאכקייט, און דער עיקר, קאנצענטראציע. בעטראכט זיינע א ביהנע, און איהר וועט מוזען ווארפען אייער בליק אויף טויזענדער פונקטען. זיינע קאסטיומען זענען שוין בעסער, נאר אפילו אין זיי, געפינט זיך א פראנז

דאָ, און אַ שפּיץ דאָרט. דאָס איז ווערט נישט צוגעצויגען צו איין צענטער.

פֿעהנליכט זיינע ביהנע דעקאָראַציעס מיט גאָרדאָן קרייג'ס. כאָטש גאָרדאָן קרייג'ס סצענעס פֿערלירען זיך אינגאַנצען אין'ם זין פֿון פֿאַרב, דאָך קריגט באַקסט נישט די גראַנדיעזיטעט פֿון אויסדרוק וואָס פֿיהלט זיך ביי גאָרדאָן קרייג.

קרייג'ס חסרון איז דאָס וואָס זיין ביהנע איז אַזוי טויט און פֿינסטער. איהם פֿעהלט אינגאַנצען דער חוש פֿאַר פֿאַרב. אָבער ער האָט קראַפֿט און איינפֿאַכקייט. ער נעמט הריי שטיינער. ער שטעלט זיי פֿונאַנדער און זיי שטעהן אַזוי ווי די אייביגקייט וואָלט געווען אָבהענגיג פֿון זיי.

ווען עס וואָלט זיך געקענט פֿעראייניגען דער גייסט פֿון באַקסט מיט דעם פֿון גאָרדאָן קרייג, וואָלט זיך געקענט אַנטוויקלען אַן אמת גרויסע טעאַטער-קונסט.

אָבער פֿון דעם געזאַגטען קענען מענשען דרינגען אַז באַקסט איז אין דער פֿאַרב אויף דער זעלבער מדרגה וואָס גאָרדאָן קרייג אין די סצעניש-איינריכטונג. און דאָס וואָלט געווען פֿאַלש, ווייל כאָטש באַקסט אַרבייט מיט פֿאַרב, איז ער דאָך נישט קיין קאָלאָריסט. ער צוּוואַרפֿט צופֿיעל זיינע פֿאַרבען. אַ קאָלאָריסט הויפֿט נישט צוזאַמען אַלע קאָלירען פֿונ'ם רעגענבויגען אינאיינעם. ער פֿיהלט זיי אין בעשטימטע פֿאָרמען און עפֿעקטען, און האַרמאָניזירט זיי גאַנץ איינפֿאַך. עס עקזיס-טירען בלויז דריי, פֿיער פֿאַרבען אינגאַנצען, און די אויפֿגאַבע פֿונ'ם קינסטלער איז זיי צוזאַמענצושטעלען אין אַ האַרמאָנישער קאָמבינאַ-ציע. צוּוואַרפֿען זיי אויף הונדערטער שאַטירונגען הייסט באמת פֿער-ניכטען די פֿאַרב.

באַקסט'ס חסרון איז וואָס ער האָט ליעב אַ סך. ער שטעלט אַריין וויפֿיעל פֿאַרבען ער קען נאָר קריגען, און ער ווערט פֿערגוואַלטיגט פֿון זיי. ווען ער וואָלט געקענט זיין אַזוי עקאָנאָמיש מיט זיינע פֿאַרבען, ווי גאָרדאָן קרייג איז מיט זיינע ליניעס, וואָלט ער געשאַפֿען אַ פֿיעל שענע-רע סצענע.

באַקסט מוז עהער בעטראַכט ווערען אַלס אַ בעל מחדש, אַלס אַ פּיאָנער, ווי אַלס קינסטלער. באמת זענען זיינע ערשטע סצענעס נאָר שלעכטע. לעצטענס אָבער האָט זיך די פֿאַרב ביי איהם אַנטוויקלט אויף אַ ברייטערען אופֿן, מיט שטאַרקערע עפֿעקטען. איך גלויב אַז ער איז בעאיינפֿלוסט געוואָרען פֿון יונגערע רוסישע קינסטלער, וועלכע זענען צוערשט בעאיינפֿלוסט געוואָרען פֿון איהם, און דאָס דאַרף אַזוי

זיין. דער פּיאָנער קען הערגרייכען בלויז אַ געוויסע הויך, און דאַן מוז ער זיך אָבשטעלען, ביז אַנדערע בעאיינפֿלוסען איהם ווייטער.

די גרעסטע טייל פֿון באַקסט'ס חסרונות, און אויך פֿון זיינע מעלות, שטאַמען דירעקט פֿון זיין אידישקייט. זיין ליעבע פֿאַר אָרנאַמענט און רייכע קאָלירען איז באמת אידיש. און עס איז אויך אידיש די זעליגע אָריענטאַלישע בעוועגונגען פֿון זיינע פֿיגורען, און דאָס ותרנישע אַנוואַרפֿען פֿון זיינע פֿאַרבען.

אָבער דער גרעסטער חסרון זיינער איז דאָס אידישע אַסימילירען פֿון פֿרעמדעס. באַקסט האָט אַסימילירט דעם גייסט פֿון דעם פּאַריזער בולעוואַר, און זיין אַרבייט איז אָנגעפֿילט מיט דעם פּאַריזער לייכטזין, וואָס צושטערט זיינע פֿיעל סאָלידערע בעגאַבונגען.

לוסיען פּיסאַרא.

די קונסט פֿון דרוקען.

אַלס רעזולטאַט פֿון די בעמיהונגען פֿון וויליאַם מאָריס און די קינסט-לער אַרום איהם, האָט די דרוק קונסט געמאַכט אַזאַ פּראָגרעס אַז ס'איז שווער הייַנט זיך פֿאָרצושטעלען ווי געפֿאַלען די קונסט איז געווען אין'ם מיטען פֿונ'ם לעצטען יאָהר הונדערט. דער דעקאַדאַנס פֿון דער דרוקעריי אַלס קונסט האָט זיך אָנגעהויבען באַלד נאָכדעם ווי זי איז ערפֿונדען געוואָרען. די גוטע פּעריאָדע איז זעהר אַ קורצע, די דרוק האָט זיך געשטעלט די הויפּט אויפֿגאַבע צו פֿערשפּרייטען וויסענשאַפֿט און אַלגעמיינע קולטור און די דרוקערס האָבען זיך בעשעפֿטיגט מיט מיטלען ווי אַזוי ס'זאָל ווערען אַלץ שנעלער און ביליגער די אַרבייט. די ערשטע סמנים פֿונ'ם שלעכטען איינפֿלוס פֿון קאָמערציאַליזם ווייזען זיך אין די מיסברויכען פֿון פֿערקירצונגען (בעאיינפֿלוסט צוליעב די ביליגערע מאַנוסקריפּטען) דאָס הייסט דאָס פֿערקריפּלען פֿון אותיות כדי איינשפּאָרען פּלאַץ, אַסך אותיות זיינען אינגאַנצען איבערגעדרעהט געוואָרען און מ'האָט אַרויסגעלאָזט גאַנצע אברים פֿון זיי. די דרוק קונסט איז געווען געוואַלטיג געפֿאַלען. צוערשט וויליאַם מאָריס דערנאָך טשאַרלס ריקעטס און נאָך אַנדערע האָבען זיך גענומען אויסצייכענען אין שניידען גוטע שריפֿטען און זייער זאַך איז געוואָרען אַזוי פֿיעל פֿערשפּרייט אַז די הייַנטיגע דרוקערס קענען זיך ניט מעהר פֿערענטפֿע-

רען איב זיי ניצען ערגערע אותיות. די פערשיעדענע אויסצייכנער זיי-גען געגאנגען דירעקט צו דער שענער שריפט פון די אלטע מאנו-סקריפטען. און פון פערשיעדענע פעריאדען האבען זיי אויסגעקליבען די פאסענדסטע פאר דרוק זאץ, ארויסלאזענדיג די מאניערען פון די איינציעלנע סופרים און מאכענדיג א סיסטעם פון די פארמען פון דער צייט. איבערהויפט א שווערען קלאפ האט געקראגען די שענע בוך פראדוצירונג דורך דעם וואס מ'האט אויפגעהערט צו בענוצען האנד גע-מאכט פאפיר.

האנד געמאכטע פאפיר קען נישט געדרוקט ווערען, צוליעב די שוס-פעדים פונ'ם לייוואנט, איידער מ'מהוט עס פייכטען און דאס איז א לאנגער שווערער פראצעס, און ס'לוינט נישט. פאר ביליגע שווע-רע מלאכה ניצט מען מאקע פאפיר פון געמאהלען-האלץ, וואס ווערט שטארק גלאזירט און נישט האבענדיג קיין שוס-פעדים האט עס קיין קראפט נישט און ווערט צופאלען אויף שטויב אין משך פון עטליכע יאהר.

די שאפער פון דער נייער קונסט-דרוק אין סוף פון 19-טען יאהר-הונדערט האבען זיך בעמיהט צו קריגען גוט פאפיר און מיט דער הילף פון זייער שענעם זאץ האבען זיי ארויס געגעבען פראכטפולע ווערק וואס קענען געגליכען ווערען צו דער בעסטער פעריאדע פון דער דרוק קונסט.

האבענדיג שענעם שטאף (ווי פאפיר א.א.וו.) האבען זיך די קינס-טלער דרוקער פון יענער צייט אבגעגעבען צו בעציערען זייערע ביכער זיי האבען זיך שטרענג אבגעהאלטען פון דעם איבערטריבענעם שמוק פון די אילוסטרירטע ביכער פון זייער צייט וואס האבען פארדעקט די אריסקיים פון בוך צוזאמענשטעלונג מיט אן איבערפלוס פון ביליגער ארנאמענטאציע.

זיי זיינען דירעקט בעגאנגען צו א מעהר איינגעהאלטענע און באלאנסירטע ארט דעקאראציע און זיי זיינען געווען זעהר פארזיכטיג אז די דעקאראציע זאל האבען דעם ריכטיגען שייכות צום געדרוקטען בלאט; צו דעם צוועק האבען זיי זיך בענוצט מיט האלץ גראווירונג. דאס הייסט מיט ליניען צייכענונגען אויסגעבעסערט דורכ'ן ווערקצייג פונ'ם גראווירער אויפ'ן זעלבען אופן ווי דער געדרוקטער אות איז א געשרי-בענער אויסגעבעסערט פונ'ם ווערקצייג פונ'ם זאץ-שניצער.

די ענליכקייט פונ'ם פראצעס שאפט א הארמאניע, פערשטעהט זיך, מיט דער בעדינגונג, אז דער אילוסטראטאר מאטערט נישט דאס "האלץ" אז ס'זאל ארויסגעבען עפעקטען וואס זיינען נישט מסכים דערמיט, ווי למשל נאכמאכען א וואש-צייכענונג אדער א פאטאגראפיע,

ווי האבען געהאט א שענע פיינגעצייכענטע שריפט, שעהן פאפיר און בענוצענדיג זיך מיט די האלץ גראווירונגען האבען זיי געשאפען א רייהע ביכער פון וואונדערבארע שעהנקייט. איינציגע פון זיי זיינען גע-דרוקט מיט דער גרעסטער זארגפעלטיגקייט מיט האנד דרוק-מאשי-נען און זיי האבען אבגעגעבען זייער גאנצער צייט און אויפמערקזאם-קייט צו שאפען קונסטווערק מיט ליעבע. די קאמערציעלע דרוק האט זיך אסך געלערנט פון זיי, און אסך זיך פערבעסערט. די צענטראל קונסט-פאך שולע אין לאנדאן האט א גרויסע ווירקונג אין דער ריכטונג. זי גיט ארויס פיעל פעהיגע יונגע דרוקער וואס זיינען אויסגעלערנט אין דער קונסט, און זיי זאגען א פערזיכערונג אז די איצטיגע שעהן-דרוק עפאכע פון ענגלאנד זאל נישט אונטערגעהן.

נאר די קינסטלער טארען נישט אוועקגעהן פון זייער ארבייט שטענדיג אויסצוצייכענען נייע דרוק פארמען, שטענדיג צו ערקלערען ווי נויטווענדיג עס איז אז ביכער דארפען זיין שעהן געדרוקט.

דר. י. מ. זאלקינד.

די געשיכטע פון די אידישע בוך-דרוקעריי.

אן אלטער דיכטער קלאגט שוין: "אין לנו שיור רק התורה הזאת". דאס אידישע בוך איז נים נאר דער געטרייעסטער אויסדרוק פון די פארשידענסטע רעגונגען פון דער אידישער נשמה, נאר עס איז בכלל די נשמה פון אידישען פאלק, דער קוואל פון וואנען ער שעפט זיין גאנצע חיות, זיין איינציגער טרייסט און פארטייגען, און אויך דאס איינציגע געווער מיט וועלכען ער האט זיך פארשאפט א געוויסע פאזי-ציע אין א וועלט פול מיט ביטערע שונאים. עס איז געווען א שטיק נבואה ווען דער גרינדער פון איסלאם האט דעם אידישען פאלק געגע-בען דעם צונאמען אומו-ל-כתאב, דאס פאלק פון דעם בוך, מיינענדיג דערביי נאטירליך די ביבעל, ווייל דאס אידישע פאלק איז אין פער-לויף פון זיין לאנגער געשיכטע נים נאר געווארען דאס פאלק פון ד ע ם בוך, א יחוס בריעף צוליעב וועלכען עס ווערט צוזאמען מיט די אלטע גריכען, אלגעמיין באטראכט אלס דער גרינדער פון דער קולטור וועלט, נאר בכלל דאס פאלק פון ביכער. די אידישע ליטעראטור איז, קוואנ-טיטאטיוו גענומען, געוואלטיג גרויס און כאטש זי איז געשאפען גע-

ווערען אונטער די אומערטרעגליכסטע לעבענס באדינגונגען, איז זי אהן אנ'ערך ארויס פון יעדער פראפארציע צו דער נומערישער שטארקייט פון אידישען פאלק אין אלע צייטען. ווי ווייט מיר איז באקאנט, האט זיך דער פארשטארבענער געלעהרטער פראפעסאר א. בערלינער מיט דיעזער פראגע באשעפטיגט און ער זאל האבען אויסגערעכענט אז כדי צו באזיצען איין עקזעמפלאר פון יעדען אידישען ספר וואס איז פאראן איז נויטיג א פארמעגען פון מעהרערע מיליאנען. די אידישע ליטעראטור ווערט אויך פון דער קוואליטאטיווער זייט בעטראכט א געוואלטיגע שעפפונג, און ווער עס איז מיט איהר נאהענט באקאנט און האט איהר פיעלזייטיגקייט באמערקט, וועט מוזען צוגעבען אז עס איז ניט מעהר ווי א ניט געלונגענער וויץ ווען אחד העם חכמה'ט זיך אז מיר זענען אן "עם הספר" אבער ניט אן "עם הספרות".

זייענדיג די נשמה און דער לעבענס אינהאלט פון אידישען פאלק, איז דאס קיין וואונדער ניט וואס דאס אידישע בוך האט זיך ערוויזען ווי אנ'אמת'ער אח לצרה פון אידישען פאלק און האט דורכגעמאכט די זעלבע ליידען און רדיפות, און געהאט, פון צייט צו צייט, אויך דיזעלבע נצחונות. די געשיכטע פון אידישען בוך איז גענוי אזוי ראמאנטיש ווי די געשיכטע פון אידישען פאלק, און די קלאסישע ווערטער מיט וועלכע צונץ הויבט אן דעם קאפיטעל "ליידען" אין זיין בעריהמטען בוך "די סינאגאגאלע פאעזיע דעס מיטעלאלטערס" און וועלכע זיינען אזוי פאפולאר געווארען דורך די איבערזעצונג פון חושארדוש עליאש: "אויב עס איז דא א לייטער פון ליידען, האט ישראל דערגרייכט די העכסטע מדרגה; אויב די דויער פון שמערצען און די געדולד מיט וועלכער מען פארטראגט זיי מאכען עדעל, קענען די אידען זיך פארגלייכען מיט די הויכגעבורענע פון אלע לענדער; אויב מען האלט פאר רייך א ליטעראטור וואס האט עטליכע קלאסישע טראגעדיעס, טא וואס פאר א פלאץ געהערט צו א טראגעדיע וואס געדויערט שוין אנדערהאלב טויזענד יאהר און וואס איז געווארען געדיכטעט און פארגעשטעלט פון די העלדען אליין", קענען אזוי גוט אנגעווענדעט ווערען אויף דאס אידישע בוך ווי אויף דאס אידישע פאלק. צו יעדער צייט און אין יעדען ארט האט עס אונטער די הערשער און מאכטהאבער ניט געפעהלט קיין פינסטערע כחות, וואס יעדעס אויפבליצען פון דעם פרייען געדאנק האט זיי געשטאכען אין די אויגען און זיי האבען דערפאר אנגעווענדעט אלע זייערע כחות, ווי ווייט מעגליך צוצוהאלטען די פליגעל פון מענשליכען גייסט כדי ער זאל ניט פליהען צו הויך. ווי בעקאנט, האט זיך אין דיעזער נאבעלער ארבייט בעזונדערס אויסגעצייכענט די קאטולישע קירכע, וועלכע האט אין דעם פרייען ווארט געשפירט די גרעסטע

געפאהר פאר איהר הערשאפט און זאגאר פאר איהר עקסיסטענץ און האט דערפאר איינפאך געקעמפפט פאר איהר לעבען. אבער אויב דער פרייער געדאנק האט געליטען פון איהרע חכמות און צענזורען און אויטאדאפעס און אינדעקסען,* האט דאס דאך בעריהרט נאר א טייל פון דער ליטעראטור, א טייל וואס צו יענער צייט איז ער געווען גאנץ קליין. דארט וואו די קאטוילישע קירכע האט ניט געפינען קיין סכנה פאר איהר העגעמאניע און אפוטרופסות איבער דעם מענשליכען גייסט האט זי זיך ניט אריינגעמישט. פארקעהרט, זי האט נאך זעהר אפט זיך געוויזען אלס א מעכטיגער מעצענאט און האט בעזונדערס אונטערשטיצט און ערמוטיגט דאס וואס זי האט געפונען אז עס קאן איהר דיענען ביי איהר ארבייט, ווי עס איז געווען דער פאל מיט דער קונסט וועלכע האט איהר זעהר פיעל צו פארדאנקען. אבער וויפיעל האט געמוזט פון איהר אויסשטעהן א ליטעראטור, וואס איהר גאנצעס וועזען איז געווען א פראטעסט געגען דאס טרייבען פון דער אליין זעליג מאכענדער קירכע און וואס בלויז איהר עקסיסטענץ שוין איז זי געווען די גרעסטע געפאהר פאר איהר! די ליידען פון דעם אידישען ספר אין פארגלייך מיט אנדערע ביכער וואס האבען געליטען פון דער מאכט פון דער קאטולישער קירכע און פון אנדערע קירכען זיינען גענוי אין דער זעלבער פראפארציע ווי די ליידען פון אידישען פאלק אין פארגלייך מיט די יסורים וואס אנדערע אונטערדריקטע פעלקער האבען געליטען: דארט אנ'אויסנאהם, דא א כלל, דארט טראף, דא א שטענדיגקייט, דארט איז דאס אומגליק געקומען ווי אנ'אונטערברעכונג פון א לאנגער פעריאדע

*) Index Librorum Prohibitorum — „פערצייכניס פון פערבאטענע ביכער", א ליסטע פון אלע ביכער וואס די קאטוילישע קירכע האט בעטראכט אלס אפיקורסיש און האט פערבאטען זיי צו איבערדרוקען אדער לעזען. די שטרענגקייט פון דעם איסור איז געווען פערשידען און איז געווען אבהענגיג פון דעם אינהאלט פון דעם בעטרעפענדען פערבאטענעם ספר און פון דעם גראד פון פאנאטיזם פון די וואס האבען געהאט די זאכע אין האנד. דער תלמוד, למשל, איז אין זעכצעהנטען יאהרהונדערט אין רוים געווען פערבאטען, פאר אידען—אונטער דער שטראף פון קאנפיסקירען זייער פערמעגען, אויב זיי האבען דאס בעהאלטען און ניט אויסגעליפערט צו דער אינקוויזיציע וואס האט געהאט די צענזור אין האנד. פאר קריסטען—אונטער דער שטראף פון דעם קליינעם חרם (Excommunicatio latae sententiae), אויב זיי האבען זיך בעטייליגט ביים דרוקען אדער קאפירען. דער אינדעקס עקזיסטירט נאך עד היום, הגם ער האט נאטירליך פערלארען זיין פראקטישע קראפט, און ווערט פון יאהר צו יאהר בערייכערט מיט נייע ליסטען פון נייע טרפה פסול'ן וואס ווערען אין איהם אריינגעטראגען.—א וויכטיג בוך איבערן אינדעקס האט געשריבען רויש.

פֿון גליק, און דאָ זײַנען די װעניגע יאָהרען פֿון פֿאַרהעלטניסמעסיגער רוהיגקײט װאָס די געשיכטע האָט צו פֿאַרצײכענען, װי די קורצע הפסקה װאָס װערט דעם מאַרטירער געגעבען כדי ער זאָל קענען אַ ביסעל אָפּכאַפּען דעם אָטהעם און שעפּען פֿרישע כחות פֿאַר נײַע יסורים און זאָל נים בלײַבען אונטער די הענט פֿון די הענקערס אין מיטען זײַער אַרבײַט. די לײַדען פֿון דעם אידישען בוך זײַנען אױך פּראָפּאָרציאָנעל און לױפֿען פּאַראַלעל מיט די לײַדען פֿון אידישען פֿאָלק: מיט דער זעלבער זװערע מינע װאָס מען האָט באַגעגענט דעם אידען, האָט מען אױך באַגעגענט זײַנע ביכער; דערזעלבער קאָפּ װאָס האָט געהאַלטען אין אײן טראַכטען װעגען נײַע מיטלען, װי צו מאַכען די עקסיסטענץ פֿון אידען אוממעגליך, האָט אונאױפֿהערליך געטראַכט װעגען דער פֿאַרניכטונג פֿון זײַנע ביכער; דאָס זעלבע אױג װאָס האָט שפּיאָנירט און פֿערפֿאָלגט יעדען שריט און טריט פֿון דעם אידען אַז ער זאָל חס ושלום זיך נים אַרײַנכאַפּען אין געװיסע "פֿאַרבאָטענע" שטעדט און שטאָדטטײלען און פֿאַרפּעסטען מיט דעם "אידישען עיפּוש" (foetor Judaicus) די רײנע לופֿט פֿון דער קריסטליכער בירגערשאַפֿט, האָט געהאַלטען אין אײן צענזורירען און מעקען דעם אידישען ספר כדי די "אומזיטליכע און פֿאַרדערבליכע לעהרען" װאָס זײַנען אין איהם ענטהאַלטען זאָלען נים פֿאַרגיפֿטען די הײכע און שטרענגע זיטליכקײט אין װעלכע די קירכע האָט די קריסטליכע געזעלשאַפֿט ערצױגען; די זעלבע האַנד װאָס האָט געפּײניגט און געמאַכט אַבלאַזיעס אױף דעם אונגליקליכען װאַנדערנדען אידען, האָט געהאַלטען אין אײן מאַכען קאָנפֿיסקאַציעס אױפ'ן אידישען ספר, און דיזעלבע פֿײַערס װאָס האָבען זיך געהײצט אױף אױטאָ־דאַ־פֿעס פֿאַר'ן אידישען גוף, האָבען אין פּאַריז און אין רױם און אין הונדערטער אַנדערע שטעדט זיך געהײצט אױך פֿאַר זײַן נשמה— זײַנע ספרים.** איך װעל נים בלײַבען אָפּגעשטעלט בײַ דעם היסטאָרישען

**) די געשיכטע פֿון דער צענזור פֿון אידישע ביכער איז אַ העכסט אינטערעסאַנטער קאַפּיטעל פֿון דער אידישער געשיכטע, װאָס איז נאָך לײדער געבליבען אַזױ גוט װי נים בעאַרבײט. איך האָב איהם דאָ נאָר אגב אורחא בעריהרט און איך האָף בײַ אַנ'אַנדער געלעגענהײט, צו בעהאַנדלען איהם אױספֿיהרליכער אױפֿ'ן גרונד פֿון דעם פֿאַרהאַנדענען מאַטעריאַל. איך װיל דערװײַל נאָר בעמערקען, אַז די אידישע ספרים האָבען געהאַט די זכיה צו האָבען אַ בעזונדערען "אינדעקס", ספּעציעל געמאַכט פֿאַר זײ פֿון אַ משומד, װאָס איז אונז מיט זײַן פֿריהערדיגען נאָמען נים בעקאַנט און װאָס מיר קענען נאָר פֿון זײַן אונטערשריפֿט אױף צענזורירטע ביכער: "זיקקתי דומניקו ירושלמי" (איך האָב רײן געמאַכט, דאָמעניקאָ פֿון ירושלים). דאָס בוך הײסט "ספר הזיקוק" אָדער אױף לאַטײניש Canon expurgationis און הײבט זיך אָן מיט די װערטער: "זה הוא ספר הזיקוק שעשיתי במנטובה והשלמתי בא' לחדש אגוסטו משנת אלף תקצ"ו בשם ה'."

אמת װען איך װעל געהן װײַטער און זאָגען אַז באמת האָט דאָס אידישע בוך אַ מעהר אַ לענגער געליטען װי דאָס אידישע פֿאָלק, װאָרום אױב דער איד האָט נאָך געקאָנט אַמאָל נוצליך זײַן פֿאַר דער קירכע אַלס פֿאַרמיטלער, הענדלער אָדער מלוה (די קירכע האָט זיך זעהר אָפֿט גענײטיגט אין געלד), װאָס פֿאַר אַ נוצען און װאָס פֿאַר אַן אינטערעסע אָבער האָט געקאָנט די "פֿאַרדאָרבענע" אידישע ליטעראַטור האָבען פֿאַר איהר װאָס איז שטענדיג אַזױ בעװאָרנט געװען "פֿאַר די זיכערקײט און רײנקײט פֿון דער קאַטױלישער אמונה?
(Per la sicurezza e la purita della Cattolica religione)
עס איז אַ פֿאַקט, אַז טיעף אין דער צװײטער העלפֿט פֿון אכצעהנטען יאָהרהונדערט, װען אײראָפּאַ איז שױן געשטאַנען אױפ'ן שװעל פֿון דער גרױסער פֿראַנצײזישער רעװאָלוציע און די יסורים פֿון אידישען פֿאָלק האָבען שױן אַזױ װײַט אָפּגעלאָזען אַז דאָס מערב־אײראָפּעאישע יהדות האָט שױן געװאָגט צו טראַכטען װעגען פֿאָדערען גלײַכע בירגעררעכט, איז די צענזור אין דעם קירכענשטאַאַט און אין מאַנכע אַנדערע ערטער נאָך געװען אין איהר פֿולער קראַפֿט און האָט געמעקט און צערשטערט װאָס עס איז איהר נאָר אַרײַנגעפֿאַלען אין האַנד אַרײַן, און אַבלאַזעס און קאָנפֿיסקאַציעס פֿון אידישע ספרים זײַנען געװען טעגליכע ערשײנונגען, װעגען װעלכע די אידען האָבען זיך געװעהרט דורך שתדלנות און פּעטיציעס, אָבער װאָס האָבען בײַ זײ נישט אַרױסגעהאָלפֿען קײן שום פּראָטעסט אָדער בעזונדערע פֿאַרװאַרענונג.

אַז מען נעהמט דיזע אומשטענדען אין באַטראַכט װעט מען לײַכט באַגרײַפֿען, פֿאַר װאָס די אידישע אינקונאַבעלן*** זײַנען אַזױ זעל-

און ענטהאַלט אַ ליסטע פֿון די ביכער װאָס זײַנען אינגאַנצען טרפה און מען דאַרף זײ דערפֿאַר פֿערניכטען און די װאָס מען קען מתיר מאַכען אָבער מען מוז אין זײ געװיסע שטעלען אױסמעקען אָדער "פֿאַרבעסערען". פֿון דיזען בוך עקזיסטירען 4 מאַנוסקריפּטען װאָס זײַנען מעהר אָדער װעניגער פֿערשידען אײנער פֿון אַנדערען און געפֿינען זיך אײנער אין װאַטיקאַן, אײנער אין דער ביבליאָטעק פֿון דער "אַליאַנס" אין פּאַריז, אײנער אין דער "באַרבערינאַ" (די ביבליאָטעק פֿון קאַרדינאַל באַרבעריני אין רױם) און אײנער אין דער ביבליאָטעק פֿון דער אוניװערזיטעט אין באָלאָניאַ. אױך דיזעס זעהר אינטערעסאַנטע בוך איז, מיט אױסנאַם פֿון אַ קורצען קאַפּיטעל אין אַ. בערלינער'ס "צענזור אונד קאָנפֿיסקאַציאָן העברעאישער ביכער אים קירכענשטאַאַטע", לײדער נאָך געבליבען אונבעאַרבײט און האָט נאָך אַפֿילו נים זוכה געװען אַז מען זאָל עס פֿערעפֿענטליכען און פֿערגלײַכען די 4 מאַנוסקריפּטען אײנער מיט דעם אַנדערען.

***) ספרים װאָס זײַנען געװאָרען געדרוקט אין די ערשטע דרוקערײַען. דאָס װאָרט שטאַמט פֿון דעם לאַטײנישען incunabula, װאָס בעדײַט אַ װיעג. מאַנכע דײַטשע ביבליאָגראַפֿען ברױכען טאַקע דעם אױסדרוק "װיעגענדרוקע". בנוגע צו דער

טען און פאַרוואָס האָט אַזויפיל פון דער געשיכטע פון דער אידישער
בוכדרוקעריי איז אַזאַ שווערעס און אומזיכערעס געביעט.
נאָך די אַלע רדיפות וואָס האָט אידישער ספר האָט
דורכגעמאַכט, איז דאָס ממש אַ נס אַז ער איז נאָך איבער-
הויפּט בנמצא. עס איז דערפאַר קיין וואונדער ניט וואָס מיר באַגע-
גענען אָפט עלטערע מחברים דערמאָנענדיק ספרים וואָס מיר קענען ניט
און ווייסן ניט. דיזע ספרים האָבען עקזיסטירט, אָבער זיי זיינען
פערניכטעט געוואָרען אין די גרויסע און אָפטע פּאָגראָמען וואָס די
קריסטליכע וועלט האָט געמאַכט אויפ'ן אידישען ספר, און עס איז
אויך קיין וואונדער ניט, וואָס פון די ערשטע קרוב צו הונדערט אינקונאַ-
בעלן וואָס זיינען אונז שוין יאָ באַקאַנט זיינען אַנ'ערך פון אַ פערטעל
פון זיי נאָר אין איינציגע עקזעמפּלאַרען פאַרהאַן און פון די
איבעריגע זיינען די מייסטע אויך ניט מעהר ווי צוויי דריי צו געפינען.
די אידישע אינקונאַבעלן זיינען אויך זעהר שלעכט ערהאַלטען אין פאַר-
גלייך מיט די אינקונאַבעלן אין אַנדערע לשונות, וואָרום בעת די אומות
העולם, פאַרשטעהענדיג דעם ווערטה פון ערשטע דרוקען, האָבען
געהאַלטען די אינקונאַבעלן און מוזעען אונטער אַ גלאָז און זיי אָפּגע-
היט ווי אַ'אויג אין קאָפּ, האָבען די אידען געמאַכט אַ נוצען זייערע
ספרים טעגליך פאַר לערנען און דאַווענען אַ פאַרבעהאַלטען זיך מיט
זיי אַז זאָל זיי חלילה קיין עין הרע ניט געשעהן און אָפט האַלטען זיי
אין אַזעלכע ערטער וואָס האָבען קיין גוטס ניט געטאָהן צו זייער ער-
האַלטונג. און אַפילו די ספרים וואָס די קירכע האָט שוין געפונען פאַר

ציים ביז וואַנען אַ ספר קען בעטראַכט ווערען אַלס אַנ'אינקונאַבעל זיינען דאָ פערשיע-
דענע מיינונגען. דאָס רוב ביבליאָגראַפען האַלטען, אַז מיט דעם נאָמען דאַרף מען נאָר
די ספרים בעצייכענען, וואָס זיינען געדרוקט געוואָרען ביז 1500. איך גלויב אָבער, אַז
בנוגע צו אידישע ספרים, און בעזונדערס אין אַנבעטראַכט פון די רדיפות וואָס זיי האָבען
איבערגעשטאַנען און זייער גרויסע זעלטענהייט וואָס איז דער דירעקטער רעזולטאַט פון
דיזע רדיפות קען מען מיט רעכט מסכים זיין צו דער דעה וואָס ציהט אויס דיזען בעגריף
אויף אַ שפּעטערדיגע פעריאָדע און בעטראַכטען אַלס אינקונאַבעלן אויך די ספרים וואָס
זיינען געדרוקט געוואָרען אין דער צווייטער תקופה פון די אידישע ערשט-דרוקען, ד"ה
פון 1500 ביז קרוב צו דער מיט פון זעכצעהנטען יאָהרהונדערט (עפּעס אַריבער דעם
יאָהר ש' נאָך דער אידישער צייט-רעכנונג). פראָפ. בערלינער ציהט אויס דעם טערמין
ביז 1525. שעהנע קאָלעקציעס פון אינקונאַבעלן זיינען דאָ אין לאָנדאָן אין ברימיש
מוזעאום און אין די פּריוואַט-ביבליאָטעקען פון ד"ר מ. גאַסטער, מר' אלקנה אדלער און
מר' י. סנוימען און אַנדערע. אַ זעהר שעהנע קאָלעקציע בעזיצט אויך דער בוכהענדלער
אַ. גאָלוב, וועלכער ספּעציאַליזירט זיך אין די לעצטע פּאָאַר יאָהרען.

בשה זיינען פון דער צענזור אַזוי פאַרשטירט און צוקאַלעטשעט געוואָ-
רען אַז זעהר אָפט קען מען זיי ניט מעהר ווי אַלס פראַגמענטען פון בי-
כער בעטראַכטען, און מאַנכע פון זיי הויבט ערשט איצט אָן, נאָך הונ-
דערטער פון יאָהרען, די שמירעכץ פון דער קריסטליכער צענזור זיך
אויסצולעשען און עס קומט ביסלעכווייז צום פאָרשיין די שאַרפע פּראַ-
גמענטירטע שריפט פון די שעהנע ערשטע אידישע בוכ-דרוקערייען, ווי אַ
סימבאָל פון דעם נצחון פון אמת וואָס סוף כל סוף זיעגען און פון
דער אוממענשליכער לעבענסקראַפט פון יודענטום וואָס קיין פייער
קען איהר ניט פאַרברענען און קיין וואַסער קען איהר ניט אויסלעשען.
גוט ערהאַלטען זיינען נאָר געבליבען די אידישע אינקונאַבלען וואָס
האָבען געהאַט מזל אַריינצופאַלען אין קריסטליכע ביבליאָטעקען אַלס
קוריאָזען, וואו זיי האָבען נאַטירליך ערהאַלטען דיזעלבע בעהאַנדלונג
ווי די אַנדערע אינקונאַבעלן. דאָס רוב פון די גאַנץ זעלטענע אינקונאַ-
בעלן געפינען זיך טאַקע נאָר אין די אַלטע גרויסע אייראָפּעאישע ביב-
ליאָטעקען.

נאָך דיזער אַביסעל באַריכות'דיגער הקדמה, וועל איך אין די
ווייטערדיגע קאַפּיטלען, צום ערשטען מאָל אין דער אידישער
שפּראַך**** געבען די געשיכטע פון דער אידישער בוכ-דרוקעריי,
אין אַ פאָרם וואָס וועט זיין אויספיהרליך ווי ווייט עס איז נאָר מעגליך,
און אויף גרונד פון דעם מאַטעריאַל וואָס עס געפינט זיך אין די פער-
שידענע ביכער וואָס זיינען געשריבען געוואָרען אויף דיזען געביעט
אָדער וואָס איך האָב אַנגעקליבען פּערזענליך אין פערלויף פון אַסך
יאָהרען וואָס זיינען געווען געווידמעט צו דעם שטודיום פון דער אידי-
שער ביבליאָגראַפיע און דורכדרונגען פון אַ זעהר וואַרעמען אינטע-
רעס וואָס די ראָמאַנטישע געשיכטע פון דעם אידישען ספר האָט ארויס-
גערופען. איך וועל געניי און געטריי אַלעס באַריכטען וואָס איז נוגע צו
דער ענטשטעהונגס געשיכטע פון דעם אידישען געדרוקטען ספר און
וואָס איך דענק אַז יעדער מעהר אָדער וועניגער אינטעליגענטער אידי-
שער לעזער איז מחויב וויסען דעם צו ווייסען. אַז עס וועט זיין די מעג-

****) אונזער אידישע ליטעראַטור איז בכלל שרעקליך אָרים אין ביבליאָגראַפיע
און עס איז מיר אויף דיזען געביעט קיין אַרבייט ניט בעקאַנט אַ חוץ די אַרבייט פון דעם
פערשטאָרבענעם פיהרער פון די פועלי-ציון באָרוכאָוו ז"ל, וואָס איז געווען אָפּגעדרוקט
אין „פנקס" און איז מוסטערהאַפט אין יעדער הינזיכט, און אויב זי איז איינע, איז זי באמת
איינס און עפּעס רעכטס".

ליכקייט, וועל איך, כדי משלים צו זיין דאס בילד, אונזער געשיכטע צופיהרען ביז טיף אין דעם פערגאנגענעם יאהרהונדערט, האטש דער מאטעריאל ווערט דאמאלס געוואלטיג אויסגעשפרייט און צוגלייך וויכטיגער אינטערעסאנט. עס איז נויטיג צו בעמערקען, אז אין דיעזער ארבייט ווערען בעהאנדעלט נאר אידישע ביכער, ד"ה ביכער וואס זיינען געדרוקט געווארען מיט א י ד י ש ע אותיות, גאנץ גלייך צי אין העברעאיש צי אין אנדערע שפראכען, גערעדט פון אידען וואס באנוצען זיך מיט דעם העברעאישען אלף בית, ווי אידיש, שפאניאליש, אידיש-אראביש און אידיש-טערקיש, און נים ספרים וואס זיינען געדרוקט געווארען דורכען אדער געגען אידען אין אנדערע שפראכען און שריפטען. דאס איז א זעהר רייכע און אינטערעסאנטע טעמא, וואס פארדיענט אן אויספיהרליכע בעהאנדלונג, אבער זי נעהמט ליידער נים אריין אין דעם קרייז פון אונזער אויפגאבע. צוליעב דיעזען טעם געהערען אבער צו אונזער ארבייט ביכער וואס טראגען אויף זיך אן אנטי-אידישען כאראקטער, ווי באלד זיי זיינען נאר געשריבען אין העברעאיש, אדער קריסטליכע בוכדרוקעריען וואס האבען זיך אפגעגעבען מיט דרוקען אידישע ספרים, ווי די בארימטע ווענעציאנער פירמע פון דניאל באמבערג, וואס האט זעהר פיעל אויפגעטהאן פאר'ן יודענטום. שרייבענדיג אין אידיש וועלען בעזונדערס באטאנט ווערען די ביכער אין דער א י ד י ש ע ר שפראך, וואס זיינען אפילו פון די געווינהאפטעסטע ביבליאגראפען ווי כלאחר יד בעהאנדעלט געווארען.

כדי ווייטער משלים צו זיין דאס בילד, האלט איך עס פאר נויטיג צו געבען דא א קורצע ליסטע פון קלענערע און גרעסערע ווערק וואס זיינען ביז איצט געשריבען געווארען איבער אונזער טעמע. נאטירליך מיין איך נים צו געבען דא א ביבליאגראפיע פון דער אידישער ביבליאגראפיע. דאס וואלט אונז געפיהרט צו ווייט, ווייל די אידישע ביבליאגראפיע איז א ריעזיג ברייט פעלד און באזיצט אן אנגעזעהענע רייכע ליטעראטור וואס איז געשאפען געווארען צום גרעסטען טייל אין דעם לעצטען יאהרהונדערט דורך מענשען וואס די נאטור האט, ווי מיט א כיון, געבענשט אי מיט דער נויטיגער גענאליטעט אי מיט דעם אהרך

ימים וואס איז נויטיג צו אזא קאלאסאלער ארבייט, ווי מיין פארשטארבענער לעהרער פראפעסאר מ. שטיינשניידער האט געלייסטעט. ווי אינטערעסאנט דאס זאל נים זיין, איז אונזער טעמע נים מעהר ווי א ווינקעל אין גאנץ מיניאטור טייל פון דאס וואס געהט אריין אין גדר פון ביבליאגראפיע, און געדענקענדיג אז דער טיטעל פון דיעזער ארבייט איז "די געשיכטע פון דער אידישער בוכדרוקעריי" וועל איך זיך דא און אויך ווייטער שטרענג האלטען דערביי און זיך סטארען אז איך זאל נים איבערשרייטען די ראהמען פון אונזער אויפגאבע.

כמעט אלע אויטאריטעטען פון דער אידישער ביבליאגראפיע האבען זיך מעהר אדער ווייניגער בעפאסט מיט דער געשיכטע פון דער אידישער בוכדרוקעריי, אבער קיינער פון זיי האט אונז נים איבערגעלאזען קיין געשיכטע וואס זאל דעם אינהאלט בשלמות באהאנדלען, ווי למשל פוטנאם אין ענגליש, ווייגעל און צעסטערמאנן אין דייטש, דיופאן אין פראנצויזיש און בולגאקאוו אין רוסיש. דאס קלאסישסטע וואס מיר באזיצען אלס אן אלגעמיינע געשיכטע אויף דיעזען געביעט איז דער ארטיקעל "יודישע טיפאגראפיע אונד יודישער בוכהאנדעל" פון פראפעסאר מ. שטיינשניידער און דר. דוד קאסעל, וואס איז ערשינען אין ערש אונד גרובערס ענציקלאפעדיע, סעקציע צוויי, באנד אכט און צוואנציג. דאס איז דער קוואל פון וועלכען אלע שעפען נאך עד היום און וואס וועט מסתמא בלייבען אויטאריטאטיוו אויף אייביג. פון גרויסער וויכטיגקייט איז אויך צונץ'ס "צור געשיכטע אונד ליטעראטור". דער "פאטער דער וויסענשאפט דעס יודענטומס" ווייס צו דערצעהלען זאכען איבער די ענטשטעהונג פון די אידישע ספרים וואס פארהאפען אויש דעם אטעם פאר אינטערעסע. פון ווייטערדיגע אלגעמיינע ארבייטען זיינען מיר נאר באקאנט "ראשית מעשה-הדפוס בישראל" געשריבען אין רוסיש פון פראפעסאר דניאל חוואלסאן און איבערזעצט אין העברעאיש פון דעם פעטערבורגער ראבינער דר. אייזענשטאדט, און Hebraisk Bogtryk פון פראפעסאר ד. סימאנסען. ליידער זיינען מיר דיעזע ביידע ביכער נאר נאכ'ן נאמען באקאנט. צו דערמאהנען זיינען אויך די ארטיקלען Typography און Incunabula פון דר. דזשאזעף דזשייקאבס אין דער Jewish Encyclopaedia וואס זיינען אבער נים אריגינעל און ענטהאלטען אין זיך נים קיין וויכטיגקייט אחוץ די ליסטען וואס זיינען זעהר זארגפעלטיג צוזאמענגעשטעלט.

פון איינצעלארבייטען וואס באריהרען געוויסע פונקטען פון דיזען געביעט פארדיענען בעזונדערס דערמאהנט צו ווערען: "מאמר על הדפסת התלמוד" (די געשיכטע פון די פארשיידענע תלמוד אויסגאבען) פון ר' ר"ן ראבינאוויץ ז"ל, וואס איז א קלאסיש ווערק אין פולסטען זינן

פון ווערט; כרמולי'ס "אנגאלען הער העברעאישען טיפאגראפיע פאי ריווא די טרענטא", דר. א. פריימאנ'ס (רעדאקטאר פון דער "צייטשריפט פיר העברעאישע ביבליאגראפיע") "דאניאל באמבערג און זיינע העברעאישע דרוקעריי אין ווענעדיג", פ. סאקי'ס I tipografi ebrei di Soucino און Annali tipografici dei Soucino פון דעם גראף מאנצאני וואס איז געווען א גרויסער קענער און פריינד פון דער העברעאישער ליטעראטור און האט באזעסען א גרויסע אידישע ביבליאטעק וועלכע ער האט אנגעהויבען צוזאמענשטעלען בשעת ער איז נאך געווען א קינד פון פערצעהן יאהר. א. בערלינער'ס "איבער דען איינפלוס דעס ערסטען העברעאישען בוכדרוקס אויף דען קולטוס אונד די קולטור דער יודען." צולעצט זאל דא אויך דערמאהנט ווערען דוד ווערנער עמרם'ס בוך The Makers of Hebrew Books in Italy וואס איז אפילו זעהר שעהן אויסגעשטאטעט און טייער, אבער איז ניט מעהר ווי א צוזאמענשטעלונג אויף גרונד פון די אויבענדערמאהנטע ארבייטען, און אחוץ דעם וואס ס'איז ניט אריגינאל זיינען אין איהם דא פיעל טעות'ן אין די דאטען און עס מערקט זיך אין איהם א געוויסע ניט באהאווענטקייט מיט דער העברעאישער שפראך בכלל.

ס. ווינסטען.

אין געפענגעניש.

ניטשט איך בין טויט,
נאר מיין שאטען איז געפאנגען
און איך איז'ס ליכט בין ענטרונען.

וואו זאל איך מיין שאטען בעהאלטען
טיעף אין דער פינסטערער נאכט
פון שאטענס געשפענסטען.

די נשמה און דער מענש.

(פאלקסטימליכעס—ברוך-שפיקער).

...גאך דעם, מאמעשי, האב איך געפיהלט
ווי איך ווער אין שטילקייט איינגעהילט.
מיין לעבענ'ס ליכט טרינקט זיך אין מיין הארוסענ'ס טרעהר,
ווערט אויסגעלאשען, און איז נים מעהר.

נאר א בת קול פון דיינ'ס א ליעד האט מיך צום לעבען געוועקט,
מיין נאקעטע נשמה מיט א קערפער בעדעקט;
מיין לעבענ'ס ליכט האט זיך ווידער אנגעצונדען,
מיט שטראהלען-אדערען צו דיר זיך צוגעבונדען.

*   *
*

איין מאל, מאמעניו, בין איך געלעגען,
וואו עס צוטיילט זיך אויף פיער די וועגען,
נים געוואוסט דעם וועג אהין צו איהר,
פערלוירען דעם שטעג צוריק צו דיר.

האב איך פון דער ווייטענס דערזעהן א שטערן,
האב איך איהם געבעטען מיט הייסע טרעהרען:
אָה, שטערן דו ווייסט דאך ווער איך בין,
אָה, ווייז מיר דעם וועג, דעם וועג אהין.

*   *
*

עס וועט זיך אראבקייקלען איינער פון מיינע טרעהרען,
און ער וועט זיין דער לאכענדער שטערן,
ער וועט פאלען דיר צו ווייזען,
דייטע טויט-און לעבען גרייזען.

טיעף וועט ער אראבפאלען אין די פינסטערע היילען,
און מיט א פייער ברוך זיי צושפאלטען און צוטיילען.
פאר גאט'ס שליחים וועט ער עפענען א ברייטען וועג,
שליחים אין רייטוועגען געשפאנט פון ליכטיגען טעג.

איינשטיין און זיין טעאריע.

מיר זיינען עדות פון א צייט ווען עס ווערען אויפגעהויבען אלע מענשליכע פעסטיגקייטען. די צושטערונגען פון דער מלחמה זיינען נישט בעשרענקט בלויז אויף מאטעריעלע זאכען. זיי בעריהרען אפילו זעהר טיעף, דעם פעלד פון געדאנק.

עס איז א מערקווירדיגע ערשיינונג אז אין דער איצטיגער פעריאָדע פון מענשליכער ווידער אויפלעבונג, זאָל ווערען דורך פראקטישע באָבאכטונגען, בעשטעטיגט איינשטיינ'ס טעאָריע, די יסודות פון וועלכען זיינען פון איהם געלייגט געוואָרען אין 1906, און אלס פאָלגע דערפון, זאָל ווערען בעשאפען א נייע קאָנצעפציע פון פילאָזאָפישען געדאנק.

פריהעריגע אידעען וועגען צייט, רוים, און אפילו גראוויטאציע מוזען איצט ווערען מאָדיפיצירט. דער גרונד בעגריף וואס איז פערבונדען מיט איינשטיינ'ס טעאָריע, איז די אבהענגיגקייט איינער פונ'ם צווייטען פון צייט און רוים.

ביז איצט איז די גאנצע מאטעמאטיק, און אלע אסטראָנאָמישע און פיזישע אויסרעכענונגען געווען געשטיצט אויף אנגענומענע אקסיאָמען אז רוים און צייט און גראוויטאציע זיינען אבסאָלוט. לויט איינשטיינ'ס טעאָריע, זיינען רוים, צייט און גראוויטאציע, נישט אבסאָלוט, נאָר רעלאטיוו. די קאָנצעפציעס וואָס זיינען פערבונדען מיט דעם, זיינען שרעקליך שווער צו בעגרייפען. דאָס געבען צו די גרעסטע וויסענשאַפטסמענער וואס די וועלט פערמאָגט היינט.

דער געוועהנליכער מענש קען נישט בעגרייפען אבסאָלוטע בעוועגונג. די בעוועגונג וואָס ער בעמערקט, איז רעלאטיוו. א מענש אין א באהן איז רעלאטיוו אין א שטילשטאנד, אין בעצוג צום פאסאזשיר וואס זיצט איהם אנטקעגען. דאָך בעוועגען זיי זיך ביידע מיט דער באהן, און די באהן האָט א בעוועגונג רעלאטיוו צו דער ערד.

מיר אויף אונזער פלאנעט, בעמערקען נישט די בעוועגונג פונ'ם פלאנעט, דערפאר ווייל מיר בעוועגען זיך אויף איהם. דאָך איז עס בעוואוסט אז די ערד דרעהט זיך טעגליך, און בעוועגט זיך אויך אין א גרויסען עיגול (אָרביט) ארום דער זון, און אחוץ דעם, האט זי וואס'אַרא ס'איז בעוועגונג עס האט אונזער זונען-סיסטעם. אונזערע אלע בעגריפען וועגען בעוועגונג זיינען בעצליך רעלאטיוו. אלע בעגריפען פון ריכטונג, רעכטס אָדער לינקס, צפון אָדער דרום, עקזיסטירען בלויז

אינ'ם בעוואוסטזיין פונ'ם בעאָבאכטער. נישטאָ אזא אבסאָלוטע זאַך ווי רעכטס אָדער לינקס, צפון אָדער דרום, קרום אָדער גלייך.

כדי אויסצורעכענען די בעוועגונג פון שטערן און פלאנעטען, האָבען די מאטעמאטיקער ביז איצט געשטעלט דריי קאָ-אָרדינאציעס. למשל אויב מען האָט געוואָלט פעסטשטעלען א געוויסען פונקט אין צימער, וואָלט מען אנגעוויזען אז דער פונקט איז, לאָמיר זאָגען 10 פוס פון דער פאָדלאָגע, 8 פוס פון איין וואנד, און 9 פוס פון א צווייטער. דעם פונקט וואָלט מען פעסטגעשטעלט רעלאטיוו צו די דריי ליניעס, פאָרמירט אין א ווינקעל פון שטוב. כדי אויסצורעכענען די פאזיציע פון א שטערן, שטעלען מיר אוועק דריי ליניעס געצויגען אין גראַד-ווינקלען וואס טרעפען זיך צוזאמען אין א פונקט, און מיר געפינען אויס ווי ווייט אוועק דער שטערן איז פון יעדען פון די דריי ליניעס. נאָר דער שטערן איז פעסטגעשטעלט בלויז רעלאטיוו צו די דריי אוועקגעשטעלטע ליניעס. אונזערע דריי אוועקגעשטעלטע ליניעס זיינען אויך אין בעוועגונג, מיר ווייסען נישט גענוי ווי אזוי; מיר ווייסען אבער אז אין אַנ'אנדער צייט מוזען די אוועקגעשטעלטע ליניעס אנדערש אוועקגעשטעלט ווערען אינ'ם רוים, ווי מיר פערשטעהן עס — פאָזיציע איז פערבונדען מיט צייט.

איינשטיין שטעלט פעסט צוויי פונדאמענטאלע פרינציפען אין זיין ספעציעל רעלאטיוויטעט טעאָריע.

1. יעדער געזעץ פון דער נאטור איז אבהענגיג אויף דער בעוועגונג פון קאָ-אָרדינאציעס.
2. די שנעלקייט פון ליכט אין א בלימה (וואקואם) איז נישט בעשטענדיג.

מאסע איז ענערגיע-אינהאלט, און נישט בעשטענדיג.

דאָס געזעץ פון גראוויטאציע וואָס איז ביז איצט בעטראכט געוואָרען אלס אבסאָלוט, איז איצט בעשטעטיגט געוואָרען רעלאטיוו. די נייע טעאָריע וועגען גראוויטאציע, נעהמט זיך פונאנדער זעהר א סך אין איהרע גרונדלאגען פון די וואָס איז ארויסגעזאגט געוואָרען פון ניוטאָן. אָבער אין פראקטישע באָבאכטונגען ווייזט זיך א שטארקע איינשטימיגקייט צווישען זיי. איינשטיינ'ס אידעען, וועלכע ער האט ענטוויקעלט מאטעמאטיש, זיינען דורך אסטראנאָמישע מעסטונגען בעוויזען געוואָרען אלס אמת. איבערהויפט האט ער בעוויזען אז ליכט וואָלט איינגעבויגען געוואָרען אין א גראוויטאציאנעל פעלד, און דאס איז בעשטעטיגט געוואָרען פאריגען מאי פון אן ענגלישער זון-פארשונג עקספעדיציע.

איינשטיין האָט אין די "טיימס", אַ וויציגע בעמערקונג וועגען רעלאַטיוויטעט אין פּאָליטיק און זשורנאַליזם. אין ענגלאַנד רופען זיי איהם אַ שווייצארישער איד. אין דייטשלאַנד רופען זיי איהם אַ דייטשער וויסענשאַפטסמאַן. אויב ער וואָלט געטון עפּעס שלעכטס, זאָגט ער, וואָלט מען איהם גערופען אַ שווייצארישער איד אין דייטשלאַנד, און אַ דייטש אין ענגלאַנד.

איך אליין בין מיט דער מיינונג אַז די דאָזיגע אילוסטראַציע פון רעלאַטיוויטעט אין פּראַקטישע מענשליכע ענינים איז אַן אויסגעצייכנטע, און בעווייזט אַז ס'איז פּונקט אַזוי שווער צו געפינען גערעכטיגקייט און יושר צווישען מענשען, ווי צו בעגרייפען וואָס איז אַבסאָלוטע צייט און רוים.

יוסף לעפּטוויטש.

דער אטהעם פון גאָט.

דער צער פון דער נשמה איז אייביג. ער איז אָהן אַן אנהויב, און אָהן אַ סוף. ער איז איין איינציגער יאָמער.

יעדער דור האָט איהם נור איבערגעחזר'ט, נביאים און קינסטלער האָבען איהם אויסגעדריקט אין אייביגע פאָרמען. נאָר דער שטאָף אליין איז געווען אין פאָלק. זיי האָבען געשאַפען ליניעס פאַר דער וועלט-בענקשאַפט, זיי האָבען װאָקאַליזירט דאָס אוניווערסאַלע געוויין. דאָס איז אַלץ וואָס זיי האָבען געטהון. און דאָס געוויין פון דער נשמה איז—ליעבע

וואָס איז ליעבע ?

זי איז די בענקשאַפט צוזאַמענצוגיסען זיך, מתאחד צו זיין זיך מיט'ן בורא. איהר עלעמענטאַרסטע פאָרם איז די פיזישע. אפילו די קלענסטע נשמות ענטהאַלטען זי, ווייל זי איז נישט גרעסער פון אַ קוצי של יוד. נאָר זי ברייטערט זיך אויס, דורך אַלע מדרגות פון פאַמיליע, שבט, נאַציאָנאַלע און אינטערנאַציאָנאַלע ליעבע, ביז צו אַ ליעבע פון'ם גאַנצען אוניווערס, פון יעדע פאָרם פון עקזיסטענץ, פון יעדען אַטאָם אין רוים.

בלויז ווייניגע אויסערוועהלטע נשמות קענען אריבער די עלעמענטאַרע שטופען, אין אונזערע קליינע סוכות קענען נאָך מעהר אושפּיזין אריין—און פון אַלע דורות און פון אַלע פעלקער. זיי זענען דאָך געצעהלט, די וואָס האָבען געקענט ארומנעמען דעם אוניווערס מיט ליעבע, און שטעהן פנים אל פנים מיט גאָט.

און זייער צאָהל פערגרעסערט זיך נישט.

גאָט'ס אטהעם איז אריין אין אדם'ס נאָזלעכער, און דער דאָזיגער אטהעם איז לעבען. ס'געפינט זיך אויך איצט נישט מעהר ווי דער דאָזיגער איינציגער אָטהעם פון לעבען. אָבער אין אדם'ן איז ער געווען קאָנצענטרירט אין איין מענש, טאָ איז ער אין דורות געוואָרען אויסגעדעהנט. ער איז געוואָרען ווייניגער אין יעדען יחיד. און נישט אין גלייכע חלקים איז ער איינגעטהיילט.

אבער דער סך-הכל פון דער גאַנצער מענשהייט איז אַלץ נאָך דער זעלבער איין איינציגער אטהעם פון גאָט. דער סך-הכל פון דער גאַנצער מענשהייט אין אַלע צייטען איז תמיד דער זעלבער.

ס'איז נישטאָ קיין פּראָגרעס. מיר בלייבען אייביג אויף די זעלבע הויך. אונזערע אַלע שטרעבונגען האַלטען אונז בלויז אָב מיר זאָלען זיך נישט אראָבגליטשען. אונזער גאַנץ כמאָרען זיך שאַפט בלויז אַן אייביגען באַלאַנץ געגען דער גראַוויטאַציע וואָס ציהט אונז צוריק.

וויפיעל ווייטער זענען מיר געגאַנגען זינט דעם אָנהויב פון דער געשיכטע ? האָבען מיר גרעסערע מענשען היינט ווי משה, קריסטוס, סאָקראַטעס? איז נישט דער המון פון היינט דער זעלבער וואָס אייביג ?

די נשמה פון'ם מענש ענדערט זיך נישט.

פּראָגרעס אין איין ריכטונג מאַכט פאַלען אין אַ צווייטער. ווען ס'וואָלט נישט געווען קיין באַלאַנץ, וואָלט קיין קיום נים געווען. מען רעדט פון מעהר ליעבע, מעהר אמת, מעהר שעהנהייט. ס'איז אוממעגליך. עס געפינט זיך אַ בעשטימטער קוואַנטום פון די זאַכען, און זיי קענען קיינמאָל נישט ווערען מעהר, און נישט ווייניגער.

דער אוניווערס ענטהאַלט אַ פעסטגעשטעלטע פּראָפּאָרציע פּאָטענציעלע ווערטהען. ווי אַזוי קען די דאָזיגע פּראָפּאָרציע פערגרעסערט ווערען ?

ס'איז בעוואוסט די אידישע לעגענדע וואָס דערצעהלט אַז די גאַנצע וועלט בלייבט לעבען אינ'ם זכות פון זעקס-און-דרייסיג צדיקים, ווי באַלד איינער שטאַרבט, פערנעמט אַ צווייטער זיין אָרט, און ס'געפינען זיך קיינמאָל נישט ווייניגער פון זעקס-און-דרייסיג. די דאָזיגע לעגענדע איז אַ סימבאָל.

ס'איז פאַראַן אַ בעשטימטער קוואַנטום נשמה, און קיין שום אנשטרענגונגען זיך און פּאָווירען, וועט נים אריין מעהר נשמה אין איינעם וואָס איז נים פון דער אויסערוועהלטער צאָהל.

די מאַסע איז אַן עקספּערימענטאַלער מיסט-הויפען. טויזענדער ווערען אַוועקגעוואָרפען איידער איין נשמה ווערט פאָרמירט. "אַ סך זענען געוועהלט, אָבער ווייניג אויסערוועהלט."

ניט בלויז ביי מענשען איז אזוי. איך געדענק א גרויען פריה-מארגען, פערבייגעהענדיג די טהעמזע. די ים-פויגעל זענען ארומגעפלויגען און געשריען, געכאפט קרישלאך וואס קינדער האבען זיי צוגעווארפען.

איין איינזאמער ים-פויגעל איז געפלויגען הויך אין די לופט, ווייט אוועק פון די וואס זענען געווען פערטהאן מיט'ן יאגען זיך נאך ברויט. ער האט גע'חלומ'ט, געשוועבט. ער איז צו דעם בעשאפען געווארען. א נשמה. די איבריגע וואלטען נישט געקענט שוועבען אפילו ווען זיי וואלטען געוואלט. און בעמיהען זיך אז זיי זאלען יא שוועבען, איז אזוי ווי דורכשיפען דעם ים-הגדול אין א מולטער.

ס'איז נאריש צו ווארטען אז אידעאלען זאלען פערווירקליכט ווערען. אידעאלען זענען אייביג פערווירקליכט אין די, וואס זייערע נשמות זענען גרויס גענוג זיי אויפצופאסען. ווען די מאסע נעמט אן אן אידעאל, פערווירקליכט זי איהם נישט, נאר זי דעגראדירט איהם. דער אידעאל דערהויבט נישט די מאסע צו זיין הויך; פערקעהרט, די מאסע שלעפט אראב דעם אידעאל צו איהר אייגענער שפל'קייט.

דער אידעאל איז גלייך צו דער לופט וואס מיר אטהעמען איין. זי איז ריין, איידער זי איז אין אונז.

די מאסע איז א הויפען ווערים אין גאט'ס לונגען, און ער סטארעט זיך זיי צו פערניכטען.

מיר דארפען קיין עסקים ניט האבען מיט נייע תורות. די אלטע איז נאך ווייט צו הויך פאר אונז, מיר זאלען זי אמאל קענען גרייכען.

מיר קענען נישט אוועקשטעלען קיין געזעצען פאר'ן אוניווערס, ווייל דער אוניווערס איז צו גרויס מיר זאלען איהם קענען בעגרייפען. "לויט דער הויך פון דעם הימעל איבער דער ערד", זאגט גאט, "אזוי איז מיין געדאנק איבער דיין געדאנק."

ווי אזוי קענען מיר וועלכע זענען א טהייל פונ'ם אוניווערס, בעפעהלען איהם, און זאגען: "אזוי זאל זיין"? דער הערשער פון דער אוניווערס איז פון דרויסען; ער זעהט און איז משגיח אין פערספעקטיווע.

אפילו די גרעסטע פון אונזער מין זענען גרויס בלויז אין פערגלייך צו אונזער קליינקייט. אויב מען בעטראכט זיי אוניווערסאל, האבען זיי אזוי וועניג ווערטה ווי א בארג, אפילו דער העכסטער בארג, וואס שטעהט ווי אן אנגעהויפטער וואונדער איבער דעם טהאל, און שטערט דאך נישט די רונדקייט פונ'ם כדור. זיי האבען א ביסעל מעהר פון גאט'ס אטהעם, זיי זענען גרעסערע נשמות, נאר אפילו זייער חלק איז

קיין חלק ניט. "מיר זענען אזוי ווי שטרוי, אזוי ווי גראז וואס פערוועלקט אין א טאג."

מיר ווייסען גארנישט אחוץ דעם וואס איז אין אונז. און לויט דעם וואס מיר האבען אין זיך, בעגרייפען מיר ערשט ווי אומענדליך און ווי אומבעגרייפבאר עס איז דאס וואס איז מחוץ אונז.

"וועה איז דעם וועלכער קריגט מיט זיין בעשעפער. זאגט דען דאס ליים צו דעם וואס קנעט איהם: "וואס מאכסטו?" איך האב געגרינדפעסטיגט די ערד, און בעשאפען דעם מענש אויף איהר. איך מיט מיינע הענד האב אויסגעשפרייט די הימלען. מיט וועמען ווילסטו מיך פערגלייכען, און מיט וועמען מיך גלייכשטעלען, און ווער קען דאס מיר גלייך זיין?" דער צער פון דער נשמה איז אייביג. ער איז אהן אן אנהויב, און אהן א סוף.

און דאס געוויין פון דער נשמה איז — ל י ע ב ע .

יהושע פאדהאשניק.

די בלינדע און דער עלעפאנט.

"די אינדא-אריער דארף מען קענען איגנאנצען, אדער מען קען זיי נארגים", האט דער אינדיאנער כהן גדול האסטאן סטוארט טשעמבערליין אמאל געזאגט. וואס עס איז גילטיג פאר די אריער, זעהט אויס, נים צו זיין גילטיג פאר אידען. עס איז מערקווירדיג מיט ווי וויניג שטודיום די וועלט בענוגענט זיך, כדי צו משפט'ן אידען. ווי אידיש קלינגט טאלסטאי'ס געשיכטע וועגען דעם טויטען עלעפאנט.

עס האבען זיך פערזאמעלט ארום דעם טויטען עלעפאנט די האפנונגסלאזע בלינדע, און לויט דער פאזיציע וואס יעדער האט פערנומען ארום דעם קערפער פון דער ריזיגער חיה, האבען זיי פרובירט דערצעהלען דער וועלט ווי אזוי אן עלעפאנט זעהט אויס. האט איינער פון זיי אנגערירט דעם פוס פונ'ם עלעפאנט און איז ארויסגעקומען מיט דער ענטדעקונג אז אן עלעפאנט זעהט אויס לאנג שמאל און רונדיג, האט דער צווייטער אנגערירט א צאהן פון עלעפאנט און האט געאורטיילט אז אן עלעפאנט זעהט אויס גלאט, שפיציג און הארט. און אט אזוי האט יעדער איינציגער פון דער בלינדער געזעלשאפט זיך געהאט זיין פארשטעלונג ווי אזוי אן עלעפאנט זעהט אויס. דעם גרויסען פערנעהם,

די פֿיעלזייטיגקייט פֿון עלעפֿאנט האָט קיינער נישט געזעהן. לויט די איינציגע טיילען האט מען גע'משפּ'ט דעם קערפּער.

„מען מוז זיי קענען איגנאנצען, אדער נארנים!" אפֿשר וועט מען נאָך אמאל די אריער קענען „איגנאנצען". מחמת אייראפּא איז דאָך ווייט פֿון זיי, און וואָס מען קען פֿון דער אינדאָ-אַרישער קולטור אריינפֿיהרען אין אייראפּא וועט דאָך זיין בלויז דאָס געלייטערטע, דאָס אונטערבליבענע, און די בעגייסטערונג פֿון די אייראָפּעער וועט זיי העלפֿען צו פֿערשטעהן דאָס אייביגע, דאס אייביג-שעהנע פֿון דעם אַלטען אינדיען. אזא בעציהונג צו אידען וועט קיינמאל נים קענען זיין, זיי זיינען צופֿיעל אריין אין דעם מאַרך פֿון דער וועלט, זיי ווירקען צו נאָהענט און צו ענטשיידענד אויף דער אייראפּעאישער קולטור. און ווען די וועלט הייבט אן משפּט'ן דאָס אידישע פֿאָלק, משפּט מען איהם פֿון אזא נאָהענטקייט ווי נאָהענט עס זיינען געווען די בלינדע ארום דעם עלעפֿאנט. עס איז קלאָהר: „עס זיינען דאָ זאכען וועלכע מען קען נים זעהן ווייל זיי זיינען צו גרויס."

ערנסט רענאן, פֿאר וועמען משעמבערליין האָט אזא גרויסען דרך ארץ, האָט דער ערשטער בעוויזען אַז פֿעלקער ווערען בעזיעגט מיט דעם גייסט און נים מיט דעם שווערד, פּונקט ווי גריכענלאנד האָט פֿאַקטיש בעזיעגט רוים נאָכדעם ווי דאָס רוימישע מיליטער האָט גענומען גריכענלאנד. מען וואָלט רענאנ'ס טעאָריע געקענט ציהען א ביסעל ווייטער אריין אין דער געשיכטע און מען וואָלט געקומען צום לאָגישען פּועל יוצא, אַז אידען האבען בעזיעגט די וועלט, נאָכדעם ווי מען האָט זיי צושטערט זייער לאַנד און זיי פֿערטריבען אין אלע וועלט טיילען. דעם פּועל יוצא זעהען אלע, פֿיהלען אַלע—אָבער עס איז פּיינליך צוצוגעבען. דאָס „ספּאָרטס מענערישע" אייראפּא האָט נים א האָר פֿון דעם ספּאָרטס מענערישען געפֿיהל צו געבען צעזאַר'ן וואָס צעזאַר'ן געהערט. מען הערט פֿון א אידישער גייסטיגער אריינדרינגונג אין דער וועלט, מען קלאָגט וואָס דער אידישער גייסט האָט בעזיעגט דעם אייראָפּעאישען און מען קלערט נישט דערביי אַז דאָ איז געווען א קאַמפּף צווישען צוויי צדדים און דער בעזיעגטער דאַרף אננעהמען דעם רעזולטאַט.

אמת, דאס עוואַנגעליום האבען די אידען פּראָדוצירט פֿאַר'ן עקספּאָרט—אידען קענען זיך בעגעהן, און בעגעהן זיך, מיט'ן אַלטען טעסטאַמענט—און די וועלט האָט געהאַט די ברירה אנצונעהמען עס אדער נים. האבען זיי עס אנגענומען, האבען זיי חתונה מחה געווען אין דער העכערקייט פֿון דער אידישער אידעע און גענומען אויף זיך אלע פֿאָלגען וואָס דאַרפֿען נאָכקומען. אמת, דער עוואַנגעליום איז פֿאַר

אונז א גע'שמדט'ע קינדער, אבער ווען די ווערטער פֿון פּעטער און פּאול האבען אנגעהויבען ביסלעכווייז אריינדרינגען אין דער אייראָפּעאישער מדבר, זיינען מיר, לעבעדיגע אידען אַוועקגעגאַנגען; און האַלטען מיר נים מיט אונזערע לעבענס געוויזען, ווי אזוי מיר פֿערשטעהען דורכצופֿיהרען די אידעען און זיך מקריב זיין פֿאַר זיי, האַלטען מיר געלאָזען די אידישע לעהרע ארום אין דער וועלט אליין, אין די הענד פֿון די אריער, דעמאָלט האַלט די אידישע וועלט אנשויאונג אין די קעלטישע, ראמאנישע און גערמאנישע לענדער א צווייטען מאל אבגעשמד'ט געוואָרען און מיר האַלטען זיי קיינמאל נישט דערקענט. געפֿינען זיך דערפֿאַר אידען אומעטום און שטעהען פֿון דער ווייטענס און קוקען: וואָס וועט מען טהאָן מיט דעם געשמד'טען קינד. און ווען עס האַלט פֿאַר א גרויסען קריזיס, האַרפֿען מיר זיך אויפֿ'ס ניי אריין אין קאַמפּף צו ראַטעווען וואָס מען קען.

סיי ווי סיי איז די אידישע אידעע פֿון די אַרישע קריסטען וואַנדאַליזירט געוואָרען. „אולי ימצאון שם עשרה—לא אשחית בעבור העשרה".—האָט געזאָגט דער אידישער גאָט. און פּאַפּסט גרעגאָרי דער דרייצעהנטער האָט געזאָגט: Civitas ista potest esse destrui quando in ea piures sunt hoeretici (א שטאָדט קען מען פֿערניכטען ווען אין איהר געפֿינען זיך עטליכע אונגלייביגע").

ווען זיי משפּט'ן אידען, מיינען זיי אייגענטליך זיך אליין. צו עס איז זייער מיסיע אדער ביטערער גורל זיינען כסדר די אידען געקומען מיט נייע אידעען פֿאַר דער וועלט. עס הענגט אָב אין דער וועלט זיי אנצונעהמען אדער אבצוזואַרפֿען.

ווען די אידען געבען דער וועלט נאָך אַ נייע אידעע פֿאָרמט זי צוזאַמען קאַרל מאַרקס מיט א קליינליכען מיטגליעדער פֿון א פּראָווינציעלער „משרעזווימשייקא". מישט זי צוזאַמען טעאָריע מיט פּראַקטיק, אידעע און לעבען. האבען דאָך די קריסטען אייגענטליך געדאַרפֿט פֿערשטעהן ווי ווייט טעאָריע איז פֿון פּראַקטיק, נאָך פֿערצעהן הונדערט יאָהר ווי זיי האבען זיך גע'חזר'ט יעזוס קריסטוסעס ליעבשאַפֿט צו מענשען האָבען זיי אויפֿגעשטעלט אויטאָ-דאַ-פֿעס.

מיר לעבען צו נאָהענט פֿון די גוים, זיינען מיר פֿאַר זיי נים נאָר אידעען-קאָנקורענטען, נאָר אויך קאָנקורענטען אין טעגליכען לעבען. משפּט מען דערפֿאַר לויט דעם גוטס אדער שלעכטס וואָס אן איינצעלנער איד האָט געטהאָן, לויט דער בעקוועמליכקייט אָדער אומבעקוועמליכקייט וואָס אן איינצעלנער גוי האָט געהאַט דורך אונז, און דאָס אייביגע ווערט פֿערטוישט אויף דעם מאָמענטאַלען און א אידעע ווערט פֿערוועקסעלט מיט א טעגליכער געשעהעניש.

בכן, משפט די וועלט דאס אידישע פאלק צוליעב זיינע אידעען, אנשטאט זיך אליין צו משפט'ן פאר איהרע מעשים.

אידען האבען געשאפען די אידעע אז די וועלט זאל איהר דורכ־פיהרען. ווערט די וועלט פערבלוטיגט פון דער אפעראציע וואס זי מאכט איף זיך אליין בעשולדיגט זי ניט איהרע אונפעהיגע הענד און פער־זשאווערטע מעסערס—מען בעשולדיגט די אידען.

זיצען בלינדע און משפט'ן דאס גרויסע פאלק לויט דער פאזיציע וואס זיי פערנעהמען ארום איהם.

נ. מ. פאלסקי.

בריעף וועגען דער העברעאישער ליטעראטור.

די העברעאישע ליטעראטור האט זיך אזוי צעוואקסען פאר די לעצטע עטליכע יאהר—דוקא אין מלחמה־צייט—אין ארץ־ישראל, רוסלאנד, פוילען, אמעריקא און אפילו אין ענגלאנד, אז מ'זעהט איבער די בוימער דעם וואלד ניט ארויס.

אין באלשעוויסטישען רוסלאנד וואו פאפיער איז מיט גאלד גליך, גיט דוד פרישמאן ארויס צוויי גרויסע בענדער (כמעט 600 זייטען אין יעדען באנד) „התקופה" (די עפאכע) אין וועלכע די עפאכע מיט איהר שטורם און דראנג, שפיגעלט זיך אפילו וועניג אב, דאך זיינען דאס ווערטפולע זאמעל־ביכער, וואס ניט איין אנדער פאלק האט בעוויזען ארויסצוגעבען אין משך פון קריעג.

חוץ עלטערע און אינגערע בעקאנטע אידישע שריפטשטעלער (פרישמאן, שטיינ־מאן, אנ—סקי, שמעונאוויץ, טשערניחאווסקי, דובנאוו, ש. ראזענפעלד און אנדערע) ווערט די העברעאישע ליטעראטור בערייכערט אין „דער תקופה" מיט מייסטערהאפטע איבערזעצונגען פון ראבינדראנאטה טאגארה („דער גערטנער" איבערזעצט פון פרישמאן), „האמערס איליאדע" איבערזעצט פון טשערניחאווסקי, „בערגסאנ'ס איינפיהר אין פילאָ־סאפיע" איבערזעצט פון י. ה. יעיווין, געטהע'ס און היינע'ס ליעדער, לערמאנטאוו'ס א היבש ביסעל ליעדער און נאך און נאך. שטיינמאנס גרויסער ראמאן (אין ביידע ביכער „התקופה") איז דער ערשטער פון דעם מין נאך בערשאדסקי'ס און יהודה שטיינבערג'ס טוידט; און אונזערע העברעער, ניט אלע אינגאנצען צופריעדען מיט'ן ראמאן וואס האט אין זיך מעהר רייד ווי אקציאן (אפשר דערפאר וואס ער פערנעהמט זיך מיט'ן לעבען פון ווארשאווער שרייבער־קרייז) זיינען דאך צופריעדען וואס ד ע ר ר א־ מ א נ י ס ט האט זיך סוף כל סוף ווידער בעוויזען, ווארום א ראמאניסט און א קינסט־לער דערצו איז שטיינמאן לכל הדעות, און וואויל איז דעם וואס האט חסרונות.

אז גאט העלפט מיט ראמאנען, גיט ער שוין מיט דער פולער האנד. שרייבט ה. יעיווין (נאך גאר א יונגער) א ראמאן „בין צללי ערב" (צווישען אווענד שאטענס) אין דעם גרויסען זאמעלבוך „משואות" (פאקלען) וואס איז ארויס אין אדעס אונטער

ד"ר מ. גליקסאנ'ס רעדאקציע. דער ראמאן דערצעהלט די טראגעדיע פון שעהנעם אלט־אידישען לעבען אין מזרח אייראפא וואס געהט אונטער און גארניט קען איהם ראטע־ווען. און געמאלט איז אלעס מיט'ן פענזיל פון א קינסטלער, וואס האט שוין זיין פלאץ פערנומען. קיינע בעפוצונגען, ווען דאס לעבען אליין, דער טרויער פון לעבען איז אזוי שעהן. „צווישען אווענד שאטענס" פיהלט זיך דער לעזער הארציג אומעטיג און עס טהוט א צופ דאס הארץ פונ'ם גרעסטען ציניקער.

כמעט אויף דער זעלבער טהעמא האט דער יונגער טאלאנטפולער ש. י. עגנון געשאפען א נייע וואונדער שעהנע מעשה'לע „מעלות ומורדות" (ארויף און אראב) אי שאפמאנ'ס קליינעם, דינעם, פשוט'ען דאך אינהאלטס־רייכען מאנאט־זשורנאל (עס איז ניט מעהר ארויס ווי 4 העפטען פאר'ן גאנצען יאהר 1919) „גבולות" (גרעניצען).

עגנון דערצעהלט שטיל און געלאסען, אויפ'ן חסידישען שטייגער, די מעשה פון א שעהנעם איד א בעל־הבית וואס ווערט א יורד און וויל דאך „האלטען שטאט" געבען די זעלבע שעהנע נדבה פאר קהל און שיקען זיין שנור אין פראנצעסבאד ווי פריהער. אלעס געהט אבער מיט דער פוטער אראב.

די פשוטע מעשה איז אין 4־טען ביכעל „גבולות" ניט געענדיגט און דער לע־זער ווארט אונגעדולדיג אויפ'ן 5־טען ביכעל, ווייל ער וויל וויסען וואס האט טאקע מיט ר' חנן־אבא'ן ווייטער געטראפען.

א גרויסע מדרגה פאר א דערצעהלער, אז ער קען זיינע לעזער אזוי אינטים מאכען מיט זיין העלד.

און דערמאן איך די „גבולות" מוז איך שוין זיך אויף זיי אבשטעלען אין אלגע־מיין, אפילו אביסעל מעהר ווי אויף די אויבענדערמאנטע בייכיגע ספרים—ווערטהפול ווי זיי זאלען ניט זיין—ווייל מיר פערזענליך ריהרט די ליעבע מיט וועלכער די קליינע ביכעלעך זיינען ארויסגעגעבען.

דו זעהסט יונגע נשמות וואס ווייסען ניט זייער וועג, בלאנדזען ארום, אבער זיי זוכען, זיינען ניט ברייט, ניט אונפאסענד, אבער טיפען זיך אריין אין סוד פון נא־ציאנאלען און מענשליכען לעבען, ווי זיי ווערען אפט פערזונקען און פערפאלען.

דאס איז א זשורנאל ניט פאר תלמידים פונ'ם קלוגען קלאהרען אחד־העם נאר דוקא פאר חסידים פון ליידענדען, מיסטישען בערדיטשעווסקי, און אין דער הינזיכט שטעהט דער „גבולות" גאנץ אליין פאר זיך אין דער מיינגע זשורנאלען און זאמעל־ביכער וואס העברעאיש פערמאגט יעצט. אויפ'ן חסידישען לשון קען מען זאגען אז די „גבולות" מענשען זיינען מ ת פ ל ל ב י ח י ד ו ת, און איך וועל זיך ניט שטארק וואונ־דערען ווען זיי האבען ניט דעם ערפאלג, וואס קומט זיי אהן ספק, אלס קינסטלער.

וואס זיינען די פראבלעמען וואס לאזען ניט די מענשע רוהען? ווידער ציוניזם? ניין, עפעס ניט דאס.

„די אמת'ע פרייהייט" פון ד"ר הוגא בערגמאן טאקע וועגען ארץ־ישראל, אבער פערבונדען מיט פראגען פון סאציאלער גערעכטיגקייט, געשריבען מיט גלויבען אין מענשען. שרייבט דיזענדרוק, איינער פון אונזערע בעגאבטעסטע יונגע דענקער וועגען „דאס גראטעסקע" אין ליטעראטור, בן־ציון ראפאפארט וועגען דעם חילוק צווישען „בערג־סאן און שאפענהויער" און אברהם שווארא וועגען דאס טעכנישע וואס בעזיעגט און

בעזוויזנס צום בעדויערן, די פּאָעזיע פֿון אונזער לעבען. און עס קומט א טאָג, ווען יעדער מענש וועט א שאַפֿער ווערען, יעדעס הארץ א מאָטאָר און מענשען וועלען רעדלאך זיין, און זייער הארשקעטער און שפּראַך וועלען אינטערנאציאנאל זיין ווי דער עלעקטרישער שטראָם . . .

היינט די ערצעהלונגען, די לידער — שוואַכער, שטאַרקער. אויף אלעס ליגט דער שטעמפּעל פֿון ערענסט און קונסט.

ענדיגענדיג דעם קורצען איבערבליק, מוז דערמאנט ווערען דעם ליעבען ביאַליק'ס זאמעל־בוך „כנסת", וועלכען יעדער איינער וואָלט געמוזט לעזען שוין צוליעב דעם רעדאקטאָר אליין.

ביאַליק אליין פֿערנעהמט דארט א גאנץ בעדייטענדע צאָהל זייטען, נייע לידער, אַ ערצעהלונג „החצוצרה נתביישה" (דער טרומפּייט האט זיך פֿערשעהמט), און צוויי שפּראַכליך-בעציהבערענדע מאמרים וועגען „הלכה ואגדה" און „גלוי וכסוי בלשון" (דאָס שפּראַכליכע ענטבלויזען און פֿערדעקען).

אָבער די וויכטיגסטע מתנה וואס די „כנסת" האט געבראכט איז דעם ליעבען זיידענס מענדעלי מוכר-ספרים „ספר הזכרונות", אין וועלכען דער זיידע עליו השלום, גיט זיינע קלוגע פּאָעטיש-פֿארביגע זכרונות פֿון דער צייט פֿון דער רוסיש־יאפּאַנעזישער מלחמה.

דער אונערמיעדליכער דוד פֿרישמאַן האט געשאפֿען א נייעם תהלים פֿון ראַבינדראַנאַט טאַגאָרע'ס מיסטיש רעליגיעזען „גיטאַנזשאַלי", וועלכער האט מלכתחילה ווי געדראַפֿט געשריבען ווערען אין דער ביבעל-שפּראַך.

אָבער דער ציהרונג פֿון גאנצען זאמעל-בוך איז ווידער אַמאָל ביאַליק אין זיין ליעד „אחד אחד ובאין רואה . . ." (איינציגוויז, איינציגוויז ווען קיינער זעהט ניט).

דוד זיידענפֿעלד.

אידישע קינסטלער אויף דער „לאנדאנער גרופּע" אויסשטעלונג.

פֿון קונסט נעהמען מיט גוואַלד קען קיינמאָהל קיין גוטעס ניט אַרויסקומען, ווען מען זי שענקט ניט אַליין איהר גנעדיגען שמייכעל און זאָגט ניט אַליין פֿרייוויליג צו איהר ליעבע. דעם ערשטען איינדרוק אָבער וואָס מ'האָט פֿון דער דאָזיגער יונגער אויסשטעלונג איז פֿון פֿערגוואַלטיגען און נעהמען מיט כח. אַ גוט אויער קען פּשוט הערען די בילדער שרייען אויף די ווענד, דאָס האָבען די פֿערשיעדענע פֿאַרבען טענות פֿאַרוואָס מ'האָט זיי אַרויסגענומען פֿון זייער מקום מנוחה און אַזוי שלעכט צוזאַמענגעפּאָרט.

ס'רוב פֿון די בילדער ווייזען מעהר אָנשטרענגונג ווי ליעבע, מעהר וועלען שאַפֿען נייעס, ווי שאַפֿען נייעס. מעהר אויסשטעלונגס לוסט, ווי שאַפֿונגס-לוסט.

די געקינצעלטקייט און זיכער אויך די מעלאַנכאָלישקייט פֿון כמעט אַלע זאַכען איז אַזוי בולט, אַז מ'קען לאַנג געבען זיי ניט שטעהן און אַ פּלוצלונגע רעאַקציע בעפֿאַלט אונז צו אַנטלויפֿען אין אַ מוזעאום פֿון אַלטע מייסטערס כדי צו פֿערגעסען די ענטוישונג.

די איינציגע וואָס זאָגען דאָרט יאָ עפּעס צו, זיינען עמיצען אויף צו להכעיס דוקא אידישע און וועגען זיי וועט זיך לוינען צו געבען אַ רעד.

מכח פֿאַרבען מוז מען אָנהייבען מיט'ן ערשטען פֿון זיי: בערנאַרד מעגינסקי.

זיין בילד „קאַטיאַ" נעהמט אויס פֿון די אַנדערע מיט דער פּשוטקייט פֿון די פֿאַרבען און ניט געקינצעלטע ליניעס. ס'זאָגט עדות אַז דער מאַהלער האט זיך ניט דוקא בעמיהט צו שאַפֿען עפּעס נייעס און ניט געזוכט אויסצונעהמען מיט הויך פֿראַזיגע פֿאַרבען.

דער שכל מיט וועלכען דער מאַהלער נעהמט צו צו דער נאַטור מאַכט זיין רויטע פֿאַרב בילד אונטערטעניג און זי שרייט ניט איבער איהרע בלאָהע און ציטרינענאַרטיגע שכנים.

זיינע פֿאַרבען ליעבען זיך איינע די אַנדערע ווי שוועסטער, איינע איז ניט אייפֿערזיכטיג אויף דער צווייטער און קיינע פֿון זיי שטופּט זיך ניט צו זיין די ערשטע בעמערקט צו ווערען פֿונ'ם בעטראַכטער.

מ'זעהט אַז ער האָט ניט פֿערגעסען, אַז ס'איז דאָ אַ זון אויף דער וועלט און אַז איהר ליכט בעשיינט דאָס מאָדעל. גענוג אָנצוקוקען „קאַטיאַס" פּנים צו פֿערשטעהן ווי ליעב ער האָט די זון.

עהרליך זייענדיג צו דער נאַטור, ניט וועלענדיג שאַפֿען דוקא נייע זאַכען האָט ער גענוג צייט זיך צו פֿערטיפֿען אין זיין מאָדעל וואָס ער מאָהלט, גוט בעטראַכטענדיג די זאַך, האַלטענדיג די גאַנצע צייט זיין וואַקסענד געפֿיהל איינגעשפּאַנט עס זאָל זיך ניט אַרויסרייסען איהם פֿון דער האַנד און אַוועקגאַלאָפּירען צו ווייט. נעבען געפֿיהל האַלט ער אויך איינגעשפּאַנט דעם שכל און טרייבענדיג זיי צום ציעל וואָס ער וויל דערגרייכען, גיט ער גוט אַכטונג, אַז קיינער פֿון זיי זאָל זיך ניט רייסען צופֿיעל פֿאָראויס.

אַ אידישער בעטראַכטער זעהט אין דעם פּאָרטרעט דעם אידישען טעמפּעראַמענט פֿון מאַהלער: דאָס איינגענאַרטיגע פֿרומע חנ'דעל אויף די ליפּען און די צנועה'דיגע שטילע הענד אויפֿ'ן שויס זיינען זעהר אידישלעך געפֿיהלט אָבוואָהל ס'מאָדעל אליין איז ניט קיין אידישעס. עס דאכט זיך אַז ער האט אָנגעטהאָן אַ גוי'עש מיידעל אין אידישע קליידער און אַריינגעבלאָזען אין איהר אַ אידישע נשמה.

דאָס העלבלאָהע און אתרוג-פֿאַרביגע געוואַנד זאָגט עדות אויף אידישקייט. די אַראָבגעלאָזטע אויגען פֿון „קאַטיאַן" דערמאָנען גוט אין אַ היימיש כלה-מיידעל אונטער די חופּה, וועלכע האט נאָך איהר חתן ניט אָנגעקוקט. די גאַנצע בעוועגונג פֿון איהר קערפּער די שטילקייט און פֿערשעהמטקייט, וועלכע ער האט אויף איהר אַרויפֿגעהויכט זיינען אידיש עפּעס ווי אויף צו להכעיס דער זיצערין.

מעגינסקי'ס פֿאַרביגע בילדער וואַרפֿען אויף אונז אַ יום-טוב'דיגע שטימונג. מיט געשמאַק פֿאָרט ער אין זיי צוזאַמען די אַלטע און די נייע שוהלעס און ער פֿערשטעהט, אַז מאָהלען גלאַט מיט שרייענדע פֿאַרבען איז ניט אַזאַ תורה ווי עהרליך זיך פֿערטראַכטען און פֿיהלען.

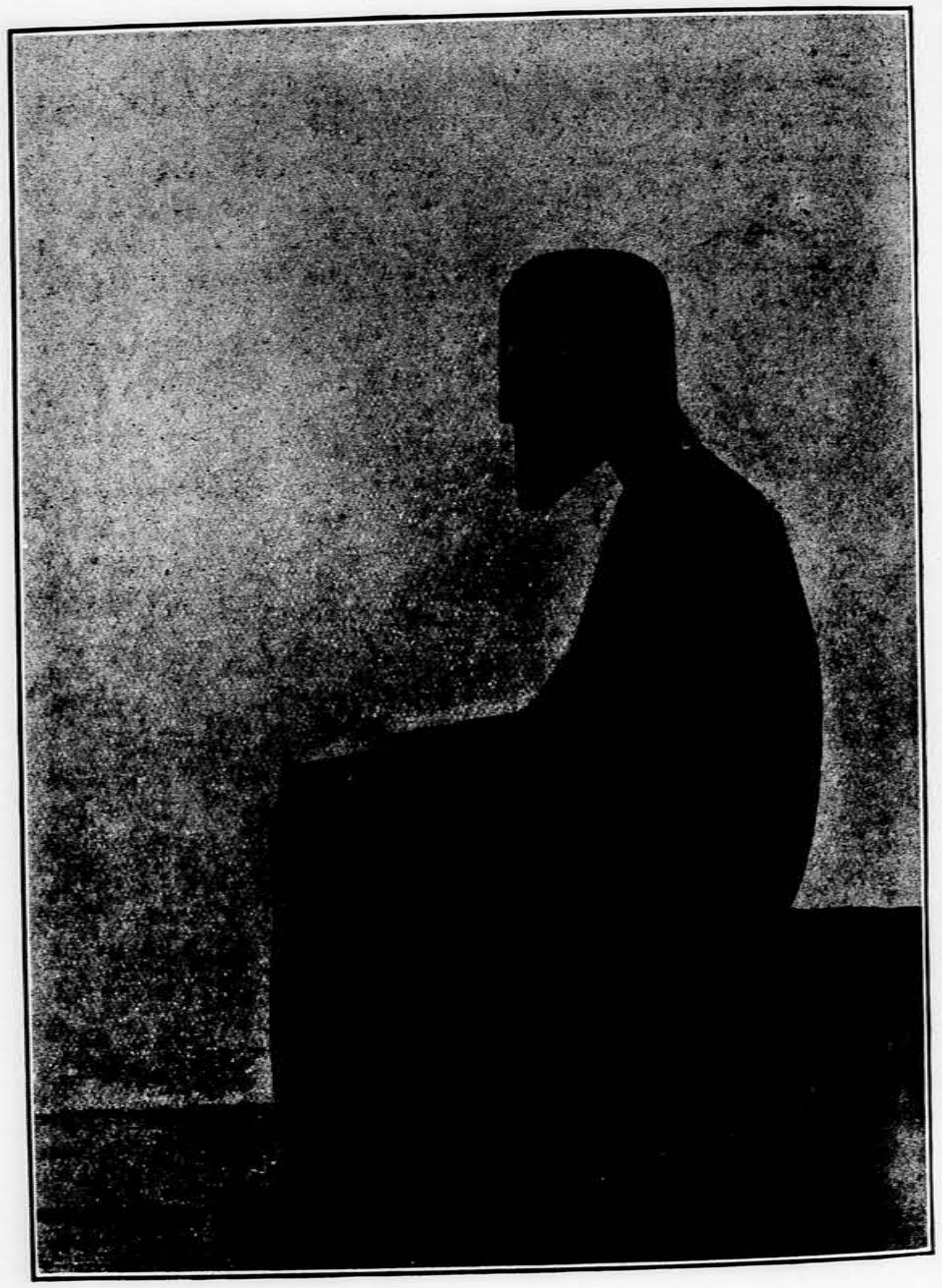

קראמער „דער איד״

וויל ס'איז איהם אין „קאמיא״ דאָס געלונגען קען מען זאָגען אז זיין בילד איז
שעהנסטע מאהלעריי פון דער אויסשטעלונג.

פון איהם אוועקגעהענדיג נים באלד א שלאָג אין פנים אריין א פינסטער גע־
מאָהלען בילד פון א פערקעהרטער ריכטונג אָבער פון זעהר א פערזענליכען אויסשטע־
לער. זון איז דא גיטא, א מאָרעל געזעסען איז אויך נים, נאָר די פרעמדקיים דערפון
פער'כשופ'ט און לאָזט אונז נים איילען זיך אוועקצוגעהן. דאָס האָט מען שוין נים
געמאָהלען מיט געדולד, טראכט מען זיך, דער מאהלער דערפון איז זיכער צוקריגט
מיט גאָט און זיינע מענשען.

מיט ברוגז'קייט שמעקט עס אין אונצופריעדענהייט מיט אונזער וועלט.

דאָס בילד הייסט „מומיען״ פון יונגען זעהר מאָדערנעם צייכנער באָמבערג. דער
דאָזיגער האָט נים מעהר קיין געדולד אוועקצושטעלען זיך און אויסצומאָהלען פונקטליך
א זאך. בשום אופן קען ער נים זיין א קנעכט צו זיין געגענשטאנד.

דער מענש איז בלויז זיין ליים מיט וועלכען ער שפיעלט זיך, ווען די צייט
ווערט איהם לאנגווייליג.

ס'זעהט אויס ווי ער וואָלט דאָס בילד געמאָהלען אין א שעה פון אומעט, ווען
די מרה שחורה האָט איהם געהאלטען ארומגענומען זיך שפיעלענדיג מיט זיינע פינגער.

ער וויל זיך ארויסרייסען פון איהר אומארמונג פטור ווערען פון איהר און אנט־
לויפען אין א ליכטיגע וועלט אריין, נאָר זי הענגט זיך אָן אויף איהם און לאָזט איהם
נים אויפעפענען די טיהר . . .

ער ווערט ברוגז און לאָזט אויס זיין גאנצען כעס צו די מענשען און מאָלט
זיי מיט אזעלכע נים געשטויגענע פנים'ער כדי זיך מיט זיי צו רייצען און אָבנד־
מאָען א שטיקעל.

איבער אלע זיינע בילדער הענגט א ברוגז'ר וואָלקען טראָגענדיג אויף זיין אקסעל
א פיער־עקיגען „דוקא פערקעהרט״.

גאָט האָט מאקע זיין מענש בעשאפען אנדערש, נאר ער איז נים צופריעדען דער־
מיט, מאכט ער איהם איבער אויף ס'ניי.

און ער האָט אזא שטארקע גבורה אונז צו פעראינטערעסירען אין זיין איבער־
מאכונג, אז מען איז איהם מוחל אלע זיינע זינד געגען דער נאטור, ווייל ס'ווייס דאָך
אז סוף־כל־סוף מיינט ער זיך בלויז צו שפיעלען. און אלע זיינע בילדער זיינען נים
מעהר ווי שפיעלעריי.

ס'איז זעהר מעגליך, אז אדם, איידער גאָט האָט אין איהם אריינגעבלאָזען א
נשמה, האָט אויסגעזעהען ווי איינער פון זיינע מומיען.

„כחומר ביד היוצר״.

זיינע בילדער האָבען א מצבה־ארטיגען אויסזעהן.

הינטער זיי ליעגט רוהיג בעהאלטען די אלטע פרומע שוהלע עליה השלום.

אונטער א שטיין האָט באָמבערג בעגראָבען הונדערטער יאָהרען קונסט און אוועק־
געשטעלט נעבען איהר דריי מומיען זיי זאָלען זאָגען נאָך איהר קדיש.

ער זוכט „זיך״ מעהר צו הייזען ווי דעם מענש וועלכען ער צייכענט, דערפאר
איז ער די גאנצע צייט דער פיהרער פון זיין סיוזשעט, דערפאר דערקענט מען אלע

זיינע בילדער גלייך אין דער ערשטער רגע, ווייל אומעטום איז דא ער אליין מיט זיין דרייסטען שטעמפעל „אזוי וויל איך און טהו מיר עפעס".

ער האט דעם ריכטיגען אידישען חאראקטער פון דעם עם קשה עורף פון ניט וועלען אונטערגעבען זיך, און מאכען שבת פאר זיך אליין.

ווי אידען צווישען אנדערע פעלקער אזוי האלטען זיך באזונדערס בילדער אייגענ־ארטיג צווישען די אנדערע אויף דער אויסשטעלונג, זיי זיינען דערפאר אידישע און מען קריגט דרך ארץ.

אין גענענטייל צו איהם איז געראלער, נאך א יונגער אידישער אויסשטעלער, וועלכער שארט זיך שוין צו צו אנדערע, גיט זיך אונטער, און איז א קנעכט צו עפעס א שטן, וואס שטעהט אינטער זיין רוקען בשעת ער צייכענט. ס'פיהלט זיך אז דער בעל דבר האט איבער איהם א נישט קשה'דיגע שליטא און ער איז טאקע שולדיג דארין וואס אלע זיינע זאכען קומען ארויס מיט א זינדיגען הינטער געדאנק.

אין זיין צייכנונג „דער באלעט" זעהט מען, אז ארום זיין מח האבען ארומגעהוליעט א גאנצע באנדע שדים פון „יענע חברה" און לילות זייער הארין האט געהאלטען זיין האנד.

עמיצער אנדערש איז א בעל־הבית איבער זיינע זאכען.

ער קען ניט ארויספלאנטערען זיך פון די שטריק וואס די סטרא אחרא האט ארום איהם געוויקעלט.

ער טהוט וואס מ'הייסט איהם.

חברה הייסען איהם ניט צייכנען דאס פנים נאר יענע טהיילען פון קערפער, וועלכע קענען ארויסרופען זינדיגע געפיהלען ביי דעם צוקוקער.

זיינען די הענד און פיס פון זיינע פיגורען עפעס אזעלכע פעטע, חומרדיגע און זינד־לוסטיגע פארמען.

ער צייכענט די תאוה . . .

און ווייל ער איז אינגאנצען אין אשמדאי'ס רשות בשעת ער צייכענט, קומט זיין צייכנונג ניט זעהר איידעל ארויס.

ער איז א פערפיהרטער בחור וואס האט געזאלט ווערען אמאל עפעס אנדערש.

אפשר וועט ער נאך אמאל תשובה טהאן, דערווייל קען מען ביי זיינע בילדער לאנג ניט שטעהן, מיר האבען ס'געפיהל פון א היימיש חדר־אינגעל וואס לויפענדיג אין חדר פערביי א טומאה כאפט ער ניט ווילענדיג א קוק אויפ'ן צלם.

אונזער הארץ ווערט פול מיט חרטה ווייל מיר האבען געקוקט.

מיר ווערען אבער באלד געטרייסט און ווידער הייליג, אז מ'קומט צו צו קלארא קלינגהאפער די יונגסטע און די אידישסטע פון דער אויסשטעלונג.

די גאנצע הייליגע שטילקייט פון אידישען שבת שוועבט איבער איהר בעקאנ'טע טינט צייכנונג „ביים טיש".

די נאך גאר יונגע בעגאבטע מאהלערין פון וועלכער ס'ווערט שוין גערעדט מיט אזוי פיעל ליעבע און א סך אטעליערס פון לאנדאן, האט ניט קיין שום אורזאכע צו זיין צוקריעגט מיט גאט און מיט זיינע מענשען. זי איז צופריעדען און פרעהט זיך מיט אלעס וואס גאט האט בעשאפען און איבערגליקליך פון פרייד וואס אלעס איז אזוי שעהן, געפינט זי ניט פאר נויטיג איבערצואנדערשען די נאטור.

ליעב האבענדיג פון טיעפסטען הארצען גאטס שעהנסטע ווערק דעם מענש לאזט איהר גוט הארץ ניט צו, מאהלענדיג איהם, אנצומאכען א קנאה שנאה צווישען די פערשיעדענע טהיילען פון זיין קערפער.

שענקט זי דעם האלז פונקט אזוי פיעל אויפמערקזאמקייט ווי דאס פנים. די האנד פון אנ'אלטען מאן ליעבט זי ניט ווייניגער ווי די פרישע ליפען פון א וויינענדיג קינד.

איהר ליעבע צו דער קונסט איז די ליעבע צום מענש און די ליעבע צו גאט וויל ער האט בעשאפען אזא שעהנע זאך ווי א מענש.

פערטיעפענדיג זיך אין א קאפ אדער אין א האנד ווערט זי אזוי נתפעל פון גאטס וואונדער, אז איהר ליעבע פערוואנדעלט זיך אין א שטילען דרך ארץ, וועלכער נעהמט פון איהר צייכנונג ארויס דעם געוועהנליך פערצוקערטען טעם וואס מ'געפינט ביי דעם דורכשניטס קינסטלער.

שטעהענדיג פאר איהר טינט צייכנונג „ביים טיש" ווערט מען אליין עפעס שטיל און מ'האלט איין דעם אטהעם.

די מיידלאך אויף דער צייכנונג זיינען עפעס אזעלכע גוטע, אז מען מוז ווי צוליעב טהאן: זיי אנקוקען און שווייגען.

ביים טיש איז א בילדעל פון דער היים, פון ליעבע צו איהר אייגענע משפחה.

די אידישע היים, אידיש פאמיליען לעבען און אידישע קינדער ווארטען שוין פון לאנג אויף א טאלאנטפולען מאהלער ער זאל זיי בעזינגען.

און געקומען איז א יונגע מאהלערין מיט גרויס טאלאנט, מיט א מתנה פון גאט אין דער האנד און א הייליגע שטילקייט אין הארצען.

בעטראכטענדיג איהר וואונדערבארע טעכניק דערמאנען מיר זיך אין די מייסטערס פונ'ם איטאליענישען רענעסאנס.

דער חן פון א ראפאעל, וועלכער, האט זיך אונז געדאכט איז שוין הונדערטער יאהרען פערלאשען, האט פלוצלונג אויפגעשטראהלט אין די צייכנונגען פון א יונג פרום אידיש מיידעל.

און מיר האפען פון דער יונגער קינסטלערין נאך פיעל, פיעל נחת צו האבען.

ישראל זאנגוויל.

זענען אידען א נאציאנאליטעט?

(זייענען שמריהו לעווינ'ס בוך "ארויס פון קנעכטשאפט".)

שמריהו לעווין איז א גלענצענדער רוסישער איד וואס איז ארויף אויפ'ן האריזאנט אין דער ערשטער דומא, אבער וועלכער האט איצט, נאכדעם ווי ער האט איבערגעלאזען קאמפען שפורען פון ציוניסטישע רעדען איבער גאנץ אמעריקא און אין אידישען גלות אין אלגעמיין, זיך צו בעזעצען אין א העבראאישען פאלעסטינא אלס א געזעצטער שטערן אין דעם רוים פון ליטעראטור. זיין בוך "ארויס פון קנעכטשאפט", דאס איז אריגינעל געשריבען אין העבראאיש און ארויסגעגעבען אין ענגליש פון לעאן סיימאן (דעמזעלבען נאמען איז א פעריזיכערונג פון אן אויסגעצייכענטען ענגליש) בערוהמטגט זיין אמביציע, נישט קוקענדיג וואס עס שטאמט נאך פון זיין קאמפען פעריאדע, א צוזאמענמישונג פון געבעלהאפטקייט און שטערן-שטויב. מען זוכט ניט ביי א פראפאגאנדיסט פלאנעטישע קלארקייט און סאלידקייט.

אין איינער פון זיינע לייכטענדע מאמענטען בעמערקט אונזער אויטאר: "עס איז פאראן א קראנקהייט פון נשראנק פון וועלכען די מענשהייט ליידט ניט ווענייגער, און אפשר נאך מעהר, ווי פון פיזישע קראנקהייטען. עס בעשטעהט אין דעם וואס מיר זייגען געצוואונגען אויסצודריקען נייע בעגריפען אין אלטע טערמינען וואס פאסען זיי ניט. די אורזאך פון דער קראנקהייט איז דאס וואס דאס לשון, דאס הויפט-פערבינדונגס-מיטעל צווישען מענש און מענש איז קאנסערוואטיווע. הינטערשטעליגער אין ענטוויקלונג ווי די אלע אנדערע מיטלען וואס דיענען דעם זעלבען צוועק." דאס איז א בעמערקונג פון טיעפער וויכטיגקייט, און ווען דאס ווערט פערנאכלעסיגט אין פיעלע פאליטישע און עקאנאמישע פראגען ברענגט עס צו די ערנסטע רעזולטאטען. אבער נישט קוקענדיג אויף זיין אינערליכען בליק, איז שמריהו לעווינ'ס דענקונגס-ארט איננאנצען פערשטיקט מיט דעם בענוצען פון דעם טערמין "נאציאנאליטעט" פאר א פענאמען וואס איז אין זיין אידישען אנבליק אזוי קאמפליצירט אז עס שטייגט דורכאוים אריבער אונזער איצטיגען פאליטישען ווארט-אוצר. אפילו ווען ער ווערט נטברויכט צום ניט-אידישען פענאמען איז דער טערמין "נאציאנאליטעט"—ווי עס בעמערקט אהן דאנה די "ענציקלאפעדיא בריטאניקא" אין א טוצענד שורות, וואס שעפען אוים די מענשליכע קענטניס פון אט דער טעמא—

"אַ אומדײַטליכער און דונקעלער בעגריף". דאָס האָט נישט געשטערט
אַנטוויקלטע פּאָליטיקער צו פּראָקלאַמירן, אַז די וועלט מוז פֿון היינט
אָן און ווײַטער זיך דרעהען אויף דעם און צוריק אויסגעקאָכט ווערן
לויט דעם. אַזוי, אָבער, ווען זיי האָבן געזאָגט "נאַציאָנאַליזם" האָ-
בן זיי געמיינט נעמעוויס, איז קיין פּראַקטישע שוועריגקייט ניט אַרויס-
געקומען פֿון דער דערמאָנטער אומדײַטליכקייט. אָבער שמריהו לעווין
נעמט "נאַציאָנאַליזם" ערנסט. און זיין געברויכען דעם טערמין
אויסצודריקן די אידישע אייניגקייט, וואָס ברענגט מיט זיך, ווי דער
וואָרט ווײַזט, די פֿאָלגען פֿון אַ פּאָליטיש-פֿאַראייניגטען ישראל האָט
איינגעוויקט די אַנטי-ציוניסטען צו אַ פּראָטעסט וואָס איז נאָך ווילדער
ווי זייער געגנערשאַפֿט צו דער ווידער-פֿאַראידישונג פֿון פּאַלעסטינאַ
גופֿא. אַ נייע ליגע און אַ נייער זשורנאַל אין ענגלאַנד פּראָקלאַמירט
איהרע אידען פֿאַר בריטישע מיט'ן פֿולען מויל.

מען קען אויך ניט אַבלייקענען, אַז נאַציאָנאַליזם איז ווידער אַ
צווייפֿעלהאַפֿטער וואָרט אויסצודריקן דאָס וואָס איז געמיינזאַם צו אַלע
אידען. נאַציאָנאַליזם, ווי איך האָב עס אָנגעוויזן אין מיין לעצטען
קליינעם ביכעל "דער פּרינציפּ פֿון נאַציאָנאַליטעטען" האָט ניט קיין
אמת'ע בעדייטונג אויסער בעהאַופּטונגקייט. עס איז אַ פּסיכאָלאָגי-
שער פֿענאָמען מיט אַ געאָגראַפֿישען באַזיס. אין דעם פֿאַל פֿון יודענטום
זיינען די מענשליכע אַטאָמען, וועלכע מען נעמט אָן אַז זיי שטעלן צו
און שעצען דאָס געמיינזאַמע בעוואוסטזיין, אין יעדען לאַנד פֿון דער
וועלט, אַריינגעטרעטען אין אַ נייעם און אַ כסדר-אָבוועקסלענדען געאָ-
גראַפֿישען פֿערהעלטניס. דער רעזולטאַט איז אַ ריידע פֿון קרייצונגען
צווישען אידישער און גוישער פּסיכאָלאָגיע. טיילמאָל האָבן אַט די גע-
מישטע טרופּען קיין שום שפּראַך ניט אַ חוץ די פֿון זייער סביבה, זיי
האָבן קיינמאָל ניט קיין אַנדער פּאָליטישע אָנגעהעריגקייט — און אין
מלחמה דער'הרג'ענען זיי זיך איינער דעם אַנדערן. כמעט ביז צום
איצטיגען יאָהרהונדערט האָבן די שפּאַנישע און פּאָרטוגעזישע אידען
פֿון ענגלאַנד אָבגעזאָגט זיך משדך צו זיין מיט זייערע אשכנזישע בלוט
פֿערוואַנדטע, האָבן גערעדט וועגען זיי ווי וועגען "די אידען פֿון דער
אַנדערער נאַציאָן" און האָבן געהאַלטען אַראַנזשען-פּוסלאַך אין זייער
סינאַגאָגע, צום בענקענדען זכרון, ניט פֿון פּאַלעסטינאַ, נאָר פֿון
שפּאַניען. אויב עס איז יאָ איינגעהאַלטען געוואָרען וועלכער עס איז
אינטערנאַציאָנאַלער אחדות צווישען די אַלע וואַריאַנטען און אונטער-
מינים פֿון ישראל — און פּאַראַדאָקסיש איז עס יאָ געווען — האָט מען עס
געפֿיהלט ווי אַן אויסדרוק פֿון רעליגיעזער פֿערשידענהייט, ניט קיין
פּאָליטישע, און פּראַקטיש איז דער איינציגער וועג ווי אַזוי מען קען אין

ישראל איינעם אַריינבריינגען פֿון דרויסען, איז איהם מגיר צו זיין דורך
אַ צערעמאָניע וואָס איז סינאַגאָגע-מעסיג, ניט בירגערליך און וואָס קען
ניט פֿערגליכען ווערען צום פּראָצעס פֿון "נאַטוראַליזאַציע." פֿון דער
אַנדערער זייט איז די רעליגיע אין וועלכער דער גר איז אַריינגעפֿיהרט
געוואָרען — אין איהר נאָרמאַלער פֿאָרם — די רעליגיע פֿון אַ טעריטאָריר-
דיגע פֿאָלק און איז פֿול מיט שטרעבונגען צוריקצוקעהרען נאָך ציון,
כאָטש, ווי מאַקאָלעי טענה'ט, איז דאָס שוין לאַנג פֿערוואַנדעלט געוואָ-
רען אין אַ מין ניגון פֿון מחזור.

מיר האָבן דאָ פּראַקטיש צו טאָן מיט זוייט-געשליידערטע אָבפּאַ-
לען פֿון אַ שטאַאַט וואָס איז צוקלאַפּט געוואָרען מיט אכטצעהן און אַ
האַלב יאָהר הונדערטער צוריק, אָבער אַ שטאַאַט וואָס איז געשטאַנען
אויף טעאָקראַטישע יסודות. ניט נאָך צו, אַז אַ גרויסע מינאָריטעט וויל
אָבמעקען אַלע שפּורען פֿון וועלכער עס איז טעריטאָריעלער פֿערגאַנ-
גענהייט און אָבזאָגען זיך פֿון סיי וועלכער טעריטאָריעלער צוקונפֿט,
און עס איז קלאָהר אַז צו מאַכען אַ סך הכל, פֿון אַזאַ קאָמפּליצירטער
און כאַאָטישער מענשליכער פֿענאָמען, אונטער דעם בעגריף "נאַציאָ-
נאַליזם", מיט איהרע אונטער פֿאָלגען פֿון מאָדערנע אונטערהאַנגענע
בעגריפֿען, קען נאָר מעגליך זיין פֿאַר דעם פּאָליטיקער מיט זיין תאוות
פֿון אונרעאַלע פֿאָראויספֿאַכונג. און אַ פּאָליטיקער איז שמריהו לעווין
אין זיין גאַנצען בוך און זיין געברויכען דעם טערמין, מיט דער גלייכ-
ציטיגער שילדערונג פֿון דעם אַלטען געאָגראַפֿישען יסוד, קען באמת
דינען — בעזונדערס אונטער דער בייטש פֿון פֿערפֿאָלגונג — צוריק
אָנצוצינדען דעם אַלטען נאַציאָנאַלען געפֿיהל און אויף אַזאַ אופֿן פֿער-
שפּרייטען זיין העבראַאישע אידעע. די וויסענשאַפֿט, אָבער, ווייסט ניט פֿון
פּאָליטיק און דאָס רויהע אַננעמען אַז דער ביאָלאָגישער פֿענאָמען פֿון
נאַציאָנאַליזם ליגט אויסער די דאַרוויניסטישע געזעצען — "איינמאַל
אַ דייטש, שטענדיג אַ דייטש" א.אַ.וו. — כאָטש עס דרינגט דורך די
פֿריעדענס-קאָנפֿערענץ און די "ניו-יוראָפּ", איז פּשוט גראָטעסק. עפּעס
ווי מען וואָלט זיך פֿאָרגעשטעלט אַז ראַסען און נאַציאָנאַליטעטען זיינען
אַרויסגעריסען געוואָרען צו עקזיסטענץ פֿון וועלכען ס'איז געטליכע
געבאָט, פֿאָלקאָם, בעשטימט און נישט צו ענדערען, בעת אַפֿילו
"בראשית" בעווייזט אַז די מינים פֿון שם חם ויפת זענען אַלע וואַריאַ-
ציעס פֿון נח.

דאָס פּאָליטישע דענקען איז, באמת, אין איהר פֿאַר-דאַרוויניסטי-
שער פּעריאָדע. ניט נאָר זיינען נאַציאָנאַליטעטען קיין פֿעסטגעזעצטע,
נאָר די ווירקונג פֿון דעם נאַטירליכען געזעץ אין דער פּאָליטישער וועלט
האַלט זיי כסדר אין שאַפֿען, צוזאַמענמישען אָדער בעזייטיגען. און די אַלע

דריי פּראָצעסען אַרבייטען גלייכצייטיג אויף די צושפּרייטונגען פון דעם קערפּער פון אומצאָהליגען ישראל. און אין דעם ערשטען פון די דריי פּראָצעסען — די שאַפונג — שפּילט שמריהו לעווין אַ וויכטיגע ראָלע, און ניט, ווי ער שטעלט זיך פאָר, פון צוריק לאָקאַליזירען אַן עקזיסטירענדע נאַציאָנאַליטעט. די נאַציאָנאַליטעט, צו וועלכער ער וויל געבען אַ געאָגראַפישען יסוד, האָט ניט זיין קיין רעפּליקאַ פון דער אַלטער און אויך ניט קיין איבערפּלאַנצונג פון וועלכער עס איז עקזיסטירענדע געמיינשאַפטליכע באַוואוסטזיניגקייט, נאָר אַ שאַפונג וואָס איז אויפ'ס ניי געבוירען געוואָרען פון דער ערד פון פּאַלעסטינאַ. און דערפאַר איז עס נאָך מעהר אַן אַבסורד אַז ער זאָל פערוואַרפען אַלע אַנדערע געפּלאַנטע ענטוויקלונגען פון דער אידישער געשיכטע אַלס "קינסטליכע." אַלע היסטאָרישע שאַפונגען זייען אין אַ געוויסען זין "קינסטליכע." די איינציגע "נאַטירליכע" זאַך איז "צו לאָזען געהן ווי עס געהט." אַכטצעהן יאָהרהונדערטער איז דער שטראָם פון דער אידישער געשיכטע געפלאָסען צום מערב און ניט צום מזרח און ווען שמריהו לעווין און די ציוניסטען ווילען איצט איבערקעהרען די בעוועגונג איז דאָס געוויס מעהר, און ניט ווייניגער "קינסטליך" ווי דאָס זוכען דאָס אינטערנאַציאָנאַליזירען. די פּראָבע פון איינעם לחלוטין זיך צו דערטרינקען אין דעם טייך פון אַלגעמיינעם מערב פּראָגרעס און ציוויליזאַציע ווערט פון שמריהו לעווין משיקאַווע פאַראורטיילט אַלס "אינדיווידואַליזם" און ער בראַנדמאַרקט דעם אַסימילאַטאָר אַלס אַנטלאָפענער פון זיין גרופּע. אָבער עס איז קלאָהר אַז דער אַנטלאָפענער איז שוין צו מסוגל צום גרופּען-געפיהל. ער גיט זיך אונטער צום מאַגנעטיזם פון דער גרעסערער מאַסע. ווי דער מאַן אין "פּיקוויק" שרייט ער מיט'ן גרעסערען המון, ער קען אַמאָל זיין אַ פּיאָנער וועלכער בעטראַכט די איזאָלאַציע פון יודענטום ווי אַן אַבערגלויבען.

אַ חוץ זיינע וויסענשאַפטליכע טעות'ן (אָדער פּראַגמאַטישע אמת'ן) איז שמריהו לעווין אַ זעלטען צוציהענדער שרייבער, וועלכער עפענט אויף אַסך רייצענדע אויסזיכטען פון זיין גרויסען פּראָבלעם און אידעאַל, און וועמענס קאָמבינאַציע פון טיעפקייט און גלאַנץ רופט אַרויס שטוינען אויף די פעהיגקייטען פון דעם עלעמענטאַרען העברעאישען לשון אין די הענד פון דעם מאָדערנעם דענקער און קינסטלער. עס איז פונקט ווי איינער זאָל שפּילען שאָפּען אויף אַ שופר.

ש. ווינסטען.

דוד באָמבערג

צו זיין אויסשטעלונג אין די אַדעלפי גאַלעריס.

אויב מען וויל זיך אינטים בעקענען מיט דער מאָדערנער קונסט־ריכטונג, וועט זיין די בעסטע זאַך צו שטודירען די עוואָלוציע פון באָמבערג'ס איצטיגער מעטהאָדע, רעדענדיג מיט איהם, קען זיין אז ער זאָל בעגרינדען זיין ניט־רעאליסטישע מעטהאָדע, אויף דעם „לא" פון חומש, אז מען טאָר ניט מאכען קיין געשטאַלטונגען. איך האָב אָבער מורא, אז באָמבערג פיהרט א קאָנקורענץ מיט זיין בורא, שאַפענדיג פאָרמען וואָס ווייזען אנ'אמת אינטענסיווען לעבען.

ס'איז פשוט אונמעגליך צו משפט'ן באָמבערג'ס ארבייט לויט די אָנגענומענע קונסט־אידעען. קיין איינע פון זיינע בילדער דערצעהלט ניט קיין מעשה'לע, איהר וועט אויך ניט געפינען אין לעבען קיין פאָרמען וואָס זאָלען זיין ענליך צו זיינע, און דאָך, ווי באלד מען רייסט זיך אָב פון פאָראויס־אָנגענומענע קונסט־רעגעלן, און מען וויל פערשטעהן וואָס באָמבערג וויל, טרעט מען אריין אין א נייער וועלט, ניט אינגאנצען אָהן אינטערעס.

מען דארף געבען א בילד א נאָמען, און אָט דאָס פערפיהרט. אין דער מוזיק ערווארטעט מען ניט אז מען זאָל פערטייטשען די נאטירליכע קלאנגען, און פארוואָס זאָל מען ניט געבען דעם זעלבען יחוס צו פארב און פאָרם, אז זיי זאָלען האָבען א בעדייטונג אין און פאר זיך?

אָט דאָס איז דער שליסעל צו באָמבערג'ס ארבייט. ס'איז פאלש צו זאָגען, אז באָמבערג מיידעט אויס די רעאליסטישע מעטאָדע, אָנגעהמענדיג דעם עקיגען אויסדרוק. אויב מען וועט זיך אביסעל איינשטודירען אין זיין ארבייט, וועט מען זעהן וואָס פאר א זאָרגפעלטיגקייט עס פאָדערען זיינע „פאטערנס", און ער מיידעט עס זיכער ניט אויס. זיינע רעאליסטישע צייכנונגען ווייזען א גוואלדיגע פעהיגקייט אין די אָנגענומענע פארמען, נאָר איהם ווילט זיך בעסער אויסדריקען אויף זיין אייגענעם אופן.

באָמבערג נעהמט זיין ארבייט ערנסט, און דערפאר מוז מען עס אויך משפט'ן ערנסט. מענשען זוכען געגענשטאנדען אין זיינע ארבייטען, און אזוי ווי די בילדער וואָלטען געווען רעטענישען, מיינען זיי אז זיי האָבען שוין געטראָפען, ווי באלד זיי דערזעהען א גלימער פון א קערפער. דער קינסטלער וואָלט געוואָלט אָבשאפען אלע ענליכקייטען צו עקזיסטירענדע פאָרמען אין זיין ארבייט.

ס'איז דערפאר קיין חידוש ניט, וואָס א בעוואוסטער קונסט־קריטיקער, וועלכער האָט זיך געמאכט א גרויסען נאָמען מיט זיינע נאָטיצען וועגען די אקאדעמיע־אויס־שטעלונגען, האָט געמיינט אז באָמבערג זוכט בלויז צו מאכען „טעפּיך מאָדעלען". נאָר פארוואָס דיל און באלקען דעקאָראציעס זאָלען זיין קאָנווענציאָנעל ערלויבט געמאכט צו ווערען עקיג, און ניט וואנד־דעקאָראציעס פערשטעה איך עפעס ניט.

אין באָמבערג'ס שפעטערע ארבייט ווייזט זיך בולט'ער אויס דער סיזשעט וואָס האָט אינספירירט דעם „פאטערן", און דערפאר וועלן טהייל מענשען זאָגען אז ער קערט זיך צוריק צו דער רעאליסטישער שוהלע.

לאָמיר איין מאָהל פאר אלע מאָהל אָננעהמען, אז די בילדער ווערען אבסאָלוט מיספערשטאנען אויב מען בעטראכט זיי פון דעם שטאנדפונקט. די פאָרם איז ביי איהם דער עיקר, און ניט דאָס וואָס עס שטעלט פאָר. אויב מען האלט זיך דאָך מיט דער מיינונג, אז ער וואָלט געקענט אויסארבייטען דעם סיזשעט אז ס'זאָל אויססעהן ווי דער מאָדעל, אָדער מען מיינט אז זיינע בילדער זיינען ניט פערענדיגט, דארף מען בלויז פערגלייכען זיין לייוונד מיט איינעם וואָס בעשעפטיגט זיך מיט דעם זעלבען סיזשעט אויף א רעאליסטישען שטייגער. און מען וועט גלייך זעהן אז פונ'ם ריין ארטיסטישען שטאנדפונקט, וואָלט איין ליניע מעהר אין באָמבערג'ס בילד געשטערט דעם עפעקט.

יעצט, ווען די קוביסטישע מעטאָדע איז שוין גוט ענטוויקעלט, איז צו [illegible] וואָס פאר אנ'עפעקטען פון שפאנענדער עמאָציע זיי קענען שאפען, און דערפאר איז פאַלש אָנצורופען עס א קאָלט-בלוטיגער געאָמעטרישער קאפריז. מיר דארפען עס בעגריסען ווייל עס פערברייטערט דאָס פעלד פון ארטיסטישען אויסדרוק, און ברענגט נייע כחות צום ליכט.

עס איז אינטערעסאנט צו בעאָבאכטען באָמבערג'ס ווייטערע ענטוויקלונג, יעצט ווען ער איז דורכגעגאנגען די רעאליסטישע ערפארונגען פון דער מלחמה. מען איז נייגעריג צו ער וועט שענקען זיין אָנגעקליבענע ענטדעקונגען אין פאָרם—ווערטהען צו דער רעאליסטישער מעטאָדע, אָדער אויב ער וועט ווערען נאָך מעהר עקיג. אין יעדען פאל אָבער, קען מען זיין זיכער, אז ער האָט אָריגינעלע איינדריקע וואָס יאָגען זיך ארויס פון איהם, און איהם וועט ניט ארען אויב מיר פערשטעהען איהם אָדער ניט, ווי לאנג ער וועט זיין זיכער אז זיין ארבייט דריקט אויס באמת זיינע געפיהלען.

י. ל.

אלפרעד א. וואלמארק

צו זיין אויסשטעלונג אין די האמפסטער גאלעריס.

ווען די מעטאָדע ווערט ביים קינסטלער וויכטיגער ווי זיין ארטיסטישע אויפ-פאסונג, קענען מיר שוין אויפהערען זיך צו רעכנען מיט איהם, ווייל די קונסט איז דער אויסדרוק פון אַ שטענדיג וואקסענדע פערזענליכקייט, און זי מאָר דערפאָר קיינמאָל ניט בלייבען שטעהן אויף איין אָרט. די וואקסענדע קאָנצעפציע ענטוויקעלט זיך אינ'איינעם מיט איהר מעטאָדע: איינס ברענגט מיט דאָס צווייטע. ניט פאַרהאַן קיין אָבגעשיידקייט. דער קינסטלער מוז ביידע פיהלען אָלס אַ גאנצע איינהייטליכע זאך. דערפאָר זיינען קינסטלער שטענדיג אונצופריעדען מיט זייער ארבייט. איידער זיי האָבען עס נאָך פערטיג געמאכט, האָבען זיי עס שוין אריבערגעוואקסען.

וואָלמארק האָט שוין עטליכע מאָהל געביטען זיינע מעטאָדעס. אָנהויבענדיג מיט אנ'ערפאָלגרייכע תלמוד'שאפט אין די קעניגליכע אקאדעמיע שוהלע, וואו ער האָט געוואונען א גאָלדענעם מעדאל, האָט ער, זייענדיג נאָך גאנץ יונג, גענומען זיך אויס-שטעלען רעמבראנדט-ארטיגע גרופען פון רבנים, וואָס האָבען ארויסגערופען א בעדייטענדע אויפמערקזאמקייט און לויב פון די קריטיקער.

רייזענדיג איבער גאליציע, אין דער זעלבער סביבה וואָס הירשענבערג און גאָטליעב, מיט וועלכע ער האָט זיך געקענט, האָט ער געמאָהלט אידישע טענדענץ בילדער מעהר אָדער ווייניגער פון זייער שניט. „אָסט און וועסט" האָט א היבשע צאָהל פון זיי רעפראָדוצירט, צוזאמען מיט אנ'ארטיקעל וואָס האָט איהם בעגריסט אלס ושעני.

ס'איז אונפערשטענדליך פארוואָס א יונגער מאן ווי וואָלמארק האָט אויפגעהערט צו מאכען אזעלכע בילדער. ס'האָט זיך איהם געלוינט, געמאכט איהם פאָפולער, און וועניגסטענס די טלתים און די בערד האָבען אויסגעזעהן אידיש.

וואָלמארק איז אָבער געפאָהרען ווייטער פון קראקוי, ער איז אוועק קיין שפאניען, און האָט זיך בעקענט מיט וועלאסקעז ארבייט. ער האָט מאָדעפיצירט זיין סטיל, ער איז געוואָרען שטרענגער און איינפאכער אין זיינע ליניעס. נאָר ער האָט זיך נאָך אלץ געהאלטען צו זיינע שוהלען און תלמוד'יסטען.

פלוצלונג אָבער, האָט ער זיך אָנגעשטעקט מיט זונען-פיבער. ער איז געוואָרען איידעניש. ער האָט זיך גענומען מאָהלען זוניגע פעלדער און טאנצענדע מיידלאך. ער איז אָנגע'שכור'ט געוואָרען מיט ליכטיגקייט און פרייד. זיינע בילדער זיינען געוואָרען פלא-מינע פארבען-הארמאָניען. די פראנצויזישע פאָסט-אימפרעסיאָניסטען האָבען איהם בערוישט. זיינע מעצענאטען און די בעל-הבתישע קריטיקער האָבען געזאָגט אז ער איז א רעוואָלוציאָנער, אז ער איז משוגע, און זיי האָבען זיך אָבגעטרייסעלט פון איהם.

וואָלמארק איז אָבער א קינד פונ'ם הארטנעקיגען פאָלק, און ער איז זיך געגאנגען זיין וועג. ער האָט געמאכט אנ'ערפאָלג אויך אויף זיין נייעם געביעט.

עס האָט זיך ענטוויקעלט ביי איהם א שטארקער חוש פאר קאָלאָריט, און די פארב האָט קיין געדולד ניט צו בלייבען אין די ראמען פון א סאלאָן-בילד. זי פער-פלייצט דעם לייוונד, און אויך ביי וואָלמארק האָט זי זיך פערשפרייט אויף די ווענד פון זיין הויז. עס האָט זיך איהם פערוואָלט מאכען פרעסקאָס, אָנפיהלען גרויסע ווענד מיט מאָזאיק-ארטיגע שטיקער פארב.

ער האָט זיך גענומען צום טהעאטער, און האָט געמאכט ביהנע-דעקאָראציעס און קאָסטיומען. זיין אויסשטעלונג פון טהעאטער עפעקטען, וואָס איז אראנזשירט געוואָרען פון די „ביהנע-געזעלשאפט", האָט ארויסגערופען א גרויסען אינטערעס און זיינע פאָרהאנגען און קאָלירטע קישענס אין איינינע פיעסען, האָבען געמאכט א רושם.

סיזשעטען האָבען איהם אויפגעהערט צו אינטערעסירען. אלץ איז ביי איהם געוואָרען דעקאָראטיוו. אפילו זיינע פארבען האָבען אויפגעהערט זיין די פארבען פונ'ם לעבען, זיי זיינען געוואָרען אונגאטירליך שרייענד. און אויב ער האָט אמאל געמאָהלט א פיגור, האָט ער זי קאריקאטוריזירט, צוקרימט, כדי זי זאָל צופאסען צו דעם פארבען-פלאן, ניט קימערענדיג זיך מיט די פיגור זעלבסט. איהם איז בלויז וויכטיג געווען ווי אזוי דאָס בילד וועט אויסזעהן אלס דעקאָראציע.

וואַלמאַרק דעקאָרירט אַלעס, קירבעך־פֿענסטער, פּריוואַט־הייזער, טעפּ, מעבל, בילדער־ראַהמען, קליידער, וואָס ער קען נאָר אַריינקריגען אין די הענד. און ער האָט שוין געהאַט וויכטיגע אויסשטעלונגען אויף די אַלע געביטען.

איבערהויפּט איז וואַלמאַרק'ס הויפּט־ווערטה אַלס אַ פּאַסטעל־אַרטיסט.

ער איז אַ קאָלאָריסט־דעקאָראַטאָר, ער שאַפֿט פֿאַרבען־קאָמבינאַציעס.

זיינע בילדער אויף דער אויסשטעלונג געהערען צו דעם טיפּ, און דאָך ווייזען זיי שוין סמנים פֿון אַ'ענדערונג. וואַלמאַרק האַלט נאָך אין וואַקסען, זיין גרויסע אַרבייט דאַרף נאָך געשאַפֿען ווערען.

צו מאַהלען אידישע טהעמאַ'ן אויף אַ קאָנווענציאָנעלען אופֿן, איז געוויס נאָך קיין אידישע קונסט. עס איז אמת וואָס וואַלמאַרק זאָגט, אַז גאַקעטע פֿרויען געמאַהלט מיט אַ אידישען בליק זיינען מעהר אידיש ווי רבנים מיט לאַנגע בערד וואָס ווערען געמאַהלט לויט דעם געוועהנליכען שניט.

שוין אַ היבשע צייט ווי וואַלמאַרק פֿיהלט זיך אונצופֿריעדען מיט זיין יעצטיגע אַרבייט. ווי ער וואַלט געפֿיהלט, אַז עס וואַקסט עפּעס גרעסערס אין איהם, און צוליעב דעם ווערט ער נאָך ווענינער זיכער אין זיינע אַרבייטען ווי געוועהנליך. וואַלמאַרק געהט שטענדיג צו צו אַ ניי בילד מיט מורא. עס ווייזט איהם אויס אַזוי ווי ער וואָלט נאָך קיינמאָל פֿריהער ניט געמאַהלען אַ בילד. ער הויבט אָן פּאַמעלאַך, זוכענדיג דעם וועג, פּלוצלונג אָבער פֿיהלט ער זיך זיכערער, און ער פֿאַנגט אָן אַרבייטען מיט פֿעסטקייט, אַרויפֿוואַרפֿענדיג זיינע פֿאַרבען אויף די ערשטע פּרובען, אַנלייענענדיג זיי ריק, אַזוי ווי זיי וואָלטען געווען מאָזאַיקען אויסגעאַרבייט פֿון שטיקער פֿאַרב. וואַלמאַרק איז באמת אַ מאַהלער. ער איז ניט קיין צייכנער, ער זוכט ניט די שעהנע פֿאָרם, די פֿיינע מוסקולען, און די פֿאַלדען פֿון קליידער. ער געהט אויף אַ גאַר אַנדערען וועג.

מיר דוכט זיך, אַז וואַלמאַרק נוצט זיינע שטאַרקע פֿאַרבען, דערפֿאַר ווייל ער האָט אַזאַ נערוועזען, רעוואָלוציאָנערען טעמפּעראַמענט. ער רעוואָלטירט געגען די גרויע ענגלישע טאָנען, און ער נעהמט העלערע פֿאַרבען פֿון זיין פֿאַנטאַזיע אַרויס. עס איז מעגליך אַז אַזאַ לאַנד ווי ארץ־ישראל וואָלט איינגאַנצען איבערגעאַנדערשט זיין קונסט. ער וואָלט פֿילייכט רעוואָלטירט געגען איהרע העלע פֿאַרבען, און ער וואָלט שטילער געוואָרען, איינגעהאַלטענער.

וואַלמאַרק וועט זיך נאָך אויסאַרבייטען אויף אַזאַ אופֿן. אַט דאָס איז דער וועג אויף וועלכען זיינע וואַקסענדע קאָנצעפּציעס פֿיהרען איהם. דערווייל איז עס נאָך ניט ארץ ישראל אליין וואָס בעשעפֿטיגט איהם, אָבער ארץ ישראל'דיגע מאָטיוון בעאיינפֿלוסען איהם זעהר שטאַרק.

וואַלמאַרק חלומ'ט וועגען אַ גוואַלדיגען משה'ן, ער האָט גרויסע אידעען וועגען איהם. און זיין קאָנצעפּציע שאַפֿט זיך, ביסלעכווייז ווערט זיין אַרבייט שטילער. קיט דערפֿיהלטע פֿיגורען פֿון אידען ווייזען זיך אויף זיינע לייוועגרען.

דאָס איז ניט קיין צוריקקעהר צו זיין אַלטער מעטאָדע. דאָס שפּיעלען זיך מיט פֿאַרבען איז שוין ביי וואַלמאַרק'ען גענוג ווייט געגאַנגען, ער בעהערשט עס שוין. און יעצט, גלויב איך, הויבט זיך אָן זיין אמת'דיג שאַפֿען.

וואַלמאַרק'ס אויסשטעלונג מאַכט זעהר אַ שעהנעם איינדרוק. זי איז פֿול מיט וואַרימע פֿאַרב, און מיט דעקאָראַטיווער האַרמאָניע. אָבער דאָס איז ניט דאָס וויכטיגסטע. עס ווייזען זיך אין דעם רוב פֿון די בילדער, די סמנים פֿון דער נייער מעטאָדע וואָס שאַפֿט זיך יעצט ביי וואַלמאַרק'ען, און זאָגט צו אַז ער וועט אפשר בקרוב אָנהויבען צו שטייגען אויף דעם וועג וואָס פֿיהרט צו גאונות.

ח. עפּשטיין.

א אידישער באַלעט אין פּאַריז.

איניגע פֿון די יונגע אידישע קינסטלער אין פּאַריז שטרעבען נאָך אַלץ בעוואוסטזיניג אידישע פֿאָרמען צו שאַפֿען, אָבער אויך די וועניגע ווייסען נאָך ניט אונזערע פֿאָלקסטימליכע־רעליגיעזע ציערונגען אָדער די פֿערשיעדענע מיסטישע קבלה־צרופֿים און סימבאָלען—דאָס ביסעל וואָס איז אונז פֿערבליבען פֿון אונזער פֿערגאַנגענהייט און וועלכע וואָלטען זעהר פֿיין געקענט און געדאַרפֿט אויסגענוצט ווערען אין'ם מאָדערנעם אידישען שאַפֿען.

דער ערשטער קינסטלער, וועלכער האָט מיט געשמאַק אויסגענוצט די פֿאָלקסטימליכע מאָטיוון אונזערע איז מאַדאַם ש ר ה ב ת י ו ס ף אין איהר דעקאָראַציע צום העברעאישען קאָנצערט און צו איהר באַלעט "יפתח'ס טאָכטער")*.

מאַדאַם שרה'ס אַרבייט איז ווי דאָס אידישע פֿאָלק: געמאָזאַיקט פֿון פֿערשיעדענע שטאָפֿען און מאַטעריאַלען. און פֿון אַלעם וואָס זי מאַכט וועהט עפּעס יום־טוב'דיגעס וויבליך־רעליגיעזעס.

מאַהנט יום־טוב'דיג און אינטים אידיש וויקט איהר ווייסער פֿאַר־האַנג אויסגענעהט מיט שוואַרצע פֿערעל אַרום הבדלה־ליכט...

צום קאָנצערט גיט זי אַ בלויע דעקאָראַציע בעציערט מיט קאַבאַ־ליסטישע פֿיגורען און אותיות.

אפֿילו פֿנ'ם מאָטיוו "יפתח'ס טאָכטער" וואַרפֿט זי אַרויס דאָס באַנאַל אָריענטאַלישע און אויפֿ'ן דעקאָר "דער שטאָדט טויער" האָט זי אויסגעשטרעקט לייבען וואָס שיינען אויסגעוואַקסען פֿון אַ חנוכה־לאָמפּ. און די טענץ פֿון יפתח'ס טאָכטער און איהרע חבֿרטאָרינס מיט דעם אונטערגרונד האָבען אויסגעזעהן אַזוי צניעות'דיג־חסידיש דאָס מען האָט געגלויבט אַז מען זעהט פֿאַר זיך אמת'ע ביבלישע מאָטיוען...

---

*) וועגען דעם אידישען־באַלעט־פֿערזוך וואָס איז געמאַכט געוואָרען דורך אַ גרופּע יונגע אידישע קינסטלער אין פּאַריז און איז אַזוי גיך דורכגעפֿאַלען, וועלען מיר נאָך איינמאָל רעדען אין אונזער צייטשריפֿט; ווי אויך פֿון מאַדאַם שרה בת יוסף וועלען מיר ביי דער ערשטער מעגליכקייט געבען רעפּראָדוקציעס פֿון איהרע „אידישע מאָטיוון".

לעאָ קעניג.

יעקב פּ. אדלער.

שוין אַפּאָר חדשים ווי יעקב פּ. אַדלער, דער פֿונ׳ם דעת הקהל געוועלטער „קעניג פֿון דער אידישער ביהנע״, גאַסטראָלירט אין לאָנדאָן און דאָס אידישע לאָנדאָן פֿיהלט זיך גרויז און שפּאַסיש, כמעט ווי געווענליך, צום אידישען טהעאַטער. דער עלטסטער און פֿיליכט אויך דער גרעסטער אידישער אַקטיאָר שפּיעלט, נאָכט איין נאָכט אוים, אידיש טהעאַטער. און די אידישע אינטעליגענץ און די אידישע טהעאַטער-ליעב־האָבער שענקען אפילו ניט קיין בעזונדער אויפמערקזאַמקייט דעם וועטעראַן פֿון דער אידישער ביהנע.

אַז מאָרים מאָשקאָוויטש איז געקומען קיין לאָנדאָן האָט איהם די היגע אידישע „אינטעליגענץ״ מקבל פנים געווען מיט אַ גרויסאַרטיגען באַנקעט און איבערהויפּט מיט אַ קול תרועה.

פֿאַרוואָס איז דאָס ניט געטהאָן געוואָרען צו יעקב פּ. אַדלער?

איז דאָס דערפֿאַר וואָס די היגע כלל מהוער זיינען יעצט בעזונדער שטאַרק פֿערנומען מיט טרויער-מיטינגס און צדקה־פּושקעס? אָדער ס׳איז פּשוט דערפֿאַר וויל יעקב פּ. אַדלער איז ניט נור שוין אַביסעל צו אַלט צו שפּיעלען טהעאַטער נור אויך צו אַלט פֿאַר געוויסע ביזנעס בכלל?...

גאָר ווי ס׳איז, איז דאָס זעהר טרויעריג ווען מען נעהמט אויף אַן׳אמת גרויסען אַרטיסט מיט אַזאַ „סבר פנים יפות״. ניט ווילענדיג שטעלט זיך די פֿראַגע: ווי אַזוי וואָלטען די אומות העולם בעהרט אַזאַ גרויסען קינסטלער, מיט וואָס פֿאַר אַ טיטולען וואָלט ניט בעשאָנקען געוואָרען אַ קינסטלער, וועלכער בעווייזט נאָך וואונדער אין דער טיעפֿער וויסער עלטער.

איז דאָס דער וועג צו בעהאַנדלען אַן׳אַקטיאָר, וועלכער האָט, אויסער גאָלד־פֿאַדען, די גרעסטע פֿערדיענסטען פֿאַר׳ן אידישען טהעאַטער.

און קען עס צוגעבען מוטה יונגע אידישע קינסטלער ווען זיי זעהען ווי מען „עהרט״ די אַלטע, די לייבען.

איך האָב ניט געהאַט דאָס גליק צו זעהן יעקב פּ. אַדלער אין זיינע „גוטע יאָהרען״ נור אויך יעצט, ווי געזאָגט, ווייזט ער אין זיין שפּיעלען מאָמענטען פֿון אמת׳ער קינסטלערישער גרויסקייט.

און ס׳איז אפשר גאָר אַ מעלה צו זעהן אַ קינסטלער דוקא אין זיין ירידה, ווען די הוד שבגבורה האָט איהם פֿערלאָזט.

דעם אמת׳ן טאַלאַנט אָדער דעם אמת׳ן האַראַקטער פֿון אַ קינסטלער קען מען פֿיליכט טאַקע דערקענען אין די שוואַכערע אַרבייטען זיינע, ווייל דאָס פֿערזענליכע מוז זיך אַרויסווייזען און עס ווירקט דאַן בולט׳ר, איינזאַמער אַזוי צו זאָגען.

קינסטלערישע רייפֿקייט פֿערפֿיהרט ציימענווייז. די טעכניק, פֿלינקייט, יונגער, זיינען אַזוינע כשוף מיטלען, וועלכע פֿערהוילען ציימענווייז דאָס אייגענאַרטיגע אָדער פֿאַלסיפֿיצירען און נאַרען אונז אָב.

אין רייפֿקייט און גבורה פּאָזירט אין אַ געוויסען זינן אַ קינסטלער. ער איז דאָן פֿערענדיגט. און דאָס אינטימע, דאָס אמת׳ע ענטפּלעקט זיך ס׳רוב אין דעם ניט-פֿערענ־דיגטען, אין דעם ניט אַרויסגעזאָגטען... דער לייב דערקענט זיך אַמבעסטען, ווען ער איז אַלט, ווייל זיין גבורה ענטפּלעקט זיך בליצענווייז.

אויך יעקב פּ. אַדלער בעווייזט יעצט, אויף דער עלטער, פּאָזען, שטעלען, בע־וועגונגען, וועלכע בעווייזען אַ גרויסען מייסטער.

וואונדער פֿון פּלאַסטיק בעווייזט ער אָפֿט און איך קען זיך ניט צוגלויבען דאָס וועלכער ס׳איז אידישער אַקטיאָר זאָל קענען עגליכעס בעווייזען.

ציימענווייז, מאָמענטענווייז ערשיינט דער אַלטער אַזוי מאַיעסטעטיש און פּלאַס־טיש, אַז עס דערמאַנען זיך די גרויסע ווערק פֿון די אַלטע מייסטער...

ציימענווייז בעווייזט ער אייך אַ מיקעל-אַנדזשעלאָ פֿיגור, אַ דיורער געשטאַלט, אַזוי פֿיעל סטיל און עפּעס איז דאָ אין זיין שפּיעלען.

ער געהער צו דער הערצאָיש-ראָמאַנטישער שוהלע אין דער ביהנע־קונסט און ער איז וואהרשיינליך איינער פֿון די בעדייטענדסטע אויף דעם געביעט איבערהויפּט. און דערביי איז ער אַזוי אידיש אינ׳ם נאַציאָנאַל־פֿאָלקסטימליכען זינן.

ס׳איז דאָ אין איהם דאָס נאַציאָנאַל-אידישע, וואָס קומט ניט פֿון אינטעליגענץ און חקירות נור בירושה פֿון דור דורות אין אַלע אונזערע אמת פֿעהיגע קינסטלער.

יעקב פּ. אדלער דערמאָנט אָפֿט אין שלום אש, מיט דעם יום-טוב׳דיג אידישען וואָס איז אין איהם, מיט׳ן פֿאָלקסטימליכען ראָמאַנטיזם.

נאָך וואָס נעהמען און רעדען פֿון אדלער׳ן אין דעם אָדער אַנ׳אַנדער פֿאַל, נאָך וואָס „קריטיקירען״ און אָבווייזען די שוואַכערע ערטער (וועלכע זיינען פֿערשטעהט זיך ניט וועניג).

איז דען ניט אַ גרויס פֿערגעניגען צו זיצען אַנ׳אָבענד אין אידישען טהעאַטער, ווען ס׳ווערט געשפּיעלט אַ שוואַך שטיק מיט אַ שוואַכער קאָמפּאַניע און זיצען און וואַרטען אדלער זאָל מינוטענווייז אדלער׳ן בעווייזען...

איז דאָס ניט אַ גוואַלדיג-גרויסע בעלוינונג איין אמת קינסטלערישע שטעלונג, פֿאָרמע פֿאַר אַ גאַנצען באַנאַלען אָבענד?

ליידער, זיינען אָבער ניט פֿיעלע פֿעהיג זיך אָנטהאָן אַזאַ פֿערגעניגען...

און ניט פֿיעלע זיינען פֿעהיג זיך צו פֿיהלען בעלוינט דורך איינצעלנע מינוטען פֿון אמת׳ן עסטעטישען פֿערגעניגען.

ה' מאשקאוויטש'עס אינטערפרעטאציע פון שיילאק.

מען דערצעהלט: נאך מאשקאוויטש'עס א פארשטעלונג האט דער ענגלישער קר
ניג איהם בעגריסט און צו איהם געזאגט, הלואי ער (מאשקאוויטש) זאל שוין איך
שטענדיג פארבלייבען אויף דער ענגלישער ביהנע. יעצט, ווען ער וועט נאך קריגען
די ברכה פון פאפסט, וועט ער קענען בעטראכטען זיין גלאריע פאר פאלשטענדיג—ביי
דער גוי'אישער וועלט.

צו בעגוצען א וואולגארען אויסדרוק, איז מאשקאוויטש'עס אינטערפרעטאציע
פון שיילאק געווען א זעהר געלונגענער „בלאף", אבער קיינער, א חוץ אזעלכע וואס
האבען אין זיך אידישע בלוט, קענען איהם ניט דערזעהן און אפילו ניט דערפיהלען.

זייענדיג א גוטער אקטיאר, פריש פון דעם חיישעפעלער טהעאטער, וואו ער
האט געשפיעלט אזוי פיעל טיפען פון אידישע אינקוויזיטארס, וואס זיינען אנגעשריבען
געווארען פון „אפיקורסישע" דראמאטורגען, האט ער געטהאן אזוי: ער האט צוזאמען־
געקליבען אלע אידישע סגיות, אלע „מאניערען", וואס איז דעם אידישען טהעאטער
שוין אזוי הערצליך צוגעגעסען און זיי געברענגט פאר די גוים: ער האט גענומען די
שיילאק פאנטאזיע און איהר אויעקגעשטעלט מיט בײדע פיס אויף דער ערד, ער האט
פון דעם הא,ב־זואגזיגען, צוגראכענעם דערניעדריגטען שיילאק, וואס זיין גאנצע לעג־
בען און האנדלונג האט געדארפט זיין א פראטעסט, געמאכט פאר א שעהן געקליידעטען
הויכען אריסטאקראט, מיט בעוואוסטזיניגקייט, און הומאר און ווען ער דערצעהלט אז:
„געבטען האסטו מיר געשפיגען אין פנים", זאגט ער א ליגען, ווייל מען קען אזא איינעם
ניט שפייען אין פנים. מאשקאוויטש האט פון שיילאק'ן געוואלט מאכען א שטאלצען איד
—און געמאכט האט ער פון איהם א בלוט־הונד, וואס האלט אין טראר דעם גאנצען
אנסאמבל, און וועלכער רופט ניט ארויס קיין סימפאטיע, אפילו ווען ער דערצעהלט, אז
ער האט פונקט אזא בלוט און פלייש ווי זיי.

שעקספירס פאנטאסטישער איד איז ביי איהם געווארען—מיט דער הילף פון די
אויבענדערמאנטע מיטלען—א לעבעדיגער איד, פון יענע לעבעדיגע אידען וואס איהר
זעהט זיי—אהן דעם פונט פלייש—אויף דער אידישער ביהנע.

און דערפאר איז עס פאר די גוים געווען אנ'ענטפלעקונג און פאר די אידען—א בלאף.

אורטיילען מאשקאוויטש'עס אינטערפרעטאציע קען מען בלויז פון צוויי שטאנד־
פונקטען: פון אידישען און גוי'אישען. פון אויבען־אויף שפיעלט ער גוט פון ביידע
שטאנדפונקטען. הויבט מען זיך אן פונאנדערקלייבען דעמאלט ווערט עס א פראגע פון
אייער בלוט. האט איהר אידישע בלוט אין זיך דערפיהלט איהר אז דא איז א בלבול,
אז ער האט פעראייניגט דעם אידישען כאראקטער מיט אנ'אונמעגליכער טהאט, ווייל
א ז א איד, אזא „א מ ת'ע ר" מאדערנער איד, ווי מאשקאוויטש ווייזט איהם, קען ניט
שניידען קיין מענשליכע פלייש. דאס אידישע בלוט אין אייך זאגט אייך, אז דאס איז
אויסגעטראכט, עס זאגט אייך, אז ער האט אנגעטהאן א חיה אין אידישע קליידער וואס
מאכט אידישע גרימאסען. פאר דעם גוי האט אבער שיילאק—ווי מאשקאוויטש ווייזט
איהם—אויפגעהערט זיין א בבא מעשה, ער זעהט א לעבעדיגען איד פאר זיך און ער
האט פערגעניגען צו גלויבען—אז אזא איד עקזיסטירט. ווילט איהר, איז דאס א קריסט־
ליכער פריזוסק עס איז פאר זיי אנ'אנגענעהמע בעשטעטיגונג פון דעם וואס זיי האבען
געחלומ'ט: דעם פאנטאם פון אידישען בלוט־זויגער האבען זיי דערזעהן אין דער
ווירקליכקייט.

נאר אויב ער מאשקאוויטש וועט ערפילען דעם וואונש פון זיין מאיעסטעט און
אויף שטענדיג פערבלייבען אויף דער ענגלישער ביהנע און זיך נעהמען צו אנדערע
פיעסען, א חוץ שיילאק, וועלען די גוים דעמאלט דערזעהן, אז דער ערפאלג איז ניט
געלעגען אין מאשקאוויטש'עס קונסט נאר אין דעם וואס עס האט זיי שטארק געשמייכעלט
צו זעהן א אידישען אקטיאר, וואס דערצעהלט זיי אנ'אונגלויבליכע פאנטאזיע
און פערוואנדעלט עס בעת מעשה אין אזא „זעלבסטפערשטענדליכער" ווירקליכקייט.

נאטיצען.

— דאס רעכט איבערצודרוקען ארטיקלען פון „רענעסאנס" זיינען פערבאטען אהן א
ספעציעלער ערלויבניש.

* * *

— דער ארטיקעל „רוי־מאטעריאל" פון לואיס זאנגוויל (דער ברודער פון ישראל
זאנגוויל) איז קאפיטעל פון איהם און וועט געדרוקט ווערען אין ענגליש אין דער מערץ
אויסגאבע פון דער „ניו װארלד" וואס ערשיינט גלייכצייטיג (אין ענגליש) אין ניו־יארק,
לאנדאן און פאריז.

* * *

— די רעדאקציע נעהמט ניט די אחריות פאר די ארויסגעזאגטע מיינונגען פון
איהרע מיטארבייטער.

* * *

— די רעדאקציע בעט אלע פערלעגער און מחברים זיי זאלען צושיקען זייערע נייע
ווערק פאר רעצענזיעס.

* * *

— די פאלגענדע ענגליש־אידישער שרייבער וועלען זיין שטענדיגע מיטארבייטער פון
„רענעסאנס": לואיס זאנגוויל, לואיס גאלדינג, ש. ווינסטען, ש. שערמאן, יוסף לעפטוויטש,
דזשאהן אייזיקס און אנדערע.

* * *

— עס וועלען זיך אויך בעטייליגען די פאלגענדע אידישע קינסטלער: לוסיען
פיסארא, לעאפאלד פיליכאווסקי, אלפרעד א. וואלמארק, דזשייקאב קראמער, בערנארד
מענינסקי, קלארא קלינגהאפער, אלבערט רודהערסטאן, ח. עפשטיין און אנדערע.

* * *

— דער „רענעסאנס" פעראיין גרייט צו אין לאנדאן אין גיכען א גרויסע אויס־
שטעלונג פון די ווערק פון אידען־קינסטלער. אלע קינסטלער וואס זיינען פעראינטערעסירט
אין דעם זיינען איינגעלאדען זיך צו שטעלען אין פערבינדונג מיט אונז.

* * *

— דער לאנדאנער קונסט־פעראיין „בן־אורי" האט געקויפט א קאלעקציע פון אבצעהן
בילדער, ארבייטען פון סימאן סאלאמאן, דער גרויסער אידיש־ענגלישער פרע־ראפאעליט.
אזעלכע טהאטען פון אידישע קונסט־פעראיינען דארפען הערצליך בעגריסט ווערען.

* * *

— דער פעראיין „רענעסאנס" האט דעם 26־טען נאוועמבער פעראנשטאלטעט אן
אבשיעדס־אבענד לכבוד אונזער מיטארבייטער, דעם בעקאנטען אידישען מאלער אלפרעד
וואלמארק, פאר זיין אבפאהרען נאך אמעריקא.

רענעסאַנס

אַ חודש זשורנאַל.

רעדאַגירט פֿון לעאָ קעניג.

פֿעברואַר 1920. באַנד 1. נומ. 2. לאָנדאָן.

אינהאַלט:

ברוך גלאַזמאַן ... ... פֿאַרטונקעלט גאָלד (ערצעהלונג).
לואיס גאָלדינג ... ... „אוואַלאָן" (ליעד).
לעאָ קעניג ... ... נאַציאָנאַלע עסטעטיק.
ד"ר שמריה לעווין... ... ... דער טעות פֿון גרויסע.
משה עובר ... ... אידיש (אַ געזאַנג).
יצחק ליכטענשטיין ... ... די אידישע פּלאַסטיק אין אַמעריקאַ.
קריטשמאַר איזראַעלי ... ... דאָס ערוואַכען פֿונ'ם אָריענט.
רודיאַרד קיפּלינג ... ... מאַמעניו מיינע (ליעד).
ד"ר זאַלקינד ... ... די געשיכטע פֿון אידישע בוך-דרוקערייען.

פֿעריאָדישעס:

יוסף בלאַנקעט ... אידען אין דער ענגלישער פּעריאָדישער ליטעראַטור.
ג. פּאָלסקי ... ... בריעף וועגען דער העברעאישער ליטעראַטור.
דוד ויידענפֿעלד ... די מאַריאָנעטען-קינסטלערין (וועגען פֿראַ־על שטאָק'ס בוך).

בילדער:

סימיאָן סאָלאָמאָן ... ... דער רב; יהושע הנוצרי.
לוסיען פּיסאַראָ ... ... דרשה; רות.

עס־ווערען אָנגענומען אבאָנענטען פֿאַר'ן חודש זשורנאַל

„רענעסאַנס"

פּרייז: יעהרליך 12 שילינג.

אַלע געשעפֿטליכע בריעף זאָלען אדרעסירט ווערען:

Business Manager
Renaissance,
21, Commercial Street,
London, E.1.

אדרעס פֿון רעדאַקציע:

77 Blenheim Crescent, London, W.11.

ברוך גלאזמאן.

פארטונקעלט גאלד.

(דערצעהלונגען)

.1

ביינאכט.

אין דער שטאדט צענטרוויל, וואס געפינט זיך אין א מיטעל־וועסטליכען שטאאט, האט געלעבט אמאל א מאן, נים קיין פרומער און נים קיין גאטספארכטיגער, איז ער געווען עהנליך אויף א סך אנדערע מענשען—אויף דער גאנצער וועלט.

און אויך די שכנים ארום האבען געוואוסט, אז ער איז נים קיין פרומער מענש.

און דער דאזיגער מענש איז געווען א איד, כאטש אין דער נאכבארשאפט, אין וועלכער ער האט געוואוינט, זיינען די איינוואוינער געווען גוים. נאר זיי האבען נים געוואוסט, אויב ער איז א איד, אדער א גוי. מען פלעגט איהם אפילו אמאל, אין א זונטאג אדער קריסטליכע חגא, זעהן אריינקומען אין קירך. אבער דאך וואלטען זיי באשטימט נים געקאנט זאגען, אז ער איז א קריסט, ווייל צו קיין קריסטליכען "פעריש" איז ער נים געווען צוגעשריבען. מען פלעגט איהם אויך זעהן אריינקומען אין די פארשידענסטע קירכען. אמאל פלעגט עס זיין אן עפיסקאפאלישע—אמאל אן אוניאניסטישע, אמאל אן אוניווערסאלע—אמאל א קאטוילישע. אמאל א ספיריטואליסטישע—אמאל א באפטיסטישע, אמאל א מעטאדיסטישע—אמאל א לוטעראנישע אדער א פרעסביטעראנישע—מיט איין ווארט, דער דאזיגער מענש האט איבערגעדינט אלע עבודה־זרות.

און אפשר האט ער זיי גארנים געדינט. מאנכע פון די קירכען־מתפללים פלעגען אמאל א באלכסונ'דיגען בליק ווארפען אויף איהם, ווייל זיי האבען געוואלט נעהן, אויב ער בוקט זיך און נוינט אן זיין קאפ בשעת דער קריסטליכער תפלה בלחש, און אין די קאטוילישע קלויסטערס, צווישען די גרויסע עהרפורכטיגע שטיינערנע ווענט, האבען איינינע שטילע גאט בעטער, קניענדיג זיך אויף די קאלטע פליטעס פאר די שטיינערנע פיגורען פון די קדושים און מארטירער, אויך באמערקט, אז ער מאכט נים קיין ושענופלעקס ביים אריינגעהן אין קירך

אריין, און צלמ'ט זיך נים איבער ביים ארויסגעהן. נאר ער זיצט שטענדיג אן אויסגעגלייכטער, מיט אן אויפגעהויבענעם קאפ און פארטראכטע אויגען, וואס זעהען און זעהען נים. און ער קניהט זיך נים, און ער בוקט זיך נים.

האבען זיי גלייך פארשטאנען, אז ער איז א פרעמדער.

נאר אזוי ווי עס איז נים געווען זיכער, אז ער זאל זיין א גאנץ לעסטערער און זאל האבען געקומען אהער אפשפעטען, נייערט ער האט זיך געהאלטען זעהר שטיל און בנעימות'דיג, האט מען איהם דעם אריינגעהן אין ערגיץ נים פארבאטען, נאר פארקעהרט. מען האט איהם אומעטום אויפגענומען בסבר פנים יפות, מיט די פריינדליכסטע שמייכלען און באגריסונגען. און אין די נים-קאטוילישע קירכען, וואו די גלחים פארטראגען זיך מעהר און פריינדליך-מענשליכער מיט'ן עולם, און זיינען נים אזוי כהנימיש-דערווייטערט פלעגען די פאסטארס און די מיניסטערס מיט שטראלענדיגע פנים'ער איהם דערלאנגען די הענט ביים ארויסגעהן. זיי פלעגען איהם ווינשען א "פיספול סאבאטה" און איהם בעטען, ער זאל נאך אמאל קומען.

און ער פלעגט טאקי קומען נאכאמאל, און נאך אמאל ווארים דער דאזיגער מענש, וואס חאטש ער איז נים געווען קיין פרומער און גאטספארכטינער, איז ער אבער דאך געווען פון די לעצט-היינט וועלטיגע פלעגט ער דאס הפנים טון צוליעב דער שעהנער רעליגיעזער מוזיק און די הייליגע פייערליכקייט פונ'ם גאטעס דינסט, וועלכע פלעגט איהם אזויפיעל רוה און העכערען תענוג פארשאפען. און תענוג-האבען—דאס איז דאך די לעבענס-קלוגהייט, צו וועלכער אונזער הור, דער לעצטער, איז געקומען.

איז געווען, אז מען פלעגט שפילען און זינגען די ביבלישע אראטאריאס פון מענדעלסאן-בארטאלדי, פלעגט ער חלום'ען פונ'ם געזאנג פון די לוים, באגלייט דורך א געקלימפער אויף הארפען. און ער האט געהאט דאס געפיהל, אז אמאל, אין אן אנדער געשטאלט, אנגעטון אין א בריים-ליכטיגען מאנטעל, מיט א קאשטאנען-ברוינער בארד און זיין הוים-קאליר—טונקעל-איילבירטיג, האט ער שוין דעם דאזיגען געזאנג געהאט פארנומען.

און ווען דורך דער טונקעלער לופט פלעגען זיך דורכקייקלען די טיף-אויפרעגענדיגע, און די נידעריגע אקטאווען, ארגעל-ברומען בשעת מען האט געשפיעלט היידנ'ס, הענדל'ס אדער באך'ס רעליגיעזע חבורים, פלעגט דאס הארץ אין איהם צוגעהן און די אויגען זיך צומאכען. און ער פלעגט זיך געפינען אין אן אנדער וועלט.

ווייל זייענדיג פון די לעצט-היינט-וועלטיגע מענשען האט ער

מסתמא שוין געהאט גענוג צייטען פון ספקות, אפהענגיגקייט און מודינקייט, ווען זיין גאנץ אינערליך וועזען האט זיך געצוקט און געווארפען. געוואלט האט ער דעריבער, אז א רוה זאל אויף איהם נידערן און איהם שטיל מאכען.

און דער דאזיגער מאן איז געווען א איד. נאר קיינער האט עס נים געוואוסט, אויסער איהם גופא, נים אפילו די אידען פונ'ם קליינעם, וויינינ-מענשענ'דיגען אידישען קווארטאל אין דער דאזיגער שטאדט.

ווייל פון צייט צו צייט פלעגט ער אויך אהינצו קומען, און א פרעמדער, אהן ליעבע, אפשר מיט בלויז א ביסעל רחמנות, זיך ארומדרעהען איבער די אידישע גאסען. געפרואווט האט ער אויך איינמאל אריינגעהן אין דער אידישער שוהל. דא האט מען איהם זעהר פריינדליך אויפגענומען, און מען האט זיך ארום איהם אסך, שוין צו-פיעל געשטייעט און געפארעט, באקוקט און באוואונדערט, געקוקט איהם אין די אויגען און אין מויל אריין, געווארט אויפ'ן פארביינגעהענדיגסטען אויסדרוק, וואס וועט זיך א שפיגעל טון אין זיין אויג און אויף יעדען ווארט, וואס ער וועט לאזען פאלען, ווייל מען האט נים געוואוסט אז ער איז א איד.

האט מען איהם א סדור'ל דערלאנגט און מיט א פארשולדיגט שמייכעל איהם פארשידענע זאכען דערקלערט. און אין זייער גאנץ באנעמען זיך צו איהם איז געווען צו דערקענען די נכנע'דיגקייט צו דעם פרעמדען, וואס האט באוויליגט זיך ארונטערצולאזען אונטער דעם שאטען פון זייער באלקען. און דער שמייכעלע האט זיך, זיך זעלבסט מבטל-זייענדיג, פארענטפערט:

נעמט נישט אן פאר אומגוט אונזער ארימקייט דא... כע-כע.

און איהם האט וועה געטון די הארץ, וואס ער קוקט זיי אויס, ווי א פרעמדער. און ער האט זיי מיט א העפליכען שמייכעל אויסגעהערט. א פרעמדקייט האט אויף איהם געוועהט פון דער שוהל. דער טומעל, דער געפילדער פון די מתפללים, זייער וואכענדיג האלטען זיך אינ'ם מקום-קדוש, די נישט-ריינקייט און ארימקייט פון דעם בנין, די פארהאוועטקייט און דאס איילען זיך, די נעווענליכקייט און אומהיילינקייט פון דער גאנצער לופט ארום—דאס אלץ האט איהם אפגעשטויסען. ער האט פארקרימט מיט דער נאז און פארשטשעמעט די ליפען.

זעלטען-זעלטען פלעגט ער שוין איצט קומען אהין. די צווישענצייט צווישען איין שוהל-באזוך און דעם צווייטען פלעגט וואס אמאל ווערען לייגנער. די ענד-פונקטען—בלייכער און אפגעמעקטער. און זיין פרעמדקייט—שטארקער. אייגנער, און אז ער האט אמאל א

טראַכט געטון, אַז ער איז אַ איד, האָט עס איהם אויסגעקוקט װעהר מאָדנע און חיים, ווי א לאנג-פאַרשאלענער הילך.

און עס א י ז דאך געװען מאָדנע...

װייל דער דאָזיגער מאַן איז געװען ניט נור א איד, נאר אַפילו אויך אַ אידישער שרייבער. אבער קיינער ארום איהם האָט עס ניט פאַרדעכטיגט און קיינעם ארום איהם האָט ער עס ניט געװאָלט דערציילען, װייל געװאוסט האט ער דאך, אַז קיינער ארום איהם דאַרף ניט זיין שרייבען, און די, פאַר װעמען ער שרייבט, נאך װעניגער, ווי עמיצער אַנדערש. און אַזוי ווי צווישען אידען איז איהם געװען פרעמד און אַפשטויסענדיג צו װאוינען, װייל זיי האבען מיט זייער איצטיג לעבען און זייער װירקליכקייט אלע זיינע חלומות איבער'ן פּנים געשמיסען, האט ער זיך ביסלעכװייז דערווייטערט פון זיי, כדי ער זאל קענען פיהרען א ריין-אידיש לעבען. ער האָט איצט געװאוסט: אמת'ע אידישקייט, פונקט ווי זיין שרייבען, איז אַ פריוואַט-זאַך, װעלכע קיינער דאַרף נישט, אויסער איהם אליין. האָט ער עס פאַרשלאסען אין זיך, און קיינעם אהינצו ניט אַריינגעלאָזט.

קיינעם נישט—אַפילו נישט זיין פרוי...

ווי מאָדנע...

כל-ימיו האָט דער דאָזיגער מאַן געבענקט און געחלומ'ט װעגען א אידישער היים. ער האָט געזעהן, אַז דאס איז דאס איינציגע, װאָס עס בלייבט פאַר די אידען איבער אין די איצטיגע טעג. עס װערט אפגעשווינקט דורכ'ן מבול דער אידישער ד ר י י ס ע ן, די אידישע גאַסען און די אידישע שטעדט. עס בלייבט בלויז איבער די היים, װעלכע מיר זאָלען נאך האַלטען אידיש, ווי נאָר אמאל אין מיטעל-אַלטער, װייל מיר קעהרען זיך דאך אום צום מיטעל-אלטער.

נאר ווי ביי אלע מענשען, אזוי איז אויך זיין פריוואַט-לעבען ביי איהם ניט ארויסגעקומען, ווי ער האָט געװאלט. װארים צוליעב זיין אייסערליכען גוי'אישען באַנעמען זיך און גוי'איש אויסזעהן און מאַנירען, פלעגט ער כמעט אויסשליסליך פאַרקערען מיט גוים און גוי'אישע אידען. און אין געוויסע מינוטען האָט ער זיך מענשליך פאַרליעבט אין אַ מיידעל. די מיידעל איז געװען א אידישע לויט איהר אפשטאַם, אָבער אַ גוי'אישע לויט איהר ערציהונג, ארט דיינקען און לעבענס-אופן. און װען ער האָט זיך עס ארומגעזעהן, איז שוין געװען צו-שפעט. די זאַך האט זיך צו-פיעל פאַרפלאנטערט. אפפלאנטערן האָט מען שוין ניט געקענט, נאר בלויז איבערשניידען. נאר אויף דעם האָט ער קיין כח

ניט געהאַט. האט ער געלאָזט גערן, ווי עס געהט, און זיך נאך מעהר איינגעשלאסען.

אין די פרוי האט גארניט פאַרשטאנען, וואס עס טוט זיך ביי איהר מאַן אין קאפּ און אין הארצען. זייענדיג ביידע היינט-װעלטיגע מענשען, האבען זיי שוין געפונען גענוג געמיינשאפטליכע גרונטען, אויף װעלכע זיך צוזאַמענקומען און זאַכען, איבער װעלכע צו שמועסען. האָט זי זיין פרעמדקייט גארניט געפיהלט, אבער איהם האָט עס נאך מעהר װעה געטון, װאס ער דאַרף פיהרען א טאָפּעלטען לעבען, און האבען א געהיימען לעבען, װעלכען ער דאַרף באַהאַלטען אפילו פון זיינע נאָהענטסטע.

און אַז ער האט דערזעהן, אַז עס איז איהם שוין באַשערט אזוי דורכצושטופען זיינע טעג אויף א ניט-אידישען אופן, אַז אין הויז איז ביי זיי אלס אום-אידיש, די שפראַך, װאָס זיי האבען גערעדט איינס צו דאָס אַנדערע, איז ניט זיין שפראַך, און זיינע חלומות און געדאנקען זיינען ניט איהרע,—איז ער נאך פאַרשלאסענער געװארען. און ביי איהם איז אפילו אפגעשטארבען דער חשק צו האבען קינדער, װייל ער האָט געװאוסט, אַז זיי װאלטען נאך מעהר די פרעמדקייט אינ'ם הויז פאַרשאַרפט.

און עס איז נאך געװען גוט, װאס זי איז געװען א היינט-װעלטיגע. האט זי דאך זעלבסט קיין קינדער ניט געװאלט האָבען, װייל זי האט געהאַט אַ װיכטיגערען ציעל אין לעבען: אַ ל י י ן צ ו ל ע ב ע ן און צו האבען תענוגים, און דאס איז דאך גופא ניט קיין אידישער געדאנק.

און אזוי האבען זיי געלעבט צוזאַמען: זי, דער היינטיגער מענש, װעמען עס אַרט ניט, װען אפילו מיט איהם נעהט אונטער די װעלט. און ער, דער היינטיגער איד, װעלכער װייס, אַז ער איז פון די לעצטע.

אָט אזוי זיינען פאַרגאַנגען טעג און יאהרען. דאס לעבען איז זיך געגאַנגען זיין װעג, בארג אראפּ און בארג ארויף. דער מאַן, װאס האט געלעבט אין דער שטאדט צענטרװיל אין דעם מיטעל װעסטליכען שטאאט, איז װאָס אמאל אפגעפרעמדטער געװארען. זיינע באַציהונגען מיט דער אידישער װעלט זיינען װאס אמאל געװארען װייניגער, װייטער און זעלטענער. און מיט דער ארומיגער גוי'אישער װעלט איז ער זיך בלויז אויבענאויפיג צוזאַמענגעקומען. אזוי אַז אמאל, ליגענדיג אזוי װאַכעדיגערהייט אויף זיין בעט, האָט זיך איהם אויסגעדוכט: ער איז איין מענש, איין איד, פאַרװארפען ערגיץ אויף אן אינזעל.

און דאס שרייבען איז ביי איהם געװארען זעלטענער. און אַז ער פלעגט אמאל עפּעס אנשרייבען, פלעגט עס זיין פון אן אַנדערער, אויס-

געטראכטער, אמאליג-אידישער וועלט, ווייל מיט דעם איצטיגען אידישען לעבען האט ער גארנים געוואלט האבען צו טון. דעריבער פלעגט זיך איהם זיין שרייבען אפטמאל אויסווייזען, ווי ער וואלט געציהען פון אן איינזאמען שטיין אונטער א וואסער.

און ווער ווייס נאר ..

איינעם'ס אומגליק איז דאך דעם צווייטענס גליק, און איינעם'ס פורעניות איז דאך דעם אנדערנ'ס דערלייזונג.

איז אין א וואכעדיגען טאג געגאנגען דער דאזיגער מאן איבער די גאסען פון דער שטאדט, און זיינע פיס האבען איהם פארטראגען אין דעם אידישען קווארטאל.

נו, מילא, ער איז שוין דא. איז ער פארביינגעגאנגען לעבען א קענדי-סטאר. דרויסען פון דער טיר איז געשטאנען א קליינער ציימונגס סטענד מיט אידישע ציימונגען. ער האט געקויפט צו איינע פון יעדער ציימונג און איז אוועק מיט זיי אהיים. און האט זיי אין די נוי'אישע גאסען געטראגען פארבאהאלטען אונטער דער פאלע, אז קיין פרעמדענ'ס אויג זאל עס נים זעהן. ער האט זיך דערמאנט בשעת-מעשה, ווי ער האט געלייענט אין די קינדער-יאהרען וועגען די מאראנען, וועלכע פלעגען באהאלטענערהיים איינקויפען כריין אויף פסח און טראגען עס אונטער'ן מאנטעל צו די פארבארגענישען, וואו זיי פלעגען פראווען די סדרים. א גרויס פרייד האט איצט זיין הארץ אנגעפילט, ווי ער וואלט א ווארים עופ'לע אונטער זיין פאלע געטראגען, ווייל א יום-טוב איז עס ביי איהם געווען, ווען ער האט געקראגען צו לייענען א אידיש ווארט.

און אז ער איז געקומען אהיים און האט אריינגעקוקט אין די בלעטער, האט ער דערזעהן, אז עס רינט בלוט, און עס איז איהם געווארען רוים.

איינינע טעג האט עס איהם גענומען, ביז וואנען די רויטע פארב איז איהם פון די אויגען צורונען.

עס איז געווען ליכטיג. די לופט האט זיך געשפריים אומעטום, א גאלדיג-זומערדיגע, איבער די גארטענס פון דער שטילער שטאדט. די גאסען, וואו ער האט געוואוינט, זיינען יעדען טאג געווען יום-טוב'דיג צוגעפוצט. און ער האט זיך געדרעהט אהער, און ער האט זיך גערעדט אהין—עס האט איהם אבער ווידער א ציה געגעבען אין יענע אומריינע גאסען.

און אז ער האט נאכאמאל געקויפט אידישע ציימונגען, האט ער

ביים ערשטען בליק דערזעהן, אז דאס בלוט רינט שוין מעהר נים, נאר עס פלייצט.

און א דריטען מאל איז געווען דאסזעלבע, און א פערטען מאל, און א פינפטע מאל, די אויגען האבען זיך ביי איהם פאנאדערגעגלאצט און זיין בליק האט ער נים געוואלט גלויבען, אז אזוינס זאל גאר זיין מעגליך. עס האט איהם אנגעהויבען צו שטיקען און צו ברענען.

איז ער דאך מעהר נים, ווי א מענש. האט ער זיך מיישב געווען, אז וואס קאן ער דען העלפען? און אז ער'ט משוגע ווערען, איז וואס?... האט ער אויפגעהערט צו לייענען די אידישע ציימונגען. וועט ער זיך כאטש ראטעווען!

עס האט איהם אבער נים געהאלפען. ער האט עס סיי-ווי אלעמאל געזעהן, ביימאג און ביינאכט, אין חלום און אויפ'ן וואהר.

וואס איז דא אסך צו ריידען, ווי אזוי ער האט געפיהלט, ווייל עס איז נים איבערצוגעבען אין ווערטער, און קיין פארגלייך, און קיין בילד וועט דאס גענוי נים ערקלערען. ער האט זיך פארשפארט אין זיין אפגעזונדערטען חדר, און צו זיינע באקאנטע נים געוואלט מעהר געהן, און צו זיין אייגען ווייב מעהר נים גערעדט.

און ער האט אויפגעהערט צו שרייבען זיינע שענע חלום-ווערק, וואס זיינען געווען ווי ווייסע הייזלעך, וועלכע זעהען זיך דורך צווישען ביימער אין א טאל. איצט איז נים די צייט פאר דעם, האט ער זיך געזאגט.

און אז ער האט געפרואווט אמאל, ווען אויפ'ן הארצען איז איהם געווארען צו-שווער, אריינצוגעהן אין א קירך, האט ער דערפיהלט מיט פיין און אנטוישונג, אז די רוה נידערט שוין אויף איהם דא נים ארונטער, ווי אין די פריהערדיגע טעג. א גרויסע גרויל איז איהם באפאלען, די אויגען האבען זיך איהם פארגלייסט, ווי ביי א גוסס. און דורך א רויטען געפיל האט ער דערזעהן, ווי עס דערנעהענטערען זיך צו איהם פונ'ם אלטאר ארונטער א מחנה מענשען. ארויפגעשטעקט אויף די ביקסענ-שטיקעס טראגען זיי אפגעשניטענע קעפ, פון וועלכע עס רינט ארונטער בלוט, ווי אויף די בילדער פונ'ם קאפ פונ'ם געקרייצינגטען יעזוס פון נצרת.

איז ער ארויסגעלאפען פון קירך. ווי שפיזען האבען איהם נאכגעפאלגט די פיינדליכע בליקען פון די מתפללים, וועלכע האבען איהם מיט א ווארימען באדייער באגלייט. און ער האט זיי מעהר נים געקאנט קוקען גלייך אין פנים אריין, ווייל ער האט געזעהן, וואס עס איז באהאלטען הינטער זייערע געזיכטער. און ער האט געוואוסט, אז א

ציים וועט קומען, און זיי וועלען באַווייזען זייער אמת'ע געשטאַלט, וועלכע בלויז איינינע קענען איצט זעהן.

האָט ער אָנגעשריבען א גרויס פּאַפּיר, וואו ער האָט זיך אויסנערעדט די הארץ און אויסגעגאָסען זיין כעס, און אויפגעשריבען פֿארשידענע געדאַנקען, און געגעבען פֿולע עצות, וואס עס זאָל געטון ווערען אין דער איצטיגער ציים, כדי אפּצושטעלען די שחיטה און די פֿארלענדונג.

און דאָס באַשריבענע פּאַפּיר איז אפּגעדרוקט געוואָרען אין אַ אידישער צייטונג אין דער וויטער שטאָדט ניו-יארק. עס האט געמאַכט א רושם. א ווײלע האָט עס דאָרטען אױפֿגעשוימט, א וואסער-פּיענע איף דער אויבערפֿלאַך פֿון נאַכטיגען ים, און באלד צערונען געוואָרען און ניט-געווארען. זיין קול איז דערטרונקען געוואָרען צווישען די טױזענדער אנדערע קללות, און האט קיינעם ניט געהאָלפֿען, אויסער, אפשר, זיך.

דאָס בלוט האט ווייטער געפֿלייצט, און זיך ניט אפּגעשטעלט.

און אַז ער האָט דערזעהן, האט ער זיך נאָך שטארקער פֿארשלאָסען. מיט א בייזקייט האט ער פֿאַרברענט אלע זיינע פּאַפּירען און מיט אַ קללה ארויסגעוואָרפֿען די אַשעס אויפֿ'ן ווינט. און דאַמאלס האָט ער זיך געלאָזט געהן אין וועג אריין—אין זיין איינענעם חדר.

ער האט געוואַכט דורך נעכט און האלב-געדרימעלט דורך טעג, און אויסגעטראָטען קרומע וועגען און סטעזשקעס אויף דער פּאדלאָגע פֿון זיין חדר און אין זיין פֿאַנטאַזיע.

און אין טעג און טעג ארום איז ער פֿון זיין חדר ארויסגעקומען. זיין פֿרוי, וועלכע האט מיט אַלץ מעהר און מעהר וואַקסענדער אומרוה באַמערקט, אַז עפּעס קומט מיט איהם פֿאָר, האָט איצט מיט פֿרייד געזעהן, אַז ביי איהר מאַן איז דער פּנים ליכטיגער געוואָרען און רוהינער, כאָטש א סך בלייכער און שטילער.

איז זי אויך רוהיגער געווארען. עס האט זיך איינגעשטעלט אין הויז א רייה שטילע, פֿאררינגעלטע טעג.

און ווען אין איינעם אזאַ טאָג האט ער זיך אפּגערופֿען צו זיין פֿרוי:

—דו ווייסט, מיין ווייב, לאָמיר זיך אריבערקלייבען אינ'ם אידישען קווארטאל אריין,—האָט איהם די ווייב אנגעקוקט מיט שטוינונג און פֿאַרוואונדערונג, ווי ער וואָלט ניט געווען ביי זיינע פֿולע געדאַנקען. וויל די שטוב איז דאָך ביי זיי געווען אַזאַ רייך-אויסגעפּוצטע און געשטאַנען איז זי אין אַ שטילען. אריסטאָקראַטיש-אפּגעזונדערטען גע-

נענד. און די אידישע גאַסען זיינען געווען טומעלדיגע און אומריינע און ענג איז אזוי געווען, אַז יעדער איינער האָט געמוזט דעם אַנדערן טרעטען אויף די פֿיס.

און דער איד האט איינגעזעהן, אַז זי איז פֿאָרט זיין פֿרוי און אז איהם וועט דעריבער שווער זיין אויסצופֿיהרען אַלע זיינע פֿארלאַנגען מיט אמאָל. האָט ער ביטער א זיפֿץ געטון. נאר געטרייסט האט ער זיך, אַז אויב ער קאן ניט געהן אין דער אידישער גאַס אריין, וועט ער ברייננען די אידישע גאַס צו זיך אין הויז.

און אַזוי האָט ער געטון.

אין איינעם א טאג האבען זיך אויף דער שטיל-פֿרעמדער גוי'אישער גאַס געלאָזט הערען קליינע שטילע האַמער-קלעפּלאך פֿון דעם אידען'ס שטוב ארויס, ווי מען וואלט דאָרט עפּעס געבויט. דאס האָט דער איד אנגעקלאַפּט מזוזות אויף אלע טירען. און אויף די ווענט האָט ער אויפֿגעהאנגען בילדער פֿונ'ם ווילנער גאון, און דעם רב, און דעם צמח-צדיק, און דעם לייזענטענעם רבי, און ער האט אנגעקלאַפּט בילדער פֿונ'ם בית-המקדש, און דער עכרה, אונ'ם היכל, און מזרחים, און בילדער פֿון סדרים און ווי מען ברייננט דעם קרבן-פּסח, און נאך עהנליכע בילדער, אויסגענייהט מיט פֿארשידענפֿארבינע גאָרענס אויף קאנווע, אָן וועלכע ער האט זיך נור געקאנט דערמאהנען, ווען ער האט זיך אריינגעטיפֿט אין די וויטסטע פֿאַרלאָפֿענע צייטען, און וועלכע ער האָט נור געקענט קריגען פֿון ניו-יארק.

און איבער דער אַריינגאַנג-טיר האָט ער אויסגעהאַקט אינ'ם וואַנט-פּאפּיר א קוואדראטנע שטיק-הויל, שוואַרץ האָט עס געלויערט מיט א גרויסען מויל, א זכר לחורבן. און ער האָט ארויסגעוואָרפֿען פֿון הויז אַלע ראבער-פֿלאנצען, און טראוט באנאניאס, און גראַניאומס, און לעמפּערט-ראָזעס און די כינעזישע קארשען-ביימלעך. אנשטאט זיי האָט ער אוועקגעשטעלט אויף די פֿענסטער פּאפּירענע וואזאָנעס, און קליינע סטאליעטניקעס און ליימענע טעפּעלאך.

און צו זיך אין שרייב-צימער אריין האָט ער אנגעבראַכט מאָדנע אַזעלכע ספרים, אין אַ שפּראך, וועלכע זיין פֿרוי האָט ניט פֿאַרשטאַנען, און מיט אותיות, וועלכע האבען איהר אויסגעקוקט ווילד—"טשייניז" פֿלעגט זי זיי רופֿען—און די ספרים זייַען געווען אַזוי גרויס, אַז זיי האָבען זיך אין די ביכער-שראַנקען ניט אריינגעפּאַסט. זיי האבען דעריבער געשטערט די הארמאנישקייט פֿונ'ם מעבעל און אנגעפֿילט די לופֿט מיט דער טוכלעקייט פֿון אַלטע, פֿארלעגענע ספרים, וואס זיינען שוין לאַנג, גאָר לאנג פֿארמאַכט געווען. און דאָ, איבער די גרויסע

מסכתות און מדרשים, פֿלעגט ער גאַנצע נעכט איבער אַ חלבֿ'נעם ליכט אפזיצען, און שאקלען זיך מיט א טרויעריגען נגון.

און די פֿרוי האָט דאָ דערזעהן מיט א גרויל אין איהרע אויגען, אַז דער מאן איהרער איז משוגע געוואָרען. האָט זי זיך מורא געהאַט צו דערצעהלען איהרע אייגענע און פֿריינד וועגען איהר גרויס אומגליק, ווייל אַזאַ חלאת איז דאָך גאר אומבאַקאַנט. האט זי עס געשטיקט אין זיך. זי האט זיך בלויז באַמיהט, אַז די ארומיגע שכנים זאָלען עס ניט באַמערקען, ווייל עס איז געווען הערבסט, און די בלעטער פֿון די ביימער ביי די פֿענסטער זיינען שוין ארונטערגעפֿאַלען. דורך די אנטבלויזטע צווייגען האט אַ דורכזיכטיגע הערבסטיגע לופֿט אריינגעקוקט, און שטילע מענשען זיינען פֿארבייגעגאַנגען די פֿענסטער.

א שטיק צייט האט זי זיך געצאַפּעלט אזוי אין אומרוה.

און דער איד האָט זי מעהר גאָרניט באַמערקט, ווייל ער איז געווען פֿארטיעפֿט אין זיך. אפֿשר האָט ער זיך ארומגעזעהן, אַז זי איז גאָרניט זיין פֿרוי, ווייל זיי האָבען דאָך ניט חתונה געהאַט לויט'ן אידישען דין. און אין די ווייבערשע זאַכען איז זי אויך געווען ניט-אידישלאַך. האָט ער זיך דערווייטערט פֿון איהר, און פֿלעגט צו איהר אין חדר מעהר ניט אַריינקומען אויף צו באַהעפֿטען זיך. ער פֿלעגט אַנטשלאָפֿען ווערען אין ריינקייט איבער די גרויסע ספרים אין זיין שרייבצימער, און זיך באהעפֿטען מיט דער קלארקייט פֿון זייערע ווערטער. זיי פֿלעגען איהם אפקלינגען אינ'ם פֿאַר'ן-שלאָף-דרימעל ווי ווייטע ליכטיגע שטימען אויף זומערדיגע וועגען.

און אַז די פֿרוי האָט דערזעהן, ווי ער האט זיך אפגעווענדעט פֿון איהר, האט זי זיך אפגעהעגדט אויך פֿון איהם. און איהרע נעכט דרויסען הויז, אין שטאדט פֿארבראכט. שפּעט ביינאַכט פֿלעגט זי איצט קומען אהיים, אדער גאָר פֿארטאָג, ווען בלאַהקייט גיסט זיך פֿונ'ם דרום-מזרח אין דער נאַכט אַריין; א מידע און אַן אויסגעמאַטערטע פֿלעגט זי זיך אַריינוואַרפֿען אין איהר בעט אַריין.

און פּונקט דאמאלס, אין אָט דער פֿארטאגיגער שעה, פֿלעגט דער איד שוין אויפֿשטעהן, אפגיסען נעגעל-וואסער און זאָגען די נויטיגע ברכות, נישט געהמענדיג קיין ביסען אין מויל אריין, פֿלעגט ער מיט גיכע טריט אוועקגעהן אין שוהל, מתפלל זיין מיט די ותיקין.

און אַז ער איז דעם ערשטען מאל געקומען אהיינצו און האט געבעטען ביי דעם שמש, ער זאל איהם געבען טלית און תפילין, האט דער שמש מאָדנע אָנגעקוקט דעם גוי און זיינע אייגענע אויגען ניט גע-

גלויבט. אַז ער האָט אבער דערהערט, ווי יענער רעדט צו איהם אידיש, האָט ער זיך געטראַכט:

—דאָס מוז אהאי זיין א מומר, וועלכער איז געקומען אין שוהל אריין צים יאהרצייט פֿון א פֿארשטארבענעם טאַטע-מאַמע.

ווייל אַזוי ווערט דאָך דערצעהלט פֿון די דאזיגע לייט, אז אין אַזעלכע טעג הויבט אָן ברענגען אין זיי אַ פֿלאַם.

האָט איהם דער שמש דערלאַנגט טלית און תפילין און ביי איהם געפֿרעגט:

—צי קאָן ער אליין זאגען קדיש, אדער ער וויל, אַז עמיצער זאָל פֿאַר איהם יוצא זיין?

און דער איד האָט איהם שטיל געענטפֿערט:

—עס איז ביי מיר יאהרצייט איצט יעדען טאג.

האָט זיך דער שמש געוואונדערט איבער דעם מיט אַ גרויס וואונדער, און אַלע אידען האבען זיך געשושקעט, און אַ שטיק צייט איז דער אידישער קוואָרטאל געגאַנגען מיט איהם כאדאראם.

און דער דאזיגער גלוח פֿלעגט קומען אין שוהל אריין טאָג איין, טאג אויס, פֿלעגט זיך אנטהון אין טלית און תפילין, זיך אומדרעהען מיט'ן פנים צו דער וואַנט, און דאַוונען אין דער שטיל. און ער האט זיך געלאָזט וואַקסען אַ לאַנגע, שווארצע באָרד, און מיט דער צייט האט ער געקראָגען א אידישען אויסזעהן.

און ביסלעכווייז האבען זיך די ארומיגע אידען דערוואוסט, אַז דער דאזיגער מאן איז אויך א איד. און אַז זיי האבען זיך עס דערוואוסט, האָט זיך דער רעש געלייגט. זיי זיינען אינגאַנצען אפגעקיהלט געוואָרען צו איהם, און זיי האבען איינער דעם אַנדערן געזאָגט מיט אַ באלדיגען קוועטש מיט די אַקסלען.

—נו, ער איז דאך בלויז איינער פֿון אונזערע... פּונקט אַזאַ איד, ווי מיר אַלע. איז מה רעש?... צוליעב וואס האבען מיר עס געמאכט אַזאַ וואַרע פֿאר איהם? ם-ניע, נ א ך אַ איד!

און זיי האבען אנגעהויבען קוקען אויף איהם מיט חשד-אויגען, ווי ער וואָלט ביי זיי עפּעס געוואלט צונעמען. ווייל אין דער אייגנקייט איז מיט זיין אָנקומען געוואָרען נאך איינער.

און זיי האט אפילו פֿארדראָסען גאָר שטאַרק, פֿארוואָס זיי האָבען זיך צוערשט אויף די הענט ארומגעטראגען מיט איהם, "וויבאַלד ער איז דאך בלויז איינער פֿון אונזערע". און זיי האבען איהם נאך פֿיינט געקראגען, פֿארוואָס ער האט זיי פֿריהער ניט געזאגט, אַז ער איז אַ

איד, און איבער דעם וואָס זיי האבען ניט געוואוסט האבען זיי איהם אומזיסטען כבוד אפגעגעבען.

נאר דער דאזיגער איד, וואָס האט געוואוינט אין דער שטאָדט צענטרווויל, וואָס אינ'ם מיטעל-וועסטליכען שטאאט, האט עס אלץ אנגענומען מיט ליעבשאַפט, ווייל ער האט געוואוסט, אז עס קומט איהם אזוי. די אידישע איינוואוינער האבען זיך אפגעקעהרט פון איהם, און פון די גוי'אישע איינוואוינער האט ער זיך אפגעקעהרט. איז ער געבליבען אַליין. גאָר ער האט געבענשט גאָט, ווייל ער איז איצט געווען אויפ'ן וועג צו גאַנצקייט און רוה.

און אָט אזוי איז פארלאָפען טאג נאך טאָג, וואָך נאך וואָך, חדש נאך חדש. ער איז געווען אפגעטיילט מיט א מחיצה פון דער נאָר-נאהענטער וועלט. א ווארים-באַרוהיגענדיגע פאַרנעפּילטקייט האט זיין נשמה ארומגעוויקעלט. און וואָס עס קומט פאָר ארום איהם האט איהם שוין מעהר ניט געאַרט, און ער האט עס ניט געזעהן.

אָט האָט אַ פרייטאג צו נאַכט אראפגענידערט אויף דער וועלט. די גאַסען זיינען געווארען רוהיגער. די קראָמען זיינען פאַרמאַכט געוואָרען. ער הערט ניט פון די גאַסען קיין גערויש, א הייליגקייט שפרייט זיך אין דער לופט. און דער איד האט זיך אנגעטון אין שבת-דיגע בגדים און איז געווען גרייט צו געהן אין שוהל אריין.

און מיט אמאָל קוקט ער זיך ארום—אין שטוב בענשט מען גאָר-ניט קיין ליכט. סטייטש? לויט'ן לוח איז דאך שוין איצט צייט צו בענשען ליכט. דער מולד איז דאך...

איז ער צוגעגאַנגען צו זיין פרוי און האט זי געפרעגט:

—פאַרוואָס בענשט זי נאך ניט קיין ליכט? דער גאלדענער טעלער איז דאך שוין האלב אויף יענער זייט אנידערגעזונקען.

און די פרוי זיינע, וועלכע איז שוין צוגעוואוינט געווען צו זיינע מאדנע איינפאַלען, האט גענומען און ארויפגעשטעלט אויפ'ן טיש גלעזערנע לייכטער און אנגעצונדען אין זיי ליכט. און האָט פאַרמאַכט דעם פנים מיט די הענט און איז געבליבען שטעהן אזוי שווייגענדיגערהייט. זי האָט נאך געדיינקט, אַז אמאל האָט זי געזעהן, ווי די מאַמע פלעגט טון אזוי. עס איז געווען אַ שענער אָנשטעל און האט קיינעם ניט געשאַדט.

און ווי דער מאַן שטעהט אַזוי און קוקט אויף איהר, ווי זי איז איבערגעבויגען שטיל-אומבאוועגליך, מיט פאַרדעקטע אויגען, איבער די ליכט-פלעמלאך,—הויבען אָן די גוף-פאָרמען פון זיין פרוי צורונען צו ווערען. אויף איהר אָרט וואַקסט אויס א געשטאלט, וואָס איז גאָר

עהנליך אויף איהם. ער זעהט, ווי צווישען די שפעלטעלאך פון איהרע פינגער שמייכעלט ארויס א ביטרע פנים, באַפאַרבט מיט רויז און באַפוצט מיט שמינקע,—ז י י ן פנים:

—דו וואס מאַכסטו זיך נאַריש? צו וואָס דער גאַנצער אנשטעל? איך בין דאָך ניט קיין אידישע טאָכטער און דו ביסט ניט קיין איד. איך ווייס דאך אזוי גוט דיינע שוואַכקייטען, דיינע זינד, וואָס זיינען פיעל... וואָס-זשע נאַרסטו זיך אליין?

און א גרויס שרעק איז דעם אידען באַפאַלען, א שרעק פאַר דער פרעמדער פרוי מיט'ן פאַרדעקטען אומגעזעהענעם פנים, וואס האָט אויסגעזעהן ווי זיינס אַ געשטאַלט. און ער האט זיך אויף גיך געאַיילט פון שטוב ארויס.

נאר איידער ער האָט נאך באַוויזען צו פאַרמאכען די טיר הינטער זיך, דערהערט ער, ווי זיין פרוי האָט אויסגעבראכען אין א גרויס געלעכטער. און דער געלעכטער האָט איהם נאכגעפאָלגט אויף די טרעפ אַרונטער און אויפ'ן גאַנצען וועג אין שוהל אַריין, דער געלעכטער פון אַ שרעקעדיגען נאַכט-פויגעל.

אינ'ם שפעט-אָווענט איז ער געקומען אהיים פון שוהל. קיינער האָט אויף איהם דארט ניט געוואָרט. די פרוי איז אוועקגעגאַנגען צו פארבריינגען די נאַכט אין שטאָדט. די ליכט האָבען איינזאַם געברענט אין די גלעזערנע לייכטער.

און אַז ער האָט אנגעהויבען שפאַנען איבער די חדרים און זינגען שלום-עליכם, זיינען איהם די ווערטער פון מויל ארויס פאַרגליווערט געוואָרען און ער האָט זייער קלאַנג ניט געהערט, ווייל אין די אויערן האָט איהם אלץ געקלונגען דער געלעכטער פון זיין פרוי בשעת'ן ליכט-בענשען, די שטילע שבת-לופט איז שוין מעהר ניט געווען שטיל—זי האט נאכאַנאַנד און איינגעהאַלטען געהילכט, ווי אין א ים-מייער'ל. און פון דעם הילך איז דער דינער פאַלאַץ, אין וועלכען ער האָט די לעצטע צייט געלעבט, צובראָכען געוואָרען און די אויגען האָבען זיך דעם אידען געעפענט. פאָר איהם זיינען געלעגען די גלעזערנע שערבלאך, אין וועלכע דער גלאַנץ פון די שבת-ליכט האָט זיך געשפיגעלט, רויט און שווייגענדיג.

און ער האָט זיך אין יענעם פרייטאג-אָווענט ווידער איינגעשלאָסען אין זיין חדר. און שעה נאך שעה ארומגעגאַנגען הין און צוריק, און געטראַכט.

און ענדליך האָט ער צו זיך געזאגט:

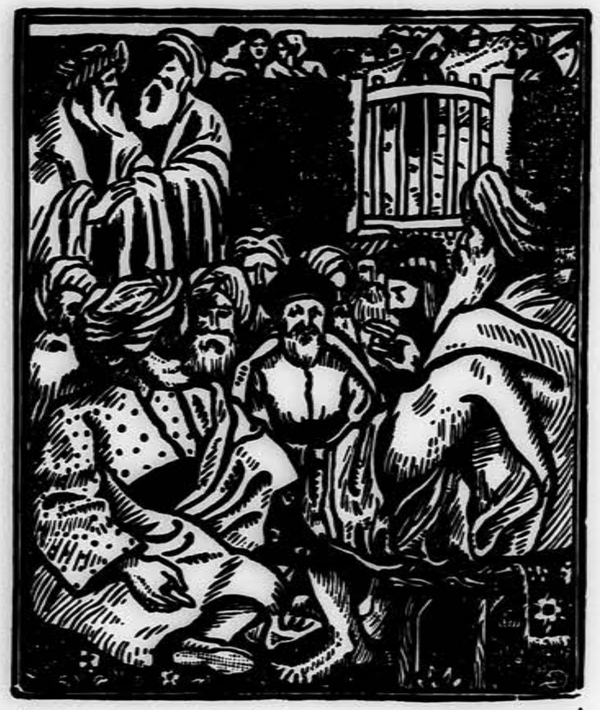

לוסיען פיסאראָ „דרשה"

—די יונגע פרוי—די איז דאך מיר א פרעמדע, און וועט מיר פארבלייבן אזוי מיין גאנץ לעבן, און זאג איך זיין ווי נאהענט צו איהר, און ווי וועל איך האבן אן אייגען אידיש הויז, אז מיין נאהענט-סטע איז מיר פרעמד? און דאס איז דאך א טייל פון מיין לעבן, און א שטענדיגער דערמאנטער אן מיין פריהערדיגער פארבלאנדזשעטקייט. גאט, גיב מיר כח ארויסצושניידן זי פון מיין לעבן, אפצושניידן דעם פרעמדוואוקס פון מיין לייב.

און ער האט זיך געשטארקט.

נאהענט צו האלבע נאכט האט ער צו זיך א זאג געטון אין דער שטיל:

—עס איז האלבע נאכט. מען דארף פראווען חצות.

אויף די שפיץ פינגער האט ער זיך ארויסגעגאנגען פון זיין חדר און איז אריין צו זיין ווייב אין שלאף-צימער.

א פאספאריש-בלייער בליץ פון דעם עלעקטרישען שטאנג פון א דורכפאהרענדיגען טראמוואי האט זיך ארייגעשניטען אין דעם צי-מער אריין. אויף א רגע האט ער באלייכטען דאס בעט און דאס בלייכ-אויסגעלאסענע פנים פון זיין פרוי. אן אומרוהיגע איז זי געשלאפען און זיך געהיצט אין חלומות פון זינד. פון ווייטע גאסען האט זיך געטראגען אהער א גערויש פון אן עולם, וועלכער האט זיך אומגעקעהרט פון די טעאטערס.

און ווידער איז געווארען טונקעל.

און אין דער טונקעל האט באלד א בליץ געטון דער שארף פון א חלף, וועלכען דער איד האט מיט כונה דורכגעפיהרט הין און צוריק איבער זיין פרוי'ס האלז. א רינשקעלע בלוט האט באדעקט דאס ווייסע לייווענט און זיך געצויגען איבער דער פאדלאגע, א רויטע סטעזשקע.

און דערנאך האט ער זי פאר די האר ארונטערגעשלעפט פונ'ם בעט און איבער דער פאדלאגע ארייגעשלעפט צו זיך אין חדר אריין. דארט האט ער זי באדעקט מיט א שווארצען טישטוך, ארומגעשטעלט די גלעזערנע לייכטער ארום איהר צוקאפענס און אין זיי אנגעצונדען די ליכט. שטיל-צופרידען האט ער געשמייכעלט:

—איצטער וועט זי שוין מעהר נים לאכען פון דעם.

און ער האט זיך דאמאלס אוועקגעזעצט ביים טויטען גוף פון זיין פרוי און מיט א צובראכען הארץ האט ער אנגעהויבען אפריכטען חצות.

אין דער שטילער נאכט האט זיך געלאזט הערען זיין תפלה :

"גאט, זיי מיר מוחל די זינד, וואס איך בין בעגאנגען.

איך האָב מיך דערווייטערט פֿון דיר, און פֿון דיין געבאָט, און פֿון דיין פֿאָלק.

און איך האָב געקוקט אויף זיי, ווי אַ האַר קוקט אויף קנעכט, ווי אַ רייכער אויף אַן אָרעמען, ווי אַ ריינער אויף אַן אומריינעם.

און איך האָב ניט געליטן דעם פּיין, וואָס זיי האָבן געליטן.

און איך האָב מיך געהאַלטן העכער פֿון זיי, ווייל איך האָב געוואוסט די וועגן פֿון די גוים.

און האָב איך ניט, אין די [illegible] פֿון מיין נשמה, מיט [illegible], [illegible] אין קלאַנג, [illegible] ניט איינמאָל געזאָגט: "ווען איך וואָלט נאָר געבאָרן געוואָרן איינער פֿון די גוים!"

נאָר. פֿאַרגיב מיר און דיין [illegible]. איך האָב [illegible] ניט [illegible]. און די [illegible] בין איך דאָך ניט [illegible] [illegible] דיר. [illegible] דיין [illegible], [illegible] מיין [illegible] [illegible] און [illegible] [illegible] — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] פֿון די [illegible] פֿון [illegible] און [illegible]. [illegible] און [illegible] די [illegible] פֿאַרגעבונגען פֿון [illegible] און [illegible] — [illegible] איך [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] די פֿאַרגעבונגען פֿון [illegible].

נאָר. איך [illegible] [illegible] פֿאַרגעבונג.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

שליסעל אין דעם דרויסענדיגען שליסעל-לאָך. דאָס האט זיך דעם אידען'ס פרוי אימגעקעהרט פון איהר נאַכטיגען פאַרברייננגען.

און אַז זי האָט דערזעהן, ווי איהר מאַן זיצט אויף דער ערד און פאַר איהם איז אויסגעשפרייט א שוואַרצער טוך ארומגערינגעלט מיט ברענענדיגע ליכט האט זי זיך צוערשט דערשראָקען און א טראָט געטהון צוריק. נאָר באלד, דיינקענדיג אַז דאס איז אויך עפּעס אַזאַ מאָדנער אידישער מנהג, האָט זי אויסגעבראָכען אין א גרויס געלעכטער איבער'ן ראזיגען ווילדען איינפאַל.

נאָר דער איד איז אלץ געזעסען איבער'ן טויטען קערפּער פון זיין פרוי און האָט גאָרנישט געזעהן, ווער עס שטעהט הינטער איהם און האָט גארנישט געהערט. און די פרוי איז געשטאַנען הינטער איהם, א הויכע, א שלאַנקע און א יונגע, אין איהר שוואַרץ-אטלאסענעם קלייד, וואס האָט זי נאך העכער געמאַכט, און האט פּאַמעלעך ארונטערגעשלעפּט די לאנגע זיידענע הענטשיקעס פון איהרע בלייכע אָנגעפּודערטע אָרעמס. זי האט דערביי הויך געלאַכט.

פון לואיס גאלדינג.

„אוואלאן.“

אויף יעדען וועג וואו מענשען געהן,
זעה איך דאָס בית-המקדש שטעהן.
אין יעדע פרוי וואָס געהט פאַרביי,
אַנטפּלעקט די שכינה זיך אויפ'ס ניי.
און יעדעס הויז אין לעבענ'ס-טאָל,
זעהט אויס פון זילבער און קריסטאָל.
לחם הפנים עס איך פרום,
צו יעדער מאָל-צייט וואו איך קום.

נאציאָנאלע עסטעטיק.

אידישע ליטעראטור און אידישע פלאַסטיק.

א פאלק קען זיך ארויסצייגען גרויס אויף איין געביעט פון קונסט בלייבענדיג אונבעדייטענד אויף די אנדערע געביעטען פונ'ם מענשליכען שאַפען.

די בעסטע אילוסטראַציע דערצו איז אונזער געשיכטע אליין: אין די אַלטע צייטען האבען מיר געשאַפען איינע פון די אויסגעשפּראָכענסטע נאציאָנאלע ליטעראטורען און אויפ'ן געביעט פון פלאסטיק האבען מיר כמעט גאָרניט באוויזען.

אין ווערטער האָבען מיר די שעהנסטע און רייכסטע בילדער געמאָלט אבער אין בילדער האט אונזער נאציאָנאל וואָרט ניט אבגעקלונגען. אונזער ביבעל איז דאָס גרעסטע וואונדער, וואס איז געשאַפען געווארען אין דער ווערטער-קונסט און דאך האט אונזער נאציאנאלער זשעני קיין אבשפיגלונג ניט געלאזט אויפ'ן געביעט פון פלאסטיק. און ניט בלויז אין די אַלטע צייטען, ווען פעלקער האבען געלעבט אפגעזונדערט אין דער פערקעהר צווישען זיי איז נאך גאָרניט אַנטוויקעלט געווען איז אזאַ ערשיינונג מעגליך געווען; אויך אין די מאָדערנע צייטען, ווען דער פערקעהר איז אזוי גוואלדיג און פעלקער לערנען און מאַכען נאך איינער דעם אַנדערען אפילו אין מלחמה-צייטען, זעהען מיר פעלקער, וואָס באַווייזען זיך גרויס אויף איין געביעט חאָטש אונבעדייטענד אויף א צווייטען...

רוסלאַנד צום ביישפיעל פארנעהמט אין דער מאדערנער וועלט-ליטעראַטור איינע פון די בכבודינסטע ערטער מיט איהר נאַציאָנאל-אוניווערסאלער אויסגעשפּראָכענקייט און אויפ'ן געביעט פון פלאסטיק און מאלעריי, שטאַמעלט נאך דאָס גרויסע שעפּערישע רוסלאנד.

די מאָדערנע רוסישע פלאַסטיק געהערט זיך ס'רוב מיט נאכאַהמונגען, איז פונ'ם נאציאנאל-עסטעטישען שטאַנדפונקט כמעט ניט עקזיסטירענד, חאָטש רוסלאנד האט שוין אמאָל געוויזען איינגעאַרטיגעס אויך אויף דעם געביעט ווי למשל: זייערע אַלטע איקאָנעס, צערקווען, די פארשיעדענע עכט רוסישע אוזאָרען א"א.

זעהר פיעל ר ו ס ע ן - מ א ל ע ר זענען דאָ איצט און זעהר ווייניג רוסישע מאַלער מען זאָל קענען אויף זיי זאָגען אז זיי זענען

ר ו ס י ש ע פונקט ווי מען קען עס זאגן אויף א טאלסטאי, דאסטאיעווסקי, טשעכאוו און אנדערע רוסישע שרייבער.

(ס'איז זעהר כאראקטעריסטיש: אנטאקאלסקי, א שלעכטער בילדהויער בכלל און א איד דערצו איז אמאל פארעכענט געווארן אלס דער גרעסטער רוסישער סקולפטאר. די יונגע רוסישע עסטעטיק מיט בענוא בראש, האבען ערשט לעצטענס אוועקגעמאכט מיט דער לעגענדע. כמעט דאס זעלבע איז געשעהן מיט דעם אידען-לעוויטאן).

זעהען מיר, הייסט עס, דאס אויך אין די מאדערנע צייטען איז מעגליך א נאציאנאלער זשעני זאל שאפען גרויסעס אויף איין געביעט פון קונסט און אבקעהרען זיך פון א צווייטען געביעט פון דער זעלבער קונסט.

קומט דאס איינענע איצט פאר מיט'ן מאדערנעם ידענטהום? האט דאס אידישע פאלק אין די מאדערנע צייטען געשאפען א נייע נאציאנאלע ליטעראטור און פונקט ווי אין די אלטע צייטען, טוט עס אויך איצט גארניט אויף'ן געביעט פון פלאסטיק?

האבען מיר ווירקליך שוין געשאפען א יונגע אידישע ליטעראטור און זענען אונזערע מאדערנע פראבען אויפ'ן געביעט פון פלאסטיק בלויז פ ר א ב ע ן, וועלכע קענען זיך ניט פארגלייכען מיט אונזערע מאדערנע ליטערארישע שעפפונגען?

אנגענומען איז אזוי פון אלעמען. אלע רעדען וועגען אונזער נייער ליטעראטור, זאגאר וועגען צוויי נייע אידישע ליטעראטורען אבער וועגען דער מאדערנער אידישער פלאסטיק און מאדערנע אידישע מאלער און בילדהויער איז אדער מען קען זיי ניט, אדער מען איגנארירט זיי אינגאנצען.

עס קען זיין אז אין דעם איז שולדיג די היסטארישע ליניע, וואס מען איז געוואהנט צו ציהען ניט איבערטראכטענדיג, ניט רעווידירענדיג זי. מען טראכט זיך: אידען האבען אין די אלטע צייטען געשאפען א ליטעראטור און גארניט געשאפען אין פלאסטיק, וואהרשיינליך טהוען זיי דאס זעלבע אויך אין די מאדערנע צייטען.

נור פאר וואס און ווי עס זאל ניט זיין איז דאס אבער א דבר מוסכם ביי אונז אז מיר האבען א מאדערנע אידישע ליטעראטור... און אידישע פלאסטיק?—אזעלכעס ווייסט מען נאך ניט. עס זענען אפילו דא א פאר אידישע מאלער.. נור מישטיינס געזאגט זייער אידישקייט..—א טהייל נור פון אונזערע נאציאנאלע בעוואוסטזיניגע אידען, פלאסטא-

ניזירען וועגען א אידישער פלאסטיק און פאטראניזירען עס-הארצות-דיג חאטש מיט גוטע כוונות די פאר זיי באקאנטע אידישע קינסטלער.

יעדער טעות שטאמט פון אסך טעות'ן.

ווען מען גלויבט אז אונזער מאדערנע ליטעראטור אדער ליטעראטורען, זענען אויך אינ'ם נאציאנאל-עסטעטישען זינן אידיש, דאן מוז מען אויך גלויבען אז זי שטעהט פיעל העכער פון דער מאדערנער אידישער פלאסטיק..

ווען מען גלויבט אז די מאדערנע אידישע ווארט-קינסטלער, האבען געשאפען נייע נאציאנאלע ליטעראטור-פארמען, דאן מוז מען אויך גלויבען אז זיי האבען שטפפעריש פיעל איבערגעשטיגען די מאדערנע אידישע פלאסטיקער, וועלכע האבען נאך קיין אידישע פארמען ניט געפונען.

ווען מען גלויבט אז דאס טהעמא מאכט א ווערק נאציאנאל, דאן האבען מיר ווירקליך א נאציאנאל-אידישע ליטעראטור און ניט קיין נאציאנאלע פלאסטיק.

און ענדליך, ווען מען גלויבט אז בעגאבטע אידישע דיכטער און שרייבער, האבען מיר אסך מעהר ווי בעגאבטע אידישע מאלער, מוז מען ווידער קומען צום באשלוס אז א אידישע ליטעראטור האבען מיר געשאפען אין די מאדערנע צייטען און א אידישע פלאסטיק ניט...

—זענען אבער די אלע, ערשט אויסגערעכענטע מיינונגען—אמת'ן? איך גלויב אז אפילו די צאהל פון אידישע מאלער און סקולפטארס איז ניט קלענער פון דער צאהל אידישע שרייבער, וואס מיר פארמאגען איצט.

און ניט נור אין דער צאל אפילו אין מהות, אינ'ם גרויס פונ'ם טאלאנט קענען זיך אסך פון אונזערע מאלער, פארגלייכען מיט די בעסטע פון אונזערע שרייבער, מיט וועלכע אונזער נייע ליטעראטור שטאלצירט.

אנטקעגען די נעמען פון אבראמאוויטש, שלום עליכם, פרץ, ביאליק, אש, פרישמאן, רייזען און נאך צעהנדליגער אנדערע בעדייטענדע אידישע שריפטשטעלער, קענען געשטעלט ווערען די נעמען פון יוסף איזראעלס, מאריץ גאטליעב, מאקס ליבערמאן, אפענהיים, בענדערמאן, סימיאן סאלאמאן, קאמיל פיסארא און נאך צעהנדליגער באדייטענדע אידישע מאלער...

און ווער האט עס געפרובט און קען עס בעווייזען אז דער זיידע מענדעלי מוכר ספרים, איז אינ'ם ארטיסטישען זינן גרעסער ווי דער זיידע יוסף איזראעלס; ווער האט עס געפרובט בעווייזען אז דער ראמאנטישער שלום אש איז ארטיסטישער פונ'ם ראמאנטישען מאלער

פונ'ם אידישען לעבען—מאריץ גאטליב; ווער קען עס באווייזען אז דער טונקעל-פארבינער ברענער איז א גרעסערער קינסטלער פון ש. הירשענבערג א.ז.וו. שלום עליכם דער הומאריסט, האט דערווילע קיין גלייכען ניט אין דער אידישער מאלעריי, אבער שלום עליכם דער קינדער מאלער, האט דען איבערגעשטיגען יוסף איזראעלס קינדער-שילדערונגען ?

און אפילו די טענה אז די אלע ערשט אויסגערעכענטע אידישע שרייבער, האבען געשריבען פונ'ם אידישען לעבען און אין אידיש, ווען דער רוב פון די אידישע מאלער האבען געמאלט פאר גוים און פונ'ם ניט אידישען לעבען—אפילו די טענה, פארענדערט ניט פיעל די פראגע.

ווארום ערשטענס און דאס וויכטיגסטע פילייכט איז אז ניט דאס טהעמא, דער געשילדערטער סוזשעט מאכט א קונסט-ווערק און א קינסטלער נאציאנאל, נור די בעהאנדלונג, דער אכט, דער סטיל, דער "ווי אזוי" אנטפלעקט דעם קינסטלער'ס נאציאנאל-אינדיווידועלע אייגענארטיגקייט..

און פון דעם קריטישען שטאנדפונקט איז די אידישע ליטעראטור א קרקע-בתולה.

ווען מען זאל איבערזעצען אלע ערצעהלונגען און לידער פון אונזערע מאדערנע נאציאנאלע ליטעראטורען אין די אייראפעאישע שפראכען, וויפיעל נאוועלען, געדיכטע, וואלטען געבליבען, אויף וועלכע די אייראפעאישע קונסט-קריטיק, וואלט זיך געקענט אבשטעלען און זאגען אט די פאר נאוועלען זענען אידישע ניט נור לויט'ן אינהאלט נור אויך אין סטיל און אין דער פארמע. איך מיין אז פונקט וויפיעל אריגינעל-אידישע פארמען מען קען געפינען אין אונזערע בידע נייע ליטעראטורען, אזוי פיעל, פילייכט, אריגינעלע פארמען און פארבען, קען מען געפינען אין דער מאדערנער אידישער פלאסטיק, און דער סך הכל פון די אינטערעסאנטע עסטעטיש-קריטישע עקספערימענטען, וואלט געווען גלייך טרויעריג.

און אפילו מען זאל אננעהמען אז דער "בית", די אידישע טהעמא איז דער פרוב-שטיין, אויף וועלכען ס'קען געמאסטען ווערען די אידישע קונסט איז אויך אפילו פון דעם שטאנדפונקט אונזער מאדערנער פלאסטיק ניט פיעל הינטערשטעליג צו אונזער מאדערנער ליטעראטור.

אפילו די צאל פון אידישע בילדהויער און מאלער, וואס האבען ס'רוב געמאלט פ ו ן א י ד י ש ע ן ל ע ב ע ן איז ניט פיעל קלענער פון דער צאל אידישע שרייבער.

אויסער א פאר אויסנאהמען, האבען אלע אויבענאויסגערעכענטע אידען-מאלער געמאלט אידישע בילדער, ווען אפילו בלויז אויס ריין-ארטיסטישע דראנגען. און וויפיעל צעהנדלינער בעדייטענדע טיכטיגע אידישע קינסטלער האב איך נאך ניט אויסגערעכענט !

עס וועט אפשר ניט זיין איבערגעטריבען ווען איך וועל זאגען אז צו יעדער אידישער ערצעהלונג, ליעד און עסיי, קען מען געגענשטעלען א אידישע מאלעריי, צייכנונג און סקולפטור.

און מיר טארען אויך ניט פארגעסען אז אויך פארטרעטען פון אידען, דארפען פונ'ם לעצטען שטאנדפונקט גערעכענט ווערען אלס אידישע בילדער.

דעם איינציגען גרויסען פארצוג וואס די אידישע ליטעראטור האט פילייכט יא איבער דער מאדערנער אידישער פלאסטיק איז—די שפראך. אויף'ן וועג צו א אמת נאציאנאלער קונסט, וועט פילייכט מאקע גיכער קומען די אידישע ליטעראטור צו נאציאנאל-עסטעטישער אויסגעשפראכענקייט ווי די אידישע פלאסטיק און הויפטזעכליך צוליעב דער שפראך. ווייל שפראך, ווערטער, זענען צו דער זעלבער צייט פארמען ליניען און פארבען.

דער אידישער דיכטער האט א שפראך—א אוצר פון נאציאנאלע פארמען און ליניען וואס דאס פאלק—בכבודו ובעצמו—האט געשאפען און געזאמעלט.

דער אידישער שרייבער האט שוין זיין נאציאנאלע קונסט-שולע אין דער שפראך, אדער זאגאר צוויי אזעלכע שולען אין אונזערע ביידע נאציאנאלע שפראכען.

און דער אידישער מאלער דארף ערשט אט די שולע זוכען און שאפען. דער רייכסטער פאלק-לאר פון יעדען פאלק איז די שפראך זעלבסט. דער אידישער קינסטלער איז ניט ווילענדיג אין א געוויסער מאס אידיש, ווייל ער באנוצט זיך מיט דער אידישער שפראך. דער אידישער דיכטער האט די פארשידענע וואונדערבארע אידישע פאלקס מעשיות און פאלקס-לידער, פון וועלכע ער קע זיך לערנען; און מיט די פאלקס-מעשיות און לידער, קענען זיך ניט אונזערע "מורחים" און "טל ומטר'ס" ניט פארגלייכען. דער אידישער שרייבער האט א גוואלדיגע טראדיציע פון וועלכע צו לערנען, דער אידישער מאלער ניט. דאס וואס די ביבעל קען זיין פאר אונזערן א ווארט-סטיליסט, קען עס נאך ניט זיין פאר אונזערן א צייכנער.

דער אידישער מאלער דארף ערשט זיין שפראך שאפען, דארף זוכען ערשט, צוהערען זיך און צוקוקען זיך צום פאלק אום אינ'ם

לעצטען צו געפינען אָט די מאַלער שפּראַך, די שפּראַך פון פאָרמען און ליניען.

דאָס עסטעטיש אידישע, וואָס דער אידישער דיכטער קען געפינען מיט א קלענערער מאָס טאַלאַנט און מיה, דאַרף דער אידישער פלאסטיקער דערגרייכען מיט אַ פיעל גרעסערען אינדיווידועל-שעפערישען טאלאַנט.

צוליעב דער שפּראַך און נור צוליעב דער שפּראַך, איז דער אידישער שרייבער אויף א העכערער נאציאנאל קינסטלערישער שטופע ווי דער אידישער פלאסטיקער.

און ווייטער קען גאר זיין אז דאס אידישע פנים, דער אידישער גוף איז פאר דעם אידישען מאַלער און סקולפּטאר דאס וואָס אונזערע שפּראַכען זענען פאר'ן אידישען שרייבער.

עס קען זיין אַז דער פארצוג וואָס דער אידישער וואָרט-קינסטלער, קריגט דורך דער שפּראַך ווערט אבגעשוואַכט און געמינערט דורך דעם וואָס דער אידישער פלאסטיקער שעפט דירעקט פונ'ם אידישען פנים, פון אידישע געזיכט און קערפער-צינע, פון די אידישע אויגען.

קען דאָך זיין אז ליניען פון א פנים, זאלען בעהאלטען אין דער זעלבער מאס און די זעלבער צאל דורות פון נאציאנאלער קולטור און שאַפען.

אויב שפּראַך איז א מוזעאום פון נאציאנאלע פאָרמען און פארבען איז דאס נים אויך א געזיכט, א אמת אידיש פנים?.. דריקט דאס אידישע לשון אוים מעהר פאלקס-כאראַקטער און פאלקס-שעהנקיים ווי די קניימשען פונ'ם אידישען שטערען, ווי די בויג-ליניען פון אידישע פנים'ער, ווי די אייביג לויכטענדע און אייביג טרויעריגע אידישע אויגען? וועלכע פון די צוויי איז אַ בעסערער און אונמיטעלבאַרע שולע פאַר דעם פאָרשער און שאַפער פון אידישע פאָרמען?.

היוצא מדברינו:

די מאדערנע אידישע פלאסטיק איז נים קיין סך ארימער פון דער מאָדערנער אידישער ליטעראטור.

אויב עס איז אנגענומען פארקעהרט איז דאס פשוט ווייל דער אידישער עולם, די אידישע אינטעליגענץ, קענען זיי נים. דער אידישער שרייבער רעדט צום אידישען לעזער דורך זשורנאַלען, ביכער און צייטונגען; דער אידישער מאַלער האט נאך נים די אידישע אויסשטעלונגען, מוזעאומס, קונסט-צייטונגען, אלבומען, דורך וועלכע ער זאָל זיך ווייזען פאר'ן אידישען עולם דער לעצטער זאָל זיי קענען.

אונזער גרויסע אויפגאַבע איז צו פאראנשטאַלטען אידישע בילדער-אויסשטעלונגען, זאמלען קאלעקציעס פון אלטע און נייע אידישע קונסט-ווערק.. אידישע מוזעאומס דאַרפען געשאַפען ווערען.

און ווען ס'וועט פארקומען אָט דער גרויסער "כנוס", אָט די גרויסע "מאביליזאַציע" פון אידישע פלאסטיקער, וועט די אידישע ליטעראַטור מיט איהר שוועסטער-קונסט אנפאנגען שטאלצירען..

און ווער ווייס, ס'קען זיך גאר מאכען, דאס ווען מיר וועלען זעהן אַ ל ע ס וואס איז געשאַפען געווארען ביז איצט אין דער אידישער פלאסטיק, וועט אַרויסקוקען א גרויסע סומע נאציאנאלע אייגענאַרטיגעס אין פאַרב און ליניען. עס קען זיין אַז מיר וועלען ארויספאַנגען אַ גרויסען מהות פון אידישען טעמפעראמענט, כאראַקטער, ווען מיר וועלען קענען און שטודירען אלע צוזאַמען און יעדען בעזונדער פון אונזערע מאַלער און בילדהויער. עס איז מעגליך אַז מיר וועלען אויך צווישען די אידישע בילדער אייגענע מאָטיווען געפינען, וועלכע זענען פונקט אזוי נאַציאָנאַל-אידיש ווי פרץ'ס פאלקס-טימליכע און חסידישע מעשה'לעך, ווי ביאליק'ס שירי-עם א.ז.וו.

דער גרויסער כנוס פון אידישע פלאסטישע קונסט-ווערק, מוז אָנהייבן געשאַפען צו ווערען. דער וועג צום אידישען נאציאנאלען-בעוואוסטזיין וועט דורך דעם אונגעהויער פיעל פארלייכטערט ווערען און אונזער יונגע ליטעראַטור, וועט סיי אין קינסטלערישען, סיי אין נאציאנאלען זין נתעלה ווערען, ווען זי וועט אינטימער ווערען מיט דער יונגער אידישער פלאַסטיק.

אייגע פון דער צווייטער, האָבען זיי פיעל צו לערנען און דאָס פאָלק נאך מעהר פון זיי ביידען.

דר. שמריהו לעווין.

א טעות פון גרויסע.

אין זיין בוך וועגן "רעגירונג און נאציאנאליטעט" בעמערקט פראפעסאר ציממערן, אז די ענגלענדער האבען זיך נים וואס צו בעריהמען אויף דעם וויסענשאפטליכען געביעט, וואס בעשעפטיגט זיך מיט דער בעלייכטונג פון דעם נאציאנאלען פראבלעם, אין גענענטהייל געפינט ער, איז די לייסטונגען פון מאנכע אידישע געלעהרטע און שריפטשטעלער אויף דעם זעלבען געביעט זיינען זייער גרויס, און ער שעצט זיי, די אידישע לייסטונגען, אזוי הויך, אז ער האט קיין מורא נים צו פערגלייכען זייער ווערט מיט דעם ווערט פון די אידישע לייסטונגען אויף אן אנדער געביעט, וואו זיי פערנעהמעןווירקליך דעם ערסטען פלאץ: אויף דעם געביעט פון רעליגיעזע שאפונגען. פראפעסאר ציממערן זוכט אויך צו ערקלערען דיעזע ערשיינונג. די ענגלענדער, אלס א נאציאן, האבען זיך שטענדיג געפונען אין א גליקליכער, פארציגליכער לאגע. איבער זיי האט קיין מאל נים געשוועבט די סכנה פון פרעמדע השפעות, וועלכע זאלען ווירקען שטערענד אויף די ענטוויקלונג פון זייער נאציאנאלען "איך." די אידען, אין גענענטהייל, שטעלען פאר אין דער הינזיכט, די ענגלישע אנטיפאדען. זייער נאציאנאלעס "איך" האט אין דער גאנצער צייט פון זייערע לאנגע גלות-וואנדערונגען נים געהאט קיין מנוחה און עס האט זיך שטענדיג געמוזט אנשטרענגען צו בעהויפטען זיין קיום אין מיטען פון ווירקענדע פרעמדע פיינדליכע כחות, עס האט שטענדיג געמוזט שווימען אנקעגען דעם שטראם, ראנגלען זיך און פיהרען מלחמה מיט שטארקע שונאים. און אזוי ווי יעדע וויסענשאפטליכע בעגרינדונג פון אונזערע לעבענ'ס ערשיינונגען קומט נים אויף די וועלט ווי א לוקסוס ארטיקעל, ארויסגעשפרונגען פון דעם מח פון א געלעהרטען, נור זי ווערט געבוירען ווי א קינד פון נויט, דעריבער האבען די ענגלענדער זיך פערהאלטען גאנץ רוהיג צו דעם גאנצען נאציאנאלען פראבלעם, ד.ה. צו זיין וויסענשאפטליכער זייט ווייל זיי זיינען נים געווען גענויטיגט דערצו. די אידען אבער זיינען געווען ג ע צ וו א ו נ ג ע ן צו בעשעפטיגען זיך מיט זיין טהעארעטישער בעגרינדונג, ווייל זיי האבען א י ן ד ע ר ו ו י ר ק ל י כ ק י י ט מעהר ווי אלע אנדערע געליטען פון דער פערווירונג פון די בעגריפען, וועלכע האבען געהערשט—און הערשען נאך צום טהייל ביז אויף דעם היינטיגען טאג,—בנוגע דעם נאציאנאלען פראבלעם.

אין דיעזער ערקלערונג ליעגט א שטיק אמת, אבער נים דער גאנצער אמת. איך מאך די בעשרענקונג, ווייל איך, אלס א איד, קאן מיך נים צופרידען שטעלען מיט אונזערע לייסטונגען אויף דעם דערמאהנטען געביעט, איך וואלט נאך מעהר פערלאנגט, נאך מעהר געפאדערט פון אונזערע דענקער און שריפטשטעלער. איך וואלט באמת געוואונשען, אז זיי זאלען שפיעלען די פיהרענדע ראליע אין דער בעלייכטונג פון דעם נאציאנאלען פראבלעם און זיין די וועגווייזער פון דער איבריגער מענשהייט, וועלכע וועט, נאך מיין טיעפסטער איבערצייגונג שטענדיג געפלאגט ווערען פון רייבונגען און אונרוהען כל זמן עס וועט נים פערענטפערט ווערען די נאציאנאלע פראגע. צווייטענס מאך איך די בעשרענקונג, ווייל דער אמת'ער נאציאנאליזם, דער וויסענשאפטליך פארמולירטער און וויסענשאפטליך בעגרינדעטער, איז גוזר אויף זיינע אנהענגער, אז זיי זאלען זיין פארזיכטיג מיט דעם כבוד פון יעדער נאציאן, מאג זי אפילו ערשיינען קליין, אונבעדייטענד און אונוויכטיג אין אונזערע אויגען, און זיין אבגעהיט פון נאציאנאלער גאוה, וועלכע מוז פיהרען צו שאוויניזם, צו דעם שלימסטען שונא פון דעם אמת'ען נאציאנאליזם. און ווען איך נעהם דיעזע הנחה אין אנבעטראכט, ווייס איך ווירקליך נים, אויב מיר האבען דאס רעכט צו פערנעהמען דעם ערסטען פלאץ. איך ווייס ווירקליך נים ווער האט מעהר ביינעטראגען צו דער וויסענשאפטליכער בעגרינדונג פון דער נאציאנאלער אידעע: מיר, אדער די רוסען און די עסטרייכער הויפטזעכליך? איך וויל נים מיספערשטאנען ווערען. אויב מיר זאלען נעהמען אונזער גאנצע ליטעראטור, פון אנהייב אן ביז אויף דעם היינטיגען טאג, און פערגלייכען זי מיט די גאנצע ליטעראטורען פון די ציוויליזירטע אומות העולם, און ארויסשיילען פון זיי אלץ וואס האט א שייכות צו דער בעלייכטונג פון דעם נאציאנאלען פראבלעם—וועט אונזער ליטעראטור געוויס מכריע זיין אלע אנדערע. ווען מיר זאלען אבער נעהמען גראד די לעצטע עפאכע, זייט די וויסענשאפטליכע וועלט האט זיך אנגעהויבען צו בעשעפטיגען מיט דעם נאציאנאלען פראבלעם ווי מיט א בעזונדער צווייג פון מענשליכען וויסען, און דאן פערגלייכען אונזערע לייסטונגען מיט די פון די אנדערע פעלקער, גלויב איך, אז יעדער אביעקטיווער אורטהיילער וועט אונז צופסק'ענען א עהרען פלאץ, אבער נים דעם ערסטען פלאץ. די ארבייטען פון גראדאווסקי פאטעבניא און וולאדימיר סאלאוויאוו, די ווערק פון שפרינגער, בויער און מאסארזשיק, און נאך פיעלע אנדערע, דארפען געוויס נים געשטעלט ווערען אין הינטערגרונד. זיי פערדיענען צו שטעהן אין איין שורה מיט די ווערק און די אבהאנדלונגען פון משה הס, סמאלענסקין, פינס-

קער און "אחד העם", ווי פערשיעדען זיי זאלען ניט זיין אין זייער כאראקטער און מעטהאָדע.

יעדענפאלס קאן מען אבער דערוים זעהען, אז גראד די יעניגע פעלקער האבען זיך אם מייסטען בעשעפטיגט מיט דעם נאציאנאלען פראבלעם, וועלכע האבען זיך מיט איהם צוזאמען געשטויסען אויף שריט און טריט אין פראקטישען לעבען: די רוסען און די עסטרייכער, ווי פערטרעטער פון אויסגעשפראכענע נאציאנאליטעטען-שטאאטען און די אידען ווי די וועלכע זיינע אם מייסטען אינטערעסירט אין דער לעזונג פון דעם נאציאנאלען פראבלעם, ווייל נאר זי אליין קאן זיי פערשאפען די מעגליכקייט פון א מענשען ווירדיגער עקזיסטענץ.

לײדער אבער הערשט נאך ביז אויף דעם הייטיגען טאג א גרויסע צומישעניש אין די מהות וועגען די עצם בעגריפען פון נאציאן און נאציאנאליטעט אפילו אין אונזערע בעסטע אידישע קרייזען און בעזונדערס אין די ענגליש שפרעכענדע לענדער, איך מיין הויפטזעכליך אין ענגלאנד און אמעריקא. אין די ביידע לענדער ווערען די ווערטער "נאציאן" און "נאציאנאליטעט" געברויכט אלס שמות נרדפים פון "רעגירונג" און "לאנד", און דורך דעם ענטשטעהט א פלאנטער אין די בעגריפען, וועלכען עס איז זעהר שווער צו בעקעמפפען. ווייל ווען מען געברויכט די זעלבע ווערטער און מען פערשטעהט אונטער זיי פערשיעדענע בעגריפען, קאן מען זיך מתוכח זיין עביג אהן א בעשטימטען רעזולטאט. יעדער פון די שטרייטענדע פארטייען איז גערעכט, ניט פון שטאנדפונקט פון די אפענע ווערטער, נור פון שטאנדפונקט פון די בעהאלטענע, צוגעדעקטע בעגריפען.

ווי פיעל מאל איז מיר אויסגעקומען בעגעגענען זיך מיט דער מיינונג—זעהר שטארק בעטאנט זי ישראל זאנגוויל, אי שריפטליך, אי מינדליך—אז מיר אידען זיינען דערווייל ניט קיין נאציאן, מיר וועלען ערשט ווערען א נאציאן ווען מיר וועלען בעקומען ארץ ישראל, אדער נאך מעהר, ערשט ווען מיר וועלען גרינדען אין ארץ ישראל אן אייגענע מלוכה. דאס איז דער אלטער שטאנדפונקט פון אלע אידישע אסימילאטארען, מיט דעם איינציגען אונטערשיעד, וואס די אסימילאטארען זיינען העכסט צופריעדען מיט דעם צושטאנד און די אנדערע זיינען מיט איהם ניט צופריעדען און זוכען זיך צו בעפרייען פון איהם, זיי זיינען אבער אלע אייניג אין זייער בליק אויף דאס געגענווארטיגע יודענטום, פערשיעדען זיינען זיי נאר אין זייער וואונש בנוגע דער געשטאלטונג פון דער אידישער צוקונפט.

מילא מיט די אסימילאטארען האבען מיר לאנג געענדיגט אונזערע חשבונות און מיר זוכען ניט מעהר צו מאכען מיט זיי פשרות. אבער מיר

קענען ניט און טארען ניט פערשווייגען דעם שרעקליכען טעות ביי מענשען ווי זאנגוויל און זיינע גלייכע. איך רוף אן דעם טעות שרעקליך, ווייל ער האט ניט נאר א טהעאָרעטישע בעדייטונג פאר אונז. פאר אזעלכע טעות'ען בעצאהלט - טהייער אין פראקטישען לעבען. די הנחה, אז לעת עתה זיינען מיר ניט קיין נאציאן מוז ענטמוטהיגען יעדען דענקענדען אידען און פאראליזירען זיין שאפונגס-קראפט. עס קומט אוים, אז מיר מוזען ערשט שאפען כמעט א "יש" "מאין"—און דאס איז איינע פון די שווערסטע אויפגאבען.

אין אמת'ען אבער בערוהט די גאנצע בעהויפטונג נאר אויף א טעות, אויף דער אנווענדונג פון די ווערטער "נאציאן" און "נאציאנאליטעט" אויסשליעסליך אין זייער ענגלישען זינן, דאס הייסט אלס שמות נרדפים פון רעגירונג און לאנד. די ענגלישע נאציאן איז כמעט אן אייכהייטליכע, זי בעזיצט א לאנד און א רעגירונג, אן אייגענע שפראך און אן אייגענע ציוויליזאציאן, און זי ערלויבט זיך דעריבער דעם לוקסוס צו געברויכען דאס ווארט נאציאן פאר דעם בעגריף לאנד רעגירונג און אז.וו. דערפון איז אבער ניט נעדרונגען, אז כדי צו זיין א נאציאן, מוז מען בעזיצען אלע אטריבוטען בפועל ממש, וועלכע עס בעזיצט די ענגלישע אדער אנדערע עהנליכע נאציאנען. לאנד, רעגיערונג, שפראך, קולטור און נאך פיעלע אנדערע סימנים זיינען געוויס פערבונדען מיט דעם בעגריף נאציאן, אבער נאר אין דער פאטענץ און ניט דוקא אין דער ווירקליכקייט. דאס מיינט, אז יעדע נאציאן, ווען זי בעזיצט איהר פרייהייט, פערמאגט זי אזוי פיעל אינדיווידועלען גייסט אום צו שאפען אן אייגענארטיגעס לעבען, וועלכעס דריקט זיך אוים אין דער שפראך, אין רעגירונגס פארמען און אז.וו. דאס מיינט אבער ניט, אז ווען א נאציאן וואס איז אמאל געווען בכח צו שאפען פאר זיך אט די אלע בעזונדערע לעבענס פארמען און האט זיי פערלארען דורך אויסערע סבות פערלירט דעם רעכט בעטראכט צו ווערען אלס א נאציאן אויך ווייטער, און בפרט ווען די נאציאן אליין האט זיך אבסאלוט קיין מאל ניט אבגעזאגט צו בעקומען צוריק דאס פערלארענע.

איך וויל אויך דיעזען געדאנק אילוסטרירען דורך אן איינפאך ביישפיעל. מיר ווייסען ווי פיעל עס מאטערן זיך די געלעהרטע צו געבען א קלארע דעפיניציאן וועגען דעם בעגריף "מענש". בעשטימטע זיינע סימנים, וועלכע גיבען איהם א בעזונדער פלאץ אין דער זאאלאגיע, זאלען מיר אננעהמען, אז צום בעגריף מענש געהערט, צום ביישפיעל, פרייע שפראך און פרייע בעוועגונג. געהען מיר אין א וואלד און געפינען צופעליג, אז א מענש ליעגט געבונדען און זיין מויל איז

פֿערשטאָפּט מיט אַ טיך. געהען מיר פֿאַרביי און זאָגען: דאָס איז ניט קיין מענש, והא ראיה, עס פֿעהלט איהם די פֿרייע שפּראַך און די פֿרייע בעוועגונג. איך פֿיהר דאָס מעהר ניט אָן ווי אַ ביישפּיעל, דען איך גלויב ניט, אז אפֿילו א קליין קינד זאל ניט פֿערשטעהען, אַז דער מענש הערט ניט אויף צו זיין אַ מענש, ווען ער ווערט בערויבט דורך אירגענד וועלכע אויסערע סבה פֿון זיין פֿרייער שפּראַך און בעוועגונג. אבער דעם טעות וואָס קליינע קינדער אפֿילו וועלען ניט מאכען מעגען דעם געבונדענען איינצעלנען מענשען מאַכען ביי אונז ערוואקסענע ווענען גאַנצע נאַציאָנען. די פֿראַגע טאָר קיין מאל ניט פֿארמולירט ווערען: וואָס בעזיצט די אָדער יענע נאַציאָן אין געגעבענען מאָמענט, די פֿראַגע מוז פֿארמולירט ווערען אַנדערש: וואס וואלט די אָדער יענע נאַציאָן געקאָנט בעזיצען דורך איהר אייגענע שאַפֿונגס קראַפֿט, ווען זי וואָלט גענאָסען פֿולע ענטוויקלונגס פֿרייהייט? דער מאַסשטאַב, מיט וועלכען מיר געהען מעסטען נאַציאָנען מוז זיך רעכענען מיט די פּאָטענצען פֿון דער נאַציאָן, מיט איהר אינערער קראַפֿט און ניט מיט די רעזולטאַטען פֿון געצוואונגענע אומשטענדען.

און ווען מיר ווענדען אָן דעם ריכטיגען מאַסשטאַב אויף אונז אַליין, קאָנען מיר זיין מעהר ווי צופֿריעדען. עס קאָן נאָך זיין א ספק יוענען פֿיעלע פֿעלקער, וועלכע בעזיצען אי א לאַנד אי א רעגירונג, אייב זיי האבען דערגרייכט די מדרגה פֿון נאַציאָנאַלער צוזאַמענשטעלונג, עס קאָן אבער ניט זיין א ברעקעל ספק אז אונזער פֿאָלק בילדעט איינע פֿון די אויסגעשפּראָכענסטע נאַציאָנען, נאָך איידער עס האט צוריק בעקומען זיין לאַנד און זיין רעגירונג, און דעריבער מוז אונזער גאַנצע רענעסאַנס בעוועגונג, וועלכע האָט געפֿונען איהר אויסדרוק אין דעם וואוקס פֿון אונזער ליטעראַטור און קונסט און הויפּטזעכליך אין דער וואונדערבאַרער ציוניסטישער בעוועגונג, בעטראַכט ווערען ניט אלס אַ דראַנג צו שאַפֿען אַ אידישע נאַציאָן נאָר אלס אַ דראַנג צו בעפֿרייען די עקזיסטירענדע אידישע נאַציאָן. די נפֿקא מינה פֿון די ביידע שטאַנדפּונקטען וועט יעדען זיין בעגרייפֿליך.

וועלען שאַפֿען אַ אידישע נאַציאָן איז אַ גאַנץ גוטער וואונש, ער לעגט אבער אויף אונז ניט אַרויף קיין התחייבות'ען אין דער געגענוואַרט. הייסט זיינען מיר... גאָרנישט, מאָרגען וועלען מיר ווערען אַן עטוואָס. צווישען גאָרנישט און עטוואָס איז ניטאָ קיין פֿערבינדונג, און מיר זיינען פֿעראורטהיילט צו שוועבען אין א וועלט אָהן רעאַליטעט, אין אַן עולם הדמיון. גאַנץ אַנדערש איז אבער די אויפֿגאַבע, ווען מיר טרעטען צו איהר צו פֿון דער ריכטיגער זייט. אונזער נאַציאָן איז דאָ, זי איז נאָר געבונדען, מיר ווילען ניט שאַפֿען אַן עטוואָס

פֿון גאָר נישט, מיר טראָגען אין זיך אונזער אייגענע וועלט און מיר זיינען צוגעבונדען צו איהר מיט אלע פֿיבערן פֿון אונזער נשמה. זי איז אונז היילינג און טהייער און מיר ווענדען אָן אלע אונזערע כחות אויסצובויען זי ווייטער און פֿיהרען מלחמה געגען אלע שטערונגען. אונזער ציעל איז אבער צו בעפֿרייען אונזער וועלט פֿון אויסערען דרוק און זיינע שטערונגען צו שאַפֿען פֿאר איהר פֿרייע ענטוויקלונגס בעדינגונגען. אונזער צוקונפֿט האָט דעריבער א פֿעסטען שטיצפּונקט אין אונז זעלבסט. זי איז ניט ווייט פֿון אונז, זי איז ניט אבגעריסען פֿון אונז, זי איז דער נאַטירליכער המשך פֿון אונזער גאַנצען קיום.

די נפֿקא מינה פֿון די ביידע שטאַנדפּונקטען איז ניט נור א טהעאָרעטישע, זי קאָן פֿיהרען, זי מוז פֿיהרען צו א פֿערשיעדענער פּראַקטישער פּאָליטיק. און והא ראיה — זי האט געפֿיהרט. עס איז ניט קיין צופֿאל, אַז גראָד אזאַ מאן ווי זאַנגוויל האט געשאַפֿען די טעריטאָריאַליסטישע בעוועגונג. די גאַנצע נאַציאָנאַלע בעוועגונג איז פֿאַר איהם געווען ניט דער נויטווענדיגער פּעול יוצא פֿון אונזער היסטאָרישער ענטוויקלונג, נור א חידוש, עטוואס נייעס, וואס וואָרצעלט ניט אין אַ טיעפֿער טראַדיציאָן. הייסט אויב די גאַנצע אידעע איז אבסאלוט ניי — פֿאַר וואָס זאל מען אויך ניט זוכען אַ ניי־לאַנד? און אזוי איז דער פֿערביינער פֿון דעם אידישען נאַציאָנאַליזם אין דער געגענוואַרט געקומען צו דער "האַמונקולוס" אידעע, וועלכע האט אזוי שטאַרק בעשעפֿטיגט די אלכעמיקער און די מקובלים. ביי אונז איז זי בעקאַנט אונטער דעם נאָמען "מעשה גולם". מען האט געגלויבט, אַז עס מוז געפֿינען ווערען די מעגליכקייט ווי ארייננצובלאָזען א נשמה אין אַ גולם, ד.ה. אין א בעשעפֿעניס אָהן א פֿערגאַנגענהייט. דעריבער האָט דער רעזולטאַט פֿון דעם טעריטאָריאַליזם אויך געמוזט זיין דערזעלבער ווי פֿון דעם האַמונקולוס-גולם: דער טעריטאָריאַליזם איז ניט געשטאָרבען, אָבער נור מחמת דעם טעם, ווייל ער איז נאָך קיין מאָל ניט געבוירען געוואָרען, ווייל איהם האָט געפֿעהלט א קלייניגקייט, דער פּונק וואָס מיר רופֿען לעבען.

מען קאָן אבער אייך זיין א ציוניסט און דאָך אין וועזען בלייבען אַ האַמונקולוס-זוכער, א גולם-נאכיאָגער. שליסליך איז דאָך ארץ ישראל אַ טעריטאָריע מיט אלע געאָגראַפֿישע סימנים פֿון א טעריטאָריע, און אייב מען שטעהט צו צום ציוניזם נור פֿון טעריטאָריאַליסטישען שטאַנדפּונקט ווערט מען א פֿאָרמעלער ציוניסט, אבער ניט מעהר. ציוניזם אלס אַ אידעע קאָן זיך דערמיט ניט בעגנוגענען, קאָן ניט זיין אזוי איינזייטיג. ציוניזם בעדייטעט פֿיעל מעהר אלס אַ טעריטאָריע, אפֿילו פֿיעל מעהר ווי אַן אייגענע מלוכה. ציוניזם בעדייטעט

פאליטישע און גייסטיגע זעלבסטשטענדיגקייט, אויסערע און אינערע אונאבהענגיגקייט, פולע שאַפונגס־פרייהייט אויף גרונד פון דעם געזאַמטען דורכגעגאַנגענען היסטאָרי־שען וועג. דעריבער האט דער אידישער נאציאנאלער געדאנק זיך שטענדיג געווענדעט צום מזרח און שטענדיג געווען ענג פערבונדען מיט ארץ ישראל. ארץ ישראל איז געווען פאר איהם ניט נור א טערי־טאריע, נור אויך א סימבאל פון א גייסטיגען אינהאלט, פון א בע־שטימטע אויסגעשפראכענער לעבענס אנשויאונג, און האט איהם בעזעעלט און בעפליגעלט אויך אין די פינסטערסטע תקופות פון דעם לאַנגען גלות.

דאָס זיינען צוויי פערשידענע בעציהונגען צום אידישען נאציא־נאַלען געדאַנק, וועלכע האבען זיך קאנקרעט אויסגעדריקט אין בע־ציהונגען צו ארץ ישראל. פון אויבען אויף שיינט עס, אַז זיי האבען פאַר זיך איין און דעמזעלבען אביעקט, אין אמת'ן אבער זיינען זיי זאַגאַר אנטאגאניסטישע בעציהונגען, ווייל עס פעהלען זיי שותפות־דיגע בעריהרונגס פונקטען.

משה עובד.

אידיש.

א לויב געזאַנג.

ביזט ביי מיר מאַמע-הייליג,
ביזט ביי מיר קינדער-צאַרט.
ווען איך טוליע זיך איין אין דיין בוזים, צוגעהט
מיין האַרץ פון דיינע וואַרימע רייד.
ווען מיינע לעפצען גאָגען דיינע האַניג-ווערטער,
קוש איך דאָס העלזעלע פון מיין קינד.
„אוי," איז דאָס לשון פון מיין נשמה,
„וועה," איז דאס געשריי פון מיין האַרץ.
זאָגט מיר, איהר, קורצזיכטיגע פילאָלאָגען, איהר שבעים-לשונות-קענער,
צו האָט איהר שוין געהערט אַזעלכע צוקער-זיסע ווערטער ווי נשמה'לע,
נחמה'לע, וויבעלע און טייבעלע?

סימאָן סאָלאָמאָן „דער רב׳"

צו האָט איהר שוין געזעהן אַ ליכט-בענטשען ?
געהערט אַ נאָט פֿון אברהם, יצחק און יעקב ?
אוי, מאַמע לשון ! מאַמע לשון !
ביזט ביי מיר חשוב ווי דאָס צוזאַמענגעשטיקטע חופה-קלייד
פֿון אַן׳ארימע כלה,
הייליג ווי די טרעהר פֿון אַ געפּייניגט קינד.
איבער דיין קאָפּ פֿליהען זיסע שלום-טויבען
און אין דיין גאָרטען וואַקסען הארץ-דערקוויקענדע טרויבען.
נוים האָט דיך געבוירען,
שרעק האָט דיך ערצויגען
ביזט פֿערהיטהאַנט ווי די סטרונע פֿון מיין טויט.
האַסט דעם טעם פֿון מדבר-מן.
מיט דיר וועל איך קלאָגען אויף אַלע וויסטע חורבות,
מיט דיר וועל איך דיענען און לויבען גאָט.

ווען ווילדע צולאָזטע קינדער האָבען דיך מיט פֿערקאַטשעטע
אַרבעל דערזעהן,
מיט אַ צוריסען, נאָס פֿאַרטוך, באַנאָסען מיט אַנגסט און
מיט שוויים,
האָבען זיי אויף דיר שטיף-מאַמע, דיענסט-מויד געשריען.
ניין מאַמע, געטרייע מאַמע מיינע,
דיין פֿאַרטוך איז דורכגעטייקט מיט טרעהרען,
צוריסען מיט געוואַלדריסען פֿון אונזער נשמה,
שוויים פֿון אונזער שוויים, בלוט פֿון אונזער בלוט.
ווען פֿרעמדע לשונות האָבען זיי זאַמדען צווישען אונזערע
ציהען געקריצט,
און די הערליכע, געטליכע שפּראַך פֿון אונזערע אבות
האט אין גלות ניט שיינען געוואָלט,
זיך ניט פֿערשוועכען געקאָנט
און מיר האָבען געשמאַכט און געוועהטאָגט
אין אונזערע פֿינסטערע הינקעלאַך, ניט באַזונגען און ניט באַוויינט
האָסטו זיך באַוויזען ווי דער מאָרגענשטערן פֿון מזרח,
געוואַכט און געלאָקערט איבער אונז,
אונז אויסגעקושט די ביינדעלאַך,
מיט דיינע מעשה׳לאַך פֿון אמאָל,
אונז איינגעשלעפֿט מיט ליעדעלאַך,
פֿון ראָזשינקעס מיט מאַנדלען, און גליקליכע משיח׳ס צייטען.

און קוים וואס מיר האָבען אביסעל געעפֿענט די אויגען,
און קוים ס'איז אונז אביסעל בעסער געוואָרען,
האבען מיר זיך געשעהמט מיט דיר,
דיך פֿערלייקענט און פֿערגעסען געוואָלט.
אוי מאַמע-לשון! קינדער-לשון! אוי וועה, אוי וועה, גלות לשון!
ווער קען דיך באגרייפֿען? ווער קען דיך פֿערשטעהן?
דער צער פֿון דיין האַרץ דערגרייכט ביז צום אבגרונד
פֿונ'ם ים, פֿון בושה.
און דער הויך פֿון דיין נשמה דערגרייכט צו דער קרוין פֿון גאָט.
— — — — — — — — —
און מיין פֿאָלק, ווען ס'וועט אפילו קומען א צייט,
ווען יעדעס פֿאָלק וועט מוזען ברענגען איהר ליעבע מוטער-שפּראַך
אַ קרבן אויפֿ'ן מזבח פֿון דער וועלט'ס שפּראַך,
דאַמאָלס ווען דו, מיין פֿאָלק וועסט קומען
מיט דיינע צוויי קרבנות,
פֿערגעס ניט פֿאַר וועהטאָג און פֿרייד,
אָבצושניידען עטליכע שעהנע גאָלדענע לאָקען,
און טראָג זיי אייביג נאָהענט צו דיין האַרץ.

י. ליכטענשטיין.

אידישע פּלאַסטיק אין אמעריקא.

די געשיכטע פֿון דער אמעריקאנער אידישער גהעטאָ איז כמעט די זעלבע וואס אַלע אידישע גהעטאס האבען. די זעלבע צופֿלוסען און אבפֿלוסען אינ'ם סאציאלען זין און דער זעלבער טראגישער "יצא וחזר" פֿונ'ם אידישען אינדיווידואום. די אידישע יוגענד, די יונגע גהעטא-טרוימער וועלכע לאזען זיך ביי אונז ניט אוים אנטלופֿען צו פֿרעמדע און קומען דאך פֿערביינקטע צוריק צו אייגענע.

די אמעריקאַנער גהעטאָ ווי אנדערע אידישע גהעטאס איז גענוג רייך אין פֿאָרם און פֿאַרב אז מ'זאָל עס קענען איגנאָרירען. עס איז דאָך אין בלוט פֿון יעדען מענשען און ספעציעל אין דעם קינסטלער'ס אַז איינדריקע פֿון זיין קינדהיים ווערען טיף אין איהם איינגעוואָרצעלט.

טיף זיינען געוואָרען איינגעוואָרצעלט די ליידען און פֿריידען פֿון דעם גהעטא מענש אין דער געפֿיהלפֿולער נשמה פֿון אברהם וואלקא-

וויטץ. אָט דער רוהיגער ענטוזיאַסט איז אַרטיסטיש פֿערליעבט אינ'ם שטילען האַרציגען טרויער פֿון די שמאָלע, גרויע פֿערדעמפטע "איסט סייד" געסלאַך, מיט דעם גאַנצען גערויש און געפֿילדער פֿון אַלטעגליכען גאַסען-לעבען.

מיט גרויס ליעבע און האַרץ קלעמעניש האָט וואלקאוויטץ געשאַפֿען זיינע מאַלערישע אויפֿפֿאַסונגען און מיעד ווערענדיג פֿון דער גהעטאָ אונרוה האָט ער זיך ענדליך אַרויסגעריסען אויף דער ברייטער העלער וועלט צו דער זון מיט איהרע זינגענדיגע שטראַהלען, און דערמאָנט האָט זיך וואלקאוויטץ אַז אמאַל ניט אזוי לאַנג צוריק האָט איהם מוזיק געריצט און צו זיך געצויגען, נאר ס'איז איהם קיין מוזיקער ניט בעשערט געווען צו ווערען, האָט ער זיך אויף אַ'אַנדער אַרט צוזינגען. צושפּיעלט האבען זיך ביי איהם די פֿאַרבען זעהר צאַרט אביסעל שעמעוודיג, פֿערדעמפט זעהר דיסקרעט; און די ליניע האָט זיך פֿערוואַנדעלט אין אַ ליעד, טיילמאָל געאייניגט אין וויברירענדער גאַנצקייט און אזוי ווייט אַז ס'איז שוין נישט מעהר קיין פּלאַסטישע וויזיאָן נאר אַ וואקאַלע אינטערפּעטאַציע געווארען. דאָ איז וואלקאוויטץ'ען געלונגען דערגרייכען צו פֿאלקאָמענהייט.

זעהר מעגליך אַז דאס איז דאָס בעסטע ביי איהם ניט קוקענדיג וואָס זיין וואונש איז זעהר אָפֿט צו שאַפֿען מאָנומענטאַל.

נאר איינס איז זיכער: ראמאנטישע צערטליכקייט געהט נישט צוזאַמען מיט שטרענג געשניטענע מאָנומענטאלע פֿאָרמען.

וואלקאוויטץ איז ניט צופֿרידען און שטרעבט אין זיין בענקשאַפֿט צו אויסגעשפּראָכענע מאָנומענטאַלע ע ק ס פּ ע ר ע מ ע נ ט ע ן.

וואלקאָוויטץ עקספּערעמענטירט זעהר אויפֿריכטיג. אום צו בערעכטיגען זיין עקספּערעמענטאַלען חוש געלינגט איהם צו פֿערפֿערטיגען אַ קאַפּיטאַלע סעריע פֿון איזאַדאָרע דונקאַנס בעוועגונגען. דאָס איז פֿילייכט דאס מאָנומענטאַלסטע וואָס וואלקאָוויטץ'ען איז געלונגען. עס איז קיין וואונדער ניט וואס דאָס שטרענגע און ערענסטע מאָנומענטאַלע האָט וואלקאוויטץ'ען אזוי בעהערשט; ער איז ניט דער איינציגער אין גהעטאָ וואס האָט דערפֿיהלט די גאַרניטקייט פֿון דער וויזיאָן, ווען זי איז שוין רעאַליזירט געווארען און אין געוויסע פֿאָלקאמע פֿאָרמען ענטפּלעקט.

דער אבסטראַקט האָט זיך קריסטאַליזירט און דער קינסטלער האָט זיך פֿערלוירען אין די לאַבעריגטען פֿון זיינע אייגענע פֿאָרמען.

ווען מ'בעטראכט וואַלקאָוויטץ'ען אין זיינע "אבסטראַקטע פֿאָרמען" קומט מען צו זעהר אַ לאָגישען בעשלוס: וואס איז פֿאָרם? פֿארם איז אַ געוויסע אידעע.

און ווען פארם איז א געוויסע אידעע און די אידעע איז אין פארם פערוואנדעלט געווארען דורך דער קינסטלערישער עמפפינדליכקייט מוז מען דאך מודה זיין אז דער קינסטלער האט געזיעגט. דערפאר שוין איז וואלקאוויטץ געגרעכט. דער שולדיגער דערפון איז סעזאן ווייל נאר סעזאניזם אין דער מאדערנער קונסט האט נעטריבען וואלקאוויטץ'ען צו די אלע אונגעהויער אינטערעסאנטע עקספערעמענטען.

און יעדעס מאל נאכדעם ווען וואלקאוויטץ ווערט מיעד פון זיינע עקספערעמענטאלער קונסט און נויטיגט זיך אין א געוויסען קאנטראסט דעמאלט קעהרט ער זיך אום צוריק צו דער נהעטא, וועלכע איז פול מיט געפילדער, אומרוהה און מרה שחורה, ווייל ער איז די נהעטא, און נהעטא זיין אבשפיגלונג.

און דערפאר איז נים אויסגעקומען וואלקאוויטץ'ן צו שטעהן אליין אויף דעם שיידע-וועג און עס איז אויך נים זיין שולד וואס ער בעלאנגט צו א געגונג גרויסע פלעיאדע אידישע קינסטלער אין אמעריקא פון וועלכער די אויסגעשפראכענע זיינען בנימין בן און בערנארד גוסאף.

אייגענטליך זיינען די לעצטע צוויי פארשידענארטיגע חאראקטערען און זעהר נים פאלשטענדיג עהנליך אייגער צום צווייטען.

טיילמאל דאכט זיך אויס אז אייגער פארפאלקאסט דעם צווייטען טיילמאל ווייטער זעהט מען בפירוש די ווידערשפרעכונג, די נים עהנליכקייט צווישען זיי ביידע און דאך זיינען זיי פון זעלבען שורש ערנעהרט.

גוסאף בעלאנגט צו דעם רייכען ראמאנטישען טיפ וועלכער קען דערזעהן די פארבארגענע טרעהר און דערפיהלען דעם דיסקרעטען שמייכעל, ווען גוסאף איז אונז מכבד מיט דער זון פיהלען מיר אז מ'האט אונז מיט אנגענעהמע ווארעמקייט בעשאנקען, עס ווערט הייםליך און מ'איז דאנקבאר דעם קינסטלער. מיר ווערען מיט איהם אינטים, ער ווערט אונז ליעב.

עס איז שווער צו זאגען אז גוסאף האט ליעבער טאג אדער נאכט גאר עס איז כמעט זיכער: ביי נאכט מאלט ער די שטאדט, ביי טאג דעם אויסער שטאדט לאנדשאפט. ריכטיגער געזאגט: גוסאף מאלט נים די שטאדט נור ער שאפט אינטערפרעטאציעס פון דער גאס, ער קאמפאנירט זיין גאסען-בילד לויט דער בעוועגונג, לויט דער מענשענמאסע, ער אילוסטרירט נים. ער זאמעלט צונויף די שטימונג און מאלט דאס אין א געוויסער פעסטגעשטעלטער פארם.

נאר אנדערש איז בנימין בן.

א מאסיווער, מיט שטארקע אקצענטען, א מענש פון ראבוסטער פארם. די קראפט שפיעלט ביי איהם א וויכטיגע ראלע, אם בעסטען אפעלירט צו איהם די אטלעטיש פארמירטע טוסקולטור. ער שטרייכט שטארק אונטער יעדען אויסערגעוועהנליכען חאראקטער שטריך. בן איז גרייט צו מאלען אלעס וואס שפראצט מיט געזונד.

און זיין לעבענסלוסטינקייט איז בן דערגאנגען אזוי ווייט, אז ער האט שוין נים אין איינע פון זייגע קאמפאזיציעס די קאנקרעטע פארם פערלוירען אבער דאס שאדט איהם גאר נים, ווייל טראץ דער פערשווענדערישקייט בעקומט מען א גלענצענדע וויזיאן פון זיין אייגענארטיגע קאלאריסטישע מאסיהעטעם. און ווייל בן ליעבט צו באלאנסירען מיט עפעקטען פון זיין פאלעט, און ווייל ער איז נישט קיין גרינגשעצער פון פארם קען ער זיך ערלויבען אריינצוטראגען אין זייגע קאמפאזיציעס א מין עקסצענטערישע עקוויליבעריסטיק.

אבער אין דער זעלבער צייט געדענקט ער אז דאס איז א געפאהר און ער ציהט זיך צוריק צו זיין בעשיידענקייט.

בן האט נים זעהר ליעב די נהעטא, ער איז מודה אז פון א געוויסען שטאנדפונקט, פון אן עכט קינסטלערישען, פערשטעהט זיך, איז די נהעטא ווערט בעהאנדעלט צו ווערען.

דערפאר האט זשראם מייערס וועגען דער נהעטא גאר אן אנדערע מיינונג, און ער בעהאנדעלט עס אויך אנדערש. מייערס ליעבט די גאס נישט צוליעב איהר מאלערישקייט, ער זעהט דארט פערשיעדענארטיגע פאסירונגען, ער זעהט פרייד און פיין, לוסט און טרויער. מיט איין ווארט, ער פיהלט און בעגרייפט די גאסען גרימאסע. די אלע ניואנסען פונ'ם אלטעגליכען לעבען איז פאר מייערס'ן אזוי ווי איין געשטאלט.

דאס קאלעקטיווע גיסט זיך צוזאמען, און אלע בעזונדערע בעוועגונגען געבוירען אן אייגענארטיגען ריטם, אן אייגענאויסגעשפראכענע גרימאסע—די ערצעהלונג פון דער שטאדט.

דאס אלעס פערצייכענט זשראם מייערס מיט פינטעלאך, פאסקעלאך; ער אפערירט מיט פערשידענארטיגע קרייזלאך. איהר פיהלט אז די מיטלען מיט וועלכע ער בענוצט זיך, זיינען אזוי גוט צונעפאסט, און איהר זייט צופרידען וואס דער קינסטלער האט עס אייך אויף אזא אופן געוויזען.

איהר דערקענט דאס אייך גוט בעקאנטע.

ביי דער אידישער קינסטלער-יוגענד, האבען סימפאטיעס און אנטיפאטיעס געשפיעלט זעהר א גרויסע ראלע. די קלענסטע באריה-

רנוג מיט וועלכער עס איז, אידישער פערזענליכקייט, האָט געהאַט אַ מאכט אריין צו וואַרפען אין דעם גענוג הייסען קינסטלערישען האַרצען א ברענענדען פונק פון האס צום גאַנצען אידישען פאָלק; צוליעב דעם האבען מיר פארלוירען ניט איין זעהר ווערטפולען קינסטלער.

ניט קוקענדיג דאַרויף, וואס זיי זיינען אין דער גהעטא ערצויגען געווארען זיינען זיי דאך אוועק און מעהר ניט צוריק געקומען.

און ליידער זענען די אנטלאָפענע ניט חוזינג.

יאקאב עפשטיין, דושא. דייווידסאן, מאריס שטערן, וויליאם זורח און אפילו מאקס וועבער זיינען געקומען צו א בעשלוס, צוליב פערשידענע אורזאכען און האבען איבערגעטראטען די שוועל פון דער טונקעלער ענגער גהעטא און דער ברייטער להפטינער עוועניו און ווען זיי וואלטען געוואלט זיך אומקעהרען איז דאס אויך שוין אונמעגליך צוליעב מעהר ווי טויזענד און איין אורזאכע.

און נאך אלעמען ווער זיינען די וועלכע האבען זיך פערלוירען. די וועלכע זיינען פון דער איינענער היים אוועק און צו קיין אנדערער ניט געקומען?

סעהרסטענטייל, זיינען דאס פראכטפולע און אויסערגעוועהנליך אינטערעסאנטע קינסטלער. אויסערדעם וואס זיי זיינען געשעצט און אנערקענט, זענען טאקע זיי אויך זעהר טאלאנטירטע קינסלער.

איינער פון די אמעריקאנער סקולפטארען וואס וואהנט כמעט אויסשליסליך אין לאנדאן, יאקאב עפשטיין, שטאַמט פון דעם הארץ פון דער ניו-יארקער איסט סיידער גהעטא. עס איז שווער צו זאָגען ווער איז מער שולדיג צו עפשטיין די אידען אדער די אידען עפשטיינען—איינס איז אבער זיכער אַז אט דער קינסטלער איז פאר אונז א כבוד. ליידער איז שווער צו פערשטעהן וואס האט געטריבען עפשטיינען צו אבזונדערען זיך און וועלען פערגעסען די, צווישען וועלכע ער האט זיין יוגענד פארבראכט. וועגען עפשטיינען האט איינער פון זיינע קאָלעגען ארויסגעגעבען אָט דעם זעהר כאראקטעריסטישען אורטייל:

”עפשטיין איז נישט קיין גרויסער סקולפטאר, אבער ער איז דער איינציגער וואס מיר פארמאגען איצט“.

ניט רעדענדיג איצט פון אזעלכע ווי העניך גליצענשטיין, עליין אַדעלסאן נאאים אראָנסאן און פיעלע יונגע און יונגעטשקע וועלכע זענען ניט קיין אמעריקאַנער, אויך טאָר מען ניט פערגעסען וועגען דעם אוועקגעגאַנגענעם פון אונז דושא דייווידסאָן, וועלכער האט צוזאַמען מיט עפשטיינען אויף דער נויארקער איסט-סייד זיין יוגענד פאַרבראַכט. עס איז ריכטיג אַז דייווידסאנען טאר מען ניט מיט עפשטיינען

פערגלייכען. איינער איז דער היפך פונ׳ם אנדערען, אבער מען מוז בעדענקען אַז זיי זיינען פון דעם איינעם און דעם זעלבען בלאָק געהאַקט און נאר פערשידענאַרטיג ציזעלירט. דאָרט וואו עס ענדיגט זיך דאָס בעסטע פון עפשטיינען, הייבט זיך אן דייווידסאן. איך מיין ניט צו זאָגען, אַז דייווידסאן בעלאַנגט צו די פון עפשטיינ׳ס שולע. ווייל אַזאַ שולע איז ביי אונז ניט פאראן, און איבערהויפט האבען מיר נאך ניט קיין שולען. דייווידסאן איז זעהר ווייט פון עפשטיינס סטיל און כאַראַקטער נאר זייענדיג פון דעם זעלבען ליים געקנאָטען פערמאגט ער געוויסע קרובה-שע איינגעשאַפטען, איבערגעפלאכטען מיט די זעלבע סימפאטיעס און אנטיפאטיעס.

און אויך ווי עפשטיין איז דייווידסאן פון אונז אוועקגעגאַנגען.

און דאָך ניט אלע גהעטא קינסטלער פון יענער צייט האבען אונז פערלאזען, ניט רעדענדיג וועגען באטענסקי, וועלכער, שפילט קיין קינסטלערישע ראָלע ניט אין דער אמת׳ן און וועלכער האט אין געוויסער מאס פערדיענט דעם עפיטעט פון אַ ״קונסט-געשמאַק פערדערבער“ טארען מיר ניט פערגעסען אַז אויף דער איסט-סייד האט זיך ערצויגען און פערבליבען זעהר א סימפאַטישער פערזענליכקייט וויקטאר ברענער, דער שאַפער פון דער ״לינקאלן פעני“.

וויקטאר ברענער איז ניט נאָר אַ אידישער קינסטלער, ער איז אַ איד און פערמאָגט אלע צערטליכקייטען פון זיין ראַסע. ברענער איז פערבליבען אין דער זעלבער גהעטא, וואו ער האט זיין ערציהונג און מעגליכקייטען פאר זיין שאַפען געקראגען.

און ווייל ער האָט דאס גהעטאָ ניט פערגעסען האט איהם די איסט סייד מיט ליעבע און אנערקענונג בעשאָנקען.

נאָך אלעמען מוז מען צוגעבען אַז מיט די אידען איז נאָך ניט אַזוי שלעכט, מ׳קען נאך ביי אונז געפינען נייגונג צו שעהנע און ניט פערדארבענע אויפריכטיגע קונסט. א גוטער ביישפיעל האט זעהר אָפט ביי אונז א סימפאטישען אבקלאנג געפונען.

עס איז כמעט זיכער, ווען עס וואלט געווען א נויטווענדיגקייט אויפצובויען אין גהעטא א מאנומענט וואלט מען געוויס ברענער׳ן מיט דעם כבוד בעשאנקען. אבער מיר זענען נאך ווייט דערפון, און ברענער איז קיין מאָנומענטען-בויער. ער איז אַ פלאַקעטען-קינסטלער, א שאַפער פון ״בא-רעליעף“. די אמעריקאַנער האבען דאָס פערשטאַנען, און זיין לינקאלן-פאָרטרעט פאר דער אמעריקאַנער ״פעני“ באַנוצט.

ברענער איז ניט דער איינציגער איד אין אמעריקאַ, וואס האט דעם צוטרוי פון די אמעריקאַנער געקריגען. עס איז פאַראַן א גענוג גרויסע צאָהל אידישע קינסטלער, וועלכע האבען אין די אויסער-

גהעטאָ וועלט א חן געפֿונען. צווישן זיי איז אויך דער זעהר-פֿעהיגער ראדירער, אויערבאַך-לעווי. ער בעהאנדעלט מיט זיין קאַרעל, אונז גוט בעקאַנטע גהעטאָ טיפּן און סצענען. ראדירונג איז לעווי'ס ליידענשאַפֿט, די גהעטאָ זיין מאָטיוו. ער צייכענט זיין טהעמא מיט גרויס זאָרגפֿעליגקייט, אויב ניט ליעבע. אלס ראדירער, שטעהט אויערבאַך-לעווי אויף א זעהר גרויסע מדרגה. אַזוי ווי הערמאַן שטרוק אין דייטשלאַנד, ווערט אויך לעווי אין אַמעריקאַ פֿאררעכענט צו די פּאָפּולערסטע צווישען ד ראדירער. לעווי האָט בעאיינפֿלוסט אַ גאַנצע רייהע יונגע, און איז געשטעלט געוואָרען אָן דער שפּיצע פֿון ראַדיר-קונסט אויף דער איסט-סייד. ער גיט אָב אַ סך צייט צו אינסטרוקטירען יונגוואַרג אין זיין קונסט. און פּונקט אַזוי ווי ברענער שטעהט ער אין פֿערבינדונג מיט דער ניו-יארקער איסט-סייד קונסט-שוהלע, וואס די "עדיוקיישאנאל אַלייאַנס" האָט געשאַפֿען.

דאָס אַלץ בעווייזט אַז געוויסע עלעמענטען האבען א מעגליכקייט אויף אַ גאַנץ נאַטירליכען אופֿן צו פֿערבלייבען אין שטענדיגען קאָנטאַקט, ניט נור מיט אידען איבערהויפּט, נאָר אויך מיט אונזערע אינסטיטוציעס. טראָצדעם, זענען פֿאַראַן אויך אַזעלכע, וואָס צוליעב פֿערשידענע אומשטענדען האבען זיי ניט געקענט קומען אדער פֿערבלייבען אין פֿערבינדונג מיט דער גהעטאָ. אויפֿריכטיגקייט אדער דער היפּוך דערפֿון, האָט דאָ קיין שום ראָלע ניט געשפּילט. עכט-פּערזענליכע סבות, טעמפּעראַמענט, און איבערהויפּט אמת-קינסטלערישע מאָטיווען האבען דערצו געפֿיהרט.

אַז מאַרים שטערן שטעהט פֿון דער ווייטען, און ווערט ניט בעאיינפֿלוסט פֿון אידען, און זייערע אידעען, איז דאָס זעהר פֿערשטענדליך. ער האט זיך פֿריה אנגעהויבען צו פֿעראינטערעסירען מיט דער אויסערליכער, ברייטער וועלט. ווען מאַרים שטערן איז קיין איירופּא געקומען, איטאליען און פֿראַנקרייך בעזוכט, האָט זיך פֿאַר איהם זיין אייגענע וועלט מיט זיין אייגענער קונסט ענטפּלעקט. ער האָט זיך באַלד געפֿונען. און זייענדיג א מייסטערהאַפֿטער מאַלער, האָט ער אָנגעהויבען צו בויען עפּעס אייגענאַרטיגעס. ס'איז אמת אַז שטערן איז שטאַרק בעאיינפֿלוסט געוואָרען פֿון דעם quatrocento און זעהר ליעב געקראגען די פּרע-רענעסאַנסיסטישע עפּאָכע, און עס איז זיכער אַז שטערן רעספּעקטירט ניט ראַפֿאַעל'ן—דעם פֿערשוועכער פֿונ'ם איטאליענישען רענעסאַנס.

די פֿיינדשאַפֿט צו ראַפֿאַעל האָט אַ סך געהאָלפֿען שטערנ'ן, און ער איז כמעט דער שענסטער סינטעטיקער אין דער אמעריקאַנער קונסט. שטערן, ווי יעדער זוכענדער קינסטלער האָט געהאַט פֿערשידענע עפּאָ-

כען אין זיין ענטוויקלונג. ער האָט זיך איבערגעוואָרפֿען פֿון איין שטראָם צום צווייטען, און שטענדיג אַרומגעוויזען אַ'אייגענאַרטיגע פֿעסטקייט אין בעהאנדלונג פֿון פֿאָרם. מאַרים שטערנ'ס פֿאָרם איז בולט און קאָמפּאַקט, גרעניצט מיט אַ גראַציעזער מאַסיוויטעט, און צוליעב די אַלע סבות האָט ער זיך ניט געקענט אבגעבען מיט גהעטאָ-טענדענצען.

פֿאַרוואָס איז אבער מאַקס וועבער אוועק, און ניט צוריקגעקומען צו זיין שרש? צו איז וועבער אוועק איז נאָך אַ פֿראַגע. ווייל זיינע טענדענצען און שטימונגען זענען דורכאויס ניט גוי'איש. אויב ער שטרענגט זיך אָן און טרייבט פֿון זיך די וויזיאָן פֿון זיין קינדהייט, איז ווייל דורכאויס אַל-וועלטליך זיין, דאמאלס שוועבט ער זיין אייגענע קונסט. מאַקס וועבער איז פּרעטענציעז. עס איז ריכטיג אז דער אייסערליכער איינפֿלוס פֿון די אַלע עקסטרעם-פּרעטענציעזע ריכטונגען אין דער מאָדערנער קונסט האבען וועבער'ן באַריהרט, אבער נור האַריהרט. אמת, אז ער ווערט אָפֿט בערוישט פֿון פּיקאַסאָ'ס גוואַלדיגען ערפֿאָלג, און עס איז קיין ספק ניט אַז אַ גרויסע ליעבע צו על-גרעקאָ האָט געמאַכט פֿון וועבער'ן דאָס וואָס ער איז. על-גרעקאָ דוקא, ניט זייענדיג קיין איד, האָט אַזוי פֿיעל אייגענשאַפֿטען, נאהענט-שטעהענדע צו אידען, און וועבער איז זוכה געווען איינצוזאַפּען אין זיך די אייסערליכקייטען פֿון על-גרעקאָ'ס פֿאָרם, אבער נישט מעהר ווי די אייסערליכקייטען.

וועבער האַט ניט פֿערשטאַנען אַז על-גרעקא פֿערמאָגט דעם ביבליש-אידישען סענטימענטאליזם. על-גרעקאָ איז אַסקעטיש, און זיינע קריסטליכע הייליגע דערמאָנען אָן די ביבלישע נביאים. וועבער צוליעב זיין אויבערפֿלעכליכקייט האט פֿאַרזעהן די אַלע אייגענשאַפֿטען, און ניט געקענט אָבשאַצען די טיעפֿע ערנסטקייט פֿון על-גרעקא'ס סטרוקטור.

דערפֿאַר איז מאַן ריי מעהר אויסגעהאַלטען. ער שטאַמט נור פֿון אידען, פֿון גהעטאָ איז ער דערווייטערט געוואָרען, און דאָס אידענטום האָט אויף איהם קיין איינפֿלוס ניט געהאַט. ער איז אַבסאָלוט אַליין פֿאַר זיך.

מאַן ריי איז פֿאַראינטערעסירט אין דער פּלאַסטיק אלס אבסאלוטע אונאבהענגיגע פֿאָרם. אַזוי איז ער און דאס איז זיין שטרעבונג. ס'פֿערשטעהט זיך נור ביז צו א געוויסען גראַד. וואָלט מאַן ריי געקענט פֿאָרמירען זיין געדאַנק נור מיט איין פֿלעכע, ארומגעצוימט מיט איין ליניע, וואָלט ער דאָס געטון. אַזעלכע נייגונגען זענען אי ווייט, אי נאָהענט פֿון אידען מיט זייער אומרוהיגען גייסט. מאַן ריי שטרעבט

צו סינטעזן, און אויב עס איז פֿאַראַן אַ אידישע סינטעזע, איז די פֿון מאַן ריי גאָר נים קיין אידישע. ס'איז שווער, כמעט אוממעגליך צו בעהאנדלען א סינטעזע אלס א דורכאויס אידישע און דערפֿאר קען מען קוים בעטראַכטען מאַן ריי'ס שאַפֿען פֿון אָט דעם דאָזיגען שטאַנדפּונקט.

מיר רעדען וועגען אבסאָלוטע אבסטראַקטען. מיר טאָרען אבער נים פֿערגעסען וועגען דעם קאָנקרעטען, שוין-געשאַפֿענעם אין זייער געהעמאָ. דאָס דאָזיגע געשאַפֿענע איז ווייט פֿון צו זיין אויסשליסליך אייגענאַרטיג. ווען עס וואלט יאָ אייגענאַרטיג געווען, וואָלט עס זיך דערנעהנטערט צו דער מדרגה פֿון עפּאָס.

עפּאָס איז אַ גרויסער אַקצענט. דאָס פֿאַרמאָגען נור פֿעלקער, און מיר שטעהן איצט אויף דער שוועל פֿון אידישען עפּאָס, נישט דערפֿאַר וויל מיר זענען א זעלבסטשטענדיג פֿאָלק, נור וויל מיר פֿאַרמאָגען אָט דעם אַקצענט.

א. קרימשמאר-יזרעאלי.

דער אויפוואַכענדער אָריענט.

אין די ספּאַזמען פֿון קאַמפּילישער וועלט-הערשאַפֿט האבען צוערשט אויפֿגעבליצט און זיך בעגרינדעט דער אָריענט און דער אָקסידענט, ווי צוויי פֿארשידענע וועלטען.

דערנאָך האָט דער געגענזאַץ ארויפֿגעצויגען אויף זיך קולטורעלע און פאליטישע הויט-און-פֿלייש.

אין די מלחמות צווישען איסלאם און קרייץ און אין קעסעל-גרוב פֿון די קרייץ-ציגער האבען ליידענשאַפֿטען פֿון גאַנצע ראסען און קולטורען, קלימאַטען און וועלט-טיילען געטאַנצט אין א שדים-טאַנץ. איבער'ן גאַנצען רינג פֿונ'ם מיטלענדישען באסיין איז ווי אַן איבערנאַטירליכע קראַפֿט ארומגעפֿלויגען אָט דער פֿייערדיגער געגענזאַץ פֿון צוויי וועלטען, און האָט אנגעצונדען דאָ און דאָרט פֿעלקער און לענדער ווי וואולקאַנען, און ווי וואולקאַנען זענען זיי דאָ און דאָרט אויסגעלאָשען.

ביז דער איסלאם איז געבליבען ליגען טויט און פֿארגליווערט אונטער דער אויסגעלאָשענער לאווע פֿון זיינע אייגענע און פֿרעמדע ליידענשאַפֿטען.

און דער אָריענט איז פֿון דעמאָלט אָן געוואָרען כמעט אָן אויסשליסליך פּאָליטישע אויפֿפֿאַסונג, אלע אנדערע סימנים זיינע זענען פֿערטונקעלט געוואָרען.

ביים באָספֿאָר, וואו עס קרייצען זיך די וואַרעמע און די קאַלטע ימים, איז געווען דער צענטר. דאָרט פֿלעגט זיך פֿון פֿרייטאג צו פֿרייטאָג דער אסמאנישער יורש פֿון די אַראַבישע קאליפֿען בעווייזען צו זיינע ווייבער און מיניסטארען, קאַנאָנען האבען געשאסען און דאָס פֿאָלק האָט זיך אויסגעצויגען צו זיינע פֿיס. אבער דער אָסמאן איז אזוי געווען קאַליף, ווי דער עסטרייכיש-אונגארישער מאנארך—קעניג פֿון ירושלים. דער אסמאן איז אין דער ווירקליכקייט בלויז געווען דער סולטאן, דער האַר, וועלכער האט שוין געזיכערט די "גלויבינגע" רוה, אָבער נים געגעבען זיי די אמתע שיין פֿון נביא.

די "גלויבינגע" וועלט האָט שטילשווייגענד מסכים געווען צום געפֿעלשטען יחוס-בריעף, אלס פרייז פֿאר דער רוה און זיכערקייט נאָך יאהרהונדערטער פֿון שווערען און ערפֿאלגלאזען קריעג.

די גלויבינגע וועלט האט געפּאַשעט שאָף און רינדער אין די מדבריות: פֿון דער בערבערא אין אפֿריקאַ ביז מעסאפּאטאמיע אין אַזיע, און אויף די קאראַוואַנען פֿון קעמלען האט זי זיך מיסטיש-שטיל געוויעגט, ציהענדיג זיך פֿון די מדבריות צו די האַפֿען-שטעדט וואו קלוגערע לאַנדסלייט און געלט-דורשטיגע פֿרעמדע האָבען איינגעהאַנדעלט פֿון איהר די רוי-שטאָפֿען און זיי אויסגעביטען אויף אויסגעאַרבייטע סחורה.

אין א לעדיגען, ברייט פֿונאַנדערגעשפּרייטען וועלט-רוים פֿון זון און זאַמד פֿלעגט זיך ציהען דאָס ציטערנדע ליעד פֿון פֿארשטיקטער מדבר-ליידענשאַפֿט און ביז די שטילע בלויע הימלען פֿלעגט זיך אויפֿהייבען און זיי שפּאַלטען דאָס גרויסע עקסטאַטישע געשריי פֿון דער מדבר: נישטאָ אַזאַ גאט ווי אללאה, און מאחמעד איז זיין נביא.

אמאָל פֿלעגט זיך צווישען די גלויבינגע אנצינדען א פֿונק פֿון דער אַלטער ליידענשאַפֿט.

פֿרעמדע האבען צופֿיעל באלעסטיגט, ווייטע-אייגענע האבען איבערגעטראָטען די גרעניץ, אבצאהל זאַמלער און שליחים פֿון די אסמאנען האָבען זיך צופֿיעל איינגעגעסען אין הארצען, אדער נאָך ערגער—דאָס גראָז איז געווען אָרעם און א מאָרד איז געקומען אויף פּיה און מענש—פֿלעגט אויפֿבליצען די אַלטע הייליגע שווערד, שבטים, קאראַוואַנען און גאַנצע מדבריות האבען זיך אנגעהויבען צו דרעהען אין אַ בלוטיגען ווירל-ווינד, דערפֿער, שטעדטלעך און גרויסע האַפֿען-

שטעדט זיינען אראפ מיט'ן פייער, גאנצע משפחות און שטאמען זיינען אפגעווישט געווארען.

ביז דער אסמאן אין דעם אוועקגע'גנב'טען מאנטעל פון קאליף איז געקומען מיט זיינע חילות און געמאכט ארדנונג.

דער אסמאן האט געמאכט ארדנונג אינוועניג און געהיט די טיע־רען פונ'ם אריענט דרויסען.

רוהע צום גלויביגען אריענט.

דאס איז דער אריענט, וועלכען מיר אין אונזער דור האבען נאך געקענט.

די גרעניצען פונ'ם אריענט זיינען אין אלע צייטען געווען אזוי אונבאשטימט און עלאסטיש, ווי דאס גליק פון די קאמפפען, אין וועלכע ער איז געבוירען און געוואקסען.

פאר'ן רוימישען פאטער איז די שטאדט פון קאנסטאנטין געווען דער אריענט, און ניט בלויז זי, נאר אפילו אויך די נייע ביזאנץ־מאסק־ווע. אין דער צייט פון די מאורען צוציהט זיך דער אריענט שיער ניט ביז די זיילען פון הערקולעס און די פעלדער פון גרענאדע. ביים לעבען פון אסמאן דעם פרעכטיגען ווערט אקארשט ניט וויען דער טויער פון אריענט. ביי דיזראעלי און ביסמארק—הויבט זיך דער אריענט אן פונ'ם אדריאטישען ים, פון די באלקאנען.

וואו וועט זיך איצט אנהויבען דער אריענט, ווען די הארדאנעלען זייגען אפען און די היילינגע סאפיע וועט אפשר צוריק ווערען קריסטליך אייגענטום, און די אסמאנישע הויפטשטאדט וועט איבערגעפיהרט ווערען פון סטאמבול קיין ברוסא אדער גאר קיין קאניא, אין הארץ פון קליין אזיע ! ?

די געאגראפישע גרעניצען פונ'ם אריענט רוקען זיך איבער, זיינען בעוועגליך און עלאסטיש. איצט ווערען זיי ענגער און ענגער, אבער אין די דאזיגע בעשרענקטע גרעניצען שפראצט אויף א ניי לעבען, א נייע עפאכע לאזט הערען איהרע טריט. דער אריענט באפרייט זיך פון די פאליטישע פענטעס, ער טהוט אויס דעם אויסשליסליך פאליטישען לבוש און ווערט ברייטער און טיעפער. ער זוכט זיך אליין און געפינט זיך אין זיין עטנאגראפישען און קולטורעלען מהות.

א נייע ווענדונג קומט פאר אין דער גאנצער אויפפאסונג פונ'ם אריענט, וועלכער ווערט אויס פאליטישע איינהייט און צולעגט זיך אויף זיינע עלעמענטען. דאס אויפוואכען פונ'ם אריענט האט זיך אנ־געהויבען דעמאלט, ווען דער וואונש פון דער וועסטליכער וועלט זיך אריינצוצייסען אין זיין לעבען האט אנגענומען א רעאלע פארם.

די באנדאדער באהן איז געווען איינע פון די שטארקסטע מאמענ־טען. דער דייטשער "דראנג נאך אסטען" האט פיעל צו טאן מיט'ן אויפוואכען פונ'ם אריענט. אומסיטעלבאר איז אבער ענגלאנד געווען די אורזאך פון דער איבערקעהרעניש. אזוי לאנג ווי דער בריטישער לייב האט מיט זיינע נעגעל באשיצט די גאנצקייט פון דער אטאמאני־שער אימפעריע, איז דער אריענט געווען רוהיג. ווען די קאנאנען אין רעוועל האבען אבער אין יאהר 1908 אפגעדונערט די סאלוטען צו קע־ניג עדווארד, האבען די דאזיגע קאנאנען־דונערען אפגעהילכט אויך אינ'ם אריענט און געבראכט די יונג־טערקישע רעוואלוציע, וועלכע האט זיך כמעט צוזאמענגעטראפען מיט דער פערסישער רעוואלוציע.

די אריענטאלער האבען אין יענער באגעגעניש פון קעניג עדווארד מיט ניקאלאי דערשפירט דעם סוף פון דער בריטישער באוואכענדער פאליטיק אינ'ם אריענט—און האבען בעשלאסען צו נעהמען דעם שיק־זאל אין זייערע הענד.

נאר די יונג־טערקען זיינען ניט געווען געוואקסען צו דער ראליע, וועלכע זיי האבען אויפגעפאסט ווי א ריין־פאליטישע: צוזאמענצוהאל־טען די פאליטישע איינינקייט פונ'ם אריענט. צוליעב דעם דאזיגען פאנטאם פון פאליטישער איינינקייט האבען זיי לכתחילה און אויף דער גיך געמאכט קאנצעסיעס צו אייראפייאישע מעטאדען, געפרובט מיט איין שטריך רעפארמירען דעם איינענעם איך, פארלייקענען די נאציאנאלע פארשיעדענהייטען פון די אטאמאנישע פעלקער. ווען זיי האבען זיך פארדרעהט און געשאפען א נעגנערשאפט פון אינוועניג, האבען די יונג־טערקען זיך באלד צוריק געחאפט און געשניטען די רע־פארמען, געפרעדיגט ענגען טורקיזם און געווארען כשר'ער פון די "אלטע". אבער דאס האט אודאי שוין קיין ערפאלג ניט געהאט. די אלטע האבען זיי ניט אנגעטרויעט, גערופען זיי פריי־מויער, רענעגא־טען און אנגאסטיקער, די ליבעראלען האבע זיי באשולדיגט אין קאנ־סערוואטיזם און רעאקציע, די אינערע פעלקער האבען זיך באקלאגט אויף באדריקונג און אימפעריאליזם, און אייראפא האט זיך באלד אין זייער פאליטישער און רעפארמאטארישער קראפט מיאש געווען. דאס האט זיי געבראכט אין די ארעמ'ס פון דייטשען קייזער. צוליעב דער אידעע פון פאליטישער איינינקייט פונ'ם אריענט האבען זיי זיך איבער געגעבען אין די הענט פונ'ם "דראנג נאך אסטען", וועלכער איז גע־ווען א לעבעדיגע סתירה צו דער זעלבסטשטענדיגקייט פון אריענט.

דער אריענטאלער האט אן עדלען חוש—ער האט באלד דער־שפירט, אז די יונג־טערקען זענען ניט די באשיצער פון דער אלטער היילינקייט און אז סטאמבול וועט שוין מעהר ניט געבען קיין זיכער־

קיים און פֿריעדן. און די אטאמאנישע אימפעריע איז געוואָרן א גיהנום. אַלבאַניע איז די ערשטע ארויסגעשפּרונגען, דערנאָך האָט דאָס גאטספֿארכטיגע אַראַבישע האלב-אינזעל—דאס לאנד פֿון נביא—אויפֿגעהויבן די פֿאהן פֿון אויפֿשטאנד, און באַלד האט זיך די גאַנצע אַראַבישע נאַציאָנאַליטעט, מיט זיי—די אַרמענישע און די גריכישע, פֿעראייניגט צו אן עפֿענטליכער אפאזיציע און געשטערט די יונג-טערקען אויף טריט און שריט.

דער צויבער פֿון סטאַמבול האט זיך אפּגעטאָן—און אויך די מורא פֿאר איהם און די זיכערקייט.

די איטאַליענער אין טריפּאלים האבען געגעבען דעם צווייטען קלאַפּ דער פּאליטישער אידעע פֿונ'ם אָריענט, און טאקי באַלד האָט דער באלקאן-קריעג געגעבען דעם דריטען קלאַפּ, אבער דער סוף איז געקומען מיט דעם עפֿענען פֿון די דארדאַנעלען, מיט דער גרויסער וועלט-מלחמה. די אריענטאַלישע שבטים און פֿעלקער האבען מיט די אייגען דערזעהן, אַז ס'איז מעהר נישטאָ אויף וועמען זיך צו פֿאַרלאָזען, סטאמבול איז אוים באַשיצערין און יעדער מוז זיך ראטעווען פֿאר זיך, אויף זיינע אייגענע אחריות זוכען אן אבדאַך.

די ענגלענדער האבען באַלד אויפֿגעהערט זיך צו האַלטען אן זייער אטאמאנישער ליעבלינגס-אידעע, וועלכע זיי האבען תמיד אויסגענוצט אַלס געגענגיף צו דער איירָאפּעאישער אָקופּאַציע; דאס נייע קעניגרייך אין חעדזשאס האט נים בלויז זיך אליין ארגאַניזירט, נאר עס האָט אויך אנגעהויבען צו דענקען וועגען דער אויפֿריכטונג פֿון סיריע; די סיריער האבען באלד אנגעשלאַגען זייער אריענטאציע פֿריהער צו דער ריכטונג פֿון פֿראנקרייך, דערנאָך, אונטער'ן איינפֿלוס פֿון אַ געוויסער פּראפּאגאנדע—צו דער זייט פֿון אמעריקאַ; די מעסאפּאטאַמישע פֿיהרער האבען אויפֿגעהויבען אן אייגענע פֿאהן.

פֿון איין פּאליטישע אידעע זענען געווארען פֿיעלע פּאליטישע אידעען, פֿון איין לאנד—פֿיעלע לענדער, פֿון איין פֿאלק—פֿיעלע פֿעלקער. יעדער פֿארזוכט זיך צו ראַטעוועט און בעגרינדען אויף זיין אייגענעם אופֿן.

די מאַהמאַדאנער אין אינדיע פּרובען נאך צו פֿארטיידיגען און אויפֿהאַלטען די קאנצעפּציע פֿון אסמאנישער ממשלה איבער'ן אָריענט, אָבער נים זיי האבען די קראַפֿט דאס צו דערגרייכען אויפֿ'ן דיפּלאָמאַטישען וועג, נים זיי וועלען האבען די רעאַלע הילף פֿון די נאהענטע צו סטאַמבול מאַהמאַדאנישע שכנים: אין די אויגען פֿון די סירישע און מעסאפּאָטאַמישע אראַבער האט זיך די שכינה פֿונ'ם פּאליטישען סטאַמבול אפּגעטאָן אויף אייביג.

צוּבראָכען דער אָבגאָט און ער וואַלגערט זיך אין שטויב.

עמיר פֿייזעל וואָלט חשק געהאַט מיט זיינע נאַקעטע הענד אויפֿצושטעלען אויף די רואינען פֿון סטאמבול זיין אייגען רייך. אבער אויך ער מאכט דעם זעלבינגען טעות, ווי די יונג-טערקען: ער געהט מיט דעם וועג פֿון פּאליטישער אמאלגאמאַציע, אלע פֿעלקער און שבטים דאַרפֿען זיך פֿארשטעלצען צוליעב זיין אידעע, ווייל אלע פֿאַראייניגט איין שפּראך. דער מאראלישער יסוד פֿון דער יונג-טערקישער איינינקייט האט בעדארפֿט זיין—די געמיינזאַמע איבערוואַכענדע אימפּעריע, דער יסוד פֿון פֿייזעל'ס רייך איז די שפּראַך. ווען דער דאזיגער חעדזשאס'ער פּרינץ וואָלט געהאַט אָפֿענע אויגען, וואָלט ער געזעהן, אַז דער געשיכטליכער גאַנג פֿון אָריענט איז נים אין געצוואונגענער איינינקייט, נאר אין פֿרייער דיפֿערענציאציע. די מיליאָנען קריסטליכע סיריער, וועלכע רעדען אַראַביש, זיינען נים קיין מאטעריאַל פֿאר פֿייזעל'ס רייך, און די ליבאנעזער זיינען אַ לעבעדיגער ווידערשפּרוך צו זיינע אמביציעס. דאַרף מען נאך רעדען וועגען דער גרויסער ארמענישער ציקונפֿט אין נארד-סיריען, וועגען די ענגליש-פֿראנצויזישע עקאנאמישע און סטראַטעגישע אינטערעסען אין סיריע, ביים סועץ און ביים פּרת, דאַרף מען נאך דערמאהנען די אידישע שטרעבונגען אין ארץ-ישראל? גענוג געגענגעוויכט אקעגען פֿייזעל'ס קינסטליכען פּאָליטישען רייך אפֿילו ווען מען זאל פֿארגעסען אָן די אראַבישע מדבריות, אָן דער אונאיינינקייט פֿון די אונצעהליגע שבטים, אן זייער פּרימיטיווקיים און אונפֿעהיגקיים צו רעגירען, אָן אַלע די ארגומענטען, וועלכע לאָרד קראָמער האָט אזוי גלענצענד צונויפֿגענומען געגען דער מעגליכקייט פֿון די איצטיגע אראַבער זעלבסט-שטענדיג צו פֿיהרען א בריי טען שטאאטס-וועזען.

די אידעע פֿון אַ פּאליטישער איינהייט, וועלכע זאל זיך דעקען מיט אַ ברייטערען אדער אן ענגערען געאָגראפֿישען באַגריף פֿונ'ם אָריענט, האט געפּלאַצט אויף אייביג, צו האט מען דערביי אין זינען די אסמאַנען, צו די חעדזשאַסער אדער אנדערע דינאסטיעס. די צוקונפֿט פֿון אָריענט ליעגט נים אויף דער ליניע פֿון געצוואונגענער פֿאַרגליווערטער איינהייט, נאר פֿון צובליהענדער פּרעכטיגער זעלבסטבעשטימונג פֿון אלע זיינע טיילען.

דער אָריענט וואַכט אויף אין אלע זיינע ווינקעלעך: עס וואַכט אויף דער ענגיפּטער,—מאחמאדאניש צי קאפּטיש—עס וואַכט אויף דער אַראַבישער סונים (חעדזשאס-מעקא, מעדינא,) עס וואַכט אויף דער מעסאפּאטאמישער שיאים (קערפּילא), עס וואַכען אויף דער אפֿגאַן און דער פּערסער, דער ארמעניער און דער סירישער קריסט, עס וואַכט

אויף אפילו דער אלטער חאלדיי אין טראנס-קאווקאז, ביי וועלכען עס איז דורך נסים נאך געבליבען די אלטע שפראך, דאס אלטע כתב און די קריסטליך אשורישע קירכע.

און אלע דארפען זעלבסט-בעשטימונג, אלע דארפען פרייע בעוועגונג און פרייע בעדינגונגען.

דער אריענט פארלירט זיין פאליטישען מאגיזם, אבער ער ווערט רייך דורך זיין קולטור עטנאגראפישער פיעל-פארבינקייט.

דאס אריינמישען זיך פון אייראפא אין די אינטערעסען און לעבען פון אריענט דארף קיינעם נים שרעקען.

די וועלט צוטיילט זיך איצט אויף דריי שטרענג-אפגעגרענצטע חלקים: אויף א גרויסען שטח זיצען זעלבסט-בעוואוסטזיניגע, זעלבסט-הערשענדע קולטורעלע פעלקער, וועלכע רעגולירען אליין זייער לעבען און זייערע געגענזייטיגע בעציהונגען; אויף אן אנדער שטח זיצען האלב-אנערקענטע, האלב-זעלבסט-שטענדיגע פעלקער, ביי וועמען די פולע זעלבסט-בעשטימונג איז בלויז א פראגע פון צייט; צו דער דריטער קאטעגאריע, וועלכע האבען אוינגעשייכליך קיין האפנונג נים אויף זעלבסט-שטענדינקייט, געהערט בלויז דער גאנץ רויער טייל פון דער מענשהייט.

אויף דער פעלקער-רעכטליכען געביט האט דער אבמאך וועגען דער "ליגע פון נאציאנען" אויך זעהר קלאר בעשטימט אט די דריי קאטעגאריעס: עס זיינען פאראן לענדער, וועלכע האלטען זיך אליין אויס; לענדער, וועלכע ווערען געשטיצט און געפיהרט צו זייער צוקונפטיגער זעלבסט-שטענדיג דורך דער ליגע פון נאציאנען אדער איהרע מאנדאטארען; און לענדער, וועלכע מוזען איינגעקערפערט ווערען ווי קאלאניעס, ווייל זיי האבען קיין תקומה נים.

דער אריענט געהערט צו דער צווייטער קאטעגאריע. און קיינמאל וועט אן אייראפעאישע מאכט נים קאנען האנדלען אין סיריע אדער אין מעסאפאטאמיע, ווי זי האנדעלט אי סאמאלי-לאנד אדער ביים זאמבעזי.

מען וועט מיט אן אראבישען הערשער אינ'ם אריענט אפילו נים קענען זיך באנעהן, ווי מען באנעהט זיך מיט אן אראבישען סולטאן אין זאנזיבאר, ווארום אין זאנזיבאר איז די הויפט-בעפעלקערונג פון א נידעריגער ראסע, די אראבער זיינען בלויז די הערשענדע אויבערפלאך, אינ'ם אריענט זיינען נישטא קיין נידעריגע ראסען, דארט זיינען בלויז פאראן אפגעשטאנענע. זיי זיינען נאך נים גענוג געקומען צו זיך, אום זיך באלד שוין אליין צו פיהרען, זיי האבען אבער גענוג לעבענס-זאפט זיך פארצובריימען צו פאלקאמענער זעלבסט-באשטימונג.

דאס איינטיילען די מאנדאטען אינ'ם אריענט אין פארשיעדענע הענד שטימט ענטשיעדען מיט דער עטנאגראפישער, קולטורעלער און רעליגיעזער פארשיעדענארטינקייט פונ'ם אריענט. ער ווערט אויס לאנד, אויס מלוכה, ער ווערט א וועלט-טייל, וואו עס וועלען מוזען וואוינען זיים ביי זיים פיעל-פאכיגע אינטערעסען און באפעלקערונגען, וועלכע וועלען איינע די אנדערע מסלא זיין מים קולטורען און שפראכען, טראדיציעס און נייגונגען, אמביציעס און באוועגונגען.

און איבער דער גאנצער פאליטישער און קולטורעלער פארשיעדענארטינקייט און פיעל-פארבינקייט פונ'ם אריענט, איבער אלע זיינע פעלקער און זייערע לעבענס, וועט שוועבען א גייסט, וואס וועט דעם גאנצען אריענט געבען א זעלבסטשטענדיגע און איינהייטליכע פארבען-גאמא, א ספעציפישען טאן אין דעם גאנצען כאר פון מענשליכען שאפען.

ווארום גרויס און טיעף זיינען נאך די מדבריות אין אריענט, הויך און טיעף און לאכענד זייגען די הימלען, נים אויסגעזונגען איז דאס מיסטישע אריענטאלישע ליעד, נים אויסגעשעפט די אריענטאלישע ליידענשאפט, נים וואולנאריזירט די ערנסטע פרומקייט, טיעף און צויבערנד איז דער אריענטאלישער צער, תהומות שפיגלען זיך דארט אפ אין די אויגען, ימים זידען אין דער ברוסט און גליקזעליג איז די רוה, און איבער אלץ הענגט די שטארקע, היילענדע, באפרוכטענדע און באגליקענדע זון, פון וועלכער דער וועסט-מענש האט בלויז א ווייטען באפריף.

אין דעם אויפוואכען פון אריענט באטיילינען זיך איצט אלע קולטורען און רעליגיאנען, וועלכע האבען געפונען לעבען אין זיין שוים— און אלע דארפען האבען די ברייטסטע מעגליכקייטע פאר זייער טעטינקייט און ענטוויקלונג. אין דער סימפאניע פונ'ם אריענט זיינען עמוס און קריסטוס, גארון-על-ראשיד און די טרוימענדע ערשטע וועסט-קריסטליכע אסקעטען-פארבען, וועלכע דערגענצען איינע די אנדערע.

אין די אוניווערזיטעטען פון קאאיר און דמשק, ירושלים און בירות, באגדאד און דיארבעקר, און אין די קונסט-טעמפלען פון די פרייע אריענטאלישע פעלקער און לענדער וועט זיך שפינען א נייע וועלט, אין וועלכער עס וועט זיך אויפהייבען פון אש פון פארגעסענהיים דער אלטער שטארקער גייסט. אט די וועלט וועט אריינשטראמען מיט א פרישען שטראם אין דער דונקעלער, חלומות-לאזער און אפגעטעמפטער ווירקליכקייט פון דער וועסטליכער וועלט.

די רואינען פון פעלקער און עפאכען, וועלכע זייגען צעווארפען איבער'ן גאנצען פארבען-רייכען און שטילען אריענט—פון באגדאד

ביז באלבעק, פון דמשק ביז ירושלים און פון מעקא ביז די פיראמידען— קאָנען זיך נאך איבערציהען מיט אָדערען און די אָדערען זיך אנפילען מיט בלוט.

די שטאַרקע אמונה פון פעלקער האָט דאך די חורבות און דענקמאלער פון ארץ-ישראל פארוואַנדעלט אין לעבעדיגע גייסטער, וועלכע פילען אן דאס מענשליכע הארץ מיט הימלישע קלאַנגען און פאַרבען. אין די רוהיגע פאַרבען און ליניען פונ'ם מאחמאדאנישען טעמפעל, וואָס שטעהט אויף דעם אָרט פונ'ם אידישען בית-המקדש, איז דאָ מעהר מענשליכע נשמה, ווי אין צענדליגער לעבעדיגע אייראפעאישע רוישענדע שטעדט; אין די פארלאָזענע שטיינער פון דער אויסגעגראָבענער חורבה, וועלכע מען רופט "כותל מערבי", איז פאראַן מעהר טראַגיק און תפילות, ווי אין אַ גאַנצען מענשליכען דור; און ארום בית-לחם איז פאראן מעהר מענשליכע צאַרטליכקייט, ווי אין הונדערטער טויזענדער מלחמה-מוטערס און אין די מיליאנען, וועלכע האבען אויף זיי רחמנות.

עס וועלען אפהילכען אין דער ענטוויקלונג פונ'ם אויפוואַכענדען אָריענט די שטימעס פון אַלע פעלקער און פון אַלע דורות, וועלכע האָבען געשאפען די היינטיגע מענשליכע קולטור, ווארום דער אָריענט איז איהר וויעג, און די פעלקער, וועלכע האבען זי אויסגעטראגען, קעהרען זיך איצט אום צו איהר אורשפרונג, צו זייער אורשפרונג, צום פרייען קוואל מיט אַ דורשט צו נייעם לעבען און נייעם שאַפען.

פון רודיארד קיפלינג.

מאמעלע מיינע.

וואלט מען מיך אויפ'ן באַרג, אויפ'ן העכסטען געהאנגען,
ווייס איך וועמענס ליעבע וואָלט מיך אלץ נאכגעגאנגען,
מאמעלע מיינע, מאמעלע מיינע.

וואלט מען מיך דערטרינקען אין ים אינ'ם טיעפען,
ווייס איך וועמענס טרעהרען וואָלטען אראב צו מיר טריעפען,
מאמעלע מיינע, מאמעלע מיינע.

וואָלט מען פערשאָלטען מיין גוף און נשמה,
ווייס איך וועמענס תפלות וואָלטען געבראַכט מיר נחמה,
מאמעלע מיינע, מאמעלע מיינע.

ל.

ד"ר י. מ. זאלקינד.

די געשיכטע פון דער אידישער בוך-דרוקעריי.

II

דאָס פופצעהנטע יאָהרהונדערט; זיין וויכטיגקייט און זיינע ערפינדונגען.— די בוכדרוקעריי אַלס אַ „ערפינדונג".—קאָסטער אָדער גוטענבערג.—אידען לערנען די בוכדרוקעריי אין דייטשלאַנד.—די בוכדרוקעריי א „מלאכת הקדש".—די קירכע און די נייע ערפינדונג.—אידען בעגריסען די נייע המצאה מיט שמחה.—דער געדרוקטער ספר אַזוי הייליג ווי דער געשריבענער.—די אָפּאָזיצי געגען דעם געדרוקטענבוך.—אַנ'עקאָנאָמישע און אַנ'עסטעטישע פראַגע.—די אָפּאָזיציע פון אידישער זייט.—דער איינפלוס פון כתב יד אויפ'ן געדרוקטען ספר.

דאָס פופצעהנטע יאהרהונדערט איז איינע פון די וויכטיגסטע פעריאָדען אין דער ענטוויקלונגס-געשיכטע פון דער ציוויליזירטער מענשהייט. אלץ וואס עס קומט אין איהם פאָר טראגט אויף זיך דעם שטעמפעל ניט נאר פון גאונות נאר אויך פון אייבינקייט; יעדע טהאט און יעדער געדאנק וואס ווערען אין איהם געבארען רייסען זיך ארויס, אין זייער בעדייטונג און וויכטיגקייט, פון די ענגע ראַמען פון זייער צייט און פערוואַנדלען זיך אין קנינים פון דער צוקונפט, פון דער אייבינקייט דער מענשליכער גייסט רייסט זיך מיט געוואַלט ארויס פון זיינע קייטען און שאַפט ווערטען וואָס מאַכען א סוף צו דער גייסטיגער וועלט, אין וועלכער די מענשהייט האט ביז דאמאלס געלעבט, און פערטיליזירט א נייע גייסטיגע וועלט און פיהרט אריין אָהן הקדמות און צערעמאָניעס די "מאָדערנע צייט" אין וועלכער מיר געפינען זיך און וועלכע וועט אַזוי לאַנג אָנהאַלטען ביז עס וועט קומען א נייעס יאהרהונדערט, וואָס וועט זיין אזוי גרויס און וועט ברענגען מיט זיך אַזאַ וויכטיגע שליחות מיט וועלכע דאס פופצעהנטע יאהרהונדערט איז צו אונז געקומען. עס איז דאס יאהרהונדערט אין וועלכען די קאַטוילישע קירכע דערגרייכט דעם שפיץ פון איהר מאַכט און אין וועלכען עס הייבט זיך אָן די ירידה פון איהר מאטעריעלער און גייסטיגער העגעמאָניע, א ירידה וואס האָט ניט נאָר גוטס געטאָן דער גאַנצער מענשהייט נאר אפילו דער קירכע גופא אויך, ווייל עס האט געהאָלפען צו לייטערן און רייניגען איהר פון איהרע פסולת. עס איז דאס יאהרהונדערט פון דעם קינסטלערישען און וויסענשאפטליכען רענעסאנס, וואו די פערשיעדענסטע צווייגען פון דער קונסט דערגרייכען אויף איינמאל א הויכקייט און אַנ'אויסדרוק פון שעהנקייט וואָס האָט איבערגעשטיגען די אפטימיסטישסטע

ערוואַרטונגען און וואו דורך דעם גייסטיגען קאָנטאַקט צווישען די
עדעלסטע פאַרטרעטער פון דער קירכע און פון דער סינאגאגע ווערט
דער קלאסיציזם ניי בעלעבט און עס ווערען געלעגט די גרונדשטיינער
פון דער מאדערנער וויסענשאַפט. עס איז אויך א יאהרהונדערט וואס
איז זעהר רייך אין ערפינדונגען, וועלכע אויב זיי זיינען נים אזוי גע-
ניאַל אין זייער אינהאַלט און המצאה ווי די ערפינדונגען פונ'ם לעצטען
יאהרהונדערט, זיינען זיי אָבער פון געוואַלטיגער באדייטונג פאר די
ענטוויקלונג פון דער מענשהייט. עס איז גענוג ווען איך דערמאָן דאָ צוויי
פון די וויכטיגסטע: די ערפינדונג פון דער בוך-דרוקער קונסט צום סוף
פון דער ערשטער העלפט און די ענטדעקונג פון אמעריקאַ צום סוף פון
דער צווייטער העלפט פונ'ם פופצעהנטען יאהרהונדערט. יעדער מעהר
אדער ווייניגער אינטעליגענטער מענש ווייס ווי די ערשטע האט רע-
וואלוציאנירט דאָס מענשליכע דענקען און האנדלען און וואָס די צווי-
טע בעדייט פאר די עקאנאמישע ענטוויקלונג פון דער מאדערנער גע-
זעלשאַפט, און די רייכסטע פאַנטאזיע איז נים בכח תופס צו זיין די עק-
זיסטענץ-מעגליכקייט פון אַ "נייער צייט" אהן די עקזיסטענץ פון די
צוויי פאַקטען. אהן דעם געדרוקטען וואָרט וואלט אייראָפּא מסתמא
קיינמאָל נים ארויסגעקראכען פון איהר גייסטיגער פינסטערניש און
אָהן אמעריקאַ וואָלט זי וואהרשיינליך עטניש און עקאנאמיש דער-
שטיקט געוואָרען, סיידען די פאָליטיקער וואָלטען זיך שוין מתחכם
געווען צו האַלטען די פעלקער אין דעם צושטאנד פון אנ'אונאויפהער-
ליכען צערשטערענדען קריעג.

עס איז אָפט געפרעגט געוואָרען, מיט וואס האט די בוך-דרוקעריי
זוכה געווען גערופען צו ווערען אנ'ערפינדונג און פאַרוואָס האט די
מענשהיים געמוזט וואַרטען אזוי לאַנג אויף די דאזיגע ערפינדונג. עס
איז דאָך אַזוי אייגפאַך און עס האט דאך אין זיך אזוי ווייניג פון דעם
עלעמענט וואָס מיר דעפינירען מיט אײנפאַל אדער המצאה,
דאס הייסט עפעס שכלדיגעס וואס ליעגט פאַרבארגען פון אונז און צו
וועלכען מיר קאָנען נאר צוקומען ענטוועדער דורך א צופאַל אדער דורך
אַ לאַנגען פראָצעס פון גייסטיגע אנשטרענגונגען און לאַנגישע הקדמות.
רינגען מיט איניציאלען געהערען צו די ארטיקלען וואס די מענשהייט
האט שוין פראדוצירט אין די ערשטע שטאדיען פון איהר געשיכטע.
אויב איין אַזאַ רינג באַשמירט מיט פאַרב האט געקאָנט אפדרוקען איין
אדער מעהר אותיות, ווי קומט דאס וואָס דער מענשליכער שכל האָט
זיך אזוי לאַנג נים געחאפט דערויף אז דורך צוזאַמען זעצען פון אסך
אותיות וואלט מען געקאָנט אפדרוקען אַ גאַנצע זייטעל, א גאַנצען בוך?
אין צעהנטען יאהרהונדערט האט מען שוין געדרוקט אין חינא מיט

פלאַטען פון האָלץ אדער מעטאַל *), און פופציג יאהר פאר דער ער-
פינדונג פון דער בוך-דרוקעריי איז שוין געווען איינגעפיהרט אין איי-
ראפּא די קסילאגראפיע (דרוקען פון הילצערנע פלאַטען אויף וועלכע
עס איז געווען גראַווירט א גאַנצע זייט), און דער מענשליכער מוח איז
נאך אלץ נים געפאַלען אויף דער המצאה אז מען קאן דאָס זעלבע ער-
רייכען דורך צוזאַמענזעצען פון אייגצעלנע אותיות! עס איז בעקאנט,
אַז די גלייכע פראַגע איז געפרעגט געווארען בנוגע צו דער ענטדעקונג
פון אמעריקאַ און עס איז אויך בעקאנט דער אנעקדאָט אז קאלומבוס
האָט זיינע קריטיקער געענטפערט מיט דער אויפפאָרדערונג אוועקצו-
שטעלען אנ'איי, און אז זיי האבען דאס נים געקאנט טהון, האט ער דאס
איי אַביסעל איינגעבראכען אין שפיץ און האט עס אוועקגעשטעלט.
דאס איז געווען איינפאַך אבער דרייסט; און אזוי איז געווען די ענט-
דעקונג פון אַמעריקאַ, און אזוי איז געווען די ערפינדונג פון דער בוך-
דרוקעריי. עס איז נאר מערקווירדיג אלס אנ'ערשיינונג אז דער זעלבער
גייסט וואס לייזט די טיעפסטע און פאַרוויקליכסטע מאטעמאַטישע
פראָבלעמען און וואס דרינגט דורך מיט זיין בליק די סודות פון די
מעשי בראשית אזש ביז צום כסא הכבוד, געהט טאג טעגליך פאַרביי
די געוועהנליכסטע זאַכען אהנע אפילו צו באמערקען זיי און די געזעצען
דורך וועלכע זיי ווערען רעגיערט. מיליאנען מענשען און הונדערטער
פון דורות האבען געזעהן עפעל פאַלענדיג פון ביימער פאר ניוטאן און
עס איז זיי נים געקומען אויפ'ן געדאַנק אז דאס איז די ווירקונג פון דעם

*) די איינפאַכקיים פון דער ערפינדונג צוזאַמען מיט אַנדערע טעמים
האָבען געבראַכט אַ סך געלעהרטע צו די ווילדעסטע השערות און צו בעהויפטונגען
אַז די בוכדרוקעריי איז שוין געווען בעקאַנט אין די אור-אַלטע צייטען נאָר זי איז במשך
הזמן „פאַרגעסען" געוואָרען. צו דיעזע ווילדע השערות געהערט אויך אָהן שום ספק
די מיינונג פון דעם בעקאַנטען, שוין אב סעל אויפגעקלערטען גאון ר' צבי הירש חיות
(געשטאָרבען 1855), וועלכער ווענד זיך אין איינע פון זיינע תשובות (י"א) געגען
ר' יחזקאל קאַצענעלענבויגען (געשטאָרבען 1749), דעם מחבר פון „כנסת יחזקאל",
וואָס פרעגט די קלאָץ-קשיא: ווי אַזוי עס איז מעגליך, אַז משה רבינו, וואָס האָט
גערעדט מיט גאָט פנים אל פנים און שלמה המלך וואָס איז געווען דער חכם מכל
האדם זאָלען נים האָבען געקענט ערפינדען די בוכדרוקעריי, און אַ גוי אין די שפע-
טערדיגע דורות זאָל דאָס יאָ האָבען ערפונדען? אוי ער דייטעט דערביי פון דער
געשיכטע. וואָס ווערט דערצעהלט אין דער גמרא (יומא ל"ח): פון אַ געוויסען בן
קמצר, וואָס האָט געקענט בעווייזען די קונץ צו שרייבען פיער פערשידענע אותיות
אויף אַ מאָל, (האַלטענדיג פיער פעדערן אין האַנד) אַז שוין בזמן התלמוד איז די
אידעע פון דער היינטיגער בוכדרוקעריי געווען בעקאַנט.

נעזעץ פֿון גראוויטאַציע. ווי קריכענדיג לאנגזאַם אונזער גערענקען-גאַנג איז, בעווייזט אויך דער פֿאלגענדער אינטערעסאַנטער פֿאַקט: שוין נאָכדעם ווי מען איז געקומען אויף דעם געדאַנק צו דרוקען מיט צוזאַמענגעזעצטע אותיות האט עס נאך גענומען א גוטע פאר צעהנדליג יאהרען צו בעגרייפֿען, אַז מען קאָן א בלאַט דרוקען פֿון ביידע זייטען און עס איז גאר נים נויטיג צו דרוקען צוויי בלעטער אויף א י י ן זייט און זיי דערנאך צוזאַמענקלעפען, ווי עס איז צוערשט געטהאן געווארען.

אלס דער דריטטער מאַן וועלכער האט—אויסגעשטעלט דאָס איי פֿון דער בוך-דרוקעריי ווערט, ווי בעקאנט, אלגעמיין יאהאן (גענז-פֿלייש) גוטענבערג בעטראַכט. די האללענדער אבער, און מיט זיי מעהרערע ענגלישע געלעהרטע, פֿאַרגינען נים די דייטשען דיעזען כבוד, און שטעלען ארויס דעם האלענדער לאָרענס קאָסטער פֿון האארלעם אלס דעם ערשטען ערפֿינדער. עס איז ענטשטאַנען אַ גאַנצע פּאלעמיק-ליטעראטור איבער דיעזער פֿראַגע, וועלכע איז נאך עד היום נים געלייזט. די אנהענגער פֿון קאָסטער (געבוירען לערך 1370, געשטאָרבען לערך 1440 אין האארלעם) בעהויפטען, אַז זייענדיג פֿון בערוף א קסילאגראַף **), האט ער אומגעפֿעהר אין 1426 אנגעהויבען צו דרוקען מיט צוזאַמענגעזעצטע אותיות פֿון האלץ און אַ'ערך צעהן יאהר שפעטער מיט אותיות פֿון מעטאַל. זיי בעטראכטען אלס דאס ערשטע געדרוקטע בוך מיט צוזאַמענגעזעצטע אותיות Speculum Humanae Salvationis וועלכען ער זאָל האבען געדרוקט אין 1430, ד"ה מיט אַ גוטען פֿערטעל יאהרהונדערט פֿאר גוטענבערג, וועלכער האט די בוך דרוקעריי נים ערפֿונדען נאר ער האט ערפֿאהרען וועגען איהר פֿון איינעם פֿון קאסטער'ס פּועלים וועלכער האָט אויסגעוואַנדערט קיין מיינץ.

ווי דאס זאָל נים זיין, איז דאס אבער קלאָר, אז די ערשטע אידישע בוך-דרוקער האבען געהאַט אלס רבי נים קאסטער נאר גוטענבערג. עס איז בכלל א פֿראַגע, צו עס האט צו יענער צייט איבערהויפט עקזיסטירט אַ אידישער ישוב אין האלאַנד, וואָרום א חוץ פֿאראייגצעלטע רמזים אין אַלטע אורקונדען בנוגע צו יחידים פֿעהלען אונז געגצליך דאקומענטען וואָס זאָלען באשטעטיגען אז אַזאַ ישוב האט דאָרט יא עקזיסטירט. דאַגעגען איז צו יענער צייט מיינץ געווען נים נאָר אַ נאָר די עיר ואם בישראל פֿון דייטשלאנד; און ווי איינגעשלאָסען אין זייער געטהאָ און

**) נאָך Humphreys מיינונג, איז די ערשטע האָלץ-פלאַטען אויסגאַבע פֿון דער Biblia Pauperum קאָסטער'ס אַרבייט.

אפגעשלאסען פֿון זייערע מיטבירגער די דארטיגע אידען זיינען נים געווען, און ווי גוטענבערג זאל זיך נים האבען פֿארבעהאלטען מיט זיין גרויסער ערפֿינדונג ***), איז דאס אונמעגליך אַז די אידען זאָלען דאָס נים האבען גלייך ערפֿאַהרען און פֿערהאַפט אין זייערע הענט אַזאַ אויסגעצייכענטען אפּאַראַט פֿאַר די פֿארשפּרייטונג פֿון זייערע היילינע ספרים, וואס זיינען געווען דאס טייערסטע וואס זיי האבען פֿארמעגט. דער פֿאַקט אז די ערשטע אידישע בוך-דרוקערייען זיינען ענטשטאַנען נים לאַנג נאך גוטענבערג'ס ארויסטרעטען און אז דער דאמינירענדער עלעמענט אונטער די ערשטע מדפיסים און זעצערס זיינען געווען דייטשע אידען איז דער בעסטער באַווייז דערפֿאַר. וואָלטען זיי געגאַנגען ביי קאסטער אין חדר, וואלט די אידישע דרוקעריי געווען לכל הפחות מיט א פֿערטעל יאהרהונדערט עלטער.

דער ערשטער אידישער ספר וואָס איז דאטירט איז ארויס פֿון דרוק אין 1475, ד"ה נאר זעקס יאהר נאכדעם ווי דאס ערשטע בוך איז געווארען געדרוקט אין פאריז און א לאנגע צייט בעפֿאָר די בוך-דרוקעריי איז געווארען איינגעפֿיהרט דורך קעקסטאָן אין ענגלאנד. עס איז קרוב לודאי אז די אידישע בוך-דרוקעריי איז מיט עטליכע יאהר עלטער ווי 1475, אפֿילו אז מען זאל נים מסכים זיין צו דער דעה, אַז איינינע פֿון די נים-דאטירטע ספרים וואס מיר האבען פֿון יענער צייט, זיינען עלטער ווי 1475. די אידען זיינען געווען געשווינד צו באגרייפֿען די בעדייטונג פֿון דעם געדרוקטען וואָרט און האבען זיך גענומען צו דער נאָבעלער ארבייט מיט התלהבות און מסירות נפש. פֿאר זיי איז די דרוקעריי נים געווען קיין געשעפֿטס זאַך און אפֿילו נים קיין ars typographica נאר א "מלאכת הקדש", אַ היילינע ארבייט, אַ דבר מצוה, א הויכער אידעאל וואס פֿאדערט א חוץ גרויסע קרבנות פֿון געלד און די נויטינע טעכנישע און וויסענשאַפֿטליכע פֿארבערייטונג, א היילינע שטימונג און א ליעבשאפֿט צו דער זאַך וואס פֿרעגט נים קיין שאלות און שטעלט זיך נים אפֿ פֿאר קיין שום הינדערניש. דערמיט ערקלערט זיך די קאָרעקטהייט פֿון די ערשטע ספרים. די שענקייט פֿון דער שריפֿט, די קוואַליטעט פֿון דעם פאפיער או"ו, דורך וועלכע זיי צייכענען זיך אויס און צוליעב וועלכע זיי זיינען געבליבען גוט ערהאַלטען און ברויכבאַר נאך אַ בימערע עקזיסטענץ פֿון איבער

***) ווי עס איז בעקאַנט, האָט דוקא דאָס צופֿיעל פֿאַרבעהאַלטען זיך פֿון גוטענבערג געפֿיהרט צו געריכטליכע פּראָצעסען מיט זיינע שותפים און געלד-לייהערס, און דאַדורך אויך צו גרעסערער פּאָפּולאַריטעט פֿון דער גרויסער ערפֿינדונג.